

AL RUPERT

03013

Omnia

2

✠ RUPERTI ABBATIS
TUITIENSIS, DE VICTORIA
VERBI DEI, LIBRI TRE-
DECIM.

Privilegium.

Permisiſit Caeſarea Maieſtas Seruatio Saſſeno iurato typographo, vt excudat Ruperti
abbatis Tuitienſis libri de Victoria verbi Dei: Vt cuiq; alijs omnibus, ne proximo Bien-
nio quiſq; eundem librum imprimat, ſub certa multa pecuniaria, & coſiſcatione libro-
rum eorundem. Quod latius indicant literę ſigillatę eiufdem Caeſ. Ma. Bruxellis datę
Anno Domini, M. D. XLIX. die Nouembris XXVI.

Signatę L. de Zoete.

LOVANIÆ,

Anno M. D. LI. menſe Ianuario, apud Seruatium Saſſenum.
Impenſis Viduę Arnoldi Birckmanni.

Reuerendissimo in Christo

PATRI AC DOMINO, DOMINO

Nicolao Vvesto, dei gratia Episcopo Eliensi in Anglia,

Iohannes Cochlaeus S. D. P.

MULTA quidem, reuerendissime pater, Ruperti Abbatis quondam Tuitiensis opera in lucem labore nostro edita sunt Colonia intra triennium hoc proximum. Libri sane supra centum quadraginta. Neque tamen omnia huius Theologi opera perquirere potuimus. Desideramus adhuc quindecim libros eius de glorioso rege Dauid, decem libros in Iob, & quaedam alia opuscula minora, quae neque Vvestphaliae, neque Bavariae, nec Hercyniae syluae, vetustae monasteriorum bibliothecae, partim a nobis, partim ab alijs discussae, reddere potuerunt. Leodij quidem extant adhuc quatuor libri carminum & hymnorum eius, in monasterio sancti Laurentij, ubi monachum primo egit priuatum, antequam Sigeburgum aut Tuitium venisset. Unde & tredecim libri eius in Matthaeum, in manus nostras, intercessionem innocentissimi viri Theodorici Hezj, traditi sunt. Sed nimia locorum distantia me absterret, ne petere ausim commodato vetus illud exemplar. Opto igitur, ut vicinior quispiam opus illud, deuotissima nimirum mente, in laudem dei, Christi, eius & sanctorum Christi cohaereditum ab illo conscriptum, ad excitandam similem in nobis cordis deuotionem virtutisque amorem excubet & euulget. Opto item, ut aliquis pietatis utilitatisque publicae studiosus, reliqua huius authoris opera perquirat felicius quoniam, eaque inuenta, per chalcographiam communicet nobis. Quod si chalcographiae impensas ferre aut nolit aut nequeat, tradat exemplar insigni bibliopola Francisco Birckmanno, cui Colonienfi, cuius sane impensis, & reliqua Theologi huius opera debemus. Quoniam verò opus eius de Victoria verbi Dei, ab alijs in minori forma editum est, Vt igitur ceteris commodè iungi ac coaptari queat, visum est operae pretium fore, id ipsum denuò edi in ea forma, qua cetera iam edita videmus, & quidem sub tui potissimum nominis patrocinio, reuerendissime domine, quia nullum scio alium, qui sit vel verbi dei in corda populorum seminandi studiosior, vel ad benefaciendum pauperibus, praesertim literarum studiosis, propensior. Bene vale praesul ornatissime, & nuncupationem hanc auctoritate tua confirma. Ex monte sancti Victoris, prope Moguntiacum, Quarto Idus Aprilis, M. D. XXIX.

Index Capitulorum librorum

RUPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE
VICTORIA VERBI DEI.

CAPITA LIBRI PRIMI.

Quid sit victoria verbi dei, quare, & propter quae aduersarium, nempe diabolus, hoc opus ita inscripserit. cap. 1.
Quod verbum dei sit filius dei, & quod premium cognitionis eius sit protectio dei, propter quam & gratias agimus. cap. 2.
Verbum dei magnificè quidem per opera, magnificèius verò per seipsum cognosci. cap. 3.
Solum a deo doctos, dignè verba dei eloqui posse. cap. 4.
Magnificentiam vict. verbi dei omni laude maiorem esse. cap. 5.
Quibus & quare nobis, hostis verbi dei in scripturis nominetur, & quid sint septem capita draconis. cap. 6.
Quare diabolus draco nominetur, & quando incepit primum exere cornu, & quod agnus, id est, verbum dei totidem habeat cornua. cap. 7.
Quod causa rebellionis fuerit superbia, & quae fuerint causae superbiendi. cap. 8.
Quod per superbiam factus sit mendacii pater, & quodnam fuerit illud mendacium ex literis prophetis. cap. 9.
Satanam suo ipsius mendacio deceptum, ceteros angelos despectum, maiestatem & aequalitatem dei ambuisse. cap. 10.
Satanam suum ipsius mendacium, & ceteris angelis praedicasse persuasisseque nonnullis, ut se pro deo haberent. cap. 11.
Satanam neminem creationis & conditionis suae conscientiam putasse, ideoque nullius contra se testimonium veritum fuisse. cap. 12.
Solum verbi dei testimonio conuictum satanam, & eiusdem verbi dei testimonium non lauisse ceteros spiritus. cap. 13.
Partem spirituum superbia & inuidia deprauatos, testimonium verbi dei non recepisse, partem humiles, & obediens in veritate persuisse. cap. 14.
Satanam propter testimonium verbi a deo damnatum, a sanctis angelis gladio verbi dei debellatum, & e coelo reiectum esse. cap. 15.
De eo quod in psalmo scriptum est: Tu terribilis es, & quis resistit tibi, extunc ira tua. cap. 16.
Fulgentissima similitudine declarat, motus & affectus animi in dei non cadere, sed eam immutabilem esse. cap. 17.
Ex illo certamine, quo diabolus victus est, quendam de principibus militiae coelestis, & principatum, & inchoatum nomen retulisse, ut iam dicatur Michael, id est, quis sicut deus. cap. 18.
De eo quod dictum est ad beatum Iob: Quis demisit lapidem angularem terrae, cum me laudaret simul astra matutina, & iubilarent omnes filij dei. cap. 19.
De eo quod dictum est ad eundem beatum Iob: Potestas & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis. cap. 20.
Satanam non statim ut conditus est, cecidisse. cap. 21.
Satanam in sublimibus dei pacem turbasse. cap. 22.
Quod Christus cum diceret: Videbam satanam cadentem, se non solum hominem esse, verum etiam verbum patris ab aeterno fuisse insinuat. cap. 23.
Questionem quare deus satanam cum malum fore sciret crearet, soluit, iustitiamque dei irreprehensibilem defendit. cap. 24.
Unde & quo diabolus proiectus sit, quali de coelo, qualem iam tunc in infernum ceciderit. cap. 25.
Quare diabolus, quare satanas, & quare spiritus eius demones appellati sint. cap. 26.
Quibus verbis nouem ordines angelorum in prophetis figurati sint, & quod mali spiritus ultra resurgere non possint. cap. 27.
Falli eos, qui opinantur angelos ante coelum & terram creatos. cap. 28.

Angelos non ita creatos, ut proficere non potuerint, sed solum deum absque profectu, semper fuisse perfectum. cap. 29.
Angelos bonos, cognita in deiectione satanae fortitudine in confirmatione sui bonitatis verbi dei, in aeternam sanctae trinitatis laudem prorupisse. cap. 30.

CAPITA LIBRI II.

Quid sit quod dominus ad Ezechielem prophetam dixerit: fili hominis, leua planctum super regem Tyri. cap. 1.
Quemadmodum filij Israel deserta tribu Benjamin, plauerunt, ira verisimile planxisse sanctos angelos, dimittendo ciuium regni dei numero. cap. 2.
Quare filius hominis iubeatur plangere principem Tyri. cap. 3.
Soli deo notum fuisse mysterium verbi incarnandi, per quod restituendus esset numerus ciuium dei. cap. 4.
Condito mundo factum hominem, propter quem diabolus contra verbum dei certamen accipit. cap. 5.
Diabolus veterem diuini nominis ambitionem retinuisse, deum verò in proposito prouehendi hominis ad similitudinem suam, persistisse. cap. 6.
Diabolus impedire voluisse propositum dei, & cur deus homini praeceptum posuerit. cap. 7.
Diabolus serpentem ingressum decepto homine, meruisse, ut iam dicatur serpens antiquus. cap. 8.
Quare diabolus serpens antiquus, deus autem antiquus dierum appelletur atque praedicetur. cap. 9.
Diabolus, cum deciperet hominem, isdem usum fuisse fraudibus, quibus nunc sophistae utantur. cap. 10.
Hominem non ex ignorantia, non ex infirmitate, sed ex superbia peccasse. cap. 11.
Non dei prouidentiam culpandam, sed creaturae leuitatem accusandam, cum consideratur, tam angelum quam hominem, non potuisse sustinere magnitudinem diuinae beneficentiae, ne superbiat. cap. 12.
Vtile fuisse, ut reuelaretur per experientiam, quod nouerat deus per scientiam, scilicet non posse principatum creaturarum humiliter sustineri, nisi a verbo incarnato. cap. 13.
Deum quasi dormiuisse, dum deciperet hominem serpens, deinde excitatum, tanquam potentem crapulatum a vino, percussisse inimicos suos. cap. 14.
Quibus verbis, & quare serpentem, virum & mulierem increpauerit deus. cap. 15.
Quare prima promissio conterendi serpentis, quae fuit caput victoriae verbi, non ad mulierem, sed ad serpentem facta sit. cap. 16.
Per mulierem & semen illius intelligi quidem omnes electos, praecipue tamen beatam virginem Mariam, & semen eius qui Christus est, sicut per seminem serpentis, eos qui sunt ex patre diabolo intelligimus. cap. 17.
Hanc inimicitiam caput & initium fuisse bellorum domini, & quod sacra scriptura dicatur liber bellorum domini, & liber iustorum. cap. 18.
Inter Cain semen serpentis, & Abel semen benedictionis, dominum statim inimicitias posuisse, & Abel victoriam verbi sua morte figurasse. cap. 19.
Abel per iustitiam fidei ad similitudinem dei factum, & hominibus mortuum, deo melius viuere, imò loqui etiam. cap. 20.
Generationem Cain, qui erat semen serpentis, velocius pullulasse, ciuitates & regna constituisse. Item, Cain reproborum, Abel autem electorum generationis principium fuisse, easque deinde secundum carnem conuictas diluuii vindictam meruisse. cap. 21.
Electorum

Electorum generationem, de Iero Abel, tardius per Seth & Enos restauratam, nō habere hic ciuitatem permanentem, sed futuram inquirere. cap. 22.
Generationem filiorum dei denique per mulieres callido antiqui serpentis consilio corruptam fuisse. cap. 23.
Quo pacto sit intelligendum quod deus dixit: Pōnit me fecisse hominem, & delebo hominem, quem creauit a facie terra. cap. 24.
Quid sit quod Moyses de deo scripsit, Et precauens in futurum, & tunc de ore cordis intrinsecus. cap. 25.
Quod dicitur: adus esse dicatur intrinsecus. cap. 26.
De diluuiō, imō de tribus iudiciis dei. cap. 27.
Quid sit quod dominus dixit: Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. cap. 28.
Quare Noe accepta sententia perdidit vniuersam carnis nō intercesserit pro hominibus sicut Moyses. cap. 29.
Quid sit quod scriptum est, Noe inuenit gratiam coram domino. Item Noe vir iustus atque perfectus in generationibus suis. cap. 30.
Quod Noe quia seruauerat verbum dei, idem a verbo seruatus sit. cap. 31.
Quod dominus propositum suum satis declarauit toties benedicendo hominibus. cap. 32.

CAPITA LIBRI III.

DE tribus filiis Noe, Sem, Cham, & Iaphet, & quid sit, Dilatet deus Iaphet, & habet in tabernaculis Sem. cap. 1.
De confusione linguarū, natiuitate Abraham, & secundo promissionis verbo, quod in semine eius benedicendū essent omnes gentes. cap. 2.
Quod confusio linguarum abscondendo diuinā promissionis thesauro profuerit. cap. 3.
Quod mysteria dei non solis exteris per confusionem linguarum, verumetiam indigenis Israelitis per ænigmata & figuras abscondita fuerint. Item de tribus linguarum literis inuenitis. cap. 4.
Quod serpens antiquus propter verbum promissionis contra Abraham, Isaac, & Iacob, inuidia quidem motus sit, nocere tamen eis non potuerit. cap. 5.
Quod Ioseph deinde, primos serpentis insultus per fratres propter somnium exceperit. cap. 6.
Quid sit quod a Hieremia dictum est, Vox in Rama audita est, & Rachel plorans filios. cap. 7.
Quod serpens ille antiquus nō solum insidias fratrū, verumetiam illecebras concupiscentiæ mulieris aduersum Ioseph suscitauit neque tamen vicerit. cap. 8.
De tertio promissionis verbo, nō auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus est. cap. 9.
De signo mulieris amicti sole, parturientis & clamantis ut pariat, & ite de signo draconis magni, &c. cap. 10.
Coronā duodecim stellarū in capite eiusdem mulieris fuisse principes duodecim tribuum, & quod in vtero habuerit fuisse verbum promissionis. cap. 11.
Quando primum coepit parturire, clamare, cruciari ut pareret. cap. 12.
Quod agnus quem immolabant filii Israel, verbi fuerit typus incarnandi, contra Pharaonem rex Aegypti caput primum serpentis. cap. 13.
Quod omnipotens verbum dei percussit primogenita Aegypti. cap. 14.
Quod de eodem verbo dictum sit, Exultauit ut gigas ad currendam viam. cap. 15.
Idem verbum dei Aegypti fuisse gladium acutum, filijs autē Israel agnum mitem & mansuetum. cap. 16.
Quam ob causam primogenita Aegyptiorum percussa sint. cap. 17.
Quam ob causam item post eandem primogenitorū, omnes Aegypti aquis operi fuerint. cap. 18.
Hæc omnia Abraham a deo prædicta fuisse, & quod filij Israel Aegyptios iuste spoliarent. cap. 19.
Eundem esse draconem & Behemotem, eumque a solo verbo vinci, ut multiplicet preces & mollia loquatur. cap. 20.
Quod dominus populum Israel liberauerit in laudem, & gloriam nominis sui, ut faceret eam excelsores

CAPITVM.

cunctis populis. cap. 21.
Populo Israel nō solum commissa, verumetiam scripta fuisse eloquia dei, idque digito ipsius. cap. 22.
Nihil vilius inuenio literarum ac cognitionē dei creatoris esse. cap. 23.
Sicut priores duæ tabulæ Moysi fractæ sunt, ita & literarum characteres, sub Esdra mutatas fuisse arbitramur. cap. 24.
Dona esse dei, quod homo in verbo dei possit meditari, deinde & eloqui, deumque & scribere, atque aliorum scripta legere. cap. 25.
Sacramenta ecclesiæ sub sacramentis literarum latentia, similia esse thesauro abscondito in agro. cap. 26.
Hunc thesaurum ideo absconditum fuisse, ne paruuli quibus lacte opus erat, solidum cibum ferre non possent, & porci margaritas pedibus subiectas conculcarent. cap. 27.
Exemplis probatur, non expediuisse, ut sacramenta scripturæ apertis verbis prodantur, donec opere compleantur. cap. 28.

CAPITA LIBRI IIII.

QVarum animalium septem illa capita draconis similia fuerint. cap. 1.
Quod facies secundū capitris facies vituli fuerit, quem fecit Aaron, & quomodo tunc mulier in vtero habens clamauerit. cap. 2.
Quod idem caput sublatum ad tempus, sub Ieroboam denuo erectum sit. cap. 3.
Quod per iudices dominus populum ab idololatria represserit, & ab hostibus defenderit, vincente per eos verbo dei. cap. 4.
Iudices, non nisi clamante ad dominum populo, suscitatos. cap. 5.
Quā ob causam iudices illi saluatores appellari sint. cap. 6.
Duodecim iudices, & duodecim Apostolos, esse viginti quatuor seniores. cap. 7.
Quare apostolis, nō ut iudicibus gladio uti liceret. cap. 8.
Quantis in periculis versati sint iudices Israel. cap. 9.
Quare Heli ad numerum duodecim iudicum non pertineat. cap. 10.
Quid sit apud Esaiam, Voca nomen eius, Accelera spolia detrahere, festina prædari. cap. 11.
Idem verbum dei, & per David vicisse, quod antea per iudices vicerat. cap. 12.
Quare David non edificauit domum domini. cap. 13.
Proiecit Saul, & electo David, impletum esse quod dictum est, Dominus pauperem facit, vel ditat, humiliat & sublimat. cap. 14.
Quomodo Saul, & quomodo David contempserint verbum domini. cap. 15.
Quod viri qui se peccasse confessi sint, & quare huius confessio accepta, illius reiecta sit. cap. 16.
David exauditum esse, quia secundum voluntatem dei petierat. cap. 17.
Quod deus in sermonibus suis iustificari visus non fuisset, nisi David misertus esset. cap. 18.
Promissiones legis cū cōditione, promissiones autē Abraham & David absque cōditione factas fuisse. cap. 19.
Quid sit quod Apostolus ait: Si enim qui ex lege hæretes sunt, exinanita est fides, abolita est repromissio. cap. 20.
Quid sit, quod idem Apostolus ait, Iustitiam dei in euangelio reuelari ex fide in fidem, & quare nam illa iustitia sit. cap. 21.
Verbum dei tam in Saul quam in David veritatis palam obtinuisse. cap. 22.
Quomodo appareat in duobus illis verum esse sapientiæ dictū, Melius est duo simul esse quā vnum. cap. 23.
Salomonem habuisse quidem verbum dei sed non quiescisse cum eo ut foueretur, ideoque cecidisse, nec subleuatum esse. cap. 24.
Propter peccata filiorum David, non aduersum esse propositum dei, quia iurauerat illi. cap. 25.
Cur iurare debuerit ac voluerit deus, quem impossibile est men-

INDEX

est mentiri, etiam in his, quæ loquitur absque interpositione iuramenti. cap. 26.
Quibus ex causis maxime digni fuerint Abraham & David verbo promissionis cū iuramento repromittentis. cap. 27.

CAPITA LIBRI V.

Quomodo secundū caput draconis vitulus, sub Ieroboam denuo fuerit erectum. cap. 1.
Quamuis etiam Baal seruierint, & adorauerint, Vitulum tamen caput idololatriæ fuisse. cap. 2.
Hoc caput, tamen si mite videretur, æquē tamē ut reliqua perniciosum fuisse populo dei. cap. 3.
Quodnam primum verbi dei bellum aduersus hoc caput fuerit. cap. 4.
Quod Iehu primus pro testimonio verbi dei occubuerit. cap. 5.
Quod mysterio nō careat, a leone prophetam in via occisum. cap. 6.
Quid duodecim scissuræ pallij Abiæ Sylonitæ significarent. cap. 7.
Deum iusto iudicio regem Ieroboam super Israel constituisse, non ut peccare faceret, sed quia peccaturi erant. cap. 8.
Heliam prophetā, ne ignorantes simul cum impijs errarent, a deo missum esse. cap. 9.
Quæ miracula fecerit Helias, & quod spiritus Helie duplex in Helia, duplicato miraculorum numero comprobetur. cap. 10.
Quid & quando profecerint in populo, Helias & Heliseus prophete. cap. 11.
Quare zelus domini propter Baalamplius, quam propter vitulos aureos, in Helia exarserit. cap. 12.
Dominum in virga & verberibus visuale peccata domus David, misericordiā verō nō dispertisse ab eo. cap. 13.
Quāvis zelus in Helia quantæ dignitatis fuerit. cap. 14.
Heliam translatum, ante diem magnū & terribile domini mittendum, & in Iohanne Baptista completum esse. cap. 15.
Verisimile esse, Enoch & Heliam translatos, a moriendo necessitate liberatos esse. cap. 16.
Post Heliam & Heliseum idem verbum dei, alijs prophetis succedentibus non defecisse. cap. 17.
Quid sit, quod per Osee dictum est: Nō addam vitiā misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorum, & domui Iuda miserebor. cap. 18.
Quod verbum dei nondum incarnatum, id est, Emanuel nondum natus, liberabit terram a rege Assyriorum. cap. 19.
Idem verbum, antequam sciret puer vocare matrem, accelerasse, spolia detraxisse, & prædari festinasse. cap. 20.
Ductus in captiuitatem decem tribubus, finitum bellum verbi dei, contra vitulos aureos. cap. 21.
Assyrios iustiores fuisse quam Israel, ideoque eis in captiuitatem traditum esse. cap. 22.
Quare domus Iuda seruata sit, Israele in captiuitate ducto, cum utrobique iusti aliquot fuerint. cap. 23.
Quare in lege scriptū sit: Locutus est dominus ad Moysen, in prophetis autē: Factū est verbum domini. cap. 24.
Omnes ad quos verbum dei factum est, non omnes autē ad quos locutus est beatos & filios dei fuisse. cap. 25.
Non Moysen reliquis prophetis comparatum, sed legem promissionibus gratiæ collatam inferiorem esse, eo quod nusquam legatur, Factum est verbum domini ad Moysen. cap. 26.

CAPITA LIBRI VI.

Quod reges & regna antiqui draconis capita dicantur. cap. 1.
Regnum Assyriorum, & regnum Chaldaeorum coniunctum, tertium caput draconis fuisse, simile leoni. cap. 2.
Quomodo deus domum David zelo profecutus fuerit in bonum, diabolus verō in malum. cap. 3.
Draconē tertio hoc capite, aduersatum quidē verbo dei

CAPITVM.

intentione, cooperatū autē fuisse effectū. cap. 4.
Quibus peccatis in domo David, puniendus draco ille fuerit. cap. 5.
Quod obsessa & expugnata Hierusale, & populo translato, in fortitudine manus sue Nabuchodonosor se fecisse sit gloriatus. cap. 6.
Nabuchodonosor typum diaboli gessisse, & effectū quidem deo seruasse, voluntate verō satellitem diaboli fuisse. cap. 7.
Quod dominus quamuis verberaret populum, promissionis suæ non fuerit oblitus, sed prophetas suscitauerit, & virgam contriuerit. cap. 8.
Quomodo & quo ordine verbum dei Nabuchodonosor percussit, & tandem vicerit. cap. 9.
Multis rationibus somnium Nabuchodonosor obseruabile fuisse. cap. 10.
Quid somnium Nabuchodonosor significarit. cap. 11.
Quare Nabuchodonosor, & nō alius quispiam, hoc somnium viderit. cap. 12.
Cruditatem regis, beneuolentiam & attentionē Danieli interpreti conciliasse. cap. 13.
Nabuchodonosor regem verbum dei ex ore Danielis ferre non potuisse, quin caderet in faciem. cap. 14.
Nabuchodonosor adhuc tam superbum fuisse, ut statuā suam adorari iuberet. cap. 15.
Quare scriptura, calicem aureum Babylonicæ meretrici tribuerit. cap. 16.
Quas ob causas regnum Babylonicum per aurum, & regnum Persarum atque Medorum signatum sit per argentum. cap. 17.
Quam ob causam regnum Græcorum per æs significatum fuerit. cap. 18.
Quare regnum Romanorum per tibias ferreas, pedesque partim ferreos, partim fictiles significatū fuerit. cap. 19.
Quid mixtura ferri & testæ significet. cap. 20.
Quare exclamauerit Nabuchodonosor, Ecce ego video quatuor viros solutos, & species quarti similis filio dei. cap. 21.
Quare appellatio filij dei, ab inimico, & persecutore primum usurpari debuerit. cap. 22.
Confessionē & laudē Nabuchodonosor, propter superbiam, & tumidā vanitatem reprobam fuisse. cap. 23.
Quod sicut tribus pueris in camino affuit filius dei, ita omnibus affuturus sit, qui se confiteantur. cap. 24.
Quare deus, non ut tres pueros, ita & templum defendere, ne confligaret. cap. 25.
Toties victum Nabuchodonosor, nunquam tamē fuisse ex animo humiliatum. cap. 26.
Nabuchodonosor tanquā bouē foetū comedisse. cap. 27.
Quo sensu verū fuerit, quod Nabuchodonosor dixit: Nōne hæc est Babylon, quam edificauimus, verum & formam amisimus, cum foetum ut bos comederet. cap. 28.

CAPITA LIBRI VII.

Balthazar regē ita tū cū manus hominis in pariete scribēs appareret, a verbo dei victū fuisse. cap. 1.
Danielē non perturbatū, sed cōfidenter aspexisse, legisse, & interpretatum fuisse. cap. 2.
Quid sibi velit primum verbum, mane, id est, numeratum. cap. 3.
Quid velit secundū verbum, Tetel, id est, appensum. cap. 4.
Quid velit tertium verbum, Pares, id est, diuisum. cap. 5.
Quod scriptum & dictum tunc est contra vnum regnum Babylonis, de omnibus regnis mundi debere intelligi. cap. 6.
Quid significet, Mane, cōtra principē huius mudi. cap. 7.
Quid significet Tetel, contra eundem principem mundi. cap. 8.
Quid significet Pares contra eundem, & quid Perse, & Moedi, quibus diuisum regnū eius datū sit. cap. 9.
Hanc manum apparentem, signasse manum dei, de qua David: Firmetur manus tua, & exaltet dextera tua. cap. 10.
De quatuor bestijs, quas Daniel viderat, & quare deus antiquus

antiquus dierum appellatur. cap. 11.
Quatuor regna non ex deo regnasse. cap. 12.
Summam rerum omnium, & regna ad deum pertinere, sed quatuor bestias quantum quæque poruit, ad se rapuisse. cap. 13.
Soli Verbi dei verum esse imperium, humana omnia simulata. cap. 14.
Regnum Medorum & Persarum, quartum caput draconis fuisse. cap. 15.
Sarraceni Medorum & Persarum Danieli foueam, in quam ipsi inciderent, fodisse. cap. 16.
De oratione Danielis contra Hierusalem, propter quam accusatus, & cum rex liberare non posset, in lacu leonum protectus fuit. cap. 17.
Danieli in martyrio verbi dei, tribus pueris non fuisse inferiorem. cap. 18.
Completo captiuitatis annorum numero, non prophetas tantum, verum etiam angelos super reedificationem Hierusalem laturos fuisse. cap. 19.
Danieli non solum reedificationem templi, verum etiam omnium regnorum futuros euentus, reuelata fuisse. cap. 20.
Domum dei, quam Cyrus edificandam decreuerat, a Dario, vincente ita verbo dei, tandem ædificatam fuisse. cap. 21.
Tempus, quod ab exitu sermonis, usque ad completionem operis intercesserit, non modo coram deo breue, verum etiam hominibus vtile fuisse. cap. 22.
Vnde Cyro homini gentili tanta circa dei celi, & circa captiuitatis eius populi beneuolentia prouenerit. cap. 23.
Cyrum ita regem factum, ut diuinam circa se prouidentiam agnoscere poterit. cap. 24.
An libertas captiuis a Cyro donata Iudeis, eisdem ad æternam salutem assequendam prouenire potuerit. cap. 25.
Quæ vera confessio sit, & quid eidem Cyro de vera confessione defuerit. cap. 26.
Maiorem laudandi dei occasionem esse, non modo in templi Hierosolymitani, verum etiam totius generis humani reparatione, quam conseruatione. cap. 27.
Quomodo id quod de Cyro dictum est: Assimilauit re, & non cognouisti me, intelligendum sit. cap. 28.
Titulum psalmi 44. ad huius captiuitatis solutionem pertinere. cap. 29.
Iuxta prophetiam Aggae, nouissimi templi maiorem gloriam quam primi, propter verbum incarnatum fuisse. cap. 30.
Esdras, Nehemias, Iosedech, & Zorobabel, tempore solute captiuitatis illustres fuisse. cap. 31.
Esdras propter reuocatum, nouis characteribus legem præcipuum fuisse. cap. 32.

CAPITA LIBRI VIII.

Somnium Mardochei non fuisse vanum. cap. 1.
Mardocheum & Aman per duos dracones, sed diuersis rationibus signatos fuisse. cap. 2.
Sicut Aman Mardocheo crucem parauerat, & in ea suspensus fuit, ita principem huius mundi diabolum Christo crucem parasse, & in ea victum fuisse. cap. 3.
Paruum fontem, qui in magna creuerit sumina, Hester reginam fuisse. cap. 4.
Dei prouidentia factum, ut Mardocheus in captiuitate maneret, cum qui vellent, libertatem in patriam redeundi recepissent. cap. 5.
Aman exaltatum & adorari iussu, etiam regnum amississe, & Mardocheo propter seruatum regem, inimicum factum fuisse. cap. 6.
Aman Mardocheo inimicum, cum videret sibi non flectere genu, totius gentis Iudaicæ extirpandæ consiliu cepisse. cap. 7.
Qua ob causam, Mardocheus Aman non adorauerit. cap. 8.
Quam ob causam aliquot homines citra reprehensionem adorari potuerint. cap. 9.
Quare tam difficilis ad regem aditus fuerit, ut qui non vocatus adiret, occideretur. cap. 10.
Aman stulte tempus perditionis Iudeorum per sortes quæ fuisse, cum an perdendi essent, nondum cognouisset. cap. 11.
Aman per sortes deceptus, spiritum dedisse Iudeis, ad impe-

CAPITVM.

trandum a deo auxilium. cap. 12.
Semper fuisse, qui diuinæ promissionis de Christo memores, eam impleri desiderauerint. cap. 13.
Hester quatuor illis celeberrimis virtutibus præditam fuisse. cap. 14.
Quomodo virtus temperantiae in Hester reluxerit. cap. 15.
Quomodo iustitia in ea deprehensa sit. cap. 16.
Et hoc iustitia fuisse, quod incircumciso propter necessitatem coniungi sustinuerit. cap. 17.
Quomodo prudentia in eius consiliis speculata sit. cap. 18.
Quod prudenter coram rege petitionem suam exposuerit. cap. 19.
Eius prudentiam verius diuinam prouidentiam fuisse. cap. 20.
Aman in conuulso quasi hamo captum fuisse. cap. 21.
Quanta fuerit in ea boni zeli fortitudo. cap. 22.
Quoties verbum dei aliquot ex captiuis draconis vicerit, personæ in qua vicerit, victoriæ signa contulisse. cap. 23.
Quid mysterium contineat, Aman in patibulo, quod Mardocheo parauerat, suspensus fuisse. cap. 24.
Quid mysterium contineat, quod domus Aman data sit Hester reginæ. cap. 25.
Somnium Mardochei, in quo paruum fontem, in fluuium magnum, deinde in solem conuerti videt, in Hester regina complerum fuisse. cap. 26.
Captiuitatem populi propter verbum dei, multo imperiosam libertatem gloriosorem fuisse. cap. 27.
Superato per verbum dei, Persarum & Medorum regno, Macedonum, quod in Daniele per hircum captiuitas significatur, successisse. cap. 28.
Quas ob causas regnum Macedonum in priore visione per pardum, in posteriore per hircum fuisse signatum. cap. 29.
Quas ob causas regnum Persarum & Medorum in priore visione per visum, in posteriore per arietem fuisse significatum. cap. 30.
Quare hircus unum tantum, aries autem duo cornua habere visus sit. cap. 31.
Magnam victoriæ verbi dei partem in hoc esse, quod si regna mutanda prædixerit, ita & mutauerit. cap. 32.

CAPITA LIBRI IX.

Prefatio ad Chunonem qua conqueritur se frigidum atque negligentem, orationibusque iuari postulat. cap. 1.
Responsio iucunda Chunoni facta, qui rogaret, ut præstationem secundi libri Machabeorum explicatam huius operi infereret. cap. 2.
Quintus caput draconis fuisse regnum Græcorum. cap. 3.
Principes Persarum & Græcorum malos angelos debere intelligi, resistentes principibus bonis, id est, angelis. cap. 4.
Principem populi dei Michaelem esse, bonos principes omnes inter se consentire, malos vero neque cum bonis, neque inter se conuenire. cap. 5.
Quale prælium sit inter bonos & malos principes. cap. 6.
Quomodo princeps Persarum resisteret xxi. diebus. cap. 7.
Quomodo nobis orantibus, mali spiritus præliantur cum bonis. cap. 8.
Quomodo sit intelligendum, quod dictum est: Ecce Michael vnus de principibus primis venit in adiutorium meum, & ego remansi ibi iuxta regem Persarum. cap. 9.
Quomodo sit intelligendum, quod ait: Cum enim egredieretur, apparuit princeps Græcorum veniens. cap. 10.
Quomodo regnum Græcorum originem cepit. cap. 11.
Regem Alexandrum se Hammonis filium videri voluisse, id est, per hircum captiui, qui terram non tangebatur, Danieli significatum fuisse. cap. 12.
Quomodo Alexander Hierosolymam venerit, & principem sacerdotum vestibus sacris indutum veneratus sit. cap. 13.
Quomodo illud cornu fractum sit, id est, quomodo Alexander magnus vita decesserit. cap. 14.
Fractio cornu alia quatuor successisse, ideoque draconem cum se-

INDEX

cum septem tantum capita habeat, decem tamen denominata gestare. cap. 15.
Antiochum per cornu paruum, quod de vno ex quatuor exierit, significatum fuisse. cap. 16.
Onyx primum sanguine quintum hoc draconis caput maduisse, & rufum factum fuisse. cap. 17.
Quibus peccatis populus meruerit, ut deus per Antiochum eos affligeret. cap. 18.
Quibus successibus populi flagitia aucta fuerint. cap. 19.
Quid sit, quod dominus per Zachariam dixit: Quia ego iratus fui patri ipsi, verò addiderunt in malum. cap. 20.
Quid sit deum irasci parum. cap. 21.
Quid Antiochus addiderit in malum. cap. 22.
Quare Antiochus Hierosolymis fecerit, ad paruum dei iram pertinere. cap. 23.
Quod Iudeos ad ritum gentilem coegerit, additamentum fuisse in malum. cap. 24.
Diabolum propter eiusmodi additamenta, dictum esse Leuiathan. cap. 25.
De ira dei magna, quæ sit. cap. 26.
Parum dei iram placari posse, magnam non posse. cap. 27.
Mulierem in vtero habentem, denuo parturisse & clammisse. cap. 28.
Septem fratres Machabeos, & matrem eorum præcipue cum paterentur, clamasse. cap. 29.
Quod carne porcina vesci noluerint, passionis eorum causam fuisse, & quod mundis omnia munda. cap. 30.
Qua ratione deus in veteri lege, inter munda & immunda differuerit. cap. 31.
Septem fratres Machabeos, præcipue venerabiles esse, quod resurrectionem mortuorum aperte confessi sunt. cap. 32.

CAPITA LIBRI X.

Sanctos per fidem vicisse regna. cap. 1.
Sanctos egentes, angustiatos, afflictos, in solitudinebus errasse, in montibus. cap. 2.
Quanta fuerit heritica templi emundati & renouati. cap. 3.
Quam sedulo flagitauerit Chuno, ut prociui. cap. 4.
Onyam cum multis Iudeis Aegyptum profectum fuisse, ibique templum edificasse. cap. 5.
Quoties & quibus temporibus Iudei Hierosolymis scriperint fratribus in Aegypto. cap. 6.
Materiam, intentionem, & vtilitatem prologi. cap. 7.
Quæ fuerit materia, sive argumentum eius prologi. cap. 8.
Quæ fuerit intentio eiusdem prologi. cap. 9.
Solum templum Hierosolymitanum legitimum fuisse, propter promissiones dei illic implendas. cap. 10.
Qua ratione salutationis loco scriptum sit: Adaperiat cor vestrum in lege sua. cap. 11.
Quenam fuerit illa tribulatio & impetus, qui venerat super Iudeos. cap. 12.
Quare Iudeam terram sanctam appellauerunt. cap. 13.
Quomodo intelligendum sit: Frequentare dies scenophegie mensis Casleu. cap. 14.
Quod semel & iterum eisdem de causis scripserint, & quod admonitio secunda austerior quam prima sit. cap. 15.
Eadem ratione sanctam ciuitatem qua terram factam esse appellatam. cap. 16.
Eadem ratione ignem de caelo datum commemorari. cap. 17.
Qualis ille ignis fuerit. cap. 18.
Eadem ratione miraculum ignis, & Nehemias orationem commemorari. cap. 19.
Eadem ratione tabernaculi & arcæ commemorationem, atque excitationem factam. cap. 20.
Quomodo quæ de tabernaculo & arca dicta sunt intelligi debeant. cap. 21.
Qualicumque sensu Hieremias illa scripserit, Iudeos suo proposito adaptasse. cap. 22.
Eadem ratione, qua superiora, orationem Moyfi, & ignem de caelo datum. cap. 23.
Quam multi hostes verbi dei velociter sicut umbra transierint. cap. 24.

CAPITVM.

Quare deus populo suo cetera regna subiceret noluerit. cap. 25.
Machabeos societatem cum Romanis inire non debuisset, & quare tam cito morte sublatus fuerint. cap. 26.

CAPITA LIBRI XI.

Verbum domini per Esaiam. Si non, ut putauimus, ita erit, quomodo sit intelligendum. cap. 1.
Quomodo deus aliquid putare, proprie dicatur. cap. 2.
Inter omnia quæ deus putauit, præcipuum fuisse, filium quem draco deuorare volebat, ad se & thronum suum rapiendum. cap. 3.
Inuocat sapientiam. Interim quid sit: Noli regibus dare vinum, sed his qui amaro sunt corde. cap. 4.
Sextum caput draconis cui simile fuerit, dici non posse. cap. 5.
Quod Hebraei putant de sexto capite dictum: Exterminauit eam aper de sylua, &c. ineptum esse. cap. 6.
Quomodo bestia quarta de mari ascenderit, & sextum caput draconis in ordine constituerit. cap. 7.
Herodé patre Idumæo, matre verò Arabica natum, a senatu Romano, regem Iudææ decretum fuisse. cap. 8.
Discordias inter senatum, & populum Iudaicum, Herodé regnum peperisse. cap. 9.
Neque sceptrum, neque ducem de Iuda auferendum, donec veniret Christus. cap. 10.
Præter Zachariam, Elizabeth, Symeonem, & Annam prophetissam, multos fuisse, qui aduentum Christi expectarint. cap. 11.
Neque demonstrando, neque narrando, Christum pro dignitate indicari posse. cap. 12.
Quod per Esaiam dictum est: Egredietur virga de radice Iesse, quomodo sit intelligendum. cap. 13.
Tunc excelsa Libani cecidisse, cum Herodes alienigena regnaret, templumque subuersum de nouo edificaret. cap. 14.
Herodem renouando templum, se Dauidi & Salomoni impudenter comparare voluisse. cap. 15.
Quod populus super illius hominis opera nequaquam letaretur, neque tanto peccatori debuisset adulari. cap. 16.
Quare deus Herodem in regiam, & sacerdotalem stirpem, ita facere permisit, ut ne quidem filius parceret. cap. 17.
Virga virginem Mariam, Christum verò florem esse, & cur de radice Iesse non de radice Dauid dictum sit. cap. 18.
Quid sacramenti fuerit in rebus gestis radice Iesse, hoc est, Dauidis, quod ad Christum pertineret. cap. 19.
Laudabile dei consiliu esse, quod in humilitate diaboli atque Herodé sefellerit, & ars artem luserit. cap. 20.
Quam vtile nobis fuerit, Christum esse paugere virginem matrem nasci. cap. 21.
Laudat incarnationem verbi, ex psalmo Dauidis: Eructauit cor meum verbum bonum. cap. 22.
Quomodo verbum Dauidis intelligendum sit: Lingua mea calamus scribæ. cap. 23.
Quomodo intelligendum sit: Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. cap. 24.
Quare deus incarnari, & non potius per angelum genus humanum saluare voluerit. cap. 25.
Christum, salua matris virginitate, natum esse. cap. 26.
Quid sit: Speciosus forma præ filiis hominum, & gladius super femur accinctus. cap. 27.
Sicut septiformis spiritus super florem requieuerit, ita septemplex laude psalmus hic regem Christum canit. cap. 28.
Quare non dictum sit, manebit, sed requiescet super eum spiritus domini. cap. 29.
Præter Christum neminem fuisse, super quem requieuit spiritus domini dici posset. cap. 30.
Sicut virga Aaron, ita & virga Iesse, superbi certaminis finem fecit. cap. 31.

CAPITA LIBRI XII.

Beatam virginem Mariam mulieris in vtero habentis, parturientis, & ut pariat clamantis non minimam partem fuisse. cap. 1.
Draconem

Draconem etiam Mariæ librum deuorare voluisse. cap. 2.
Quare diabolus Christum Herodi prodere non potuerit. cap. 3.
Christus a diabolo non ut cognosceretur, sed ut corrumperetur, tentatum fuisse. cap. 4.
Qua de causa Christus non solum demonis, verum etiam Apostolis ne se proderent, prohibuerit. cap. 5.
Quare Iudæi, an ipse Christus esset quaesierint, & quare ipse ante passionem semper obscure responderit. cap. 6.
Christum, ubi tempus aduit, non solum non prohibuisse, verum etiam se regem predicari voluisse. cap. 7.
Christum a seculo insidentem, regnotu huius mundi contemptum prae se fuisse. cap. 8.
Christi regnum non de hoc mundo esse, satis probatum esse, copiosius tamen probari potuisse. cap. 9.
Diabolum insidiando vitæ Christi deceptum, dei consilium impediuisse, sed non promouisse. cap. 10.
Per mortem Christi sacramenta baptismatis, eucharistiæ, & spiritus sancti dona, nos consequutos esse. cap. 11.
In quem usum sacramentum eucharistiæ nobis relictum sit. cap. 12.
Spiritus sanctum primum in remissione peccatorum, deinde in diuisiones gratiarum, super nos effundi. cap. 13.
Hæc sacramenta neque diabolus, neque impios homines cognouisse. cap. 14.
Draconem septies per impios homines contra Christum resurrexisse, & septimo comprehensum fuisse. cap. 15.
Quare dictum sit, Sustinui, qui simul contristaretur, & non fuit. cap. 16.
In Christo duas voluntates, diuinam atque humanam fuisse, quarum altera mortem voluit, altera expauerit. cap. 17.
Quare dictum sit, apud ipsum est sapientia, & fortitudo. cap. 18.
Quare Christus gladium in vagina recedi iusserit. cap. 19.
Quid dictum sit: Egredimini, & videte filiam Sion, regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius. cap. 20.
Quid sanguineus sudor portenderit. cap. 21.
Quare dictum sit: Cornua in manibus eius, ubi abscondita est fortitudo eius. cap. 22.
Quare dictum sit: Catulus leonis Iudæ, ad prædā fili mi ascendisti. cap. 23.
Quid dictum sit: Requiescens accubisti vt leo, & quasi læna, & quam necessarium fuerit, vt mortuus non caret sepultura. cap. 24.
Quare dictum sit: Maledictus ille deo, qui pendet in ligno. cap. 25.
Quid dictum sit: Mulier cum parit, tristitia habet, & quod

CAPITVM.

Christus in sepulchro sabbatizauit. cap. 26.
Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara, de Christi resurrectione dictum esse. cap. 27.
Vir obediens loquitur victorias, de Christo dictum esse. cap. 28.
Quinq; vulnera Christi esse signacula iustitiæ. cap. 29.

CAPITA LIBRI XIII.

Quomodo raptus sit filius mulieris ad deum, & thronum eius. cap. 1.
Quid sit raptus esse ad deum & ad thronum eius, & quid sit illud: Paulus apostolus non ab hominibus, sed per hominem, sed per Iesum Christum. cap. 2.
Raptus illo ad deum & ad thronum eius, nondum penitus impletam esse promissionem: In semine tuo benedicentur omnes gentes. cap. 3.
Quomodo mulier in solitudinem fugerit. cap. 4.
Quomodo Michael & angeli eius pugnaverunt contra draconem. cap. 5.
Quomodo draco proiectus in terram, miserit aquam de ore suo. cap. 6.
Quomodo aqua eiusmodi primum occulte irrepens, deinde per incrementa vires capiens, per quatuor partes orbis sese extendit. cap. 7.
Quo adiuit terra mulierem, & absorberit flumē. cap. 8.
Septimum caput draconis plaga gladii occisum in mortem. cap. 9.
Quomodo plaga mortis eius sanata sit. cap. 10.
Caput illud esse Antichristum, cui draco dedit vires suas, & potestatem magnam. cap. 11.
Quid sit illud Apostoli, & nunc quid detineat scitis, vt reueletur suo tempore. Et de sacramento mulieris, bestie insidentis. cap. 12.
Quare apostolus tam obscure dixerit: Tantum qui tenet, teneat, donec in medio fiat. cap. 13.
Quantā irā draco excitaturus sit per Antichristum, & quod dñs Iesus interfector sit ipsum spiritu oris sui. cap. 14.
Interfectio Antichristi, consummatam esse victoriā verbi dei. cap. 15.
Quid sit quod ad beatum Iob dictum est: Ecce spes eius frustrabitur eum. cap. 16.
Quid sit spiritu oris domini aliquid fieri. cap. 17.
Quam facile omnia possit verbum dei, exemplis probat. cap. 18.
Quanta facilitate similis cum diabolo & angelis eius præcipitatus sit. cap. 19.
Quid sit, quod dictum est apud Esaiam, Et erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis septemplex, sicut lux septem dierum. cap. 20.

PRÆFATIO TOTIVS

OPERIS, DOCENS, QUA OCCASIONE HOSCE
de Victoria verbi dei libros suscepit scribendos.

NUPER, quum tu hospes optabilis Chuno pater coenobij Sigeburgensis, nostrum præsentia tua serenares habitaculum, nos more solito semoti à ceteris, conserebamus aliqua de sanctorum maiestate scripturarum. Erat autem nobis tunc Daniel. 7.
sermo præcipuus de quatuor illis grandibus bestiis, & visione Danielis, quarum prima quasi læna, ipsa fuit regnum Babyloniorum, alia similis vrsio, ipsa fuit regnum Persarum & Medorum, alia quasi pardus, ipsa fuit regnum Græcorum, quarta terribilis atq; mirabilis & fortis nimis, dentes ferreos habens magnos, comedens atq; cōminuens, & reliqua pedibus suis conculcans, ipsa fuit regnum Romanorum, quorum videlicet regnorum singula suis temporibus super cætera gentium regna principatum tenuerunt. Regna hæc idcirco per bestias ferocissimas, & sanguinis avidas recte figurata fuisse dicebamus, quia plena crudelitatis fuerunt, & sanguine mundum bestialiter debacchando implentia, sanctos quoque dei altissimi contriuerunt. At verò regnum dei, regnum esse pacis, regnum charitatis & germanitatis, Regnū dei.
imperii pietatis, & dominatio veritatis & iustitiæ & mansuetudinis. Et idcirco debuisse secundum rem vel rei dissimilitudinem dissimilem quoque habere imaginem. Et veraciter ita est, sequitur enim. Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedet. Item, Aspiciebam Daniel. 7.
ergo in visu noctis, & ecce in nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & usque ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem & honorem & regnum, & omnes populi & tribus & linguæ seruiunt ei. Quid, rogo, dissimilius quam eiusmodi bestie ascendentes de mari, & filius hominis veniens in nubibus cæli, & perueniens usque ad antiquum dierum candidum, & capillis mundissimis præ antiquitate nitentem, sedentem throni positus, & iudicantem de bestiis illis, quæ regnare festinauerunt inconsulta sapientia suæ senectutis? Cum igitur de regnis illis, & de sanctis altissimi, quos illa regna bestialiter contriuerunt, loqueremur, tu repente quaestione fecisti de Machabæis, qui pardi, quæ tertia bestia fuit, id est, regni Græcorum seuitiam cruentam, multis præliis & materialibus armis repereusserunt, & exinde in ecclesia dei memoriam inclutam sibi acquisierunt, dixisti. Scire vellem certius, quæ causa sit, vt eorum bellicam defensionem non minus, quam indefensam sanctorum martyrum patientiam, in sancta ecclesia legendo & cantando celebremus. Respondi ad hæc, Certamen illorum & virtus militaris, cum auxilio dei multum nobis & omni seculo profuit. Agebat enim diabolus per Antiochum, qui appellatus est Epiphanes, id est, nobilis, vt nulla esset memoria siue expectatio, vel fides, eius repromissionis quæ ad Abraham facta est, dicente deo, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Quid enim egit ille Antiochus? Aedificauit abominandum idolum desolationis super altare dei, & per vniuersas ciuitates Iudææ in circuitu edificauerunt aras, & ante ianuas domorum & in plateis incendebant thura, & sacrificabant, & libros legis dei combusserunt igni, scindentes eos, & apud quemcunque inueniebantur libri testamenti domini, & quicunque obseruabant legem domini, secundum edictum regis cruciabant eum. Nimirum hoc agendo fiebat, vt arbor bona succideretur, & radicebus extirparetur, ne bonus ex ea pueriret fructus, id est, vt genus Iudaicum destrueretur, ne in semine Abraham, quod est Christus, omnes gentes benedicerentur, fieretque irritum quod proposuerat & promiserat deus. Defensa est radix, vt talis & tantus inde posset fructus fieri, atque impleretur veritas dei. Et idcirco Machabæi, per quos id effectum est, iure nomen celebre possident in ecclesia dei. Similiter de Hester atque Mardocheo sentiendum est, quia cum diceretur vrsio illi, Surge, comede carnes plurimas, id est, cum Persarum atque Medorum regi Assuero dixisset Aman, Decerne vt pereat gens Iudæorum, & decem millia talenta appendam arcariis gaze tue, steterunt pro animabus suis & pro gente sua, ita vt versa vice in patibulo appenderetur Aman, quod Mardocheo parauerat, & decem filij eius crucifigerentur, & per omnes prouincias vna die ultionis constituta, vindicta caperent Iudæi de hostibus suis. Cum hæc & his similia respondissem de illis & de cæteris antiquis sanctis, per quorum labores & bella necessaria fortiter euicere verbum dei, ne periret genus illud, de quo carnem assumere proposuerat, ad salutem generis humani. Tu vehementer delectatus ratione huiusmodi, repente in istam vocem erupisti. Scribe mihi librum de victoria verbi dei. Hoc idem repetens crebro institisti, & nunc usque vehementer instare non desinis, putans quod hinc, scilicet ex terra sensus mei, thesaurum boni operis effodere possis secundum dignitatem tituli, quem præfixisti, vt vocetur liber de victoria verbi dei. Verè res magna est, & ad eloquendum difficilis, imò & impossibile est, eam diguis verbis consequi, quia victoria magna est, & magnus deus qui vincit. Verbum quippe deus est, magnus (inquam) & fortis est qui vincit, & magnus hostis qui victus est, magnū certamen, & magnæ causæ certaminis, Sed & hoc inferam, quia magna est dilectio tua, quæ

CAPITVM LIBRORVM DE

Victoria verbi Dei

Finis.

ma, quæ ad istud me compellit, & magnus debet esse seruator sancti studij, ad placendum verbo dei, per quod sumus facti & liberati, sine cuius gratia nemo viuere. Ad istud igitur ipsum verbum, ipsa sapiencia, quæ aperuit os muti, & linguas infantium fecit disertas, suæq; os meum laude repleat, vt cantem gloriam & magnitudinem eius, ita vt & tibi suggessisse, & mihi obtemperasse, & alicui legisse proficiat. Iam nunc opus hoc ingrediens, dignum arbitror ab ipso vocabulo exordi, id est, in primis dicere summam causæ, cur vocetur, vel quid sit Victoria verbi dei, &c.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS DE VICTORIA VERBI DEI
LIBER PRIMVS.

Quid sit victoria verbi dei, quare, & propter quem aduersarium, nempe diabolum, hoc opus ita inscripserit. CAP. I.

Rom. 8.

Ictorem verbi dei, effectum & opus perfectum dicimus propositi dei, ad laudem ipsius omnipotentis & inuicti, quod neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; instancie, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia potuit vel poterit auertere, quin fieret & fiat quod ipse proposuit & decreuit fieri. Quam verè laudabilis & magna sit eiusmodi victoria verbi dei, magis ac magis nos admirari faciet consideratus diligenter ille hostis, qualis vel quantus sit, qui propositum eius auertere voluit, & adhuc contendit, cum ceciderit, & toties victus sit. Qualis enim vel quantus ille est draco magnus & rufus, habens capita septem & cornua decem. Draco (inquam) magnus, serpens antiquus, vocatusq; diabolus & satanas, orbis vniuersi seductor. Iste est aduersarius verbi dei, & cum talis ac tantus sit, pugnando & repugnando rebellis, non potuit tamen, nec potest auertere propositum dei. Hæc est victoria verbi dei. Quia (secundum Apostolum) deus quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis eiusdem verbi, eiusdem filij sui, eisdem & vocauit, iustificauit, magnificauit per ipsum verbum suum carnem factum, per ipsum filium suum deum & hominem Iesum Christum, cuius est victoria tanta, tam nobilis, vt victo & confuso dracone iam dicto, sedeat nunc a dextris dei. In processu sermonis dicendum erit de illo tali aduersario, cur vel vnde dicatur & sit draco, vnde magnus, vnde rufus, quæ sint eius capita septem, & quæ cornua decem, vnde vel ex quo acceperit vt serpens mereretur vocari, vnde diabolus, & quamobrem satanas vocetur, id est, aduersarius. Nunc verò illud dicere præstat, quid sit ipsum verbum dei, vt videlicet principium, vel caput sermonis creatum, vt dignum est, habeat sanctæ confessionis & adorationis.

Apoc. 12.

Rom. 8.

Draco.
Serpens.
Diabolus.
Satanas.

Quod verbum dei sit filius dei, & quod præmium cognitionis eius sit, protectio dei, propter quam & gratias agimus. CAP. II.

Verbum dei.
Iohan. 1.

Verbi huius euangelista testis est amantissimus, cum dixisset. In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, continuo subiunxit, & deus erat verbum. Secundum huius euangelij tutissimam fidem, verbum dei deum esse credimus & confitemur deo, apud quem erat in principio, consubstantialitatem. Credentes autem & confitentes adoramus cum patre & spiritu sancto hunc deum gratias agentes, quia meruimus nosse eum, quia videlicet cognitio eius magnam habet præmiū. Scriptum est enim de viro iusto, qui per fidem cognouit eum. Protegā eum quoniam iam cognouit nomen meum. Nimirum, quia cognitio nominis eius magno præmio digna est, vt videlicet cognitor eius ab ipso protegatur. Loquitur sapientia in parabolis, desiderās vt diligenter cognoscatur. Quis suscitauit omnes terminos terre? Cumq; tu sine dubio responderis, Deus, statim percunctatur & dicit, Quod nomen est eius, & quod nomen filij eius, si nostis? Sic percunctante sapientia, profecto tunc temporis in plerisque responsio desiciebat, imò præter paucissimos diuinum atq; propheticum habentes spiritum, serè nullus respondere nouerat, quod eiusdem dei nomen esset pater, & quod filius eius verbum siue sermo vocaretur. Ipsa ergo sapiencia, quæ percunctata fuerat sapienter & discretè, multumq; temperanter suæ percunctationi respondet, ita vt margaritas ante porcos non proiciat. Sequitur enim, Omnis sermo dei ignitus clypeus est sperantibus in se. Idem namq; est, ac si dicat, Nomen filij eius sermo dei est, & qui nouit ac diligit hoc nomen, sic eo quasi ignito protegatur clypeo. Bene ergo confortis cognitorē suū, Protegam (inquam) eum, quoniam iam cognouit nomen meum. Cum igitur cognitionis eius tam magnum sit præmium, gratias (vt iam dictum est) agimus ipsi, quia cognouimus & confiteri meruimus hoc verbum, magisq; ac magis cognoscere cupimus ipsum, quia dum sumus in hoc corpore pere-

Psal. 99.

Proue. 30.

Manth. 17.

Proue. 30.

Psal. 99.

pore peregrini, visionem diuinitatis cognoscere non possumus ad perfectum. Sed sicut ait Apostolus. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum.

Verbum dei magnifice quid per opera, magnificetur verò per seipsum cognoscitur. Cap. III.

Quomodo autem nunc ex parte cognoscitur? non tantum vno modo cognoscitur, sed modis duobus. Cognoscitur enim ex operibus, & cognoscitur ex semetipso. Et magnifice quidem ex operibus, sed longe magnificentius cognoscitur ex semetipso. Quibus ex operibus cognoscitur? vtrique ex omnibus quæ facta sunt, quia videlicet omnia per ipsum facta sunt. Angeli, Archangeli, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes, Cherubim, & Seraphim, cælum, terra, mare, & quæcunq; in eis sunt, omnia per hoc verbum facta sunt. Ipse enim, scilicet deus pater, dixit, & facta sunt. ipse mandauit, & creata sunt. Si dixit, & facta sunt, vtrique per verbum facta sunt. Ex omnibus his cognoscitur hoc verbum, sicut cuiuscunq; artificis ex opere suo cognoscitur ingenium. Inde Apostolus, Inuisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Inter ipsa quæ facta sunt, per quæ cognoscitur, quoniam per ipsum facta sunt, non parum admirationis facit ipse eiusdem verbi aduersarius, quia ille quoq; per eum factus est talis ac tantus, qualis vel quantus ex multis scripturarum locis intelligi potest. Et ex illis maxime verbis ad beatum Iob, quibus describitur mirabiliter dicente ipso, Qui sicut cætera, sic & illum fecit per verbum suum, Ecce Behemoth quæ feci te, cum, &c. vsque ad illud, Non est super terrā potestas, quæ comparetur ei, qui factus est, vt nullum timeret. Inter cætera, inquam, per quæ hoc verbum cognosci debet, & illa mirabilis creatura & super ipsam celebrata eiusdem verbi victoria, magnificum dant omnipotentie vel fortitudinis eius experimentum, quam videlicet victoriam pro posse narraturi, primum ipsas demonstrare nitimur personas victoris atq; victi. Porro ex semetipso magnificentius, vt iam dictum est, Verbum ipsum cognoscitur, quando gratia præcellenti dilectam cuiuslibet animam visitat fortiter, atq; lauiuer afficit, propriæ substantiæ contactu. Hæc talis cognitio siue experientum valde paucorum est. Deniq; præter apostolos & prophetas atq; apostolicos viros, quorum vita summis virtutibus claruit, non facile quis existimare potest beatitudinis huius sortem consequi, vt anima eius adhuc degens in carne, saltem ad momentum aliquoties vim sensumq; percipiat illius substantiæ fortissimæ. & qui sentit, qui tactus est illa fortitudine spiritus hominis, tacet de re huiusmodi, suumq; thesaurum silentio reuerenter abscondit, quia ineffabile est quod sentit. Dicit quiuis illorum, Factum est verbum domini ad me, sed non dic, qualiter affecta fuit in illa hora mens siue anima ipsa, quæ meruit aduentum verbi domini ad se. Sed & frustra laboraret homo homini edicere.

Iohan. 1.

Psal. 150.

Opus probat artificem.
Rom. 1.

Iob. 40.
Iob. 41.

Verbum in-
ternum.

Solos à deo doctos, digne verba dei eloqui posse.

CAP. IIII.

Felix ille, qui taliter meruit bonum gustare verbum. Felix qui taliter meruit addiscere, quam veraciter dictum sit, Et deus erat verbum. Scriptum est enim, Beatus homo, quem tu erudieris domitæ, & de lege tua docueris eum. Illi erudiuit dominus, & eruditus est. docuit eum, & doctus est. Doctus ad militiam, eruditus ad pugnam. Ille homo per similitudinem equus est, vt dicitur ad beatum Iob, Equus nobilis, cuius dominus fortitudinem præbuit, cuius collo hinnitū circumdedit, cuius narium gloria terror est, qui tanto fessore confusus exultat audacter, & contemnit pauorem, neq; gladio cedit, imò in occursum pergit armatis, videlicet cunctis capitibus draconis, cunctisq; membris eiusdem aduersarij verbi dei. Fortis est enim deus, qui tetigit illū, imò & ipsa fortitudo est verbum dei, nec solum fortitudo, verum & sapientia est vnum idemq; verbum. Inde & fortis & sapiens effectus est, quisquis talem eius meruit aduentum. Fortis est, ita vt etiam cõremnat mortem. Sapiens, ita vt rectum & bene sonantem loquatur sermonem. Nec mirum, quomodo enim nesciret loqui, cui deus verbum suum communicauit, qui ipsam verbi substantiam gustauit? Ideo dignum est, vt verba eius verba dei, & verba dei verba eius consueuerunt dici. Veruntamen hoc vnum singulare verbum solius dei, & nō etiā cuiuslibet, dicitur aut est verbum hominis. Diligenter animaduertendum est, nonnihil differre cum legimus vel audimus in singulari numero, verbum domini, & plurali numero, verba domini. Verbum namq; hoc singulare diuina substantia est, substantia non facta, neq; creata. Et idcirco verbum dicitur, & est solius dei. Verba autem, quæ in scripturis sanctis legimus vel audimus à deo per hoc verbum effecta, & per hominē administrata sunt, & idcirco aliter verba dei, aliter rectè dicuntur verba cuiuslibet hominis. Vnde notandū, scriptū quidem sic esse, Verba Hieremie filij Helehi, & verba Amos, qui fuit in pastoralibus Thecæ. Nusquā autē scriptū esse, Verbum Hieremie, siue verbum Amos, siue verbum alicuius ceterorū, nisi ita duntaxat, Verbum domini quod factum est ad illū vel illū, Verbum quippe deus est, & non est alicuius, nisi solius dei verbum.

A deo docti.
Iohan. 1.
Psal. 99.
Iob. 30.

Fortes & sapientes facit verbum dei.

Verbum, verba domini.

Hiere. 1.
Amos. 1.

Magnificentiam victoria verbi dei omni laude maiorem esse. CAP. V.

Nos, qui tali modo verbum hoc nosse necdum meruimus, quo (vt iam dictum est) ex semetipso cognoscitur, Vtinam saltem illo priore modo, videlicet quo cognoscitur, ex operibus

A ij nosse

Ecc. 49.

nolle mereamur. Ad hanc intentionem, ad hoc studium, ut feruentior essem, tu me patrum amantissime sedula comonitione magis ac magis excitasti, suggerendo, ut hoc opus finire, de victoria verbi dei. Hanc enim operum eius pars, est pars optima & praeclarissima, cui videretur operi ad laudem & gratiarum actionem referendam, nulla omnino lingua sufficiat. Ceterum de operibus ceteris, de creatura mundi, de mysteriis huius verbi legalibus, prophetiis, atque euangelicis, & de gratia spiritus sancti iam dudum egi quod potui, parum nimis exiguum sentiens, quicquid potui secundum quantitatem vel dignitatem rerum quas proposui, iuxta illud sapientis, Glorificantes dominum quantumcunque potueritis, superualebit adhuc & admirabilis magnificentia eius. Benedicentes dominum, exaltate illum quantum potestis, maior est enim omni laude. Exaltantes eum, replemini virtute, ne laboretis, non enim peruenietis. Quis vidit eum & enarrauit, & quis magnificauit eum sicut est ab initio? Multa abscondita sunt maiora his. Pauca enim vidimus operum eius. Cum sic ille dicat, & ita sit. Quid de me ipso cenream, siue in illa parte operum eius quam praedixi, in qua glorificare, benedicere, & exaltare illum intendi, siue in ista parte quam nunc tu mihi proposuisti, id est, in victoria qua diabolus vicit. Multum inuaidum & elinguem ad tantam rem me esse fateor. Sed quoniam propositio est de ipso verbo, verba mihi nascitura esse non congrue spero. Faciam igitur secundum iam dictam exhortationem sapientis, ut exaltem quidem in victoria sua verbum dei quantum potuero, & prout ipsum donauerit. Veruntamen scio & confiteor, quod victoria eius maior sit omni laude, neque labore, quia non perueniam ut possim rem dictis exaequare, vel ipsum, sicut est, magnificare.

Quibus nominibus, & quare hostis verbi dei in scripturis nominetur, & quid sine septem capita draconis.

CAP. VI.

Iam nunc verbi huius aduersarius agnoscendus est ex suis nominibus. Dicitur in Apocalypsi. Draco magnus, draco rufus, habens capita septem, serpens antiquus, vocaturque diabolus & satanas. Vocabula haec reciproca sunt. Neque enim prius fuit causa illa propter quam dicitur draco, quam illa, cuius intuitu dicitur serpens antiquus, neque prius accidit, cur vocaretur diabolus, quam fieret ipse satanas, id est, aduersarius, imo prius extitit siue accidit, cur vocaretur satanas, deinde cur diabolus, deinde cur serpens antiquus, deinde cur draco tot capitum, draco magnus, draco rufus. Deinde ex eo satanas dicitur & est, ex quo aduersari coeperit verbo dei, & inter angelos seditionem fecit turbator pacis, rebellisq; lumini, & deinde siue proinde acceperit sententiam, iuxta quam dicitur Diabolus, id est, deorsum suus. Vnde dominus, Videbam (inquit) satanam sicut fulgur de caelo cadentem. Post haec egit cur merito vocetur serpens antiquus, videlicet quando primum decepit hominem serpentem ingressus. Deinde proficiens in pelus egit cur vocetur draco, & non qualiscunque, sed draco magnus, draco rufus, habens capita septem, quando qui antiquitus seducere per fallaciam consueuerat vniuersum orbem, addidit cum fallacia vim quoque, qua reges & principes, ac superbos homines instigans ad persequendum & occidendum electos propter verbum dei, quod primum coepit agere statim ubi ad Abraham facta est repromissio beati seminis, quod est Christus, in quo omnes gentes benedicendae sperabantur. Hoc fieri coeptum est per Pharaonem regem Aegypti, qui primum pueros Hebraeorum masculos in aqua necari iussit. Regnum ergo Aegypti primum draconis huius caput fuit. Secundum caput draconis, regnum Israel fuit, scilicet propter peccatum Salomonis, quibus temporibus Iezabel cum rege Achab & Atalia filia ipsorum, regesque alij tam in Samaria, quam in Hierusalem prophetas verbi occiderunt. Tertium caput fuit regnum Babyloniorum, qui Hierusalem & templum, quod tunc erat vnicum nominis domini, succederunt, tresque pueros in fornacem ignis, & Daniele miserunt in lacum leonum propter verbum dei. Quartum caput fuit regnum Persarum atque Medorum, qui vniuersum genus Iudaeorum, unde verbum erat incarnandum, vna die delere voluerunt. Quintum caput regnum fuit Graecorum, cuius videlicet regni rex impudens Antiochus, verbi siue legis dei memoriam omnem delere volens, inter cetera scelera crudelia, septem fratres cum matre ipsorum nimis atrociter interemit. Sextum caput, regnum fuit Romanorum, sub quo hoc verbum incarnatum in crucem ascendit per Pilatum, & per manus Romanorum martyres eius innumerabiles occisi sunt. Septimum caput erit Antichristi regnum.

Quare diabolus draco nominetur, & quando inceperit primum exere cornu, & quod agnus (id est, verbum dei) totidem habeat cornua.

CAP. VII.

Igitur a tempore Pharaonis draco coepit haberi, qui iam serpens erat, ex quo primum hominem per serpentem decepit. Quod si auctoritas requiritur, apud Ezechielem dicit dominus, Ecce ego ad te Pharaon rex Aegypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis, meus est fluuius, & ego feci memetipsum &c. Nimirum dum in persona Pharaonis diabolus arguens, dicit ei, draco magne, satis constat, quod a tempore eiusdem Pharaonis illud agere coepit, unde mereretur draco vocari. Nam eatenus non persequabatur violenter, tantummodo

tummodo seducens fraudulenter. E contra simul considerandum, quia tunc etiam illud celebratum est, propter quod verbum dei consuevit agnus appellari. Ille namque Pharaon typus diaboli, Agnus draconis magni, multis plagis fatigatus, tandem victus per immolationem agni, dimisit populum dei. His animaduersionibus, pulcherrimum est etiam illud reminisci, quia quot sunt illius draconis capita, totidem sunt huius agni cornua, sicut scriptum est in eodem Apocalypsis libro, in quo legitur draco tot habere capita. Et vidi in medio throni & quatuor animalium & seniorum agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem &c. Magna & mira sunt haec scripturarum sanctorum sacramenta, de quibus in ordine dicendum erit, prout verbum ipsum sua donauerit gratia. Nunc altius recurrere liber, scilicet ad initium duelli, quo primum satanas ille consurrexit aduersus verbum dei, & victus de caelo cecidit. Liber etiam in primis quaerere, quantum de sacris poterit scripturis conijci, quae causa inimicitiarum fuerit, vel qualem hostis ille materiam habuerit superbiendi.

Quod causa rebelliois fuerit superbia, & quae fuerint causae superbiendi. CAP. VIII.

Satanas, veras aduersus dei verbum causas inimicitiarum nullas habuit, sed falsas confinxit. Habuit autem materiam superbiendi, speciositatem, scientiam, & magnitudinem propriae conditionis. Speciosus namque & pulcherrimus conditus fuit, quod & ipse conditor testatur, cum apud Ezechielem dicit. Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemorosus. Eratque pulcherrimus in magnitudine sua, omne lignum paradisi dei non assimilatum est illi & pulchritudini eius, quoniam speciosum feci eum. Haec de pulchritudine eius. Porro scientiam eius multam ibidem hoc modo significat. Aquae nutriuerunt illum, abyssus exaltauit eum, flumina eius manabant in circuitu radicum eius, & riuos suos emisit ad vniuersa ligna regionis. Manifestius quoque in eodem propheta, dum sub nomine principis Tyri denotatur, scientiamque (per aquas intelligi solet) in eo fuisse pronunciat, idem deus simul cum pulchritudine, de qua dictum est. Plenus (inquit) sapientia, & perfectus decore in deliciis paradisi dei fuisti, tu Cherub extensus & protegens. Cherub quippe plenitudo scientiae interpretatur. Quod tertium erat, id est, magnitudo eius, per hoc satis exprimitur, quod illic dicitur extensus & protegens. Amplius autem per illud quod loco supra memorat, cum dixisset. Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemorosus, addidit, excelsusque altitudine. Et post pauca, Cedri (inquit) non fuerunt altiores in illo paradiso dei, abietes non adaequauerunt summam eius, & platani non fuerunt aequales frondibus illius. Per metaphoram sine dubio cedri & platani, & abietes, quae non adaequauerunt summam eius, angelicae siue archangelicae dignitates intelliguntur. Fuit ergo pulchrior & speciosior ceteris, quia omne lignum (inquit) paradisi dei non est assimilatum illi & pulchritudini eius, quoniam speciosum feci eum. Fuit & maior & altior, quia abietes non adaequauerunt summam eius. fuit & scientior, quia riuos suos per quos scientia designatur, emisit ad vniuersa ligna regionis iste Cherub. Haec tria quique perpendens, scilicet magnitudinem, scientiam, & pulchritudinem eius, clarius agnoscit, cur dum contra eum sub nomine principis Tyri inuehatur propheta ex persona dei, Tu, inquit, signaculum similitudinis. Cuius enim similitudinis, nisi sanctae & adorandae trinitatis signaculum? Secundum haec tria fuit. Sancta quippe trinitas ipsa est magnitudo, sapientia, & pulchritudo. Magnitudo namque filij & spiritus sancti, pater est. Sapientia patris & spiritus sancti, filius est. Pulchritudo patris & filij, spiritus sanctus est, quia magnitudine, sapientia, & pulchritudine participauit (teste scriptura) plus ceteris. Per hoc ipsum aliquatenus claret, cur dictus sit signaculum similitudinis. At ille vecors cum in tanto honore esset, non intellexit, & haec omnia vertit in materiam superbiendi. Non suffecit ei tanta largitas creatoris, nisi idem diceretur vel existimaretur de ipso quod de deo, nisi appellaretur deus, nisi adoraretur ab angelis ut deus, nisi predicaretur & ipse increatus. Negauit quippe deum esse creatorem suum, & dixit se esse deum. Sic enim in propheta supra memorato, dum sub nomine Pharaonis illi exprobrando dixisset dominus deus. Ecce ego ad te Pharaon rex Aegypti draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, statim subiunxit, Et dicis, meus est fluuius, & ego feci memetipsum. dixit se esse increatum, negauit deum esse creatorem suum. & sub nomine principis Tyri dicit idem dominus deus contra eum. Eleuatum est cor tuum, & dixisti, Deus ego sum, & in cathedra dei sedisti, & dedisti cor tuum quasi cor dei.

Quod per superbiam factus sit mendacij pater, & quodnam fuerit illud mendacium ex literis prophetiis.

CAP. IX.

Ecce hoc est mendacium quod iste diabolus genuit, cuius patrem hunc esse pronunciauit dominus Iesus Christus veritas & verbum dei, dicens Iudaeis. Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo. Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur, quia mendax est, & pater eius, subauditur mendacij. Hoc fuit initium duelli, principium certaminis, quod tale mendacium locutus est ex proprijs. Ex proprijs, inquam, quia non sic res se habuit quomodo dixit, ego feci memetipsum, Pater mendacij.

A iij memetipsum,

Veritas.
Mendacium.

Ezech. 28.

Ezech. 28.
Ezech. 14.

Isa. 14.

Ezech. 14.

Job. 40.

Ezech. 31.

Ezech. 28.

Ezech. 28.

Ezech. 31.

Ezech. 29.

memetipsum, deus ego sum. Genitura ista cordis eius, contraria est geniturae cordis vnus & solius dei, contraria verbo dei, veritati dei. Hoc est inimicitiarum exordium, & istae inimicitiae naturales sunt. Naturaliter quippe dissentiant veritas & mendacium. Veritas est verbum dei, mendacium est nihil. Veruntamen istud nihil ad illud, constituit, ut qui aliquid erat, qui magnitudinis, sapientiae, & pulchritudinis multum habebat, in alterum versus sit ita, ut iam neque magnus, neque sapiens, neque pulcher possit esse vel dici. Nempe adeo magnus esse desit, ut sit quasi cinis. Nam dabo te, inquit dominus, o Cherub in cinerem, super terram in conspectu omnium videntium te. Sapiens esse desit. Nam perdidisti, inquit dominus, sapientiam tuam. Pulcher esse desit. Nam potuisti, ait, sanctificationem tuam. Sed reuertamur ad ordinem. Nondam enim totum audimus sacrilegium superbiae eius, quod perpetravit adhuc in illa magnitudine, sapientia, & pulchritudine conspicuus, propter quod & sic miser factus est, bonis illis expoliatus.

Satanam suo ipsius mendacio deceptum, ceteros angelos despectum, maiestatemque & aequalitatem dei ambiuisse.

CAP. X.

Vbi mendax ille mendacium illud locutus est. Ego feci memetipsum, & deus ego sum, delirauerat adhuc apud se, & proposuit, dixitque in corde suo. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Nimirum nubium nomine, ceteros omnes angelos cognominauit, fortassis ob magnitudinem & pulchritudinem suam, quia non paruus erat in oculis suis, tanto omnes angelos semetipso viliores iudicans, quanto nubes, licet aliquatenus candidae vel lucidae, obscuriores sunt pulchritudine luciferi. Luciferum namque volebat se haberi. Vnde & cum improperio ei dicit. Quomodo cecidisti de caelo lucifer, qui mane oriebaris? Profecto quia ubi dixisse legitur. Ascendam super altitudinem nubium, ibidem quando cum exprobratione lucifer nuncupatur, datur intelligi, quod ceteros angelos in corde suo quasi nubes reputauerit, arbitrans de semetipso, quod esset tanquam lux qua nubes indigent ut illustrentur. Sed illud occurrit, quod ibidem utrunque dixit. Super astra dei exaltabo solium meum, & ascendam super altitudinem nubium. Ad quod dicendum, quod neque astra haec visibilia, neque nubes tunc erant, & ideo per astrarum & nubium vocabulum intelligi oportere ordines angelorum, quos ille, quamuis essent astra dei, reputabat nubes comparatione sui. Ceterum quoquo modo haec dixerit, illud constat, quod despectus cunctos habuit, nam omne sublime videt, & ipse est rex super omnes filios superbiae. Quid tandem est quod ait, Ascendam in caelum super astra dei, super altitudinem nubium. Nonne in caelo erat, & propter hanc superbiam de caelo cecidit ille Satan? Nonne super altitudinem nubium eiusmodi ascenderat, cum (sicut iam dictum est ex alio propheta) abietes & platani, per quas intelligunt, quod eadem altitudines angelicae dignitatis, non fuerint aequales frondibus illius, non adaequauerunt summam eius in paradiso dei. Alium ergo ascensum oportet intelligi, videlicet ascensum cordis non corporis, ascensum honoris non loci. Ex abundanti est astruere prouectionem honoris ascensum recte dici, cum in scholis quoque pueri leuarent, ducem nobilem dicentem militibus suis. Quo potuit eluere populus perducere liber. Ascendi, supraque nihil nisi regna reliqui. Quod dixit, ascendam, tumor fuit ambitionis, quia qui dicebat, ego feci memetipsum, deus ego sum, consequenter sic ambiebat ascendere in caelum, ut caeli teneret imperium, sic exaltare super astra dei solum suum volebat, sic ascendere super altitudinem nubium, ut adoraretur & honorificaretur concentu angelorum tanquam deus & dominus ipsorum. Hoc enim habet suprema dictio siue dictio eius conclusio. Nam ac si aliquis quaereret. In quo ascendere? Ero (inquit) similis altissimo.

Satanam suum ipsius mendacium & ceteris angelis praedicasse, persuasisseque nonnullis, ut se pro deo haberent.

CAP. XI.

Quomodo hoc autem fieri possit, nisi ipsorum consensu angelorum? Ut igitur in rem procederet, quod apud se habebat huiusmodi consilium, coepit praedicare semetipsum omnibus angelis, confidens ut erat plenus sapientia, quod efficaciam haberet ad persuadendum, ut crederetur sibi dicenti. Ego feci memetipsum, deus ego sum. Qualescunque sunt illae linguae angelorum, nimirum constat eum hoc de semetipso praedicasse, quod in eum propheticae scripturae veritatis testatae sunt. Nec vero utcumque, sed magna scientia, qua plenus erat, arte, praedicabat omnibus angelorum coetibus, deum se esse. Quid enim aliud, per illud innuitur, quod loco supra memorato, inter cetera quae dominus dicit, contra eum sub nomine Assur, Flumina eius (inge) manabant in circuitu radicum eius, & riuos suos emisit ad vniuersa ligna regionis, & multiplicata sunt arbuta eius, & eleuati sunt rami eius praequis multis. Riuos namque suos emisit ad vniuersa ligna regionis. Quia sapientia sua multam effundendo, vniuersas angelorum multitudines circueunire, & in sententia sua deducere laborauit, ut apud illos tanquam altissimus haberetur, & adoraretur ut deus. Et eleuati sunt rami eius praequis multis, quia maior quam erat, coepit haberi apud maximam partem angelorum, praequis multa sapientia, qua sese commendauit, de quibus post aliquid sic dicit. Et aemulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quae erant in paradiso dei. Norandum, quid

quid vel qualiter dixerit, quia non ait, & aemulata sunt eum omnia ligna regionis, sed aemulata sunt eum omnia ligna voluptatis. Et misit quidem riuos suos ad omnia ligna regionis, sed aemulata sunt eum tantummodo omnia ligna voluptatis. Quia cunctos quidem angelos per suam sapientiam decipere, & ad suum fauorem deducere tentauit. Sed adulati sunt ei tantummodo spiritus illi, qui gloriam suam quaerebant, non dei, quos delectabat seruire potius creaturae, quam creatori. Ita esse vel maxime liquet ex eo, quod tandem dicitur ei. Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam, in medio incircuncisorum dormies cum his qui interfecti sunt gladio.

Ezech. 31.

Satanam neminem creationis & conditionis suae conscium putasse, ideoque nullius contra se testimonium veritum fuisse.

CAPVT XII.

Quem putaret posse esse ex omnibus angelis, qui dicente ipso. Ego creatura dei non sum ego a nullo factus sum, sed ego feci memetipsum, obuiaret & diceret. falsum tu loqueris? Quem timeret posse inueniri testem dei, qui testificaretur, & diceret. ille te fecit. Verus nanque ille testis est, & certus, qui quod vidit & audiuit, hoc testatur. At vero cunctorum spirituum siue angelorum nullus vidit, vel audiuit, quando illum fecit deus. Nullus quippe ex omnibus adhuc fuerat conditus, omnes minores sunt, hic primus erat. Testatur hoc ipse deus, qui ad beatum Iob illum mirabiliter describens. Ipse (inquit) principium est viarum dei. Eliphaz quoque Themanites, dum de eodem iusto viro nimis male sentit, putans eum contra deum superbire & imitari linguam blasphemantium. Nunquid (ait) primus homo es tu, & ante colles formatus? Idem enim est ac si diceret. Sic eleuat te cor tuum, & sic tumet contra deum spiritus tuus, ut imitari videaris. Adam qui superbiae spiritu deceptus, perijt, imo & diabolus qui ante colles, id est, ante ceteros angelos formatus, contra creatorem superbiuit. Cum igitur nullum haberet ex omnibus angelis conscium suae creationis, qui dicere posset (ego vidi vel audiui, ego primus ipse conditus fuerit) quem putaret stare posse contra se testem dei. Quis reuelaret faciem indumenti eius? & in medium oris eius quis intraret? & portas vultus eius quis aperiret? Nimirum arbitratu eius nullus erat qui posset eum arguere esse mentitum, & conditionis eius proferre iudicium.

Solius verbi dei testimonio conuictum Satanam, & eiusdem verbi dei testimonium non latuisse ceteros spiritus.

CAPVT XIII.

Sed ecce in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, hoc erat in principio apud deum. Hoc verbum, hic deus testis esse debuit, & testis esse potuit veris idoneus, quod Satanam ille falsus esset, quod mendacium loqueretur. Nam ipse est super omnes, ipse ante omnes, & quod vidit & audiuit, hoc testatur. Quid autem non vidit, aut quid non audiuit, qui omnia vidit cum fierent? Imo omnia vidit & audiuit antequam fierent? Nam omnia per ipsum facta sunt, & quod factum est in ipso, vita erat. Vidit ergo illud quoque angelum summum cum fieret, vidit & audiuit antequam fieret, & idem per ipsum factus est. Proinde poterat testari de illo superbo, quod esset falsus locutus, quod esset factus vel creatus. Cum itaque riuos suos emitteret (ut supra iam dictum est) ad vniuersa ligna regionis mittebatur. Econtra, verbum hoc fons viuus & verus qui apud deum erat, iuxta illud. Quoniam apud te est fons vitae, continuo subiunctum est. Et in lumine tuo videbimus lumen. Huius rei sufficiens habemus experimentum in hominibus sanctis, ad quos factum est verbum domini, qui & proinde videtes dicti sunt, quia in isto lumine sic videbunt lumen, ut cum eatenus fuissent nonnulli ex ipsis homines siue literati, imo pastores, ut Amos & David, repente fierent literati, & prudentes eloquii mystici, & interpretes ecclesiasticorum secretorum miri & magnifici. Nonne etiam homines huiusmodi inter cetera quoque conditione & presumptionem viderunt illius Satanam? id est, aduersarii, quem & descriperunt per figuras & tropologias mirabiles, nunc sub nomine Pharaonis, nunc sub nomine Assur, nunc sub nomine principum Tyri, ceterorumque superbiorum principum huius seculi, qui illi sunt imitati. Itaque saltem secundum exemplum hominum prophetarum huius verbi domini perspicuum nobis sit, quia electi angeli per infusionem eiusdem verbi sciuerunt, nec quasi incertum senserunt, sed clario lumine viderunt illud quod erat praeteritum, scilicet & quod sicut ipsos iuniores ita scisset vnus deus illi primus. Hoc erat verbum, & fidele verbi testimonium verbi quod erat deus, qui non in incerto quicquam loquitur, sed quod vidit & audiuit, hoc testatur. Testimonium eius spirituum pars quaedam accepit, pars quaedam non accepit. Pars quoque testimonium eius accepit, signauit, quia deus verax est, dicens. Videte quod ego sum solus, & non sit alius deus praeter me. Et Satanam ille mendax est, qui dixit. Deus ego sum, & in cathedra dei sedi, & meus est fluuius, ego feci memetipsum, & cetera huiusmodi.

Solus verbi dei testimonium perhibet veritatem. Iohan. 1.

Iohan. 1.

Psal. 10.

Verbum dei.
Fons.
Lumen.

Prophetae, cur videtes.

Apostoli & prophetae illiterati.

Iohan. 1.
Deute. 32.
Ezech. 23. 12.

Partem spirituum superbia & inuidia deprauatos, testimonium verbi dei non receperunt, partem humiles & obediētes in veritate perstitisse. CAP. XIII.

Pars quæ testimonium eius non accepit, sic est inexcusabilis, ut ille idem princeps & pater mendacis, qui contra propriam conscientiam mentitus est, dicendo, se esse quod non erat, negando se esse quod erat. Nihilominus namque & ipsi omnes scire potuerunt, verum esse verbi dei testimonium, sed rebelles luminis, id est, verbo extiterunt propter superbiam, seu propter inuidiam, cuius videlicet superbiae siue inuidie nunc vltis prouerbiū vltimū est. Quod derogationem melioris semper fauere peiori. Hoc illi spiritus qui dicuntur & sunt maligni, sine dubio fecerunt. Inuidentes namque meliori, imo soli bono creatori, malum & mendacem Satanam, id est, aduersarium eius suis fauoribus extulerunt, testemque eius, Verbum eius oderunt & repulerunt, ut puta quorum secundū exemplum maligni quoque homines eidem domino deo dicere soliti sunt. Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Talium spirituum maxime Iudaei imitatores fuerunt, de quibus non recipientibus testimonium suum, ait idipsum dei verbum. Nunc autem & viderunt & oderunt, & me & patrem meum. Superbiam atque stultitiam illorum quidam pulchre declamauit, cum praeuississet. O Israel quæ magna est domus dei, & ingens locus possessionis eius, magnus & non habet consummationem, excelsus & immensus, ita subiunxit, Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt statura magna, scientes bellum. Non hos elegit dominus, neque viam disciplinae inuenerunt, propterea perierunt, & quum non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam. Profecto superbiam illorum nomine gigantum congrue signauit. Insipientiam autem proprio vocabulo expressit. Magnitudinem quoque immanitatem rebellionis eorum, qua contra veritatem rebellauerunt miro modo, tam proprie quam breuiter exposuit, dicendo, scientes bellum. Porro sanctorum spirituum, qui (sicut iam dictum est) verbi dei testimonium acceperunt, sapientiam, humilitatem, atque obedientiam subinde pulcherrime expressit, dicens. Stellae autem dederunt lumen in custodiis suis, & iteratae sunt, vocatae sunt, & dixerunt, assumus. & luxerunt ei cum iucunditate. Deinde contra principem illum malignorum, qui dixit. Deus ego sum, veraciter intulit dicens. Quis fecit illos hic deus noster est, & non aestimabitur alius ad illum.

Satanam propter testimonium verbi a deo damnatum, a sanctis angelis gladio verbi dei debellatum, & e caelo reiectum esse. CAP. XV.

Igitur quia gigantes erant, quia scientes bellum erant, id est, quia superbi erant, & tota intentione creatori rebellabant, decebat eum qui fecerat eos ut tam contra ipsos quam contra principem eorum, æquam proferret sententiam, & ostenderet in illis fortitudinem suam. Sententiam ipsam nomine gladii, loco superius memorato per prophetam contra Assur designat, cum dicit. Cui assimularus es, o inclute atque sublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es ad terram vltimam, in medio incircumfororum, dormies cum his qui interfecti sunt gladio. Eandem sententiam damnationis, licet illic per gladium intelligi, cum dicitur in Apocalypsi de bestia quæ de mari ascendit, quia habet plagam gladii, & vixit. Plagam namque gladii habet bestia, & viuit, quia sententia damnationis diabolus in caelo accepit, & adhuc superbit, ac semetipsum defendit. Itaque gladio percussus est cum lignis voluptatis, id est, sententia verbi dei, damnatus est cum angelis sequacibus suis. Damnatus autem per iustissimum verbi dei iudicium, statim de caelo proiectus est per ministerium sanctorum angelorum, victorie verbi dei militum. Sed quæ vel qualia fuerunt vel sunt arma, quibus illi spiritus in illo prælio vti sunt? Non vtrique arma materialia fuerunt, sed omnis armatura eorum fuit & est ipsum dei verbum. Ipsum (inquam) dei verbum rebellibus illis spiritibus vim suam per angelos sanctos intentis per semetipsum perficit victoriam. Ignis quippe est dei verbum, id est, sic intolerabile impiis, spiritibus malignis, ut est infirmis corporibus ignis visibilis. Hinc in parabolis scriptum est. Omnis sermo dei ignitus clypeus est sperantibus in se, & Psalmista dicit. Ignitum eloquium tuum vehementer. Item, sicut fuit cæra a facie ignis, sic pereant peccatores a facie dei. Igitur non qualibuscunque armis diabolus, & angelos eius debellauerunt sancti angeli, sed igne ardente, in ipsis namque est verbum dei. Etenim ignis iste intolerabilis quidem est impiis & odientibus se, sed blandus & suavis est pijs & diligētibz se. Idcirco apud prophetam supra memoratum angeli sancti lapides dicuntur igniti. Sic enim scriptum est. Et posuit te in monte sancto dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti. Et subinde ait. Et peccasti, & eieci te de monte sancto dei, & perdidisti te, o Cherub protegens, de medio lapidum ignitorum.

De eo quod in Psalmis scriptum est: Tu terribilis es, & quis resistet tibi, extunc ira tua?

CAP. XVI.

Ex eo satis liquet, quæ veraciter Psalmista dicat. Tu terribilis es, & quis resistet tibi, extunc ira tua, quod idem est, ac si dicat. Non ex quo quisque peccat, sed ex quo tibi resistit peccator (quod ille primus

primus seculi) ira tua vim suam exercet, cui resistere nemo potest. Et quis recte considerans tantam terribilis dei non pertimescat iram? Ille qui videbatur sibi fortissimus sic inter angelos, quorum volebat esse dominus, quasi cæra, vel tanquam stipula inter flammam inualidus est inuentus. Quis hoc in laudem verbi dei non admiretur? Consideret diligentius litera prophetalis, quomodo in eum declamat. praeuissit, dicens. Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, topazius, iaspis, chrysolitus, onix, berillus, saphyrus, carbunculus & smaragdus. Post hæc ita subiunxit. Repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti, & eieci te de monte dei, & perdidisti te o Cherub protegens de medio lapidum ignitorum. Noui pretiosos lapides, per quos noui angelorum intelligimus ordines, quos velut operimentum sibi usurpabat ad ornatum & obsequium suum, lapides ignitos appellauit. Nonne hæc dicendo, mirabile euentum prædicauit? Velut si quis latro vel prædo palliū vel tunica rapiat & induat, statimque in lorica siue thorace ignita conuertatur illi. Verè igitur tu terribilis es deus, & nemo resistit tibi. Nam ubi resistere tibi quis audeat, extunc ira tua, quæ non potest portari. Ille tam magnus, tam robustus, dum a facie tua effluxit, sicut fuit cæra a facie ignis, terribiliter in semetipso expertus est, & omnibus pro experimento sufficit, quod tibi nemo resistere possit. Veruntamen cum legimus vel audimus, extunc ira tua, seu quodlibet aliud eiusmodi, non intelligimus, nec intelligere debemus de deo impassibili, quod in eum cadant motus animi, qui signatur vocabulo iræ vel furoris. Ipse namque suauis semper in tranquillitate omnia disponit, sed creatura corrupta, suorumque vitio turbata, ipsam creatoris suauitatem atque tranquillitatem male & poenaliter sentit. Inde est, quod vno eodemque tempore vel momento, & lapides superbiae, qui incorrupti sunt, illustrat, & non vrit, & aduersarios illorum vrit, & non illustrat, qui sunt corrupti, & a natura bona degeneres. Hoc licet satis per semetipsum intelligibile sit omni sensato homini, iuuat tamen adhuc per notam similitudinem indagando melius intueri.

Pulcherrima similitudine declarat, motus & affectus animi in deum non cadere, sed eum immutabilem esse. CAP. XVII.

Ecce quempiam lapidem lucidum ex clarissimis lapidibus eiusmodi, qualium vocabulis in propheta (ut iam dictum est) dominus deus nouem ordines angelorum significauit. Ple- tunc dum libet attollis in faciem solis sereno caelo fulgentis, statimque lapis idem in paruam sui quantitatem magni solis concipit imaginem, supponis continuo materiam per aridam ignium escam. Nonne vnus idemque splendor solaris, & in lapide radium vibrat innoxium, & in materia iam dicta tactu molestum traiecit incendium? Vnus idemque ignis & in lapide radiat, nec vrit, & in esca humat, & vrit. Non ergo mirum, quod deus noster, qui (ut ait Apostolus) ignis consumens est, simul vno eodemque actu, sanctos angelus sic ignotos reddit, ut ipsorum pulchritudo & delectatio sit, & aduersarios suos sic attingat, ut consumantur poenaliter affari. Itaque & perdidisti te (inquit) o Cherub protegens de medio lapidum ignitorum, subauditur, quia tu illorum ignem sufferre non potuisti. Tua namque superbia, & illorum humilitas, ita sunt contraria contrarietate naturali, ut quod illis gloria est, idipsum tibi poena sit. Sciendum interea, quia quocumque se vertat, poenam suam secum portat, & plaga ignis ignitorum lapidum, qua semel est fulminatus, intrinsecus in ipso perseverat. Hæc eius poena ex illis domini dictis ad beatum Iob (salus sacratiore intellectu) valet intelligi. De ore eius lampades procedunt sicut tedæ ignis accensæ, de naribus eius procedit fumus sicut ollæ succensæ, atque feruens halitus eius prunas ardere facit, & flamma de ore eius egreditur. Interim ergo donec veniat dies vniuersalis iudicii, quo in ignem æternum, qui paratus est ei & angelis eius, precipitabitur cunctis videntibus, iam habet poenam incendium fulminis, quo fulminatus de caelo cecidit, & nihil sic timet, quam fulmen verbi dei, nihil habens virum, ut subsistere possit ubicumque illud senserit, in corde vel ex corde & ore hominis, siue angeli vtriusque eiusdem dilectionem habentis.

Ex illo certamine, quo diabolus victus est, quendam de principibus militie celestis, & principatum & inchoitum nomen retulisse, ut ita dicatur Michael, id est, quis sicut deus. Cap. XVIII.

Ex illo certamine magno & mirabili, pulchro nomine & honore donatus vnus & primus de militie celestis principibus gloriose rediit, nomine videlicet, ut exinde vocaretur Michael. Honore non solum angelorum, & verumetiam hominum habentium dei verbum ipse sit princeps. Sic enim Danieli de illo ab alio angelo dictum est. Et ecce Michael vnus de principibus primis, venit in adiutorium meum. Item, veruntamen annuntiabo ubi quod expressum est in scripturis veritatis, & nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester. Itemque post aliqua. In tempore autem illo, consurget Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui, & veniet tempus, quale non fuit ex eo, quod gentes esse coeperunt, usque ad tempus illud cum dicitur. Qui stat pro filiis populi, loquens illi, cuius populo soli creditum & notum tunc erat verbum dei, dicitque ei. Princeps vester magnus. Profecto constat, quia princeps est omnium, usque ad finem seculi, qui verbum dei credunt, & consentunt. Et hoc honore vel principatu donatus est, ex quo contra diabolus dicentem, Deus ego sum, resistit, ut diceret. Quis sicut deus, & vin-

Ezech. 28.

Affectus quo modo tribuuntur deo.

Deus semper immutabilis.

Hebr. 12.

Ezech. 28.

Iob 42.

Matth. 23.

Michael. Deut. 10.

Daniel. 12.

Lucæ ix.

Ezech. 23.

Iob 12.

Iob 18.

Тетрапо-
из.

Job 22.

Lapis cali-
ginis.
Zacha. 4.

1. Cor. 2.

Job 13.

Job 38.

Iob 24.

lob 25.

De eo quod dictum est ad B. Iob. Quis dimisit lapidem angularem terra, cum me laudarent
simul astra matutina, & iubilarent omnes filij dei. CAPVT XIX.

De eo quod dictum est ad eundem beatum Iob, Potestates & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis.

Q Vale autem puramus huius laudationis, vel iubilationis initium fuisse? Quid pulchrius, eo quod sonat ipsum nomen Michael? Quid ad tonandam laudem honoris, quam istud. Quis sicut deus? Nimirum res ipsa ferebat, ut sic intonantes laudarent, atque iubilarent, quatenus in ipso laudis & iubilationis exordio visum illum, stultitiæ magnæ redarguerent, qui sibi videbatur esse sicut deus, & verum, & solum deum dignè magnificarent, quod ei similis esse non possit alius. Simul astra illa matutina laudabant, simul omnes illi filij dei iubilabant. Simul (inquam) videlicet, quod illa victoria, magnam cum diabolo & angelis eius excluderat discordiam, magnam omnibus residuis illis beatis spiritibus fecerat concordiam. Ablatum erat de cœtu illorum omne scandalum. Hinc est illud ad beatum Iob. Potestas & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis. Planè veraciter dictum, sed non bene, acque comperenter illatum. Nam quia dixerat idem sanctus Iob in fine sermonis. Quod si non est ita, quis potest me arguere esse mentitum, & ponere ante deum verba mea? Unus amicorum eius, qui omnes de illo sermones nimis malè sentiebat, putans eum hoc dixisse per nimiam mentis superbiam. Potestas (inquit) & terror est apud eum, qui facit concordiam in sublimibus suis, ac si diceret. Ille te potest arguere esse mentitum, qui

terribiliter potuit arguere diabolum, & delecto illo pro eo quod in sublimibus suis faciebat discordiam, indissolubilem in eisdem sublimibus fecit concordiam. Potestas (inquam) & terror apud eum est, sicut ex illo, & ex omnibus superbis comprobatur, & ex teipso qui propter superbiam percussus, & omnibus bonis spoliatus, nunc in sterquilinio sedes. Male quidem (ut iam dictum est) & incompetenter ille dixit. Quia contra virum simplicem, rectum, deum timentem, & a malo recedentē dixit, sed nihilominus bona & vera sententia, quæ recte dici posset contra talem quempiam, qualem illum esse putabat. Cum igitur dicit, quia simul astra matutina laudabant siue iubilabant, magnam insinuat exclamari esse discordiam, magnamque fatiā in caelo cadente diabolo concordiam. Non leuiter est hoc sentiendum, quasi aduersarius ille, in illa tanta multitudine spirituum partium discordiæ fecerit tumultū, dum se mendaciter deum veller haberi contra verum deum & viuū.

Satanam non statim, vt conditus est, cecidisse. CAPVT XXI.

El qui opinione illa præuentus est, vt eundem Satanam cecidisse putet statim vt conditus est, non apparet, non accedit ad cor, vt sentiat, magnum illum fuisse diabolicæ seditionis & discordiæ tumultum, licet magnas esse iras dæmonū, magnum e contra zelum bonū, zelum non ignoret sanctorum angelorum. Prius ergo sciendum est, eum nō cecidisse statim vt conditus est. Sic enim in eum per prophetam supra memoratum dictum est. In medio lapidū ignitorum ambulasti, perfectus in vīs tuis à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te. Profecto dicto huiusmodi, à die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te, sensum siue opinionem illam non admittit vbi dicat, vel putet quis, q̃ vbi conditus est ille, statim ceciderit. Consequeretur etiam illa suspitio, vt posset suspicari, quia qualis idem nunc est, scilicet malus, talis à deo conditus esset. Nunc autem & innocentem & rectum illum fuisse conditum, & non parua mora permanisse in medio angelorum sanctorū, præsens sermo conuincit, dum ita præmittit. In medio lapidum ignitorum ambulasti perfectus in vīs tuis. Ac demum subiungit. A die conditionis tuæ, ac deinde, donec inuenta est iniquitas in te. Diem conditionis non sic accipimus, vt nunc cursum & recursum solis, quia necdum erat sol iste visibilis, sed melius exprimitur, vt nunc cursum prophetæ, vel dei ad hominem loquentis. Non ergo putandum est, q̃ conditus statim ceciderit, imò istud verum est, quia primū conditus, & tunc demum positus est in illo paradiso cœlesti. Sic enim ibidem scriptū est. In die (inquit) qua conditus es, foramina tua præparata sunt, tu Cherub & extentus protegens, & posui te in monte sancto dei. Sed & illud datur intelligi, q̃ non statim in initio peccati de cœlo proiectus fuerit, sed ipsum quoq̃ expectauerit patientia dei. Ipse autem secundum duritiam suam & cor impenitens iram sibi thesaurizauit. Cum enim præmissum fuisset, donec inuenta est iniquitas in te, statim subiunctū est. In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, statimq̃ & peccasti, ait & tunc demum. Et eieci te (inquit) de monte dei. Triā hæc sunt incrementa peccati, quæ in hominibus quoq̃ tandē iustū consequi iudiciū dei. Primum, iniquitatē mente concepiisse. Deinde ipsam iniquitatem non semel aut vno actu, sed multipliciter adimplere. Deinde opera iniquitatis defendendo peccare. Itaq̃ quia & inuenta est iniquitas in te, & multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti, non parua intelligitur mora in iniquitate illius peccatoris antiqui, ad instruendos electos angelos, vt scirent iustum esse iudicium dei, videntes illum peccatorem, quod esset incorrigibilis.

Satanam in sublimibus dei pacem turbasse. C A P V T XXII.

Igitur in sublimibus dei discordiæ tumultus grandis extitit inter magnas iras demonum, magnūq; & bonum zelum spirituum bonorum. Nimirum ut hoc animaduertamus, scilicet quod in sublimibus dei nimirum pacem turbauerit. Idcirco sub nominibus arguitur hominum, qui terram turbauerunt, videlicet Assur, Pharaonis, regisq; Tyri, & Nabuchodonosor regis Babylonis, diciturq; illi. Nunquid iste est vir qui conturbauit terram, qui concussit regna, qui posuit orbem desertum, & vrbes eius destruxit? Item, Tu enim terram dispersisti, tu populum occidisti, & cætera huiusmodi. Alioquin si non secundum horum similitudinem de ipso est sentiendum, quod ita turbauerit angelos per semetipsum, sicut turbauit gentes per talium superbias hominum, tyrannidem in populos arripiens, ut quid nominibus & rebus gestis denotatur illorum? Non ergo dubium, quin iam tunc propter illam mortem fuerint virtutes coelorum, quæ & ultimo iudicio contra eum mouendæ sunt. Motus ille quantus fuerit, ut tandem rueret ille de coelo proleptus, ipse qui proiecit illum deus, dei verbum breuiter innuit dicens. Videbam satanam sicut fulgur de coelo cadentem. Quomodo cadit fulgur utiq; motis atq; collisis nubibus tanto cum fragore, id est tonitru, ut concuti machina coeli, & terra tremere videat. Tunc fulgur excussum breui lucet, statimq; disparet. Itaq; dum dicit, sicut fulgur, mirandum innuit motum virtutum celestium, magnumq; prælium angelorum Michaelis principe contra illum, magnumq; super hæc omnia verbi omnipotentis, quod ipse est tonitruum, & excutiendum illum, ut de coelo caderet cum vana luce sua, protinus extinctus est.

miser

Quādo ceci
derint ange
li. *de hoc*
vide D. v. h.
Ezech. 18.
in p. p. in
q. 63. in
ar. 6.

† Ezech. 18.

Rom. 1.

^c Ezech. 18.

Incrementa
peccati.

✓ Esaiæ 14.

D. Luck 10.

Ibidem. miser, eoque proiecto, serenitas pacis caelo rediret. Norum est, cur ita diceret, cur ita taliter illius satanae mentionem fecerit, videlicet propter gaudium inconsultum discipulorum septuaginta duorum, quos ipse miserat, quique reuerſi, Domine (inquiunt) etiam daemonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Idcirco tale illis obiecit, ut cauerent exemplum, ne & ipsi per vanam gloriam seducti exciderent, & abirent retrorsum.

Quod Christus, cum diceret: Videbam satanam cadentem, se non solum hominem esse, Verum etiam verbum patris ab aeterno fuisse insinuauit. CAP. XXIII.

Iohan. 1. Simulque haec dicens, antiquitatem suam paucis credulo auditori suauiter insinuat verbis. Quam enim antiquus est, qui illud videbat? Nimirum secundum hominem qui videbatur, cum haec diceret, paulo plus quam triginta annorum erat. Porro longe ante triginta annos, imo ante omnes annos, & ante creationem solis, cuius circuitus annum efficit, satanas ille cecidit. Igitur qui illud videbat, longe ante suae carnis annos erat. Et verum est, nam in principio verbum erat, in principio verbum deus ipse erat. Sed & hoc attendendum, quia nec ita dixit, vidi satanam, sed videbam, ait, satanam de caelo cadentem. Recte quidem dixisset, & verum esset dixisse, vidi, sed videbam verbum imperfecti temporis, quamuis praeteriti, plus continet, & maiorem sensum importat auri bene audienti. Denique vidi satanam de caelo cadentem, dicere posset Michael quoque & quilibet alius angelorum, quibus utique videntibus ille cecidit, nec solum videntibus, verum etiam cum illo praesentibus. At vero nullius eorum est dicere, videbam, sed tantum vidi cadentem. Hic solus est, qui non solummodo tunc vidit cadentem dum caderet, sed etiam videbat cadentem antequam caderet, sed & antequam idem formaretur aut fieret. Fiebat namque per ipsum, sicut & omnia per ipsum facta sunt, nec poterat deus verbum ignorare, quid de illo esset futurum, praesertim cum ipsum sit verbum quod homines facit prophetas, id est, praescios futurorum. Hoc plane sciendum & confitendum, quia dum fieret ille angelus, dum formaretur ille lapis magnus, & praepararentur foramina eius, sicut in eum per prophetam dicitur. *Ezech. 28.* Aurum opus decoris tui, & foramina tua in die qua conditus es praeparata sunt. Cum inquam, praepararentur foramina eius, videbat verbum deus, quod in eisdem foraminibus ligaturas auri non esset recepturus lapis rebellis & durissimus. Hoc ut manifestius dictum sit, dum ingenio, intellectu, memoria, plenaque & perfecta rationalitate magnifice insigniretur, videbat verbum deus, quod creatoris sui dilectionem, qua ad illum solum deberet astringi, nullo modo esset recepturus. Melius ergo & magnificentius videbam, ait, cadentem, subauditur, etiam antequam caderet. Nam angelorum quoque posset quilibet dicere, vidi cadentem, & subaudiretur, dum caderet. Ad summum & illud inferre libet, quia solus iste videbat, securus sui. Angeli autem viderunt in magno terrore positi. Sic enim ad beatum Iob dicit ipse dominus. Cum sublatus fuerit, timebunt angeli, & territi purgabuntur.

Questionem, quare deus satanam, cum malum fore sciret, creauit, soluit, iustitiamque dei irreprehensibilem defendit. CAP. XXIII.

Exod. 9. **D**icit aliquis, si iam tunc videbat cadentem, quare illum tam magnifice formabat? quare foramina eius tam diligenter praeparabat? Si quae res ista mouet, idem illi quod de Pharaone dictum est, de illo quoque satana respondendum est. Quia in hoc ipsum excitauit te, ut ostendam in te fortitudinem meam, ut annuntietur nomen meum in vniuersa terra. Hoc audiens fidelis animus, qui de domino in bonitate sentit, non suspicatur, quod eundem Pharaonem malum esse voluerit, vel malum esse fecerit deus, sed ita intelligit (in hoc ipsum excitauit te) Vel sic, ut alibi legitur (Posui te) ac sic diceret, Regem feci, vel esse volui te. Longe enim aliud est, fecisse hominem malum, & aliud, hominem qui malus erat, excitasse & subleuasse in regnum. Quod malus est homo, a semetipso sit, quod autem cum sit malus, in regnum ascendit, dei ordinatio ne sit, aliquando propter peccata populi, aliquando propter probationem, ut manifesti fiant electi, aliquando propter declarandam & amplificandam gloriam & laudem nominis dei, ut proſit audientis per interitum illorum cognouisse omnipotentiam dei, quod manifeste de illo Pharaone vox praedicat diuina. In hoc ipsum (inquiens) posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, & naretur nomen meum in vniuersa terra. Quid aliud sana fides sentire debeat de illo satana, praesertim cum typus illius Pharaon fuerit, quod omnis sancta Christi nouit ecclesia? Igitur & de illo rectissime dicas, quia cum sciret creator illum malum futurum cum faceret, vel priusquam eum faceret, sicut videbat, ita & damnabat malum. Et ut in illo ostenderet fortitudinem suam, magnum sapientem, speciosum (sicut iam superius ex propheta demonstratum est) fecit eum, & tanta praeter ceteris angelis illi contulit, qui malus sponte futurus erat, quanta nec Pharaon, qui similis illi dicitur, praeter ceteris hominibus habere potuit, qui priusquam in regem excitaretur, malus erat. Denique Pharaone aliquis homo in regno ipsius, & statura maior & sapientiae capaxior, & forma pulchrior esse potuit. Illo autem satana nullus ex angelis altior, sapientior aut spe-

aut speciosior fuit. Nam (ut supra memoratum est) omne lignum paradisi dei (ait deus ipse per prophetam) non est assummatum illi. Veruntamen quia loquitur dominus. Nunquid nosti ordinem caeli, & pones rationem eius in terris? Nos super quaestione hac temperantes, cum Apostolo dicamus. O altitudo diuitiarum sapientiae & scientiae dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viae eius.

Vnde & quo diabolus proiectus sit, quali de caelo, qualem iam tunc in infernum ceciderit.

CAP. XXV.

Factum est quod videbat veritas, cecidit satanas. Vnde cecidit? de caelo inquit. De caelo utique non suo, sed domini, quia nec saltem in caelo conditus fuit, sed postquam conditus est, positus fuit in caelo ab eo qui & caelum & ipsum condidit. Plana sicut homo non in paradiso factus fuit, sed postquam factus est, tulit eum factor eius, & posuit eum in paradiso voluptatis. Sic & illum non in caelo fecit, sed factum in caelo posuit. Vnde cum praemisisset, Aurum opus decoris tui, & foramina tua in die qua conditus es, praeparata sunt, tu Cherub extentus & protegens. Tunc demum subiunxit, & posui te in monte sancto dei, lure ergo de caelo cecidit, quia quod datum tibi erat caelum, rapinam arbitratus est, & per humilitatem non custodit. Vbi autem cecidit? putas in terram? utique in terram. Veruntamen non talem, ut nunc videmus eam. Tunc enim terra inanis erat & vacua, & tenebrae erant super faciem abyssi, imo & ipsa terra tegebatur aquis, nec a ceteris distincta erat elementis, chaos erat magnum, quod illic terrae nomine signatur, id est, non tantum vnum elementum, quod prius aridam, & deinde terram deus appellauit, sed tota quatuor elementorum moles confusa. O ergo miserum, non tamen miserabilem. Quanta enim ex beatitudine, in quantam miseriam cecidit? quantis ex diuitiis, in quantam paupertatem incidit? Nihil hic nisi abyssum inuenit, & tenebras super faciem abyssi. Non erant hic regna mundi & gloria eorum, quae aliquando domino Iesu ostendens, Si inquit, adoraueris me, haec omnia tibi dabo, quia mihi tradita sunt, & cui volo, do illa. Quid dico, regna mundi nondum erant? Sol & luna, stellae & lumen, & cetera omnia, quaecumque die secundo, & deinceps facta sunt, nondum erant, sed tantum (ut iam dictum est) chaos, & super faciem abyssi caligo tenebrarum. Sciendum quippe, tres esse caelos, auctoritate scripturarum. Primum & summum quod a principio creauit deus, quod est inuisibilis patria beatorum spirituum. Infimum vero, aerem istum qui caelum dici consuevit, vnde & dicuntur volucres caeli. Medium autem, firmamentum, quod die secundo deus fecit, caelumque appellauit. Hoc caelum medium nondum erat factum, quando diabolus cecidit, sed erat factum caelum illud inuisibile, quae habitatio est sanctorum angelorum & hominum, semper lucens illis ex dei visione, Et hoc infimum caelum, scilicet aer, nihil habebat saltem corporae lucis, sed tenebrae (inquit scriptura) erant super faciem abyssi. Isti duo caeli, medium & infimum, comparatione illius tertij, terra sunt, quia terrenis conspiciuntur oculis. Illud autem, quod terrenis non conspicitur oculis, priusquam immutentur per gloriam resurrectionis, dicitur caelum caeli. Iuxta illud Dauidicum. Caelum caeli domino, terram dedit filiis hominum. Nonne ergo iam tunc usque in infernum cecidit? Reuera, quamuis nondum in inferiorem missus sit. Iam iste locus, infernus est illi, respectu latitudinis illius domicilij sui quod dereliquit, respectu principatus sui quem non seruauit, & sub caligine tenetur vinculis aeternis, quemadmodum Iudas apostolus in epistola sua dicit. Angelos vero qui non seruauerunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium diei magni vinculis aeternis sub caligine seruauit. Petrus quoque apostolus, id ipsum confirmat his verbis. Si enim deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos in iudicium referuari.

Quare diabolus, quare satanas, & quare spiritus eius demones appellari sint.

CAP. XXVI.

Rede igitur ex eo vocabulum sortitus est, ut vocaretur diabolus, quod primus edidit per scripturam Dauid, loquens in spiritu. Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet a dextris eius. Diabolus namque hebraice deorsum fluens, siue clauus ergastulo interpretatur. Porro vocabulum, de quo iam dictum est, scilicet satanas, quod interpretatur aduersarius, cuius propter causam nominis cecidit, & factus est diabolus antiquior, scriptura libri Iob primitus edidit. Quodam (inquit) die cum venissent filij dei, ut assisterent coram domino, adfuit etiam inter eos satan. ex quo superbiere coepit, ex eo satan est, scilicet dei aduersarius, & ex quo propter eandem superbiam proiectus cecidit, ex eo dicitur & est diabolus. Tunc namque deorsum fluxit, & ergastulo clauus est, quia videlicet in grande chaos cecidit, longe a sublimitate dei, & quasi in ergastulo tenetur, dum in aere depressus impossibile sentit esse, ut rursus ascendat illuc vnde cecidit, imo futurum esse non ignorat, ut adhuc inferius praecipitetur, tradaturque inferno inferiori, sed ad hoc in die iudicij referuari. Nec vero loco tantummodo deorsum fluxit, sed etiam intentione

B semper

Universidad de

diabolus

Apoca. 12.

Damones

caute.

semper deorsum fuit. Semper enim vilissima quæq; appetit, tam vilis nunc nebulo, quam gloriosus archangelus primum extitit. Quod perpendat qui potest, ex eo quod in scriptura sacra spiritus immundus nuncupari consuevit, Græcè quoq; diabolus idem sonat, quod Latine criminator siue accusator, & hic sensus veraciter illi congruit pro causa duplici. Nam & omne crimen suum refert semper, & ab initio retulit in deum, sese iustum, deum vero audens dicere iniustum, & sanctis criminibus innocentiam accusat electorum. Vnde & in Apocalypsi angelica voce dicitur. Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum dei nostri die ac nocte. Angeli eius græcè damones, id est, scientes dicuntur. Præsciunt enim multa futura, vnde & solent responsa dicere aliqua. Inest namq; illis cognitio rerum plus quam infirmitati humanæ, partim subtiliori sensus acumine, partim experientia vitæ longissimæ, partim per dei iussu angelica reuelatione. Hi corporum aereorum natura vigent. Ante transgressionem quidem celestia corpora gerebant, lapsi verò (vt iam dictum est) per superbiam, in aeream qualitatem conuersi sunt.

Quibus verbis nouem ordines angelorum, in prophetis figurati sint, & quod mali spiritus ultra resurgere non possint.

CAP. XXVII.

Ezech. 28.

Psal. 72.
Angeli celi
& lapides dicti.

Gene. 1.

AT contra beati illi spiritus, qui in creatoris sui dilectione sua manserunt, & in veritate steterunt, venerabilibus ordinibus distincti, & splendidis nominibus meriti sunt decorati, vt alij vocentur & sint angeli, alij archangeli, alij throni, alij dominationes, alij principatus, alij potestates, alij virtutes, alij Cherubim, & alij Seraphim. Isti nouem ordines angelorum, lapides illi sunt preciosi, sardius, ropasius, iaspis, chrisolitus, onix, berillus, saphirus, carbunculus & smaragdus, quorum vt foramina, sic & tua præparata sunt, inquit, in die qua conditus es tu Cherub, extensus & protegens, sed non similiter vt isti, tu quoque in foraminibus tuis auri ligaturas recepisti, imò repulisti manum aurificis siue artificis dei. Qualis auri ligaturas receperunt? Aurum est verbum dei, aurum illud, est spiritus oris domini. Illo auro sic sunt ligati lapides preciosi, lapides igniti, vt in æternum stent in ordinibus suis, & nullus ex eis vnquam excidere possit. Hoc est quod psalmus canit. Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Ipsi sunt lapides, ipsi sunt cœli. Lapidem, propter æternam stabilitatem, firmamq; æternitatem. Cœli, propter inhabitantem in eis sanctam trinitatem. Hæc est iam victoria verbi dei, quia contra principem malignitatis, ne cum illo caderent, sunt præuenti, & reuerenti per ipsum verbum, per quod & fuerat conditi. Et raptor qui illos rapere nitebatur, comprehensus est, & ingentis ruinae poenas dedit. Compleuit in his quod voluit verbum deus, verbum quod dixit deus. Fiat lux, & facta est lux. & eodem verbo suo diuisit deus lucem & tenebras. Firmatum namq; est iudicium, & data est immutabilis sententia, vt diabolus & satanas lucis refuga nunquam amplius lux fiat, neq; vllus apostatarum angelorum eius ad consortium lucis, id est, sanctorum angelorum ultra resurgat.

Calli eos, qui opinantur, angelos ante cœlum & terram creatos.

CAPVT XXVIII.

Ibidem.

caute.

Reuter nunc respondere libet quorundam opinioni, qui opinantur, quod antequam cœlum & terra fierent, statim fuerint angeli. Et quid aliud respondendum est, nisi quod huiusmodi opinio, neq; scripturae alicuius testimoniū, neq; vllum rationis habeat firmitamentum. Non enim ita scriptum est. In principio creauit deus angelos, sed, in principio creauit deus cœlum & terram. Deinde paucis interpositis, Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi, & spiritus dei crebatur super aquas. Tunc demum subiunctum est. Dixitq; deus. Fiat lux, & facta est lux. Lucem hanc, angelicam esse naturam nonnulli doctorum, præcipuèq; beatus Augustinus sentit, cuiusq; sensui non solidum ratio, verum etiam, quod maius est, scripturae voluntas diligenter considerata valde consentit. Quod si quis dubitare voluerit, dicat ipse, cū locus extra cœlum & terram nullus sit, angeli qui vtiq; locales sunt & circūscripti, quo in loco esse potuerint, si ante creationem cœli & terræ fuerant conditi? Quod si quaeritur, vnde sint facti, qui tam gloriosi sunt & splendidi? Responderi vtiq; potest, quod de aeris substantiis facti sint. Habent enim, & a doctoribus tacitum non est, eos habere corpora aerea, quæ tamen in sanctis angelis feliciter immutata sunt, vt dicantur & sint corpora celestia. Porro a potestate angelis, ab illa felicitate lapsi, rursus in aeream qualitatem conuersi sunt, nec aeris illius puriora spatia, sed caliginosa ista tenere sunt permixti, qui eis quasi carcer est, vsq; ad diem iudicii. Nonnullos fortè hoc dicto contingit offendi, purantes non conuenire angelorum dignitati, vt de aerea substantia dicantur vel credantur facti, cum tamen firmiter teneant, vt necessarium est, verum corpus Christi de terrena substantia sumptum esse, quod super omnes angelos, & super omnes cœlos ascendit, & sedet nunc ad dexteram maiestatis in excelsis. Quis autem nesciat, terræ molem siue substantiam elemento aeris multo grauiorem siue inferiorem, multoq;

roque feculentiorum esse. Terra namq; cæterorum quædam sex elementorum est. Quis rursus nesciat genus humanum de limo terræ formatum, in resurrectione ad societatem & æqualitatem sanctorum peruenturum esse angelorum? lamq; hominem ex eadem massa Iesum Christum, vnā cū verbo in beata trinitate personam, sedere & regnare super omnes choros angelorum? Nihil igitur putet beatis angelis quis derogari, si dicantur facti esse de aere, dū res illi. gem & dominum ipsorum, quem ipsi adorant, confiter corpus habere de limo terræ. Ad lumum, ruina spirituum apostatarum, quo (vt iam dictum est) de cœlo in aerem modò lapsi sunt, eodem modo cōuincit eos, quod natura de cœlo fuerint, sed aere inferiori deus illuc eos transtulerit, sicut hominem propter simile peccatū, sententia penè simili, licet multo clementiori comprehendit, scriptura dicente. Emisit eum dominus deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua sumptus est. Aequum profecto iudicium, vt vterque, quia gratiam perdidit, in illud reuerteretur, vnde existendi initium sumpsit. Hic in terram paradiso deteriore, ille in aerem cœlo inferiorem. Veruntamen his nunc omisissis, in beatorum felicitate angelorum, primi huius libelli constituendus est finis.

Angelos non ita creatos, vt proficere non potuerint, sed solum deum absq; profectu semper fuisse perfectum.

CAPVT XXIX.

Firmati verbo domini cœli illi, nouemq; (vt iam dictum est) ordinibus distincti, non parum profecerunt ad cognitionem creatoris sui, & eius per quod facti sunt verbi, & dilatis cordibus charitate pleni, laudauerunt laude incessabili tremendam fortitudinem eius, quam viderant in iudicio & deiectione tanti aduersarii. Nam profecisse & proficere adhuc sanctos quoq; angelos, constat in cognitione creatoris sui, testante Apostolo, qui cum præmisisset inuestigabiles esse diuitias Christi & dispensationem sacramenti absconditi a seculis in deo, qui omnia creauit, subiunxit atq; ait. Vt innotescat principatibus & potestatibus in celestibus per ecclesiam multiformis sapientia dei. Per ecclesiam, id est, per ea quæ in ecclesia vel cum ecclesia deus homo factus egit, sponsus pro sponsa, passus, mortuus, & resurgens a mortuis, superato principe mortis. Innotescere dicit principatibus & potestatibus in celestibus multiformem sapientiam dei, siue dispensationem sacramenti absconditi a seculis in deo, qui omnia creauit, videlicet ita, vt admirantes in visu tantæ potentie, dicant. Quis est iste rex gloriæ? quis est iste rex gloriæ? sed de hoc alias. Nunc illud dicendum erat, quia non (vt nonnulli putant) tales creati sunt angeli, vt creatis illis, continuo nihil deesset totius perfectionis, quia profecto solus creator est, qui absque profectu perfectus semper fuisse vel esse credendus sit. Alioquin si ab initio creationis perfecti fuerunt angeli, & nihil defuit eis, multos consiliarios in cæteris operibus suis deus habere potuit. Dicit autem scriptura prophetica. Quis adiuuit spiritum domini, aut quis consiliarius eius fuit & ostendit illi? Apostolus quoq; ait. Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Nimirū sicut idē prosequitur, quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, solus creator sciuit & fecit omnia. Angeli autem vbi ab ipso creati sunt, cæteris operibus spectatum admissi, qui bono & simplici oculo viderunt, & non inuiderunt, sed laudauerunt sapientiam tanti artificis, ad eius amicitiam dignè sunt prouecti. Qui verò nequam habentes oculum, inuiderunt & oderunt, fuisse repulsi, longeq; sunt remoti.

Angelos bonos, cognita in deiectione satanae fortitudine, in confirmatione sui bonitate verbi dei, in æternam sanctæ trinitatis laudem prorupisse.

CAPVT XXX.

Sublato igitur, & terribiliter deturbato satana siue diabolo cum angelis eius, cōtinuò profectum hunc sancti angeli habuerunt, vt nouam diuinæ laudis habentes materiam, nouum inciperent canere canticum. Fortitudinem namque creatoris in magnæ creaturæ deiectione viderat, gratiam & misericordiam creatoris eiusdem in semetipsis agnouerant, qua sese, ne & ipsi corruerent præuentos fuisse non ignorant. Eiusdem quippe conditionis cum essent, suam in perditione illorum salutem reseruata, statimq; retentum non leuiter appendere potuerunt aut possunt. Laxata sunt foramina lapidum preciosorum, laxata & dilatata sunt, plusque in semetipsis auri receperunt, grossiores atque fortiores insolubilis auri ligaturas admiserunt, & ad creatorem suum æterno amore astricti sunt. Ex eo laudantes atque iubilantes tacere non possunt, sanctam trinitatem glorificantes, silentium non habent, nec habebunt in sempiternum. Verè ergo beati, quia verbo domini sic firmati sunt, & spiritu oris eius sic firmata est omnis virtus eorum, vt nullius vnquam instabilitatis timere possint euentum. Hæc est victoria verbi dei, demonia in spiritu sancto iam tunc de cœlo eicientis, quia sicut in ipso proposito fuerat, ita factū est, dū isti intellectuales cœli eius in ipso sunt firmati, & in spiritu oris dei.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE

VICTORIA VERBI DEI,

LIBER SECVNDVS.

Quid sit, quod dominus ad Ezechielem prophetam dixerit, Fili hominis, leua planctum super regem Tyri.

CAPVT I.

Ezech. 13.

ENTEREA dum laudantium atq; sublantium pro victoria verbi dei, angelorum mens humana contemplari nititur, gaudium & exultationem, ecce auditu facit, non leuiter attendendum verbum ipsum factum ad prophetam, & dicens. Fili hominis, leua planctum super regem Tyri, & dices ei. Hec dicit dominus deus. Tu signaculum similitudinis eius, plenus sapientia, & perfectus decore in delicijs paradisi dei fuisti, &c. Magna & mira verbi domini disciplina cuius preceptum est, vt tanti aduersarii ruinam irrecuperabile plangat propheta. Nam & in coelo beatis spiritibus illis exultantibus pro ipsius verbi victoria planctum super eiusmodi creaturam leuare iubeat, pro eo quod in illa fuisset inuenta iniquitas, & perdidisset iam verbum ipsum perditione sempiterna. Nescit homo viuens quid laudantes & subilantes dicant angeli, & si quis audiuit quicquam ex eorum dictis, non annuntiavit hominibus totum quod audiuit, quia dicta illorum arcana sunt, & non licet ea homini loqui. Veruntamen postquam incarnatum id ipsum verbum per crucem & sanguinem suum, de eodem aduersario rursus triumphauit, iam non est cur debeat plangi, vel super eum planctus leuari. Antea victor exercitus verbi dei, victrix coelorum militia omnis, sic imperfectum habere poterat gaudium, quomodo bello civili peracto, multisq; ciuib; peremptis, pars victrix plenarium non potest triumphaliter victoriae suae celebrare tripudium. Habet enim quod plangat, quia videlicet tot vel tantis ciuib; omisissis orbata ciuitas, diminuta est respub. Exemplum de sacra proferre libet historia.

2. Cor. 12.

Quemadmodum filij Israel, deleta tribu Benjamin planxerunt: ita verisimile planxerunt sanctos angelos, diminuto ciuium regni dei numero.

CAP. II.

Judic. 21.

Cum pro scelere ciuitatis Gabaa, quae erat in tribu Benjamin filij Israel, commune contra filios Benjamin bellum suscepissent, atq; semel & iterum frustra congressi, tertio tandem conflictu ita vicissent & interfecissent eos, vt non remanerent ex eis, nisi sexcenti viri, venerunt omnes in domum dei in Silo, & in conspectu eius sedentes, vsq; ad vesperam leuauerunt vocem, & magno ululatu coeperunt flere, dicentes. Quare domine deus Israel, factum est hoc malum in populo tuo, vt hodie vna tribus auferretur ex nobis. Rursusq; altera die consurgentes, & holocausta domino offerentes, flebant & dicebant. Ablata est vna tribus de Israel. Non vtique poenitebat eos, quod fratres suos vicissent & occidissent iure praelij, sed quod causa vel malum accidisset, propter quod sic oportuisset fieri. Deniq; inter ipsum ploratum, dum consilium quaererent qualiter ablatam possent recuperare tribum, dixerunt. Quis non ascendit in exercitum domini de vniuersis tribubus Israel? Et ecce inuenti sunt habitatores labes Galaad in illo exercitu non fuisse. Miserunt itaq; decem milia viros robustissimos, & praeceperunt eis. Ite & percurite habitatores Galaad labes in ore gladij, tam vxores q; paruulos eorum, & tantum virgines referuate. Sicut dictum, sic factum est. Non ergo fleuerunt, q; vnam tribum deleuissent, sed q; causa euenisset cur ita facere merito debuissent. Iuxta hanc similitudinem non absurde vel incongrue credi potest, priores sanctos fecisse angelos, id quod facere iubetur homo propheta, & verbi dei auditor, scilicet leuasse planctum super illum regem Tyri, id est, principem huius mundi. Ita vt gauderent quidem, illo deiecto factam esse concordiam sublimibus dei, sed dolerent imminutam esse ciuitatem supernam, paucioresq; esse ciues regni dei.

Quare filius hominis iubeatur plangere principem Tyri.

CAPVT III.

Ezech. 27.

Tyrus.

CAUSA similis, & si non prorsus eadem, erat prophetae vel cuiuslibet homini, vt leuaret planctum super lapsum primi hominis. Eo namq; per praeuaricationem labente, non partis aliquantae detrimentum, sed totius massae, totius generis humani constat euenisse interitum, ergo & hoc facere debuit, & facere iussus est propheta, scilicet leuare planctum, siue assumere lamentum, & dices Tyro, quae habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad insulas multas. O Tyre, tu dixisti, perfecti decoris ego sum, &c. Tyrus namq; genus humanum, vel praesens designat seculum, non solum propter situm & circumfluentiam aquarum, abundantiamq; negotiationum, verumetiam propter sui nominis interpretationem. Interpretatur enim angustia. Et qd est humani generis praesens vita, nisi misera angustia, & angusta miseria? Porro vt leuaret planctum

LIBER II.

Fol. 8.

planctum super regem Tyri, id est, diabolum, principem huius seculi, non eadem fuit causa homini quam fuisse iam dictum est sanctis & beatis angelis. Cur ergo illum plangere iubetur dicendo. Fili hominis leua planctum super regem Tyri? Quomodo plangere debet illum, cuius ruina non hominum, sed angelorum multitudines diminuit? Hominibus autem mansiones in coelestibus ad quas ascendere, & quas possidere possint cadendo vacuas reliquit plane, non otiosa haec inquisitio, & non inutiliter solui potest. Quod vt planius fiat, videndum prius est, quis vel qualis ille planctus sit, de quo curare deceat deum, dicentem. Fili hominis leua planctum, planctus iste humilitas mentis & contractio cordis est, considerantis & videtis opera domini, q; terribilis sit in consilijs, non solum super filios hominum, verumetiam super ordines angelorum. Ille reuera vtiliter plangit, ille planctum rationabilem leuat super regem Tyri, qui contrito corde, & humili spiritu scrutatur, & perpendit quid sibi faciendum sit pulueri & cineri, cum ille summus angelus tam magnus, tam sapiens, tam speciosus, ita terribiliter proiectus sit, pro eo quod creatori suo subditus esse noluit, tamq; vilis, tam satius, tam deformis sit effectus, vt iuxta veritatem prophetam. Omnes qui viderint eum, obstupescant super eo. Quia nihil factus est, & non erit in perpetuum. Qui haec perpendens humiliat animam suam sub potenti manu dei, vera humilitate, vero humilitatis spiritu, qui vbi cor tetigerit, vtique excitat inenarrabiles gemitus. Ille reuera planctum leuauit super regem Tyri, condolens libimet, quod vel de imitatione eius aliquid iniquum admisit, vel quod fieri potest, vt admittat si nondum admisit. Ad hoc pertinet quod Psalmista dicit. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore, & quicquid huic simile per sonat in scripturis sanctis, per quod commonetur homo, vt vigilans & valde sollicitus sit, ne quando in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli.

Psal. 79.

Ezech. 28. Iaco. 4.

Psal. 1. 1. Timo. 3.

Soli deo notum fuisse mysterium verbi incarnandi, per quod restituendus esset numerus ciuium dei.

CAPVT IIII.

ET quidem sancti angeli detrimentum (vt iam dictum est) suae multitudinis plangere poterant in spiritu pietatis. Deus autem apud se in verbo suo, in quo vita erat quicquid factum est, iam dudum habebat & videbat quid esset facturum, ad gloriam & laudem nominis sui. Solus ipse nouerat, & cunctis angelis absconditum erat, quemadmodum Apostolus cum vidisset, quae sit dispensatio sacramenti, addidit absconditi a seculis in deo, qui omnia creauit, vt innotescat principibus & potestatibus in coelestibus per ecclesiam multiformis sapientia dei. Quid erat absconditum, vel quale erat illud sacramentum? Nimirum vt summae beneuolentiae largitas, largissima creatoris beneuolentia, de inope & abiecta terrae materia, quae tunc sub aquis latebat gloriosam & angelicam claritatem consimilem aederet creaturae, & vni personae ex multitudine eiusdem creaturae suae daret potestatem & honorem & regnum, nihilq; minus haberet creatura ipsa, q; ipse creator omnium, totumq; Reipub. eius obtineret imperium. Verum magni pietatis sacramentum, quo tunc quidem (vt iam dictum est) erat absconditum, nunc autem manifestum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, praedicatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria. Nota est persona illa, quia non solummodo creatura, sed etiam creator est, id est, non solummodo homo, sed etiam deus est. Celsitudinem illam diabolus per superbiam ambire praesumpsit, dicendo. Ascendam super altitudinem nubium, & similis ero altissimo. At ille scilicet altissimus tantam presumptionem repulit & damnauit, non quod eandem suam celsitudinem rapinam arbitraretur, cuperetq; gloriari solus, sed quod sciret creaturam non posse humiliter sustinere tantae felicitatis pondus, nisi creatura ipsa sic assumeretur, vt salua vnitatem personae esset etiam creator. id est, deus. Res tanta tam mirabilis ingenti prelio decertata, tandem ad effectum peruenit, victo & confuso diabolo, q; per audacissimam impudentiam semper nixus est auertere propositum dei. Et haec est victoria verbi dei, cuius predicare triumphum praesens opus intendit. &c.

Ezech. 4.

1. Timo. 3.

Esai. 14.

Condito mundo factum hominem, propter quem diabolus contra verbum dei certamen arripuit.

CAPVT V.

Quid longius morer, positus est locus certaminis, & factus est homo legitima possessio dei, & causa totius certaminis hoc modo positus est. Dixit deus, fiat firmamentum, & factum est firmamentum in medio aquarum, diuisitq; aquas quae erant sub firmamento, ab his quae erant super firmamentum, dixitq; deus. Congregentur aquae quae sub caelo sunt in locum vnum, & appareat arida. Factumq; est ita. Istis partibus tribus, scilicet firmamento, id est, caelo, & congregationibus aquarum, id est, mari, & arida, id est, terra, locus effectus est, scilicet hic mundus, & deinde ornatus est, ita vt recte vocetur cosmos in Graeco, quod ornatum sonat in Latino. Dixit enim deus. Germinet terra, &c. & germinauit herba viuentem, & afferentem semen iuxta genus suum, lignumq; faciens fructum, & habens vnumquodq; sementem secundum speciem suam. Dixit deus. Fiant luminaria in firmamento caeli, & factum est ita. Dixit deus. Producant aquae, & produxerunt reptilia animae viuentis, & volatiles super terram, sub firmamento caeli. Dixitq; deus. Producat terra animam viuente in genere suo, lumenta & reptilia & bestias terrae, secundum species suas, & factum est ita. Vt tandem esset homo, qui (vt dictum est) possessio dei totiusq; certaminis est causa, non

Gene. 2. Causa certaminis.

Gene. 1.

dixit deus. Fiet homo, sed faciamus (ait) hominem ad imaginem & similitudinem nostram. De ista parte creaturæ dei id est, de humano genere, qualiter pro illo verbum dei certauerit, & per semetipsum vicerit, notæ planè sunt historiæ sacris digestæ literis, nō solum euangelicis siue apostolicis, verum etiam legalibus & prophetis. Porro de alia, id est, angelica creatura, quale in cælo certamen fuerit, tantundem notū est, quantum ex eiusmodi sermonibus prophetis valet agnoscī, quos ex parte aliqua contingere siue explanare præcedentis libri ratio postulauit. Sacre namque scriptor historiæ, imo qui per illi scripsit digitus dei, ea sufficere iudicans, quæ ad rationes pertinent generis humani, ferè nihil de angelorū cōditione, reproborumque spirituum prauaricatione narrat, nisi hoc tantum, quia dixit deus. Fiet lux, & facta est, & vidit deus lucē quod esset bona, & diuisit lucem & tenebras, appellauitque lucem diē, & tenebras noctem. Quod de angelis esse dictum, quā recte doctores præcipui senserint, hic prætereundum non esset, nisi quia iam in alio opere tractatum est, & alterius nunc incepti curus nos decinet.

Diabolum veterem diuini nominis ambitionem retinuisse, deum verò in proposito prouehendi hominis ad similitudinem suam perstitisse.

CAP. VI.

Pulcher locus, & pulchra facta erat possessio dei, ubi prius erat abyssus, & tenebræ super factem abyssi. Erant autem hæc omnia valde bona per verbū facta, quia (sicut iam prælibatū est) de singulis dixit deus, fiat, & factū est ita. Iustè igitur eiusdem verbi, eiusdem dei debebant esse omnia. Sed ò infinita diaboli ambitio, proiectus de cælo principatū arripere præsumptus tyrannus furiosus in hoc mundo, eandem quippe spirans diuini nominis audiditatem, qua dixerat in cælo. Super astra dei exaltabo solium meum, id est, super omnē dignitatem sanctorū angelorum, & sic ero similis altissimo, saltem sic adimplere cupiuit audaciæ propositum, ut super hæc astra visibilia, super solem, & lunā, & stellas leuaret nomen suum, id est, coleretur ab hominibus ut deus, sub nominibus solis, lunæ, stellarum, & ætheris, & terræ, & maris, & voluerum quoque, & quadrupedum, & serpentium. Hanc horribilem spirans ambitionem, tria simul intendit, scilicet ut & hominem in primis decipiens faceret sui similem. Deinde omnis creaturæ honore vel obsequio, quantum in se erat, spoliaret creatorē, & sibi met deitatis usurparet incommunicabile nomen. Porro, dei & verbi eius hæc erat pia intentio, sanctumque propositū, ut hominem faceret sibi consimilem, id est, suæ bonitatis imitatore. suæque diuinitatis capacem, ut homo inuisibilia ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiceret, & conspiciens siue intelligens ipse quod natura non erat, gratia deus fieret. Hoc intendens & proponens dixerat ipse, per magnam suæ bonitatis abundantiam. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, videlicet ad imaginem in eo, ut esset creatura rationalis, ad similitudinem in eo, ut esset imitator sui creatoris, & imitando illum, proficeret ad gloriam visionis dei. Sic propositum, & sic nunc tandem est impletum. Charissimi (inquit Iohannes) nunc filij dei sumus, sed nondum apparuit, quid erimus, scimus quia cum apparuerit Christus, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.

Diabolum impedire voluisse propositum dei, & cur deus homini præceptum posuerit.

CAPVT VII.

Hoc propositum ausus est impetere, ut expugnaret Satanas, idemque diabolus verbi dei, quod est veritas, sempiternus aduersarius, ne fieret sicut proposuerat deus. De duabus propositis eius dictionibus auferre intendit vnam scilicet similitudinem diuinam. Duo quippe dicta fuerant, videlicet ad imaginem & similitudinem nostram. Ita miserū reddere intendit hominē ut ex deo solū retineret imaginē, nec attingeret similitudinem, tanquam diceret. Factus quidē sit homo ad imaginem dei, ut sit rationalis & æternus, sed mihi similis, sit dei contemptor, meique imitator effectus. Cœpit prior facere deus quod suū erat, id est, cū creasset ad imaginem suam hominē, cœpit illū informare ad similitudinem suam. Sic enim scriptū est, & notandū diligenter, præmissio. Faciamus hominē ad imaginem & similitudinem nostram, ac subiuncto. Et creauit deus hominē ad imaginem suā, ad imaginem dei creauit illū, ubi de similitudine omnino tacitū est. Non enim creando, sed informando perducit deus hominē ad similitudinem suam, post plura sequitur ita. Præcepitque ei, dicens. Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autē scientiæ boni & mali ne comedas. In quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris. Hoc verbū, hoc præceptū si custodisset, profectō ad similitudinem eius qui dixerat, faciamus hominē ad imaginem & similitudinem nostrā, bene formatus afficiisset. Deus namque qui dixerat, faciamus, Trinitas est, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Et impressio præcepti eius si fuisset admissa, tria formasset, quæ sunt charitas, spes, & fides, quæ nunc non ab re doctrina Christiana sic recipiat, fides, spes, & charitas. Ad id quod dixerat. Ex omni ligno paradisi comede, charitas debuit occurrere, ut diligere homo deum sufficientiam sibi offerrentem magna largitate. Ad illud. De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas, spes prompta debuit assurgere, ut consideret largienda sibi fore maiora propter obedientiam subiectionē, ab eo qui in gratis tantā impenderat largitatē. Ad id quod subiunxit. In quo

In quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris, debuit adesse fides hominis, ut crederet verbo dei, tanquam veritati. Hæc ergo tria si non defuissent homini, iam tunc factus fuisset ad similitudinem dei, quoniam in his tribus haberet signaculum trinitatis.

Diabolum serpentem ingressum, decepto homine, meruisse, ut iam dicatur serpens antiquus.

CAP. VIII.

Egit contra ille hostis dei, ut non reciperet homo præceptum dei, ut sibi potius quam deo fieret homo similis. Serpentem namque ingressus. Cur (inquit ad mulierem) præcepit vobis deus, ut non comederetis de omni ligno paradisi? At illa Ne forte (inquit) moriamur. Et ille. Nequaquam (ait) morte moriemini. Sed cur præcepit vultis melius nosse cur ita præcepit? Ecce dico vobis. Scit enim deus, quod in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii, scientes bonū & malum. Credidit mulier magis diabolo, quam deo, magis serpenti quam creatori, & ambo comederunt, scilicet mulier & vir. Itaque similitudinem dei perdidit, & ei potius facti sunt similes cui crediderunt, quia simile peccatum admiserunt. Propter quod enim peccatum ille cecidit de cælo, nisi quia dixit. Ascendam in cælum, & similis ero altissimo. Quid autem aliud in prauaricatione illis præsumere persuasit, dicendo. Cogitate, & eritis sicut dii? Igitur quasi palmam de homine obtinuit aduersarius dei, & magnificè gloriabatur, quasi vicisset & auerisset penitus propositum dei, ut puta dicens in corde suo. Non deus ad similitudinem suam, sed ego effeci hominem ad similitudinem meam. Ex eo qui prius causas habuerat, ut vocaretur diabolus & Satanas, iam tertiam habet causam, ut adhuc alio nomine vocetur, scilicet, serpens antiquus. Hoc est illi opprobriū sempiternum, quod tali nomine censetur. Hoc illi exprobrat verbum dei, dei veritas, quia pro admittendo tali sacrilegio serpentem ingressus est, venenata totus ardens inuidia. Qui enim hoc intendens cum fuisset summus angelus, abiectum reptile ingressus est, ut suum mendacium deseruente in mulierem, de muliere in virum serpente faceret, ad perditionem totius posteritatis, ad mortem totius generis humani. Nonne meritis nomen serpentis hæreditauit?

Quare diabolus serpens antiquus, deus autem antiquus dierum appelleretur, atque predicetur.

CAP. IX.

Nec verò prætereundum, quod non solummodo serpens, verum & cum adiectione serpens antiquus cognominatur. Rectè siquidem sic prædicatur, quia multo vetustior est serpente illo visibili animante siue reptili, quem ingressus, & per quem locutus venenum deceptionis effudit. Ille namque sexta die mundanæ creationis inter animantia cætera creatus est, dicente deo. Producat terra animam viuētem in genere suo, iumenta, reptilia, & bestias terræ secundum species suas. At ipse videlicet diabolus quā vetustus est? Ipse est principium viarum dei, ait ipse deus ad beatum Iob. Multum ergo antiquus ille serpens est. Attamen non sic prædicatur, vel prædicari debet antiquus, quo modo deus. Ille namque solus sic prædicatur antiquus, ut hoc ipsum adiectiuū vice proprii nominis ponatur, ut illic. Aspiciebam donec chroni positi sunt, & antiquus dierum sedit. Item, Et ecce in nubibus cœli quasi filius hominis uenit, & usque ad antiquum dierum peruenit. Huiusmodi dictio per tropū ponitur, qui à grammaticis Anonomaia dicitur, videlicet cum vice nominis, aliud quid insigniter prædicat. Igitur serpens antiquus quidem, & ab initio nocens & persequens. Antiquus (inquam) adiectiuū dicitur, solus autem deus, quia ab æterno & in æternum est, quia sine initio, & sine fine est, proprie vel proprii nominis vice, antiquus dierum gloriose prædicetur. Talis victor, ut sibi videbatur, qualem & quā congruum suæ victoriæ acquisiuit titulum, ut vocaretur extunc serpens antiquus, & diabolus & Satanas, contra quod deus dicitur & est solus antiquus dierum, & solus altissimus, & solum verbum eius veritas.

Diabolum (cum deciperet hominem) iisdem usum fraudibus, quibus nunc Sophistæ utuntur.

CAPVT X.

Porro, victoria eius in qua gloriabatur (ut iam dictum est) talis erat, qualis odibilium Sophistarum esse solet. Nam per æquiuocationes, incautos & imprudentes circumuenit in primis, dicendo. Nequaquam morte moriemini, volens intelligi mortem carnis, quæ est separatio animæ & corporis, cum deus dicendo. In quocumque die comederis ex eo, morte morieris, intelligi voluerit mortem animæ à deo. Deinde dicendo. Aperientur oculi vestri, apertionem oculorum valde nequiter æquiuocauit. Est enim alia apertio oculorū, qua cognituri erant consubstitaliter esse nudos. Et est alia, quæ illuminatio dicitur, ut nihil latere possit. Illum priorem modum apertionis oculorum ille proditor incendit, hunc autem posteriorem, seducta mulier intellexit. Similiter æquiuocè dixit. Eritis sicut dii, & suos angelos cogitans, quos intendebat generi humano ita ingerere, ut diuinam illis exhiberent culturam. Ipsos autem intelligere volens, quod æque ut creator deus vera diuinitate differens. Item dicendo. Sciens bonum & malum, boni

Serpens antiquus. Genes. 3.

Esai. 14.

Genes. 1.

Iob. 48.

Antiquus.

Daniel. 7.

Anonomaia.

Genes. 1.

Sophistæ.

Æquiuocæ.

Genes. 1.

Aperire.

Genes. 1.

B iij

Ecclesi.

Ezech.

boni & mali cogitabat experimentum. Ipsos autem volebat intelligere, scientiam omnium rerum bonarum siue malarum, scientiam omnium, inquam, siue preteritorum, siue presentium, siue futurorum. Idcirco dicere noluit, scientes omnia, sed scientes (inquit) bonum & malum, ut dum cuncta euenissent contra spem, sensumque illorum, ipse nihilominus seipsum defendere posset tanquam veracem, & omnia vera locutum. Recte igitur sapientia, qui sophistice (inquit) loquitur, odibilis est, omni re defraudabitur. Non enim data est illi a domino gratia. omni enim sapientia defraudatus est. Cum hæc dicit, recte subaudimus, quemadmodum ille serpens antiquus, qui vere omni scientia defraudatus est. Sic in eum per prophetam inter cætera dicitur. Perdidisti sapientiam tuam in decore tuo. Sic enim quisquis eiusmodi est, ipse similiter quemadmodum ille serpens omni est sapientia defraudatus, nec vere dici potest sapiens, sed maliciosus.

Hominem non ex ignorantia, non ex infirmitate, sed ex superbia peccasse.

CAP. XI.

Genes.

Genes.

Nec verò tantummodo de victoria gloriabatur, verum etiam de iustitia, siue de iusta victoria sibi met placebat, dei & hominis inimicus nimis iniustus. Neque enim inuitum, sed volentem hominem vicerat. Denique neque de ignorantia, nec de infirmitate homo excusari poterat. Quomodo de ignorantia excusaretur, cui rem per semetipsum non fecerat deus? Quomodo de infirmitate, qui nullas corporis vel carnis suæ pugnas patiebatur? Ne saltim eluriret, sufficere poterant cætera omnia paradisi ligna, quæ gratia largitoris abundanter vno excepto tribuerat. Ex omni (inquens) ligno paradisi comedere, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. Restat, ut per superbiam & contemptum peccasse credatur, nolendo, scilicet pati imperium, nolendo recognoscere quoddam eundem quem creatorem & tam delicti paradisi habebat largitorem, deberet habere etiam præceptorem & dominum. Ita esse litera quoque manifeste declarat. Cum enim dixisset dominus deus ad mulierem. Quare hoc fecisti? nullum subiectionis aut humilitatis verbum respondit, sed hoc tantum dixit. Serpens decepit me, & comedi. Adam quoque nihil aliud respondit, nisi hoc. Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi, profecto responsa hæc non consentientium domino, haud & humilium, sed rebellium sunt & contumacium. Palam enim faciunt dicta hæc, quia non quasi per vim capti, sed quasi transfugæ defecerant ab imperio legitimi domini, & creatoris sui. Igitur quodam quidem iure genus humanum peruasor hostis extunc detinebat, sed nihilominus in ipsum tota perditionis hominum causa redundat. Nec verius iusta fuit eius victoria, quam eiusdem inuidens callida malicia, & maliciosa calliditas.

Non dei providentiam culpandam, sed creaturæ leuitatem accusandam, quum consideratur, tam angelum quam hominem non potuisse sustinere magnitudinem diuinæ beneficentiæ, ne superbiret.

CAP. XII.

Scrutatores secretorum dei.

Rom.

Disceprant nunc usque homines curiosi, & inquieti secretorum dei, scrutatores nimis, scrutatores suspiciosi. Quare inquirunt, Deus omnipotens & deus omnia sciens, non præuenit, non præcauit, ne illa contingerent? Si voluit angelum in cælo, & hominem permanere in paradiso, cur non præuidit, cur non prius effecit, ne vel angelus in cælo vel homo peccaret in paradiso? O homo quisquis es, qui varias quæstiones huiusmodi, desine sic pullare altitudinem maiestatis creatricis, magisque pulsa & accusa leuitatem utriusque creaturæ rationalis, scilicet tam angeli quam hominis, quia neuter ingentia dei beneficia sustinuit, uterque grandia dei dona in materiam vertit superbiendi. Quid enim nisi bonum creatoris donum in superbiam extulit, tam hominem quam angelum. Illum in apice celsitudinis angelicæ constituit, istum patrem multitudinis hominum, multitudinis sanctorum, & dei filiorum esse volens, in paradiso collocavit. Nimirum magna utriusque celsitudo, illius in principatu angelico, istius in propagando genere humano. Neuter pondus tanti honoris humiliter ferre potuit, utpote uterque creatura levis. Unde autem leuitas utriusque creaturæ, nisi ex propria conditione? Et ut manifestius dictum sit, unde uterque levis, nisi quia de nihilo vel de non existentibus creata est? Creatus quidem est homo de aliqua materia, scilicet de terra, sed ipsa terra de nihilo creata est, quia ergo tam angelus quam homo de nihilo creatus, creatura levis est, & nisi ipsum, per quod creata est verbum domini verbum increatum per amorem suscipiat, nullius ponderis est. nullum dei donum, siue beneficium ferre potest humiliter. Quid ergo homo deum accusas, si cuncta dona sua creaturæ subtrahit, nihilque confert, ne habeat occasionem superbiendi ipsa creatura, siue angelica siue humana quid erit? Si autem omnia vni, quæ cuilibet creaturæ conferat, non supportat creatura per elationem subuersa. Ecce comprobatum est ex duobus, scilicet ex summo angelo & ex homine, qui prior conditus, & pater omnium fuit constitutus, quia principatum omnium nullus humiliter ferre potest, nisi deus increatus.

Vtile

Vtile fuisse, ut reuelaretur per experientiam quod nouerat deus per scientiam, scilicet, non posse principatum creaturarum humiliter sustineri, nisi a verbo incarnato.

CAPVT XIII.

Comprobaturum (inquam) est, hoc notum esse valde tam angelis quam hominibus electis utile esse. Dicit enim Apostolus, Scimus autem, quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum. Si omnia, nonne inter omnia tale experimentum cooperatur illis in bonum? Profecto non parua cooperatio est bonum res gesta, per quam ad cognitionem creatoris eruditi sunt, & erudiuntur usque nunc. Scimus enim, & adhuc discimus recolendo ista, quæ nunquam obliuisci debemus, quia necessarium fuit, ut neque angelus, neque homo quisquam principatum totius creaturæ adipisceretur, sed solus deus ipse, qui veraciter dicere potest. Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. Planè & cum angelum summum in cælo, & cum protoplastum collocaret in paradiso, illum super ceteros angelos, istum ut humani generis esset vnus propagator sciebat apud se, neutrum posse in talis disciplinæ magisterio cæteris præsidere, ut diceret. Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. Sciebat (inquam) sed non eo modo quo scire vult res, de quibus iudiciariam debet proferre sententiam. Exempli gratia, Sciebat quale peccatum esset Sodomæ & Gomorrhæ, & tamen dicebat. Descendam, & videbo, utrum clamorem qui venit ad me opere compleuerint, an non est ira, ut sciam. Ergo modo quodam nouerat, scilicet per scientiam. modo quodam nondum nouerat, videlicet per experimentum. Ita & antequam angelum sublimaret in cælo, & humani generis propagator in paradiso, nouerat iam utrumque per scientiam, sed nondum per experimentum. Noluit ante experimentum proferre iudiciū, expectans ut notitiæ suæ participes electos haberet, tam homines quam angelos, quod ab experimento actum est, & utriusque perutile est. Sed iam ad ipsum certamen & victoriam verbi dei secundum res gestas recolendam ordine accedendum est.

Deum quasi dormiuisse, dum deciperet hominem serpens, deinde excitatum, tanquam

potentem crapulatum a vino percussisse inimicos suos. CAP. XIII.

Paululum quasi dormitauerat dominus deus, quodammodo dormierat, interim dum res accidit, quæ se serpens ille victorem esse, id est, propositum dei auertere putabat. Nisi enim dormitasset siue dormisset, nihil aduersarius eius efficere potuisset. Hoc ipsum videlicet eum dormisse dormitione quadam, propter quam solemus dicere. Exurge, quare obdormis domine? Scriptura innuit, cum dicit. Et cum audissent vocem domini dei ambulantis in paradiso ad auram post meridiem. Post meridiem namque deambulare ad auram, consuetudinis humanæ est, ut post calidum soporem quispiam qui forte crapulatus obdormierat in aura tepida respiraret, & corpus suum refrigeret ac releuet. Dormierat ergo quadam dormitione, id est, taciturnitate, permittendo serpenti accedere, mulierem colloqui cum serpente, virum quoque mori pariter per inobedientiam morte animæ. Porro, ut sic dormiret deus, culpa hominis existeret, quia deum neque gratias agendo, neque inuocando excitauit. Quid igitur a diabolo factum fuerat, nisi quoddam latrocinium? Quomodo gloriosi solet fur cum furatus recesserit, sic ille deceptor ad horam gloriosi pro scelere suo potuit. Verum sicut tempore longè posteriori factum, & scriptum est. Et excitatus est, tanquam dormiens dominus, tanquam potens crapulatus a vino, & percussit inimicos suos. Ita & de illo tempore recte dici potest. Excitatus enim est tunc, tanquam potens crapulatus a vino, id est, tanquam negligens factus hominis propter ausum superbiæ, quæ deo fieri similis ambierat homo. Excitatus (inquam) est, id est, requisitum perditum, & percussit inimicos suos, videlicet serpentem, virum, & mulierem. Quo percussit eos? Nimirum verbo suo verbo victorioso, singulis quidem pro meritis, sed non eadem animaduersione percussit. Nam quomodo percussit quis inimicum suum ut interficiat illum, ita percussit serpentem antiquum ut damnetur, imò ut damnationis sententiam confirmaret super eum. Et quomodo percussit quis filium, vel seruum suum, ut corripiat eum, ita percussit superbientem hominem, ut ad humilitatem, quæ initium salutis est, reduceret eum.

Quibus verbis, & quare serpentem, virum, & mulierem increpauerit deus. CAP. XV.

Ita enim ad serpentem, Quia fecisti hoc, maledictus eris inter omnia animantia terre, super per peccatum tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Mulieri quoque dixit. Multiplicabo arumnas tuas, & conceptus tuos. In dolore paries filios tuos, & sub viro potestate eris, & ipse dominabitur tui. Adæ vero dixit, Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes eam, &c. usque. Donec reuertaris in terram de qua sumptus es, quia pulvis es, & in puluerem reuerteris. Profecto neque mulierem maledicta es, neque viro maledictus es, dixit. sed tantum hoc, maledicta terra in opere tuo. Cuius videlicet terræ maledictio non aliud est quam multimoda & frequens afflictio, quam per varios euentus terræ ex eo corruptæ & deterioratæ affligitur homo. Soli serpenti dixit, maledictus eris, quo videlicet dicto, firma & immutabilis terra, intelligenda

Rom. 8.

Matth. 11.

Genes. 3.

Psal. 43.

Genes. 1.

Psal. 77.

Genes. 3.

Maledictio

Super pe-
ctus gradi.

Rom.1.

Intelligenda est sententia æternæ damnationis, quamvis enim ita litera sonet, ut de animante serpente possit intelligi, nihilominus tamen & multo amplius de serpente diabolo totum oportet intelligi. Alioquin quomodo pro maledicto vel pœna maledicti reputabitur illi, quod dictum est ei. Super pectus tuum gradieris, cum hoc ipsum prius à natura habuerit, quam diabolus eo usus fuit ad perditionem hominis. Magis ergo illi serpenti antiquo hoc posuit in maledicto, ut supra pectus suum gradiatur, & terram comedat cunctis diebus, id est, ut super homines eos tantum, qui ita terra sunt, ut non desiderant, aut respiciant cœlum, quærat & deo ret odio infatigabili, corde impoenitenti, ita datus in reprobum sensum, ut contra intentionem suam, semper bonum dei circa electos, dum impedire nititur, magis expediat, & adiuuet propostum. Quod est miro modo gradi super pectus proprium. Porro ad mulierem & ad virum quæcunque dicta sunt, etiam ipsa mors corporis, quam imponens misericors deus, quia pulvis es, ait, & in puluerem reuerteris, verba sunt corripientis & saluare cupientis, & iam tunc vias hominis auerit, sapientis spinis, ut saltem sola vexatio det intellectum auditui, memoremque faciat hominem suæ conditionis, ut humiliatus corrigi possit & saluari.

Quare prima promissio conterendi serpentis, quæ fuit caput victorie verbi, non ad mulierem, sed ad serpentem facta sit.

CAP. XVI.

Genes.3.

Capitulum distulimus quod maximè est, & maximè ad præsentis operis rationem pertinet, videlicet illud, quod ad serpentem post alia supra memorata dixit deus. Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius. Ipsa cõteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Quid primum in hoc verbo gratiosa fides miteretur? quid potissimè collaudetur? Verbi veritatem, an verbi & Patris eius bonitatem? Vtrumque collaudet, vtrumque digne prædicare desideret, quia verè magna bonitate sic elocutus est, magna & constanti veritate locutio eius adimpleta est. Inimicitias, inquit, ponam inter te & mulierem, tanquam diceret. Nunc mulier simul & vir tibi fœderati sunt, tecumque fecerunt pactum, & cum morte fœdus perculserunt, utpote quia à facie mea profugi atque absconditi, dum requiruntur à me, quare hoc fecerint, contemnunt vocem commouentis, & defendendo peccatum suum palam faciunt, quia tibi fauent, tibi consentientes tui amici sunt. Ego autem huiusmodi amicitias dissoluam, inter te & mulierem inimicitias ponam. Cur hoc ad ipsam mulierem non dixit? Poterat namque ubi dixit mulieri, multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos, &c. hoc ipsum sic ad eandem dicere. Inimicitias ponam inter te & serpentem, & semen tuum & semen illius, cur ergo non dixit? Nimirum duplicem ob causam, primum, quia propter peccatū & peccati defensionem hoc mulier non merebatur, ut iam tunc ad eam promissiones tales, promissiones tantæ gratiæ faceret deus. Deinde quia non ad ipsam Euam, sed ad alteram eiusdem sexus personam, videlicet ad beatam virginem Mariam intendebat ipse qui loquebatur. Rectè igitur non ad mulierem malè meritam facta est auxiliatricis gratiæ promissio, sed potius ad serpentem hostilis & helica comminatio. Quid autem hoc dicto deus, nisi semetipsum in proposito suo manere velle testabatur? Serpens namque insidiabatur, ne fieret quod proposuerat deus dicendo, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Vicisse, & hoc propositū se auertisse gloriabatur. Deus autem eiusdem propositi sui victoriam in potestate habens serpentem comminabatur.

Genes.1.

Per mulierem & semen illius intelligi quidem omnes electos, præcipue tamen beatam virginem Mariam, & semen eius, qui Christus est, sicut per semen serpentis, eos qui sunt ex patre diabolo, intelligimus.

CAP. XVII.

Genes.3.

Genimi-
na vipe-
rarum.
Iohan.2.

Quidem principaliter beata virgo Maria, mulier illa est, inter quam & serpentem inimicitias positurum se dixit, & posuit deus. & semen illius, filius est ipsius, Iesus Christus. Veruntamen quoniam mulier, vniuersale fœminei sexus nomen est, omnes per mulierem intelligimus personas electas fœminei sexus, & per semē mulieris omnes personas electas virilis sexus, quarum omnium videlicet personarū vtriusque sexus Iesus Christus, cum eadem ex qua factus est muliere, princeps & caput est. Quod si ratio quaeritur, cur per semē mulieris personæ intelligi debeant sexus virilis. Aiunt, qui de naturis scripserunt, ex paterno semine puellas, & ex materno pueros nasci, quia duplici semine constat omnis partus, cuius maior pars inualuerit, occupat similitudinem sexus. Igitur cum dicit. Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius, omnes electos, tam fœminei quam virilis sexus, per mulierem & semen illius intelligimus. Et e contra. Sicut per serpentem diabolus, ita & per semen serpentis omnes iniqui & maligni homines imitatores eius rectè intelliguntur, licet neminem genuerit aut creauerit ille. Nam si iniqui & impij homines, serpentis, id est, diaboli semen non essent, nequaquam dominus diceret Iudæis. Et vos quæ vidistis apud patrem vestrum facitis. Itemque vos facitis opera patris vestri, profecto diabolus volens intelligi.

Sequitur

Sequitur enim protinus in eodem sermone. Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Eorum qui tam constanter dicuntur semen serpentis, id est, filij diaboli, causa ut nascerentur peccatum extitit, dicente deo ad mulierem, postquam peccauit consentiens diabolo, Multiplicabo erumnas tuas & conceptus tuos. Porro illorū qui intelligunt per semē mulieris causa ut nascerentur extitit benedictio dei, qua ante præuaricationē primis hoibus benedixit, sicut scriptū est. Masculū & fœminā creauit eos, benedixitque illis, & ait, Crescite & multiplicamini.

Genes.3.
Genes.1.

Hanc inimicitiam caput & initium fuisse bellorum domini, & quod sacra scriptura dicatur liber bellorum domini, & liber iustorum.

CAP. XVIII.

Capitulum hoc initium est libri bellorum domini, cuius Moyles hoc modo meminit. Si quidem Arnon, ait, terminus est Moab, diuidens Moabitas & Amorrhæos, vnde dicitur in libro bellorum domini. Sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrensibus Arnon. Quis enim est ille liber bellorum domini, vel quæ sunt bella domini? Constat nimirū ante ipsam, in qua hoc scriptum est, legem Moyli, nullos fuisse materiales, vel manuscriptos libros bellorū domini, sed nec vlla nouimus bella alia domini, nisi illa, quibus extunc positis inimicitijs inter mulierem & serpentem, inter semen mulieris & semen serpentis hætenus certatum est, & certabitur usque in finem seculi. Et contritum est caput serpentis, & idem videntibus cunctis præcipitabitur in die iudicii, quæ victoria est verbi dei. Ergo liber bellorū domini vniuersa sancta scriptura est, cuius partem præcipuam, scilicet pentateuchon Moyles ipse scripsit, & cætera volumina sacra veteris ac noui testamenti scribenda esse non ignorauit, cum esset propheta, qualis ultra non surrexit in Israel, sicut de illo scriptum est. Quem nosset dominus facie ad faciem in omnibus signis atque portentis. Et quis dubitet librum eiusmodi, scilicet sacram scripturam, librum esse vel rectè dici bellorum domini? Quid enim aliud continetur vel agitur in scripturis sanctis, nisi bellum & certamen verbi dei ad destructionem peccati & mortis. Dicitur autem eadem scriptura sacra, liber iustorum. Scriptum est enim, Planxit autem David planctum super Saul, & super Iona- than filium eius, & præcepit ut docerent filios Iuda arcum, sicut scriptum est in libro iustorū. Idem enim est ac si dicatur, Quomodo malè pugnatum fuerat propter Saul, quia verbum domini non custodierat, præcepit ut docerent filios Iuda, in quo sperare deberent belli fortitudinem, quæ intelligitur per arcum, id est, ut sic pugnare & victoriam sperare discerent, sicut docet omnis liber iustorū, omnis textus scripturarū sanctarum. Igitur ab hoc initio libri iustorū, libri bellorū domini, quo sic deus edixit, Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius. Ipsa cõteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Ab hoc, inquam, initio tanquam de monte excelso virtutem contemplemur verbi dei, descendentem velut in campi planiciem aduersus maleficam siue mendaciam diaboli serpentis antiqui, qualiter pugnaverit, qualiter vicerit atque triumphauerit, ut completo proposito suo, in quo benedicens primis hominibus in constitutione mundi, dicat tandem. Venite benedicti patris mei, possidete paratū vobis regnum à constitutione mundi.

Nume.21.

Liber bel-
lorum do-
mini.
Deut.34.

Liber iusto-
rum.
2.Reg.7.

Genes.3.

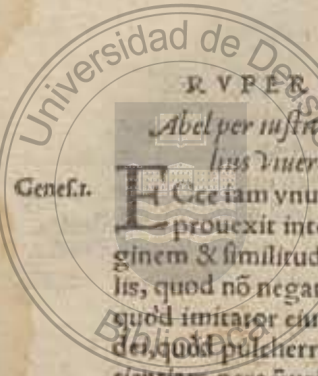
Math.23.

Inter Cain semen serpentis, & Abel semen benedictionis, dominum statim inimicitias posuisse, & Abel victoriam verbi sua morte figurasse.

CAP. XIX.

Primum serpentis semen extitit Cain. Hinc Iohānes in epistola sua. Non, inquit, sicut Cain qui ex maligno erat serpentis, ergo semen erat, videlicet imitatione inuidiæ, non natura. Porro semen mulieris, semen benedictionis dei, primus extitit Abel. Semen autē mulieris dico, quia fuit non ex peccato, propter quod mulieri dictū est, Multiplicabo erumnas tuas & conceptus tuos, sed ex bono benedictionis, qua ante peccatū benedicendo & dicendo, Crescite & multiplicamini, nasci iusserat omnes sanctos. Inter hoc semen mulieris, & illud semen serpentis, deus memor proposuit sui, statim inimicitias posuit. Inimicitiarum principium illud extitit, quod à semetipsis dissenserunt studiis diuersis, imò contrarijs. Cain namque infidelis & agricola extitit, Abel fidelis & pastor ouium fuit, de quo Apostolus, Fide, inquit, plurimā hostiam Abel quam Cain obtulit deo, per quam testimonium consecutus est esse iustus, testimonium perhibente muneribus eius deo. Eo nimirum modo maximè deus inimicitias posuit inter eos, videlicet muneribus, Abel testimonium perhibendo. Sic enim scriptum est, Et respexit dominus ad Abel & munera eius, ad Cain verò & ad munera illius non respexit. Iratusque est Cain vehementer, & concidit vultus eius. Inimicitias ergo inter vtrumque deus posuit, quia respectus dei in Abel, semini nequam inimicitiarum & odij causa extitit. Sed & illud considerandum, quia contra serpentem in ipsa oblatione sua, pius Abel visibiles inimicitias exercuit, offerendo agnū simplex animal, & innocuum contra serpentem malitiosum atque nocuum. Sed quid euenit, qualis inimicitiarum tunc euentus extitit? Pium impius occidit, Semen bonum inuidia seminis nequam extinxit. Ecce initium bellorum domini. Hic primus ex facie verbi dei, victoriam eiusdem verbi, piæ mortis præcursione declarauit.

Abel

*Abel per iustitiam fidei, ad similitudinem dei factum, & hominibus mortuum, deo me-
lus vivere, imò loqui etiam.*
CAP. XX.

Genes. 1. **E**cce iam vnum hominem de massa illa, cuius principia fuerunt Adam & Eva, iuxta suam
prouexit intentionem bonam, quam proposuerat dicendo. Faciamus hominem ad ima-
ginem & similitudinem nostram. Iste enim non solum ad imaginem dei factus est, id est rationa-
lis, quod non negatur etiam de maligno Cain, verum ad similitudinem quoque eiusdem dei, in eo
quod imitator eius extitit, per iustitiam fidei. Amplius autem in eo spectat, ad similitudinem
dei, quod pulcherrimam in semetipso prætulit figuram verbi dei, verbi incarnandi, & per pa-
tientiam peracturi victoriam peccati & mortis. Notum est alumnis sanctæ ecclesiæ, penè cun-
ctis, quod dicimus, quia in Abel Christus, in Cain qui illū occidit, iudaicus populus, qui Chris-
tum erat occisurus. in voce & clamore sanguinis Abel, accusatio sceleris iudeorum in execu-
tabilium, in terra quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem Abel, ecclesiæ quæ sanguinem
Christi fideliter in sacramento bibitura erat, pia similitudine signabatur. Non ergo vinci, sed
vincere incipiebat verbum dei, propositum dei, in morte iusti. Qui tunc reuera perfectus est, ad
imaginem & similitudinem dei, quando tali modo decidit. Etenim hominibus quidem mortuus
est, sed deo vivit, deo loquitur, imò & nobis loquitur, & verbum dei sonat sanguis eius. Nam
Hebr. 11. & ipse deus, Vox, inquit, sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Et Apostolus dei cum
Genes. 4. dixisset. Fide plurimam hostiā Abel obtulit deo subsecutus, & persecutus, & per illā, inquit, de-
Hebr. 10. functus adhuc loquitur. Nonne & hoc ipsum testatur in Euangelio dominus, qui cum de mor-
Matth. 22 tuis daret testimonium resurrectionis, dicente deo. Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, &
deus Iacob. Proinus assumpsit dicens, Deus non est mortuorum deus, sed viuorū. Omnes enim
ei viuunt. Ex abundanti est hoc asserere, quod omnium primus Abel mortuus hominibus,
nihilominus vixerit deo. nisi quoddā delectabile est insultare serpenti antiquo, qui tam satius
est, ut iam victorem faciat deum in bono proposito, dum cupit ipse esse victor. Quia quem se-
cit inter hec hominibus, melius fecit vivere hominibus, & deo, verè super peccatum suum gradiens,
idem nequissimæ intentioni suæ omnino contraria efficiens.

*Generationem Cain, qui erat semen serpentis, velocius pullulasse, ciuitates & regna con-
stituisse. Item, Cain reproborum, Abel autem electorum generationis principium
fuisse, easque deinde secundum carnem corruptas diluuij iudicium meruisse.*

CAP. XXI.

Genes. 4. **I**nterea velociter pullulabat semen serpentis, quod erat Cain, videlicet secundū imitationē
parris eius, id est, serpentis antiqui, ut puta homicidæ & inuidi, quia per inuidiam & ipse oc-
cidit. Velociter, inquam, pullulabat semen illud, iam quæ regnare properabat, condens ciuitates
& oppida, sicut scriptum est. Et edificauit Cain ciuitatem, vocauitque nomen eius, ex nomine fi-
lij sui Enoch. Porro semen mulieris siue semen dei, tardius veniebat, imò à radice perisse vide-
Cain. batur, quando Abel non relicto semine, id est, nullos habens liberos, fuerat interfectus. Sciendū
Abel. quippe est, Cain & Abel duarum generationum fuisse principia, quarum altera reproborum,
Duarū ge- altera electorum generatio est. Sunt quidem generationes istæ, secundū carnem commixtæ,
neratio- sed hoc accidit per peccatum, quia cum cœpissent homines multiplicari super terram, viden-
num prin- res filij dei, filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi vxores ex omnibus, quas ele-
Genes. 6. gerant. Hoc ita contra dei statutum euenit, sicut & illud, quod longè posterius filij Israel, con-
tra præceptum domini duxerunt vxores filias Chanaanæorum, ipsique filias suas, eorum filijs tra-
diderunt. Vnde & accidit, ut per mulieres subuersi, facerent malum in conspectu domini, ser-
uando dijs alienis. Sic, inquam, & illud contra dei præceptum extitit, quod tunc filij dei, id est,
Genes. 4. homines electæ generationis, filias hominū, id est, generationis reproborum, cuius Cain erat prin-
cipium, vxores acceperunt. Vnde & ita corrupti sunt, ut deus induceret diluuium, & deleteret
eos. Pœnitent enim, inquit, me fecisse eos. Cum igitur sublatus esset iustus Abel, quasi de victo-
ria tumidus serpens sibi plaudebat, eo quod sublato bonæ generatiōis seminario, sola in mun-
do pollularet generatio sua, generatio mala & adultera.

*Electorum generationem, deleto Abel, tardius per Seth & Enos restauratam, non ha-
bere hic ciuitatem permanentem, sed futuram inquirere.* **CAP. XXII.**

Genes. 4. **S**ed cognouit adhuc Adam vxorem suam, ait scriptura, & peperit filium, vocauitque nomen
illius Seth, dicens. Posuit mihi deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain, sed & Seth
natus est filius, quæ vocauit Enos. Iste cœpit inuocare nomen domini. Ab isto ergo semine mu-
lieris, altera generatio rectorum, quæ secundū carnem defecerat, in Abel resuscitata est. Vnde
& congruum satis vocabulū posuit illi pater, ut vocaret eum Seth. Seth namque resurrectio in-
terpretatur. Nimirum vel prophetico spiritu, vel ab experimentis quibuslibet Adam prædo-
ctus est, ut sciret eum esse de patre deo, & per generationem eius implendum esse propositum
dei, ut

dei, ut prædestinati nascerentur electi, & idcirco dixit. Posuit mihi deus aliud semen pro Abel, **Genes. 4.**
quem occidit Cain. Quanta mora fuerat antequam resuscitaretur hoc principium bonæ ge-
nerationis. Vixit Adam, inquit, centum & triginta annos, & genuit ad similitudinem & ima-
ginem suam filium, vocauitque nomen eius Seth. Nimirum per tot annos Adam potuit genuisse
filios & filias, nec solus Adam potuit genuisse filios & filias, nec solum Adam, sed & ipse Cain,
qui iam ciuitatem condebat. Recte ergo & veraciter sapiens dixit. Hereditas ad quem festina- **Prouerb. 20**
tur in principio, in nouissimis benedictione carebit. Hoc enim non solum in quolibet homine,
verumetiam in vniuersitate hominum, certis claret experimentis, quia videlicet generatio Cain,
id est, semen serpentis, & cum festinatione venit, & cum festinatione ciuitates condidit. Gene-
ratio autem Abel siue Seth, semen dei, quod posuit deus pro Abel, & tardius venit, & ciuita-
tem hic manentem non habuit, sed futuram inquisiuit.

*Generationem filiorum dei, denuò per mulieres, callido antiqui serpentis consilio corruptam
fuisse.* **CAP. XXIII.**

Quid ageret, quo se verteret ille serpens antiquus, dum semini suo contrarium semen dei
multiplicaretur? Inuenit quid faceret, vnde verbum dei superare, propositumque eius ad-
huc sese auertere posse sperabat. Sciebat quod per mulierem, virum primum cepisset. At verò
tunc multæ succreuerant mulieres pulchræ & concupiscibiles, & viri quamuis iusti, ad libidi-
nem proni, utpote de viciata radice nati. Sciens ergo valere sibi ad mortis ipsorum prouentū, **Genes. 4.**
consortia mulierum alienarum, id est, earum quæ de generatione Cain exortæ sunt, egit ut fie-
ret quod scriptura factum narrat, dicens. Cumque cœpissent homines multiplicari super terrā, **Iob. 42.**
filialesque procreassent, videntes filij dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi vxo-
res ex omnibus quas elegerant. Ecce primus effectus, primumque experimentum, propter quod
veraciter de illo ad beatum Iob dictum est. Virtus eius in lumbis eius, & potestas eius in vmbi-
lico ventris eius. Per luxuriam namque, quæ viris in lumbis & fœminis in vmbilico est, rem-
tantam effecit, ut virtuosus sibi videretur, & potens siue fortis. Quia secundum intentionem **Genes. 1.**
suam non parum profecisse sibi visus est, in eo quod filios dei, filijs siue filiabus hominum fecit
conformes, ut nulla vel parua esset discretio generationis Cain, & generationis Seth. An parū
sibi visus est fecisse, quum is, qui proposuerat dicens. Faciamus hominem ad imaginem & simi-
litudinem nostram, talem, tanque diuersum proferret sermonem. Pœnitent me fecisse homi- **Genes. 4.**
nem? Sic enim scriptū est. Delebo (inquit) hominem quem creauī, à facie terræ ab homine usque
ad animantia, à reptili usque ad volucres cœli. Pœnitent me fecisse eos, si ergo ritè perpendis va-
nitatem serpentis blasphemii, leuitatemque inimici præsumptuosi, haud dubium, quin multum
res illa magnos eius flatus auxerit, ut putaret, se omnino auertisse propositum dei, verbumque
eius fecisse vacuum ad ipsum reuertī.

*Quo pacto sit intelligendum, quod deus dixit: Pœnitent me fecisse hominem, & delebo
hominem, quem creauī à facie terræ.* **CAP. XXIII.**

Interim quid rogo est, quod vel scriptor de deo loquens, pœnituit eum ait, quod hominem
fecisset in terra? Vel quod ipse deus, cum dixisset. Delebo hominem quem creauī à facie ter- **Pœnitent**
ræ, subiunxit. Pœnitent enim me fecisse eos? Si idcirco delere se dicit hominem, quia pœnitent **dei.**
eum fecisse hominem, cur vel vnum tantopere, tantoque miraculo referuat hominem, de cuius
posteritate rursus multiplicentur homines boni & mali, & pauci quidem boni, multi verò mali.
Valde repugnat hoc sensui, quem signare videtur litera dicens. quia deum pœnituit. Nec ve-
rò factum hoc solum repugnat, ne sicut sonat litera, passua intelligatur dei pœnitudo. Verum-
etiam & alterius loci scriptura, quæ dicit. Quia non est deus quasi filius hominis ut mutetur. **1 Reg. 17.**
Itemque de pœnitudine ait. Non flectetur, neque enim homo est ut agat pœnitentiam. Si igitur **Genes. 6.**
deus non quasi homo vel filius hominis est ut mutetur, & si pœnitudo non flectitur (ut ver-
bi gratia nec nunc quidem quando dicit, pœnitent me fecisse hominem, vniuersum deleat homi-
nem) qualiter in hoc dicto & loquentis veritatem, & non pœnitentis mutabilem seruabimus
maiestatem? Hic primo sciendū est, magnam eius quæ deo ascribitur, & eius quæ homini ac- **Pœnitent**
cidit, pœnitudinis esse distantiam. Homo namque eum sic mutabilis, aliquando de malis vel in- **dei.**
iustis, aliquando de bonis quoque & iustis actibus suis pœnitudinem gerit. Et neuter huius, id
est, humanæ pœnitudinis modus, in sapientem cadit. Sapiens namque apud philosophos seculi
ille esse conceditur, qui neque mali vel iniusti quicquam, quod pœnitudo corrigit, admittit, ne- **Sapiens pœ-**
que bonum aliquod vel iustum quod gessit in prauum mutauit. Quod si talis pœnitudo in sa- **nitendo.**
pientem non cadit, quanto magis deo nunquam accidit? Ille namque non nisi de bonis vel iustis
nunquam pœnitudinem gessit aut gerere potuit, quia mali quippiam vel iniusti committere
nunquam potest aut ponit. Multum ergo à pœnitudine hominis differt dei pœnitudo, quæ ni-
mirum non aliud est, nisi vel à misericordia ad iudicium, vel de iudicio ad misericordiam transitio.

Vit domi
ni.
Psal. 44.
1. Reg. 17.
2. Reg. 11.
Nam ista sunt vniuersae viae domini, misericordia & veritas iudicii. Est autem quando de misericordia transiens ad iudicium, nequaquam poenitudine deflectitur, ut de iudicio rursus transeat ad misericordiam, videlicet dum homo peccator contra deum permanet impoenitus, ut idem Saul, de quo cum dixisset dominus, Poenitet me, quod constituerim Saul regem. Postea Samuel contra eundem loquitur. Porro triumphator in Israel non parceret, & poenitudine non deflectitur, neque enim homo est, ut agat poenitentiam. Est etiam quando post misericordiam, vel inter ipsam misericordiam largitatem, exercens iudicium, nequaquam tamen a misericordiae proposito vlla poenitudine deflectitur. Exempli gratia, ut in David, super quem post multam misericordiam, sauerum propter Vriam Ethaeum iudicium exercuit, nec tamen eundem a facie sua proiecit, sicut prolecerat Saul. Secundum hanc misericordiae & iudicii dispensationem, poenituit quidem eum fecisse hominem, id est, de misericordia filijs dei impena vel impendenda, transiit ad iudicium. Veruntamen eadem poenitudine flexus non est, ut bonum desereret propositum, propter quod lecerat hominem primum.

Quid sit, quod Moyses de deo scripsit: Et praecauens in futurum, & tactus dolore cordis intrinsecus.

CAP. XXV.

Genes. 4.
Affectus
animi.
Affectus
fidelium.
Galat. 5.
1. Cor. 13.
Naum. 1.
Vid de hoc dicemus, quod non solum poenituisse, verumetiam intrinsecus dolore tactum fuisse dominum, scriptura testatur. Sic enim scriptum est. Poenituit eum quod hominem fecisset in terra, & praecauens in futurum, & tactus dolore cordis intrinsecus, Delebo, inquit, hominem. Dicit aliquis, more humano scriptura loquitur, quia loquitur hominibus. Ita esse consentimus. Veruntamen necesse est verum esse, quod scriptura loquitur veritatis. Dolor cordis domini tactum fuisse pronunciat. Porro dolor quaedam passio, de quatuor passionibus vna, quarum haec sunt nomina. Dolor siue tristitia, gaudium siue inepta letitia, pietas siue timiditas, spes siue cupiditas. Has quatuor passiones, imo vitia, pueri legimus apud poetam insignem dicentem quam breuissime. Hanc metuunt homines, cupiunt, gaudent, dolent. Cum ergo sit impassibilis diuinitas, offenditur quispiam, quoties pro re mentio sit huius loci, ubi dolore cordis intrinsecus deum fuisse tactum sacra narrat scriptura. Sed e contra, sciendum, quia dolor alius, gaudium aliud, alia spes, alius timor, a sancta nobis scriptura praedicantur, quae non passiones, siue vitia, imo summae virtutes a spiritualibus spiritualiter intelliguntur. Est enim dolor, id est pietas, quam efficit spiritus sanctus, unde & spiritus pietatis dicitur. Est gaudium fructus eiusdem spiritus, sicut dicit Apostolus. Fructus autem spiritus, est gaudium, & cetera. Est & spes primarum virtutum media, sicut ait idem qui supra. Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria haec. Est & timor sanctus, virtus & virtutum cultus, quem idem spiritus sanctus efficit, unde & in ordine septem spirituum, sicut spiritus pietatis, ut iam dictum est, ita & iam praedicatur spiritus timoris domini. Non igitur offenditur fidelis animus, tanquam inconuenienter de impassibili deo praedicet, quod sicut littera sacra praedicat, dolore cordis tactus fuerit intrinsecus, quia reuera, sicut & alibi veritas prophetica testatur. Deus est aemulator & vilescentis dominus. Nec omnino quispiam deum veraciter imitatur, nisi sit particeps bonitatis vel aemulationis eius.

Quo dolore tactus esse dicatur intrinsecus.

CAP. XXVI.

Zelus.
Zelus bonus.
Zelus malus.
1. Cor. 11.
Dolor namque cordis, quo tactus est intrinsecus, tam fortis, tam pius, & impassibilis deus, zelus bonus est, & ideo non passionem, sed virtutem dicimus dolorem eius, ut verum est. Econtrario inuidia diaboli, per quam mors intrauit in hunc mundum, zelus malus est, & ille zelus passio magna & misera, summumque vitium est. Vtrunque zelum diffinire libet. Zelus bonus est diligere homines, odisse autem hominum iniquitates. Econtra zelus malus est odisse homines, diligere autem hominum iniquitates. Et ille quidem dei est, iste autem diaboli est. Deus namque primus est & praecum omnibus diligit hominem, odit autem hominis iniquitatem. Imitantur autem hunc quicumque homines proximos suos ita diligunt, ut odio habeant & persequantur mala facta ipsorum. Econtra, diabolus primus & praecum omnibus odit hominem, & diligit hominis iniquitatem. Imitantur autem illum, qui homines vel fratres suos ita oderunt, ut eorum diligant iniquitatem, id est, non diligunt nisi consentiant vel consimiles sibi fiant ad faciendum iniquitatem. Ista zeli oppositio contraria, diabolum deo contrarium, & hominibus constituit inimicum, & vtriusque zeli continuum ab initio usque ad finem seculi perseverat duellum, semper vincente zelo domini exercituum, semper zelo diaboli cadente in confusionem & opprobrium. Diabolus in zelum amaritudinis, dum ad iniquitatem, quae mors animae est hominem allicere non potest, ad occidendum corpus per ministros suos consurgit. Deus autem eum quidem a quo zelus eius recessit peccatoris vel impij, pro eo quod de iniquitate incorrigibilis est, & corpus & animam in gehennam mittit. Eum autem, pro quo zelari dignatur, punit temporaliter ne puniat aeternaliter. De huiusmodi Apostolus. Dum iudicamur autem, inquit, a domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.

De diluio,

De diluio, imò tribus iudicijs dei.

CAP. XXVII.

Poenitudine igitur & dolore cordis tactus intrinsecus, id est, bono zelo excitatus, quid dixit: quid fecit dominus deus? Non, inquit, permanebit spiritus meus in homine in aeternum, quia caro est, eruntque dies illius centum viginti annorum. Ac deinde ad Noe, Fac tibi, ait, arcam de lignis leuigatis. Ecce ego adducam diluuii aquas super terram, ut interficiam omnem carnem, in qua vitae spiritus est subter coelum. Vniuersa quae in terra sunt, consumentur. Iudicium hoc victoriae verbi dei pars magna, triumphus iudiciorum eius quoddam medium est. Notum quippe est, tria tremendae maiestatis eius esse iudicia. Primum, quo diabolus & Satanas ille de coelo proiectus est. Secundum hoc, quo mundus per aquam mundatus perijt. Tertium, quod in nouissimo die futurum est per conflagrationem ignis. Et primo quidem soli angeli, secundum soli homines iudicati, tertio tandem & homines & angeli sunt iudicandi. Itemque primi poena iudicii solis angelis, poena secundi solis hominibus, poena tertij simul & angelis & hominibus pro sui qualitate conueniens vel sufficiens parata est, mira & terribili dispositione creatoris. Angelos quippe, & non etiam homines aeris substantia vehit, in quem angeli daemones facti, de coelo sunt praecipitati. Econtra, non angelorum vel spirituum, sed hominum vitam aquarum substantia suffocare potest vel potuit, quibus inundantibus, tunc homines terribiliter sunt deleti. At verò substantia ignis, tam angelos, quam homines vrere simul poterit, ut testatur ipse dominus dicturum se, profitens malis hominibus. Ite maledicti in ignem aeternum, qui parati estis diabolo & angelis eius. Non igitur vane praemissum est, deum poenituisse, & dolore cordis tactum fuisse intrinsecus, quia videlicet tanti iudicii poenam erat illaturus. Ipse est qui miserorum poenis non delectatur, nec rursus potest negligens esse aut iniustus, ut peccata secundum modum cuiusque non vilescent. Hinc ait ipse in euangelio, Non possum ego a meipso facere quicquam, sed sicut audio, iudico. A seipso namque facit & iudicat, quod audit is, qui merita rerum subuertit & inordinata relinquit. Verbi gratia, ut dicat bonum malum, & malum bonum, & pro favore suo sicut iustum ita & iniustum dimittit impunitum. Hoc qui facere non audet homo vterque iustus est, qui autem non vult, iustus & sanctus est, qui autem facere nunquam possit aut potuit, solus deus est, qui natura iustus est.

Quid sit quod dominus dixit, non permanebit spiritus meus in homine in aeternum, quia caro est.

CAP. XXVIII.

Quare autem facturus hoc iudicium praemisit, dicens. Non permanebit spiritus meus in homine in aeternum, quia caro est. Nonne & antequam hoc diceret, auferrebat spiritum homini deus, & deficiebant & in puluerem suum reuertebantur? Nonne & primo dixerat homini. Donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quia pulvis es, & in puluerem reuerteris? Imò nonne idcirco emisit eum de paradiso, ne viveret in aeternum? Dixit enim cum ironia gravissima, dixit iam tunc dolore cordis tactus intrinsecus. Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum. statimque subiunxit. Nunc ergo ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitae, & comedat & viuat in aeternum, emisit eum dominus deus de paradiso voluptatis. Quid ergo sibi vult, quod quando filij dei, filias hominum uxores acceperant, illaeque genuerunt gigantes, id est, viros famulos & potentes a seculo, quando corrupta iam erat terra, omnisque caro corruerat viam suam, cum propter hoc vellet inducere diluuium, quasi tunc primum decernens dixit. Spiritus meus, id est, spiritus a me datus, siue ad imaginem meam factus, non permanebit in homine in aeternum. Quid inquam, nisi omnibus seculis latus factum esse vult ab experimentis, quod sapienter, & vtiliter, rationabiliter, & misericorditer faceret, hoc ipsum quod hominem morte animae iam mortuum, per peccatum, in corpore immortale esse noluit, edicens illi, quia pulvis es & in puluerem reuerteris, praeventendo illum, & eiciens de paradiso voluptatis, ne forte mittens manum, sumeret & comederet de ligno vitae, & viveret in aeternum. Igitur cum dicit, Non permanebit spiritus meus in homine in aeternum. Hoc eum intendere arbitramur, ut approbemus & laudemus bonum eius consilium, quia verè quod hominem in animam mortuum vetuit esse corpore immortalem, hoc fecit misericorditer nobis consulens, & sicut scriptum est, praecauens in futurum. Quid enim si propter vitam longiusculam, qua tunc vivebat, alius annos nongentos triginta, alius nongentos quinque, alius nongentos sexaginta duos, alius nongentos sexaginta nouem, ut Machusala. Si, inquam, propter rationem obtinet, ita superbiebant homines viri famosi, a seculo potentes atque gigantes, id est, dei contemptum habentes, mente superbissimi, & carne corruptissimi, sicut ipsa scriptura semel & iterum atque tertio, imò & quarto inculcans & replicans manifestè asserit, quid egissent vel quales fuissent, si sese nunquam morituros esse scirent? Perpendat, qui potest, quia reuera nec leuiter dictum est, praecauens in futurum, nec leue fuit aut paruum, quod praecauit deus impedimentum salutis suorum ad aeternam gloriam praedestinatorum, cupiens bonum usque

C ij ad vi.

ad victoriam perducere propositum. Arbitrari namque licet, quia non minus in hominibus quam in daemonibus incorrigibile fuisse superbiis malum, addita corruptione carnis ultra miseriam daemonum, qui carni non sunt.

Quare Noe accepta sententia perdenda vniuersa carnis, non intercesserit pro hominibus sicut Moyses.

CAP. XXIX.

Propterea dicentem deum, Finis vniuersae carnis venit coram me, & ego disperdam eos cum terra, fac tibi arcam, &c. Audit Noe vir iustus atque perfectus, & tacet, nullamque prece pro iniustis offert, ut deum teneat, ut iram eius suspendat, Exempli gratia. Sicut eundem deum tenuit Moyses, dicentem sibi, Dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te gentem magnam. Hoc ille fecit, ut verè mitis & iustus, nullatenus ambiens, ut fieret ipse in gentem magnam, magisque alijs quam sibi consulens. Sed non proinde immisit aut iniustus Noe, qui cum pararet arcam cum filiis suis ad reparationem orbis terrarum, non intercessisse legitur aut elaborasse, ut iratum cunctis viuentibus & cunctos delere volentem, tenere posset eundem deum. Moysi namque alia in fide & dilectione cordis sui fuit causa, quam ea, cuius solus sensus praeberet videtur litera dicens. Recordare Abraham, Isaac & Israel seruatorum tuorum, quibus iurasti dare terram hanc, &c. Nam ille non tantum attendebat multiplicationem seminis vel possessionem terrae Chanaan quam tunc erat intraturi, quantum aspicebat ad honorem dei, salutemque generis humani, ut esset deus verax, & victor propositi. Iuxta illud, Ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Abraham namque promiserat, imò & cum iuramento repromiserat deus, quod in semine eius benedicerentur omnes gentes, quod est Christus. Et per os Iacob praedixerat spiritus veritatis, quod de tribu Iuda Christus foret nasciturus. Non, inquit, auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est. Si ergo minas impleuisset deus contra populum illum dicens Moysi, Dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, &c. non videretur deus iustificari in sermonibus suis, victoriamque propositi peregrisse verbum veritatis. Moyses namque, & si de genere Abraham, non tamen erat de tribu Iuda. Ideoque & si faceret eum deus in gentem magnam, ut de linea eius Christus nasceretur, non omnino vicisset verbum dei, quia non tribui Levi Christus, sed tribui Iudae fuerat promissus, ut ex ea nasceretur. Igitur eundem deum quem iratum vni genti Moyses fideliter tenuit, Noe vniuersam carnem delere volentem, rationabiliter dimisit. Quia videlicet, perditio multitudinis nihil impediēbat victoriam verbi dei siue propositi dei, dummodo superest, vel vnus ad suscitandum semen mulieris, inimicitias habiturum contra semen serpentis.

Quid sit quod scriptum est: Noe inuenit gratiam coram domino. Item: Noe vir iustus atque perfectus in generationibus suis.

CAP. XXX.

Hic vnus tunc iustus erat, sicut de eo scriptura dicit. Noe vero inuenit gratiam coram domino. Item, Noe vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis. Porro generationes eius, ab eo quem posuit deus pro Abel videlicet. Seth namque genuit Enos, & Enos genuit Cainan, & Cainan genuit Malalehel, Malalehel genuit Iareth, & Iareth genuit Enoch, & Enoch genuit Mathusala, & Mathusala genuit Lamech, & Lamech genuit Noe. Nam istae generationes Noe, generationes erant filiorum dei, & generationes Cain, generationes dicuntur filiorum hominum, cum scriptura sic dicat. Cumque coepissent homines multiplicari super terram, filiasque procreassent, videntes filij dei filias hominum quod essent pulchrae, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant. Cum igitur in generationibus suis, id est, generationibus filiorum dei, solus Noe iustus atque perfectus fuerit, magna & dolenda demonstratur accidisse corruptio filiorum dei per commixtionem filiarum hominum, quarum pulchritudo mentes & oculos coepit, & sine dubio corda peruertit, sicut recentiori tempore Salomonem quoque sapientissimum, per mulieres alienigenas constat esse deprauatum. Vnus autem numero quid erat in illa tanta multitudine hominum utpote diu viuentium & multipliciter generantium. Attamen vnus ille omnipotenti verbo dei suffecit ad retinendam, siue perficiendam victoriam siue palmam, ut nihilominus quandoque persiceret bonum propositum, quod intenderat dicendo. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Quid enim erat coram deo omnis illa multitudo virentis & florentis seculi, nisi foenum & flos agri. Verè enim foenum est populus, Verè omnis caro foenum, & omnis gloria eius tanquam flos foeni. Et sicut facile est foenum exiccare, & florem cadere vento flante, sic facile fuit verbo dei, tantam multitudinem delere. Porro ipsum verbum domini manens in aeternum, obediētem sibi manere fecit hominem vnum, gubernans eum per contemptibile lignum.

Quod Noe quia seruauerat verbum dei, idem a verbo seruatus sit.

CAP. XXXI.

Putat

Puta ergo iam tunc sibi dixisse deum, Quoniam seruasti verbum patientiae meae, & ego te seruabo ab hora tentationis, quae ventura est in orbem vniuersum, tentare habitantes in terra. Multum enim attinet, ad laudem victoriosi verbi dei, quod obseruator eius propter hoc ipsum, quod illud seruauit, seruatus est ab hora tentationis, imò a toto anno iudicii, id est, diluuii quod per totum annum terram vniuersam occupauit, Quod erat illud verbum patientiae dei? Ecce, inquit, ego adducam diluuii aquas super terram, ut interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitae est subter caelum, & caetera. Hoc verbum rectè dicitur verbum patientiae dei, quia videlicet postquam hoc verbum dixit deus, adhuc diu patienter sustinuit. Anni ferè centum interfluxerunt ab hoc dicto, antequam inundaret diluuium, & illi credere nolentes, & in impietate permanentes, patientiam dei contemnendo, iram sibi irrevocabilem thesaurizauerunt. Hinc Petrus apostolus, Qui increduli, inquit, fuerat aliquando, expectabat dei patientiam in diebus Noe cum fabricaretur arca. Vigilanter itaque attendenti liquet, quod longa & magna fuerit patientia dei, & quod veraciter ille vir iustus atque perfectus seruauerit verbum patientiae dei, videlicet centum (ut iam dictum est) annis fabricando arcam, irrisiones & fortè multa difficilia sustinens ab incredulis, dum annuntiaret verbo & opere, inundaturas super omnem terram aquas diluuii. Denique cum quingentorum esset annorum, locutus est ei deus. Fac tibi, inquit, arcam de lignis leuigatis, Et eadem scriptura teste, sexcentorum erat annorum, quando diluuii aquae inundauerunt. Quantos putas tanto tempore fluctus hominum sustinuit, si prophetae suis quisque temporibus per verbum domini praesciendo plagam quamlibet imminuentem sic offenderunt, ut de vita quoque periclitarentur? Vnde & dicit qui dam illorum, Formido & laqueus facta est nobis vaticinatio & contritio, cui incredibile videtur iustum illum multum offendisse fabricando arcam, & futurum praenunciando diluuium, per tot annos apud superbos & gigantes illos, in illo recenti seculo, ceruicoso nimis atque luxuriosos. Igitur quomodo seruauit verbum patientiae dei, & ipse deus, siue verbum dei seruauit illum ab illa seueritate iudicii, miraculo magno & congruente eius fidei? Sicut enim corruptio nem fluctus, quibus omnis caro corruerat viam suam, mente euicit, & laudem iustitiae, siue perfectionis habere meruit, ita & aquas diluuii vehementer inundantes per contemptibile lignum superando, seculis omnibus innotuit.

Quod dominus propositum suum satis declarauit toties benedicendo hominibus.

CAPVT XXXII.

Post illud iudicium, verbum dei suos in mundo praecones & notos & insignes habuit, imò ut haberet, effecit, quorum primus idem Noe cum filiis suis benedictionem eandem accepit, quam dudum deus edixerat, quando primos homines masculum & foeminam creauit. Sicut enim tunc illis benedixit deus & ait. Crescite & multiplicamini, & replete terram, sic & post diluuium residuis istis eodem verbo benedixit. Sic denique scriptum est, Egredere, inquit, de arca tu & vxor tua, filij tui, & vxores filiorum tuorum tecum, cunctaque quae sunt apud te educ tecum, & ingredimini super terram, crescite & multiplicamini super eam. Ac deinceps, Odoratusque est dominus odorem suauitatis, & benedixit Noe & filiis eius, & dixit ad eos, Crescite & multiplicamini, & implete terram, & sit terror vester ac tremor super cuncta animalia terrae. Deinde tertio, Vos autem crescite & multiplicamini, & ingredimini super terram, & implete eam. Trina verborum eorundem repetitio, magna est propositi dei confirmatio, quod proposuit in verbo suo, sciens & praesciens atque praedestinos habens omnes sanctos atque electos suos, quos nasci volebat sibi de genere humano, quantis meritis crescere, quanto numero multiplicari haberent extrinsece usque in finem seculi, quando & congregatis illis ad dexteram suam diceret ipsum verbum incarnatum Iesus Christus victor propositi, Venite benedicti patris mei, possidete regnum quod vobis paratum est a constitutione mundi.

FINIS LIBRI SECVNDI.

C III RVPERTI

Multa ad dei verbi gloriosi laudem attinent. Genes. 9.

2. Petri. 1. Patientia dei magna. Genes. 9.

Genes. 7. Plurimos Noe sustinuit hominum fluctus.

Praecones suos in mundo semper dei Verbum habuit. Genes. 1. Genes. 1.

Ibidem. Sanctos atque electos in mundo nascituros, proficere meritis deus iubet. Matth. 25.

ROBERTI ABBATIS TVITIENSIS DE
VICTORIA VERBI DEI,
LIBER TERTIVS.

De tribus filiis Noe, Sem, Cham, & Iaphet, & quid sit, Dilatet deus Iaphet, &
habitet in tabernaculis Sem.

CAPVT I.

Genes. 9.
Tabernacu-
la Sem, quid
designent.
Genes. 11.

Hebr. 11.

Nunc iam sermo per compendium currens, videlicet omissis mysteriorum, siue allegoriarum longis itineribus, magnisque circuitibus deuenit ad tabernacula Sem, dicente patre Noe. Dilatet deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem. Porro tabernacula Sem, adoptionem filiorum dei, & gloriam & testamentum & legillationem, & obsequium, & promissa intelligimus, quae omnia data sunt semini Abraham, qui fuit de posteritate Sem. Sem quippe genuit Arfaxat, Arfaxat genuit Sale, Sale genuit Heber, Heber genuit Phaleg, Phaleg genuit Reu, Reu genuit Saruth, Saruth genuit Nachor, Nachor genuit Thare, Thare genuit Abraham. Tabernacula ergo Sem, beneficia dei sunt iam dicta, quae praestitit deus semini eius Abraham venienti ex posteritate Sem, & recte illa beneficia intelligimus per tabernacula, quia videlicet Abraham & ceteri patres, per quos vel cum quibus illa sunt administrata, manentem hic non quærentes habere ciuitatem, & illa expectantes, cuius artifex & conditor est deus. In tabernaculis habitabant confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram. Ad hæc igitur tabernacula Sem sermone deducto ingrediendum est, & reuerenter aspiciendum, qualiter verbum dei peregrinationem nostram subies, exinde militauerit, contubernales non dedignant habere homines, per quos omnem militiam nostrae salutis ordinaret, tamdiu cum illis commorans & per eorum voces sonans, donec ex ipsis quoque carnem assumens bellator atque princeps belli totius, ipse ad publicum contra serpentem antiquum procederet.

De confusione linguarum, natiuitate Abraham, & secundo promissionis verbo, quod in semine eius benedicenda essent omnes gentes.

CAP. II.

Genes. 10.

Genes. 11.

Genes. 10.

Diuersae lin-
gue.

Genes. 11.

Linguarum
confusio.

Genes. 12.

Abrahæ re-
promissio.

Genes. 22.

Diuisæ iam erant insulae gentium in regionibus suis, tam à filiis Iaphet & filiis Sem, quam & à filiis Cham. Enumeratis quippe filiis Iaphet, statim subiunctum est. Ab his diuisæ sunt insulae gentium in regionibus suis, vniuersisque secundum linguam suam, & familias in nationibus suis. Item, enumeratis filiis Cham. Hi filii Cham, inquit, in nationibus & linguis & generationibus, terrisque & gentibus suis. Deinde enumeratis filiis Sem secundum cognationes & linguas & regiones in gentibus suis, statimque præmittens. Hæc familie Noe iuxta populos & nationes suas. Ab his, inquit, diuisæ sunt gentes in terra post diluuium. Quam autem ob causam in linguas dissonas eadem gentes diuisæ sint, continuò scriptura narrat, videlicet quia facere ciuitatem & turrim, cuius culmen ad cælum pertingeret, volebant per nimiam superbiam, quam ibidem scriptura denotat nominando illos filios Adam, ait enim. Descendit autem dominus ut videret ciuitatem & turrim, quam ædificabant filii Adam. Illic cum dicit, filii Adam, procul dubio subintelligendum est, ac si diceret, imitatores Adam, qui dei similitudinem appetiuit, non per verbi dei obedientiam, sed per mentis suae superbiam. Illa diuisio, siue confusio linguarum accidit in diebus Phaleg, qui & idcirco appellatus est Phaleg, quia in diebus eius diuisa est terra, ut iam dictum est. Anni ferè centum nonaginta successerunt post illam diuisionem linguarum hominum, & natus est Abraham, ad quem incarnationis suae desiderabilem fecit promissionem vnicum & indiuisibile dei verbum, dicente deo ad illum. Egrede de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram, quam monstrauero tibi, sciamque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erisque benedictus, atque in te benedicentur vniuersae cognationes terrae. Siue ut alibi dixit, Et benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae.

Quod confusio linguarum abscondendo diuinæ promissionis thesauro profuerit.

CAPVT III.

Roma. 8.

Dei mysterium occultum manere oportet, ut non erant.

Hinc illud dicere libet, quia sicut Apostolus ait, Omnia diligentibus deum cooperantur in bonum. sic & illa confusio linguarum, & sanctis patribus ad quos factum est hoc verbum, & ipsi deo dei verbo cooperata est in bonum. Oportebat enim pro tempore, ut fieret occultum tale mysterium, neque super eo disceptaretur per publicum, quia dignus eo non erat mundus, seretotus ubique lasciuiens & petulcus, nimiumque serox atque superbus, quamuis recenter seueritate inundantis diluuii percussus, & usque ad paruas reliquias vna strage consumptus. Oportebat, inquam, interim manere occultum talem, tantæ promissionis thesaurum. Primo, ne peregrini illi, quibus hoc bonum erat creditum, iam tunc inuidiam intolerabilem paterentur.

Matth. 23.

Psal. 104.

Ad dei mysterium celan-
dum lingua-
rum confusio idonea.

paterentur. Deinde, ne diuinæ vocationis & supernæ spei margarita, ante porcos missa conculcatur. Sic erat verbo dei pro sanctis patribus ab hominum impiorum vel secularium inuidia cauendum, quomodo cauetur pro radice nouella, dum adhuc vnicum vix virgultum protulit, unde bonum speras vel desideras fructum. Sicut enim extirpatio radicis spem fructus percipiendi præcidit, ita patribus si intempestiua fuisset à persequentibus illata iniuria mortis, saccultatem præpediisset implendæ promissionis. Idcirco verbum ipsum futuræ carnis suæ patres custodiuit, testante psalmo, cum dicit. Non reliquit hominem nocere eis, & corripuit pro eis reges. Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Et quid ad cauetam istam tam idoneum, quam præmissa confusio linguarum? Et quidem expedierat & utile fuerat, quod ubi deus confudit linguas, turrim illam ædificantium, non audiret vnusquisque vocem proximi sui, & ædificare cessauerunt. Sed magis expediret, vtiliusque fuit, quod gentibus ignorantibus præ confusione linguarum, sancta scriptura turris vera & verè pertingens usque ad altitudinem cœli construenda erat, sacramenta continens iam dictæ promissionis.

Quod mysteria dei, non solis exteris per confusionem linguarum, verumetiam indignis israelitis, per æigmata & figuras abscondita fuerint. Item de trium linguarum literis inuentis.

CAPVT IIII.

Nunquid verò & in sola multitudine seminis Abraham, Isaac, & Iacob, quæ videlicet multitudo duodecim tribuum, gens vna, vel populus vnus extitit, defuturi erant homines eiusmodi, homines indigni æque ut gentiles vel incircuncisi, quibus manifestè deberet ostendi sacramentum verbi dei? Non utique defutura erant, imò futurum erat, ut in illa gente carnalium multitudo, sua insipientia paucorum spiritualium fatigaret sapientiam. futurum hoc non ignorabat deus ipse dei verbum, dum sicut ad salutem nostram necessarium erat, suum per scripturam legis & prophetarum veller hominibus præsignare consilium. Recte igitur non solum in vna lingua sese abscondit verbum dei, verumetiam in eadem lingua, quæ ceteris erat ignota gentibus, dicta vel decreta sua sic temperauit, ita similitudinibus vel figuris obumbravit mysticis, ut vix pauci, vix soli spirituales percipere possent quale haberet consilium, quali ordine recuperare intenderet salutem mundi. Propter hoc primum literæ sunt, ut videlicet in eis & per eas significaretur, & usque ad tempus clauderetur atque signaretur verbi dei mysterium, venturi ad expugnandum generis humani inimicum, per assumptæ carnis & passionis suæ sacramentum. Primarium, id est, Hebraicarum ista rependiendum erat & fuit causa literarum. Primo namque literæ hebraicæ per Moysen repertæ, & Hebræis traditæ sunt. Secundo grecæ, quas Græcis Cadmus tradidit, quo tempore dux Othoniel filiis Israel præerat. Tertiò loco trium linguarum principalium, iunior Latina lingua, literas habere coepit, quas Carmen-tis reperit, quo tempore populum Israel iudicabat Iair. Et illæ quidem iuniores, grecæ & latinæ literæ ob humanas res significandas repertæ, quandoque ad diuinas res significandas gratia dei sunt admixtæ. Primæ autem, id est, Hebraicæ ad significandas res diuinas, repertæ vel traditæ sunt. Nunc verò ad ordinem redeamus.

Literæ qua-
re.

Literæ he-
braicæ, &
grecæ, lati-
neque vnde
exortæ.
Iudic. 3.
Literæ he-
braicæ qd
repertæ.

Quod serpens antiquus propter verbum promissionis, contra Abraham, Isaac, & Iacob, inuidia quidem motus sit, nocere tamen eis non potuerit.

CAP. V.

Promissione beati seminis facta ad patres (ut iam dictum est) quomodo ille serpens antiquus quippiam inde cognouit, imò quomodo non cognosceret ipse callidus, & de regno suo, de regno mundi huius male sollicitus. Circumibat enim terram, & perambulabat eam, tanquam fortis armatus custodiens atrium suum, attendens, ne quid forte contra suum principatū suboriretur, secundum illud quod audierat dicentem sibi deus. Inimicitias ponā inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius. Hinc etenim requisitus est sub eisdem ferè temporibus à domino dicente. Vnde venis Satan? & respondens ait. Circumui terram & perambulaui eam. Et dominus ad eum. Nunquid, ait, considerasti seruū meum Iob, quod non sit ei similis in terra, homo simplex & rectus, ac timens deum, & recedens à malo? Erat autem Iob de stirpe Hus primogeniti Nabor fratris Abraham, cuius videlicet Hus, scriptura libri Geneleos hoc modo meminit. His ita gestis, nunciatum est Abraham, quod Melchior genuisset filios Nachor fratri suo Hus primogenitū, & Bos fratrem eius. De stirpe Bos Heliubuzites dictus est, qui & in libro Numeri Balaam nominatur. Porro iam dictus Iob in terra Hus, qui fuit (ut iam dictum est) ex Nachor primogenitus, diuina quoque filia Iacob (ut Philo perhibet) extitit maritus. Istum considerauerat Satan circumuolando terram, & perambulando eam, quod esset homo simplex & rectus, ac timens deum, & recedens à malo. Quomodo ergo non etiam considerasset Abraham, Isaac, & Iacob fidem promissionis habentes, & propter illam spem, peregrinando de gente in gentem, & de regno ad populum alterū pertransientes. Planè considerauit istos, & sciebat esse ciues regni dei, regno suo contrarios, & de ipsis semen mulieris percepit fore nasciturū suo semini contrariū. Sed quid ageret?

Iob 1.
Lucæ 11.

Gene. 22.
Iob 1.

Iob de stirpe Hus.
Gene. 22.

Psal. 104.

Quomodo bonam radicem illam corrumpere, aut quorum per manus hominum extirparet Verbum domini frequenter illos visitans, & intus fidem illorum incorruptam custodierat, & foris pro eis reges corripiebat, hominemque eis nocere non relinquebat. Et Abraham propter pulchritudinem Saræ, Isaac propter pulchritudinem Rebeckæ, & Iacob propter benedictionem quam surrepserat fratri suo, mori timuit, idemque propter Laban de Mesopotamia fugit. Sed (ut iam dictum est) verbum domini quoniam eis nocere non permisit, Nolite, inquit, tangere Christos meos, &c. Ita contigit, ut nunquam eis nocere prævaleret inimicus, nullum ex eis siue in anima, siue in corpore ledere posset ille serpens antiquus, &c.

Quod Ioseph deinde, primos serpentis insultus per fratres propter somnium exceperit.

CAPVT VI.

Vluente tamen patre Iacob, primos serpentis diaboli assaultus Ioseph sanctus excepit, & in illo accrescente filio, aspectu decoro, pater pius non nihil passus est, quia patienti paterno corde vulnerato compassus est. In illum adolescentem totos malitiæ suæ impetus ille inuidus intorsit. Veruntamen non est factum quod voluit, ad quod fratres ipsius per inuidiam concitatos ut facerent animauit, sed factum est quod deus voluit siue dei verbum, quod cum illo & in illo fuit, sicut scriptum est. Quia eloquium domini inflammavit eum. Quid enim serpens ille fieri voluit? Nimirum voluit illum occidi, & ex illa voluntate eiusdem diaboli homicidæ, ex illius inspiratione vox illa processit, ut videntes eum dicerent fratres sui. Ecce somnator venit, venite occidamus eum, & mittamus in cisternam veterem. Quid autem deus voluit? profecto quia vocaturus erat famem super terram, & omne firmamentum panis contere habebat, voluit mittere ante eos virum hunc, & potius in seruum venundari, quam occidi Ioseph, ut humiliarentur quidem in compedibus pedes eius, & pertransiret ferrum animam eius, non tamen humiliaretur sub peccato anima eius, neque pertransiret ferrum corpus eius, haberetque patientiam donec veniret verbum dei, donec inflammaret eum eloquium domini, ut mitteret rex & solueret eum, princeps populorum, & dimitteret eum, constitueretque eum dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ. Vicit ergo in illo iam tunc eloquium domini, quia non est factum quod primum dixerunt secundum inspirationem serpentis maligni, Venite occidamus eum. Sed factum est illud quod sonuit, utique eloquium domini per vnum illorum dicentem. Quid nobis prodest si occiderimus fratrem nostrum, & celauerimus sanguinem ipsius? melius est ut venundetur, & manus nostræ non polluantur, caro enim & frater noster est.

Quid sit quod à Hieremia dictum est: Vox in Rama audita est, &c. Rachel plorans filios suos.

CAP. VII.

Primos assaultus serpentis illos idcirco dixerim, quia videlicet à promissione beati seminis facta ad Abraham, qui persecutionem pateretur, cuius sanguis propter iustitiam quæretur, primus iste fuit. Unde animaduertere licet sanctum & verè diuinum Euangelistam in morte paruulorum innocentium satis congruè, multumque sapienter ita dixisse. Tunc adimpletum est, quod dictum est per prophetam dicentem, Vox in Rama audita est, ploratus & ululatus multus, Rachel plorans filios suos & noluit consolari, quia non sunt. Quid enim, nonne eiusmodi potentes testimoniū, omnem filium qui pro causa occiditur illius beati seminis, quod est Christus, vult haberi tanquam Ioseph? & omnem matrem quæcunque pro tali causa occisum plorat filium, siue vna sit mulier carnalis mater, siue sit ecclesia spiritualis mater, pijs matribus in morte ipsorum condolens, ut sæpe factum est, vult haberi tanquam Rachel? Et rectè ac rationabiliter vniuersusque illorum innocentium paruulorum mater, in tali causa vocatur Rachel, similiterque tota ecclesia martyrum Christi mater, quia videlicet illius, cuius primi animam ferrum pertransiuit, dicta est Rachel. Hoc spiritui sancto placet, in quo & propheta cecinit, & euangelista intellexit, quia sicut tunc pater Iacob noluit consolari, & sicut mater Rachel si adiuuaret nollet consolari, eo quod non esset Ioseph, & tamen erat, & non solum vivebat, verumetiam potens erat, & prospere agebat Ioseph, ita ecclesia siue quæcumque mater fidelis, plorat quidē pietatis affectu filium occisum, tanquam non sit, sed ille est, & non solum est, verumetiam melius est, & verius viuit, idcirco quia talē ob causam euenit ei quod in hoc seculo non est. Proinde Rachel plorant filios suos, & nolentī consolari super eis, quia non sunt, continuo hæc dicit dominus. Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, quia est merces operi tuo, ait dominus. Et reuertentur à terra inimici tui, & est spes nouissimis tuis, & reuertentur filij tui ad terminos suos. Firmiter hoc tenet catholica fides, quia filij reuertentur ad terminos suos, quia pii martyres siue illi innocentes qui plorabantur, eo quod non esset, & nullam carnis memoriā seculo reliquissent, resurgent & apparebunt in regno Christi, regno suo secundum similitudinem illius Ioseph, qui cum putaretur à fera deuoratus, vixit, & viuens atque potens inuentus est.

Quod

Quod serpens ille antiquus non solum insidias fratrum, verumetiam illecebras concupiscentiæ mulieris aduersum Ioseph suscitauit, neque tamen vicerit.

CAPVT VIII.

Notandum interea, quod vno modo tantum, sed duobus modis antiquus ille serpens aggressus est Ioseph. Neque enim solummodo per fraternā inuidiam consurrexit, ut eum corporaliter occideret, sicut occisus fuerat Abel, neque solummodo per concupiscentiam circumuenire voluit eum, ut animam eius occideret, sicut circumuenierat Adam, sed per utrumque, & in utroque conatus eius frustratus est. Dixerunt namque fratres inuidentes, Venite occidamus eum, & factum non est, dixit domina mulier. Dormi mecū, & factum non est. Grandis pugna, grande spectaculū. Victus ille serpens, quia verum insigere non potuit, falsum confinxit crimen, propter quod & humiliauerunt in compedibus pedes eius, & ferrum pertransiuit animā eius. Sed nonne hæc agendo serpens super peccatum suum gradiebat, id est, suam intentionē conculcabat, sibi met contrarius. Tali namque via, talique processu, pcedebat ad victoriā eloquii domini, quod inflammavit eum, & ad hoc perducebatur ut prodesse illi somnia sua verbo domini consonantia, ut scilicet vocata fame super terrā, consurgeret & staret manipulus eius, fratrumque manipuli circumstantes adorarent manipulum eius. Itemque ut sol & luna & stellæ vnde eum adorarent eum super terrā. Quod fratres quidē fecerunt, pater autē non aliter fecisse legitur, nisi quod iurante illo de transferendo corpore eius adorauit deū, conuersus ad lectuli caput, qui videlicet pater per solē figuratus fuerat, sicut & fratres per stellās vnde eum. Porro mater iam obierat, quæ per lunā signata fuerat, sed profecto si adiuuaret tunc temporis, deū in filio grātanter adoraret. Igitur in laude sapientiæ victoris, quæ non est alia quam deus, verbum dei, veraciter est dictum, & sæpe dicendum, quia venditū iustum non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum, descenditque cum eo in foueam, & in vinculis non dereliquit eum, donec afferret illi sceptrum regni, & potestatem aduersus eos qui eum depri-mebant, & mendaces ostendit qui maculauerunt illum.

De tertio promissionis verbo, Non auferetur sceptrum de Iuda, donec veniat qui mittendus est.

CAPVT IX.

Post hæc insignia diuinæ virtutis, ecce iam tertio verbum promissionis, verbum inuictum tale per os Iacob patriarchæ edidit oraculū. Catulus leonis Iuda ad prædā fili mi ascendisti, requiescens accubuisti ut leo & quasi leona. Quis suscitabit eum? Non auferetur sceptrū de Iuda, & dux de semore eius, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentiū. Tertium hoc fuit beati seminis, quod est Christus, præconiū. Primum quippe fuerat illud ad serpentem. Inimicitias ponam inter te, &c. Secundū illud ad Abraham. In semine tuo benedicentur omnes gentes. Ac perinde tertium hoc est, cuius veritas duo præcedentia perficit, & compler. Nam si Christus, imò quia Christus de tribu Iuda est, ergo semen Abraham est, & dū ad prædā ascensus præcinitur, verum esse confirmatur id quod inimicitias inter semen serpentis & semen mulieris positurū se prædixerat deus. Itaque domus quidē Iacob, in qua verbum promissionis repositū fuerat, maligni serpentis instinctu concussa, & scelere in fratre admissio cōtaminata est, & Ioseph laborauit vsque ad vincula, sed ipsum verbum neque concussum, neque alligatū extitit, quoniam quod semel & iterum prædixerat deus, id ipsum tertio repetens, & clarius edicens per os patriarchæ in Aegypto peregrinantis, & in ipsa peregrinatione morientis confirmauit. Adde quod tempora quoque aduentus eius certo signo præsignauit. Non auferetur, inquit, sceptrum de Iuda, &c. Hoc namque signo, quia non solum rex, verumetiam dux auferendus erat, & oblatu est de Iuda, id est, de gente Iudæa, temporibus Romani imperij, quando rex dandus erat, & datus est Herodes alienigena, videlicet patre Idumæo, & matre natus Arabica. Hoc inquam, & si non alio signo cognoscendum & cognitum est tempus aduentus eius, taliter ut nunc apparet, quia non solum regem & ducem, sed & locum perdiderunt & gentem.

De signo mulieris amicta sole, parturientis & clamantis ut pariat, & item de signo draconis magni & rufi, &c.

CAP. X.

Valiter deinde inimicitia sæpe dictæ processerint, qua voce, qualibus conabimur verbis consequi, quali signo vel classico sono studiosus excubabit, attentumque faciet spectatorem certaminis admirandū. Ecce Iohannes in Apoca. Iesu Christi dicit. Signum magnū apparuit in coelo, mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim, & in utero habens, & clamabat parturiens, & cruciatur ut pariat. Et visum est aliud signū in coelo, & ecce draco magnus & rufus, habens capita septem, & cornua decē, & in capitibus suis septē diademata, & cauda eius trahebat tertiam partē stellarum coeli, & misit eas in terrā, & draco stetit ante mulierē quæ erat paritura, ut eum peperisset, filium eius deuoraret. Signa hæc magna sunt, suāque significatione & cœptum dirigere sermonem, & attentū reddere valent auditorē. Signa hæc mentis oculos seriunt, excitantque & aperiunt ad cognoscendam earum de quibus

Mulier par de quibus loquimur, faciem rerum. Mulier quippe illa, ecclesia est. Draco ille diabolus est. Mulier tunc coepit in vtero habere, quando fides patriarcharum, de quibus nunc loquebamur, promissionem habens, Christum coepit expectare. Diabolus autem tunc coepit draco esse, quando contra fidem vel spem illam scire coepit, aperta persecutione, scilicet mortuo Ioseph & omnibus fratribus eius, quando rex novus super Aegyptum constituitur, qui ignorabat Ioseph, & ait ad populum suum. Ecce populus filiorum Israel multus & fortior nobis est, venite, sapienter opprimamus eum, ne forte multiplicetur, &c. Tunc inquam coepit draco esse, & tanquam draco non solummodo fraudulenter decipere, verumetiam fortiter pugnare. Non solummodo decipere animas, verumetiam occidere corpora, dicente illo rege. Quando obstruicabitis Hebreae, & tempus partus advenit, si masculus fuerit, interficite illum, si femina, reservate. Item ad populum suum. Quicquid, ait, masculini sexus natu fuerit, in flumen projicite, quicquid foeminae, reservate. Antequam tale quid iuberetur aut fieret eis instinctu serpens erat, & serpens dici merebatur, quia decipiendi latenter & subdole mentibus illabebatur. Extunc autem draco est magnus, draco rufus, palam scilicet aperte persequens, magnus magnitudine regum, & multitudine hominum impiorum interficientium, rufus sanguine piorum morientium.

Coronam duodecim stellarum in capite eiusdem mulieris fuisse principes duodecim tribuum, & quod in vtero habuerit, fuisse verbum promissionis.

CAP. XI.

Vtrumque signum, & mulier illa, & draco ille apparet & videtur in coelo, quia videlicet ab his duntaxat, qui coelestia meditantur, qui dicere possunt. Nostra autem conversatio in coelis est. ab his inquam videtur, sentiturque animo, & in muliere quantus dolor, & in dracone illo quantus sit vel fuerit horror. Mulier illa amicta erat sole, quia dotata erat patriarcharum fides coelesti promissione. Luna sub pedibus eius, quia seculi temporalibus bonis sic utebantur sancti patres, ut non ipsa bona mentibus eorum dominarentur per cupiditatem, sed ipsi bonis illis per liberalem dominarentur dispositionem. In capite mulieris corona stellarum duodecim, qua in illo primitivae ecclesiae initio, filii Iacob patres suere duodecim tribuum, iuxta illud, Fidele verumque somnii, videbam per somnium quasi solem & lunam & stellas undecim adorare me. Sine dubio stella duodecima, ipse est, qui somnium viderat. Equidem secundum sua temporis illius merita, fratres undecim non lucebant, sed secundum futurorum spem & electionem quae ex ipsis erat assumenda, stellae lucidae erant illi. Stellae lucidae sunt eiusdem electionis principes, duodecim apostoli. Et in vtero habens inquit. Quid habens, & unde habens? Habens, inquit, semen in quo benedicerentur omnes gentes. Et hoc habens ex creatore deo rationalis creatura, tanquam de proprio viro vxor legitima. Ex quo deus Abraham semen illud promissit, & eiusdem Abraham caeterorumque cuiusque anima promissionis fide suscepit, extunc eadem mulier in vtero habere, id est, pregnant esse coepit. Et clamabat parturiens, & cruciatur ut pariat. Mulieres quae corporeos partus ediderunt, & partendo dolores illos expertae sunt, bene sentiunt quod veraciter veritas dicat. Mulier cum parte, tristitia habet, quia venit hora eius, &c. Sic profecto quaecumque anima verbum dei, verbum deum, Christum Iesum filium dei diligit, & in Christo pie volens vivere, persecutionem patitur, bene sentit id quod dicitur de muliere illa. Quia clamabat parturiens, & cruciatur ut pariat. Nos coepit persequentes, victoriae verbi dei magna & praecleara insignia in eo maxime continemus, quod superatis cunctis draconis capitibus, filius mulieris masculus raptus est ad deum, & ad thronum eius, gentes omnes virga ferrea rectorus.

Quando primum coepit parturire, clamare, cruciari ut pareret.

CAPVT XII.

Quando sicut iam dictum est surrexit rex novus super Aegyptum, qui ignorabat Ioseph, & populum filiorum Israel crescentem affligere coepit, & masculos occidi, vel in aqua necari iussit, pro hoc invidens, quia crescebant & multiplicabantur, tunc mulier illa in vtero habens, clamare coepit, quia videlicet tunc erigebat se primum caput draconis tam in illo rege, quam in eo qui mortuo illo successit. Tunc namque ingemiscetes filii Israel propter opera vociferati sunt, ascenditque clamor eorum ad dominum pro operibus, & audiuit gemitum eorum. Et omnes quidem corporum pariter & animarum suarum liberatorem, qui ad patres ipsorum repromissus fuerat, quaerere vel desiderare sciuerunt. Nam fere omnes de corporum sola salute solliciti, curam vel sollicitudinem habere nescierunt de animabus suis. Hinc animaduertendum est, multum profuisse mulierem, quod primum caput draconis contra se stare videret, quia videlicet illo periculo commonita se in vtero habere recognovit, & in partu sui felicitate sperare didicit. Nam si tranquillitas temporis in Aegypto illi arrisisset, male secuta fuisset in medio fornicationum idololatriae. De quibus per prophetam parabolice dictum est. Filii hominis, duae mulieres filiae matris unius fuerunt, & fornicatae sunt in Aegypto, in adolescentia sua fornicatae sunt, ibi subactae sunt vbera earum, & fractae sunt mammae pubertatis earum. Bene igitur, quod saltem vexatio intellectum daret auditus, ut quavis

ut quavis pauci, tamen nonnulli suspirarent & optarent iam semen illud, quod deus Abraham repromissit. Nam primus Moyses tunc ad dominum dixit. Obsecro domine, mitte quem missurus es. Sentiebat namque, nihil per se vel per alium posse ad perfectum adduci, nisi veniret ipse qui mittendus erat, de quo pater Iacob in benedictionibus Iudae Non auferetur, inquit, sceptrum de Iuda, &c. & hoc non sine magni desiderii clamore dixit, quippe qui & alibi tacito ore clamasse legitur, domino dicente. Quid clamas ad me? Clamabat igitur mulier, id est, quae iam incipiebat esse ecclesia, quam signat mulier, & cruciatur ut pareret, nonnullis iam cum temporali liberatione corporum desiderantibus advenire promissum patribus, liberatorem animarum pariter & corporum.

Quod agnus quem immolabant filii Israel, ubi fuerit typus incarnandi, contra Pharaonem rex Aegypti caput primum serpentis.

CAPVT XIII.

Sed iratus, inquit, dominus in Moysen. Perge, Aaron frater tuus egredietur in occursum tuum, & ostendam vobis quid agere debeatis. In hoc ipso dominum sibi iratum dixit, quod Christum suum distulit, & non statim misit qui auerteret iram, quae propter Adae peccatum accidit. Verumtamen non omnino illum exaudiret, reliquit, ita videlicet, etsi ipsum quem missurus erat, non statim misit, ac saltem signum aliquod, signum magnum, sacramentum magnum eius praemisit. Tollat, inquit, unusquisque agnum per familiam & domos suas, immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vespeream. Agnus ille signum & sacramentum fuit venturi Christi, qui mittendus erat, pro quo sicut iam dictum est suspirans dixit Moyses. Obsecro domine, mitte quem missurus es. Hoc intendens Baptista Iohannes, qui ante illum missus est, ubi vidit eum ambulantem, dixit. Ecce agnus dei, qui tollit peccata mundi. Contra ille Pharaon, qui tunc erat rex Aegypti, signum draconis iam dicti, signum & similitudinem gerebat diaboli, hoc innuens dicit in eum per prophetam spiritus dei. Leoni gentium assimilatus es, & draconis qui est in mari, &c. In illa similitudine sul, in illa immolatione agni, qualiter pugnaverit verbum dei, qualiter illud primum draconis, id est, Aegypti regnum vicerit atque contriverit, quis nescit? Erigebat se caput illud contra mulierem, ut omnem beati seminis tolleretur expectationem, aboleretur dei nomen, perderetur promissionis fides, deglutiret futuri regni spem. Contra per Moysen verbum dei sive in verbo dei, Moyses multis caput illud plagis percutiebat. Dimitte, inquit, inquit, populum ut sacrificet mihi in deserto. At ille videlicet Pharaon, non solum non dimisit populum, verumetiam irridens atque dicens. Vacant oris, & ideo vociferantur dicentes. Eamus & sacrificemus domino, amplius oppressit eos operibus, in tantum ut diceretur Moysi & Aaron. Foetere fecistis odorem nostrum toram Pharaone & servis eius, & praebuistis ei gladium ut occideret nos.

Quod omnipotens verbum dei percussit primogenita Aegypti.

CAPVT XIII.

Quid multa, post ranas & cinises, post muscas & locustas, quibus illud caput draconis extimulatum atque corrosus fuerat, post vesicas turgentes, & grandines igne permixtas, quibus exulceratum atque grandinarum ingemuerat, cum neque istis neque caeteris plagis adhuc cederet exterminium primogenitorum, victorem asseruit sermonem dei cum praedicta immolatione agni mystici. Dum enim inquit sapientia quietum silentium tenerent omnia, & nox in suo decursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus domine exiliens de coelo a regalibus sedibus, durus debellator in mediam exterminij terram profiliuit, gladius acutus in simulatum imperium tuum portans, & stans replevit omnia morte, & usque ad coelum attingebat stans in terra. Hoc illa scriptura de illo noctis medio dixit, quando percussit omne primogenitum in terra Aegypti, a primogenito Pharaonis, qui sedebat in solio eius, usque ad primogenitum capellae quae erat in carcere, & omne primogenitum lumentorum. Surrexitque Pharaon nocte, & omnes servi eius, cunctaque Aegyptus, & ortus est clamor magnus in Aegypto. Neque enim domus erat in qua non iaceret mortuus. Cum igitur & illa scriptura prior dixerit, factum est in noctis medio, percussit dominus omne primogenitum in terra Aegypti, & ista sequens dicat. Dum nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus, & caetera. Non dubium quin dominus qui percussit illa primogenita Aegypti, propria sit persona verbi dei, filii dei. Verbi omnipotentis, filii victoriosi. Unde vigilanter animaduertendum, quod cum dixisset. Transtulit dominus percussit Aegyptios, cumque viderit sanguinem in superliminari & in utroque poste, transcendit ostium, & non sinet percussorem ingredi, continuo subiunxit. Custodi verbum istud legitimu tibi & filiis tuis usque in aeternum. Quid enim est praesenti loco dicere, Custodi tibi verbum istud legitimu, nisi ac si dicat, custodi tibi dominum istum usque in aeternum. (Verbum namque istud, omnipotens sermo iste, dominus est, ut iam dictum est, quem custodire oportet usque in aeternum) potius quam illius agni immolandi ritum, qui profecto permanere non debuit vel custodiri usque in aeternum, sed tantum usque ad illam plenitudinem temporis, quo incarnandum erat verbum istud, custodiendum usque in aeternum.

Quod

Iam descriptio eius praelibata diligentius consideranda est, Omnipotens, inquit, sermo tuus domine, exiliens de coelo a regalibus sedibus, durus debellator, in media exterminij terram prostravit, gladius acutus, insimilatum imperium tuum portans, & stans repleuit omnia morte, & usque ad coelum attingebat stans in terra. Nonne magnum & fortem in his verbis gigantem agnoscis? gigantem illum, de quo Psalmista canit. Exultauit ut gigas ad currendam viam suam, a summo coelo egressio eius. Quis enim alius gigas per incarnationem de coelo descendit, & superato mortis imperio, cum victoria in coelum ascendit? quod Psalmista prophetico spiritu cecinit. Nisi omnipotens sermo tuus domine, qui tunc de coelo a regalibus sedibus, durus debellator prostravit in terram, & usque ad coelum pertingebat in terra stans? Magnus utique gigas, qui stans in terra, usque ad coelum pertingebat, quod Psalmista dixit de futuro propheta. A summo coelo egressio eius, & occursum eius usque ad summum eius. Et quod sapiens ille dixit de praeerito memorans, Exiliens de coelo a regalibus sedibus in terram prostravit, & usque ad coelum attingebat stans in terra. Eandem vnus eiusdemque, qui & incarnatus venturus erat in mundum, & nondum incarnatus venerat super Aegyptum, velocitatem pariter & magnitudinem giganteam, magnifice praedicant. Verum quia praesenti operi susceptum vel proprium non est, eiusmodi mysteria perquirere, sed bellorum verbi dei quandam velut historiam exere, hoc nunc in laudem victoriae eius breuiter dicendum, quia dignum se fecit iste omnipotens sermo domini, quod tunc de coelo a regalibus sedibus taliter exiliuit, quod durus debellator gladiusque acutus in mediam exterminij terram prostravit. & stans omnia morte repleuit, videlicet ita, ut non esset domus in qua non laceret mortuus a primogenito Pharaonis, qui sedebat in solio eius, usque ad primogenitum captiuam quae erat in carcere, & omne primogenitum iumentorum.

Idem verbum dei Aegyptijs fuisse gladium acutum, filijs autem Israel agnum mitem

& mansuetum.

CAPVT XVI.

Mirabile utique fecit inter domos Aegyptiorum & domos Israel vno eodemque tempore, vna eademque nocte. Illic, id est, in domibus Aegyptiorum tanquam durus bellator erat, tanquam gladius acutus sententiam vibrabat. In domibus autem filiorum Israel mitem se & humilem naturam esse signabat. Per agnum, simplex & mansuetum animal, quod immolari iusserat. Deus namque mitis & humilis est, neque apud nos talis didicit esse filius dei, ex quo carne nostram assumpsit, ut diceret. Discite a me, quia mitis sum & humilis corde, sed talis erat priusquam coelum & terra fierent, natura propria, non cuiusque imitatione. Inter nos istud non discere venit, sed docere. Peccantium impietas rebellando hoc meretur, quod talis esse videtur, ut de illo tempore dictum est. Durus debellator & gladius acutus, videlicet quorum cor durum mansuetudine & patientia eius abutitur, ut ille Pharaon durus & superbus. Ille enim ubi primum audiuit. Haec dicit dominus deus Israel, dimitte populum meum ut sacrificet mihi in deserto. Quis est dominus, ait, ut audiam vocem eius, & dimittam Israel? nescio dominum, & Israel non dimittam. Ita incipiens, magisque ac magis cor suum indurans & aggrauans, hoc emeruit, ut iste mitis & humilis contineret mansuetudinem suam, & ostenderet in eum fortitudinem suam. Veruntamen neque ipsum, neque Aegyptios ceteros durus iste debellator debellauit, per semetipsum primogenita percussit, sed percussori videlicet angelo malo, potestatem dedit. De quo dixit ipse ad Moysen & Aaron. Cumque viderit sanguinem in superliminari, & in utroque poste, transcedet ostium, & non sinet percussorem ingredi domos vestras & ledere. Et Psalmista cum dixisset. Misit in eos iram indignationis suae, &c. addidit continuo, immisionem per angelos malos. Vita namque est iste omnipotens sermo. & mortis pessimae, quae peccatorum est, in se amaritudinem non habet, sed ministros eiusdem mortis malos angelos in potestate habet, quos ideo percussit iuste permittit, quia peccatores accusante culpa, iustitia viuere non sinit.

Quam ob causam primogenita Aegyptiorum percussa sint.

CAPVT XVII.

Et quid iustius, quid in ordine iustitiae pulchrius, quam ut talium primogenita interficerentur? Primogenitum namque domini, Pharaon & Aegyptij penitus auferre volebat, & ideo iusta vice, pulchro ordine in exterminio primogenitorum plagam receperunt extremam, sicut apud ipsum dominum praescriptum fuerat atque praedeterminatum. Dixeratque dominus ad Moysen, dum mitteret eum ad Pharaonem. Dices ad eum. Haec dicit dominus, filius meus primogenitum interficiam filium tuum primogenitum. Claret ordo iustitiae in eo quod eius interfecit primogenitum, qui primogenitum domini nolebat dimittere. Unde autem populus ille primogenitus domini

domini aut filius? Nunquid deus illum genuerat aut ante illum populum siue hominem, quem appellauit Israel, nullum a seculo electum, vel gratiae suae filium habuerat. Equidem primogenitus aliquo modo potuit populus ille dici, videlicet respectu gentilis populi, quem postea regeneraturus erat per euangelium Christi filij sui vnigeniti. Veruntamen nihilominus causa cognoscenda est, cur ille populus tali in tempore filius dictus sit primogenitus, videlicet quia carnem de populo suo illo erat assumpturus idem deus filius, verum primogenitus, verum vnigenitus. Agebat hoc instanter diabolus & intendebat, ne populus ille permaneret, unde nasciturus erat ille filius vnigenitus & primogenitus in multis fratribus. Et ideo quicquid in eundem populum agebat per Pharaonem & seruos eius, in illum filium recte refertur, cuius originem carnis praecidere festinabat, ne nasceretur. Non igitur leuem aut paruam ob causam primogenita caesa sunt. Quod si quaeras, cur etiam primogenita caesa sunt iumentorum? Ad hoc breuiter dicendum, quia per vim retinebat Pharaon iumenta vel armenta eorum. Cum enim diceret Moyses, Hostias quoque & holocausta dabis nobis quae offeramus domino deo nostro, cuncti greges pergant nobiscum. Itemque dicente illo. Cum paruulis nostris & senibus pergemus, cum filiis & filiabus, cum ouibus & armentis. Recede a me, & caue ne ultra videas faciem meam. Statimque electi sunt de conspectu Pharaonis.

Quam ob causam item post eadem primogenitorum, omnes Aegyptij aquis operiti fuerint.

CAPVT XVIII.

Plaga ista, id est, morte primogenitorum, caput illud contritum & euersum est, ita ut molitia loqueretur, & diceret. Surgite & egredimini, ite & immolate domino, sicut dicitis, & ut petieratis, & abeuntes benedicite mihi. Sic locutus est recenti dolore adhuc saucius, sed postmodum cum dimisisset populum cum nunciaretur ei quod fugisset populus, respiciens in diadema rediit, intumuit superbia, & cunctis curribus cum omni exercitu abeuntem Israel usque in mare persequabatur, non tam ut illum ad seruiendum sibi retineret, quam ut omnino interficeret. Dixit enim inimicus, ait in cantico Moyses, Persequar & comprehendam, diuidam spolia, & implebitur anima mea. Euaginato gladium meum, interficiet eos manus mea. Idcirco sicut dum primogenitum domini populum dimittere nollet, iuste primogenitum filium suum perdidit, ita nimirum iusto iudicio, dum omnes interficere cupit, ipse verba vice cum omnibus suis perire, cooperitus aquis, & ne vnus quidem superuivisset ex eis. Ita primum draconis caput videtur verbum dei, per figuratum sacramentum futurae suae carnis siue passionis, id est, per uersam in immolationem agni. & mulier illa quae in vtero habens clamabat, exultauit, id est, gens illa Christum quandoque paritura, praecentore Mose, canticum gloriae domino cantauit. Unde & sapientia dicit. Inimicos eorum dimerit in mare, & ab altitudine inferorum eduxit illos. Ideo iusti tulerunt spolia impiorum, & decantauerunt. Domine nomen sanctum tuum, & uideam manum tuam laudauerunt pariter.

Haec omnia Abraham a Deo praedicta fuisse, & quod filij Israel Aegyptios iuste spoliarent.

CAPVT XIX.

Nonne hoc est iustum & verum verbum, quod dictum fuerat ad Abraham patrem ipso? Scito, ait, praenoscens quod peregrinum futurum sit semen tuum, in terra non sua, & subicient eos seruituti, & affligent annis quadringentis, statimque subiunxit. Veruntamen gentem cui seruituri sunt, ego iudicabo, & post haec egredientur cum magna substantia. Perpulchrum & expectatione dignum est, quod iste omnipotens sermo taliter exiliens de coelo a regalibus sedibus, ut supra memoratum est, gladius acutus, & durus debellator, non solum illic, verum etiam in omnibus quaecumque debellat aut percutit, iudicio pugnat, iudicio vincit, nullumque omnino absque iudicio percutit, quia summus est iudex, imò quia iudicium est, quia veritas iudicij est. Unde non noua assertionem, sed antiqua veritate in Apocalypsi de eo dictum est. Qui sedebat super equum album, scilicet de hoc ipso verbo habente corpus immaculatum, quia vocabatur fidelis & verax, & iustitia iudicat & pugnat. Quod si iudicium vel iustitia iudicij quae ritur, de hoc quoque quod iusti tulerunt spolia impiorum, quod cum substantia magna egressi sunt, spoliaueruntque Aegyptum, iubente ipso, ut postulat vir ab amico suo, & mulier a vicini sua vasa aurea & argentea, inquam, de hoc ratio quaeritur, qua cum iudicio factum esse probetur, sententia in promptu est iusta & nota, quia dignus est operarius mercede sua. Operarios autem Aegyptiorum, filios Israel fuisse quis nesciat? Praeposuerat namque illis Pharaon magistros operum, ut affligerent eos oneribus, edificaueruntque illi vrbes tabernaculorum Philon & Rameses. Qualem pro illis operibus, vel inter illa opera tanti operarii mercedem receperunt? nullam utique mercedem bonam, sed e contrario poenam amaram, sicut scriptum est. Oderantque filios Israel Aegyptij, & affligebant eos illudentes eis, atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris, luti & lateris, omnique famulatu, quo in terrae operibus

premebantur. Mercedem igitur quam illi iniusti, iniuste detinuerunt, isti iuste tulerunt, & tollendo spolia impiorum, iniustitiae argui non possunt, verbo ipso (quod deus est fidelis & verax qui ut iam dictum est) iustitia iudicat & pugnat contra gentem illam, cui serui erant) iudicate cum iustitia, ut egredierentur cum magna substantia.

Eundem esse draconem, & Behemoth, eumque a solo verbo vinci, ut multiplicet preces, & mollia loquatur.

CAPVT XX.

Patrata hac victoria, & victorici veritate verbi dei super illud primum caput draconis completa, sub eisdem temporibus, idem dominus dicebat ad beatum Iob, de eodem dracone quem Behemoth, nuncupabat, qui in illo Pharaone victus est, per quem verbum promissio- nis eius impugnauerat. Nunquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia? Item, qui fecit eum, applicabit gladium eius. Nimirum decebat eum, ut iam sic loqueretur, quia iam fecerat in illud primum, & facturus erat in cetera capita, ut vnumquodque sibi mollia loqueretur. Nempe is qui corde indurato, dura locutus fuerat, dicendo. Quis est dominus ut audiam vocem eius? Nescio dominum, & Israel non dimittam, & his similia. tandem humiliatus sicut vulneratus, idem superbus postquam semel & iterum false dixit. Peccaui etiam nunc, orate dominum, peccauit, sed dimitte etiam hac vice peccatum mihi, ut iam non valens ultra fallere. Surgite, egredimini (inquit) & abeuntes benedicite mihi. In mari quoque positus fracta duritia mollissime dixit. Fugiamus Israel, dominus enim pugnat pro eis contra nos. Similiter de exteris capitibus draconis, id est, de regnis, quae pugnaverunt, vel per quae draco ipse pugnavit contra verbum dei. Iam hic breuiter dicendum est, quia singula suis temporibus & locis, post multam superbiam atque duritiam multiplicauerunt preces, & locuti sunt mollia. Nam & Babylonij regni caput Nabuchodonosor, postquam ex hominibus abiectus est, & saxum ut hos comedit. Leuauit (inquit) oculos meos ad caelum, & altissimum benedixi, &c. Sic & Aman caput superbiae regni Persiae, cum vniuersum genus Iudaeorum sese iam delere putaret, tandem multiplicauit preces, & mollia locutus est intantum, ut corrueret super lectulum pro anima sua rogans reginam Hester. Similiter de ceteris experimeta reperientur in suis locis, quanta veraciter de agitatore illorum dracone diabolo dictum sit. Nunquid multiplicabit ad te preces, & loquetur tibi mollia simulque illud. Qui fecit eum, applicabit gladium eius, ut videlicet frustretur conatus gladii eius, quemadmodum huius primi, qui cum dixisset. Euaginato gladium meum, interficiet eos manus mea, suffocantibus aquis praepeditus est, ut gladium suum explicare non posset de vagina sua.

Quod dominus populum Israel liberauerit in laudem & gloriam nominis sui, ut faceret eam excelsiorem cunctis populis.

CAP. XXI.

Vere magnum & laudabile victoriae verbi dei spectaculum, si rite perpendas pugnantis siue duri debellatoris huius intentionem atque propositum. Quid enim intendebat? Quid in proposito habebat, quando primum illud draconis caput omnipotens sermo tuus domine, de caelo a regalibus sedibus exiliens debellabat? qualiter belli siue victoriae suae fructum quae- rebat? Hoc licet se ferre omnes nouerimus, tamen ex ipsius sacrae scripturae oraculo audire praesentis loco amplius delectamur, cum praemisisset Moyses ad Israel. Dominus elegit te hodie, ut sis ei populus peculiaris, sicut locutus est tibi, & custodias omnia praecepta eius, subiunxit intentionis summam. Ut faciat (inquit) te excelsiorem cunctis gentibus, quas creauit in laudem & nomen & gloriam suam. Quid hac intentione benignius, dulcius, amabilius? Populum numero exiguum, seruitute miserrimum, populis omnibus viliores atque contemptibiliores, superbiis famulantes, & in ipso famularum inter opera dura luti & lateris assilgentibus, atque illudentibus Aegyptijs expositum, ita consolari intendebat, ut cunctis gentibus facere pro- pto. Ad liberandum illum descendit, & hoc tam grande certamen suscepit. Quae autem illa celsitudo sit, vel in quo populum illum cunctis populis excelsiorem facere voluerit, & fecerit, apostolicis enunciamus verbis, quia ipsorum est adoptio filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissio, quorum patres, & ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia benedictus deus in secula, amen. Num parua haec celsitudo est? Et in alio loco, cum percunctatus fuisset. Quid ergo amplius est Iudaeo, aut quae utilitas circumcisionis statim ipse respondit. Multum per omnem modum. Primum, quia credita sunt illis eloquia dei. Tandem illi eloquia sua credidit. Die quinquagesimo ascende ad me in montem, ait ad Moysen, & esto tibi, daboque tibi duas tabulas lapideas, & legem ac mandata quae scripsi, ut doceas filios Israel. Tanto ac tali studio deus illis eloquia sua credidit, ut eloquiorum quoque signa, scilicet literas tra- deret Moysi, dando illi tabulas scriptas digito dei.

populo

Populo Israel non solum commissae, verum etiam scriptae fuisse eloquia dei, idque digito ipsius.

CAPVT XXII.

Author lite

rarum deus.

Exod. 24.

Qvis denique alius, nisi ipse deus signorum huiusmodi, scilicet literarum, author vel inuen- tor existimabitur? Sic namque Moyses ipse testatur. Daboque tibi (ait dominus) duas tabu- las lapideas, legemque ac mandata quae scripsi. Legem cum dicit, subiungendo ac mandata, non utique caerimoniarum, sed legem decem preceptorum vult intelligi, & rursus scriptum est. Et re- uersus est Moyses de monte, portans duas tabulas testimonij in manu scriptas utraque parte, & factas opere dei. Scriptura quoque dei sculpta erat in tabulis, & in Deuteronomio digestis rur- sus decem mandatis. Haec (inquit) verba locutus est dominus, & scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi. Item, de tabulis secundis, quas fecit, prioribus fractis. Cunctis dolal- sem (inquit) duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem habens eas in manibus, scripsitque in tabulis iuxta id quod prius scripserat verba decem. Itaque in Exodo, Dedit quoque Moysi (completis huiusmodi sermonibus in monte) duas tabulas testimonij lapideas, scriptas digi- to dei, ac deinceps. Praecide (ait) tibi duas tabulas lapideas instar priorum, & scribam super eas verba quae habuerunt tabulae quas fregisti. Quorsum ita tot testimonia? Videlicet ut liquido constet, quod qui huiusmodi rationem & vocem siue linguam ad loquendum dedit, idem ipse deus literas, id est, ipsas elementorum figuras primus per semetipsum conscripsit, & ei qui pri- mus ex omnibus hominibus scribere meruit, scilicet Moysi scriptas tradidit. Necdum quippe vel ipse Moyses quicquam scripserat, quando dixit ei. Ascende ad me in montem, & esto ibi, daboque tibi duas tabulas lapideas, & legem ac mandata quae scripsi. Equidem Graecis Caelimus, quo tempore dux Orthonel filius Israel praerat. Et Latinas literas tradidit Carmentis, quo tem- pore populum Israel iudicabat Iair. Sed hoc fieri potuit humana industria per imitationem scri- pturae prioris & diuini operis, ut iam non esset impossibile fieri in alia lingua, quod homini per semetipsum deus ostenderat in una, scilicet Hebraica.

Nihil uilius inuento literarum ad cognitionem dei creatoris esse.

CAPVT XXIII.

Notandum itaque, quod inter cuncta opera manuum hominum hoc unum opus est, quod habet homo ex artificio opificis dei, & de cunctis operibus dei, quae multa sunt, hoc unum opus est, quod homini manu sua iussit operari. Nam & in tabulis opere suo, scripturam suam scripsit, & homini in libro scribere iussit. Exempli gratia. Scribe hoc (inquit) ob monumentum in libro, & trade auribus Iosue. Delebo enim memoriam Amalech sub caelo. Nunquid hoc tan- tum illi scribere iussit, quod Amalech principium gentium, id est, primis ex omnibus gentibus uenisset, & pugnasset contra Israel, & idcirco memoria eius delenda esset? Imo amplius illud constat, & dignum sciendum est, quod iussit illi scribere. In principio creauit deus caelum & ter- ram, quamuis non sit praemissum, dixit dominus ad Moysen. Scribe hoc in principio. In prin- cipio creauit deus caelum & terram, quod si ueritatem huius operis, scilicet manu scribendi recte perpendis, profecto fateris dicere vel decuisse deum maiestatis, quod figurarum huiusmodi scilicet literarum non alius quam ipse primus author extitit. Quid enim est in omni mundo, in uniuersa multitudine rerum, vel signorum uisibilibus, quod humanae menti ad cognoscendum creatorem suum, tam efficax, tam uile, tamque certum praebeat adiumentum? Nunquid ordo coeli, solis, & lunae, stel- larum, quae omnia pulchra sunt, & creatricis omnipotentiae quaedam signa sunt, quae ita ut haec, uerborum signa, sensus nostros instruunt aut instruere possunt. Haec signa de praeterito narrant, de presenti demonstrant, de futuro seculo annuntiant, & quod summum est, creatoris non solum omnipotentiam asseuerant, verum etiam voluntatem nobis intimant, & quoties volumus, deus nobiscum per haec signa loquitur. Dignum igitur opus, quod ipse deus operatus esse credatur, sicut manifeste scriptura testatur. Quia (sicut iam dictum est) prior ipse scripsit in tabulis opere suo, digito suo, utique modo ineffabili, & deinde homini scribere iussit.

Sicut priores duae tabulae Moysi fractae sunt, ita & literarum characteres, sub Esdra mutatas fuisse arbitramur.

CAP. XXIII.

Sunt autem literae apud eosdem scilicet Hebraeos numero uiginti duae, & characteres quidam immutati sunt, quia certum est, Esdram scribam, legisque doctorem post captam Hierosolimam, & instaurationem templi sub Zorobabel alias reperisse figuras, sed sono eodem permanente. Quod uero mirum si elementorum figuras, quas ipse deus tradiderat, per prophetam Esdram immutari uoluit, quem ipsum esse Malachiam accipimus, qui in ordine duodecim propheta- rum est nouissimus, cum ipsas quoque tabulas, in quibus scriptura dei literae sculptae fuerant, quas nimirum non Moyses praecidit, sed Moysi ipse dedit, frangi placuerit, & alias Moyses ip- se fecerit, quamuis nec in illis scripserit, dicente domino ad eum. Praecide tibi duas tabulas la- pideas instar priorum, & scribam super eas verba, quae habuerint tabulae quas fregisti. Nam

D ij de prio-

Literae apud Hebraeos quot.

Esdras idem qui Mala- chias.

Exod. 19.

Exod. 24. de prioribus tabulis, quod nō Moyses illas præciderit, sed dominus ipse & scripserit, & illi de-
 Exod. 34. derit, manifesta est autoritas scripturæ, quæ dicit. Dixit autem dominus ad Moysen. Ascende
 ad me in montem, & esto ibi, dabōq; tibi tabulas lapideas, & legē ac mandata quæ scripsi. Item
 alio loco. Deditq; Moysi completis huiusmodi sermonibus in monte Sinai duas tabulas te-
 stimoniū lapideas, scriptas digito dei. Non ergo mirum, si in restauratione ciuitatis vel templi
 literas, quas digitus dei scripsit, per hominem immutari placuit, cum in constructione taber-
 naculi quandoq; destruendi, tabulas quas ipse deus præparauerat, homo fregerit, & alias iussu
 dei præciderit, poruit in vitroque, scilicet & in alteratione tabularum, & in demutatione lite-
 rarum eiusdem rei esse portentum. Quia videlicet futurum erat, vt omnia quæ tunc instituit
 deus, nondum homo factus pertransiret. Nam ecce vetera sunt, & transierunt, & noua omnia
 faciendū erant, vt nunc facta sunt quæ instituit idem deus homo factus, sacerdos in æternū, de
 quo Apostolus. Christus autem assistens pontifex futurorum bonorū per amplius & perfectius
 tabernaculum non manufactum, & cetera.

*Dona esse dei, quod homo in verbo dei possit meditari, deinde & eloqui, demum & scri-
 bere, atq; aliorum scripta legere.*

CAP. XXV.

Ecce quā paruulo auxilio, quantum deus & verbum eius subuenit generi humano. Vi-
 gintidux tantum, sicut iam dictū est, literæ sunt. Ecce de impensis tam paruis, quā ma-
 gnum constructum est ædificium. Primo ex ipsis positum est fundamentum scripturarum, id
 est, scripturæ illæ quæ canonicæ dicuntur, per spiritum sanctum conditæ sunt, & deinde quā
 multi ex omni natione & gente, maximēq; Græci & Latini, non pluribus vti literis superædi-
 ficauerunt. Inde factum, vt in publicum conuentum nostrū habeamus ascitum, & habere sem-
 per possimus dei verbum. Eatenus homines pauci instructi fuerant hoc verbo, quorum notissi-
 mi sunt, Abraham, Isaac, & Iacob, ad quos siebat dei verbum, non huiusmodi lectione, sed oc-
 culta inspiratione, & idcirco paucissimi verbum percipiebant, quia tali instructione non mul-
 ti digni erant. Literæ datæ confestim viam fecerunt multitudini ad percipiendum verbū dei.
 Ac per hoc recte dixerim, quia literarum authorem siue inuentorem primum, non hominem
 quempiam, sed ipsum deum esse decuit, cuius hoc tertium est munus ad cognitionem valens
 verbi sui, quod homini literas dedit. Primum namq; est donum dei, quod homo utpote ratio-
 nalis verbum illud potest meditari. Secundum, quod solus ex cunctis animantibus linguam
 habens eloquentem, ipsam suam meditationem valet eloqui. Tertium, quod cum literas didi-
 cerit manu scribere, & aliorum manu scripta cognoscere potest verbū dei, sapientiam dei. Vi-
 sibilibus signis sub istis signis primū illi populo credita sunt eloquia dei, & instructus est de
 adoranda maiestate vnius & solius veri dei, quod vnus ipse cuncta creauerit, cælum & ter-
 ram, mare & omnia quæ in eis sunt, quod hominem ad imaginem suam creauerit, quod ad
 Abraham, ad Isaac, & Iacob locutus sit, & semen eorum in populum sibi peculiarem elegerit,
 & sub eisdem signis leges eius accepit, quorum summa tota est in præceptis decalogi, quæ ip-
 se scripsit in tabulis, & sub eisdem signis caerimonias eius, id est, ritum vel ordinem eidem deo
 sacrificandum suscepit.

*Sacramentum cælestia, sub sacrarum superficie literarum latentia, similia esse thesauro
 abscondito in agro.*

CAP. XXVI.

Quāntum sapientiæ decus, quantos sapientiæ thesauros sub istis puras signis, id est, lite-
 ris, esse absconditos. Quis explicare possit diuitias salutis, quas illa mulier supra memo-
 rata in illa prima victoria, videlicet vbi victum est & contritum primum caput draconis, acce-
 pit reconditas sub illis literis. Hinc est enim quod apud Ezechielem dominus ad eandem mu-
 lierem dicit. Et egressus sum pactum tecum, & facta est mihi, & laui te aqua, & emundaui san-
 guinem tuum ex te, & vixi te oleo, & vestiui te discoloribus, & calciaui te hyacinthino, & cinxi
 te bysso, & indui te subtilibus, & ornaui te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & tor-
 quem circa collum tuum, & dedi in aurem super os tuū, & circulos in auribus tuis, & coronam
 decoris in capite tuo, & ornata es auro & argento, & vestita es bysso, & polymito, & multis co-
 loribus. Tantis namq; diuitiarū splendidis nominibus, quid, nisi sacramenta cælestia sub illius
 sacræ scripturæ grosso velamine latentia, significare putamus. Nam si eiuidē prophetiæ textū
 in præcedentibus ac sequentibus attendas, nimirum constat, dicta hæc esse de sacræ legis in-
 stitutione, quam a domino in manu Moysi, imō in dispositione angelorū, ecclesia primitiua tūc
 accepit, plenā cælestibus sacramentis. Quisquis hæc attendis, profecto veram & congruū per-
 spicias illam parabolā verbi incarnati dicentis. Simile est regnū cælorū thesauro abscondito in
 agro, quē qui inuenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit vniuersa quæ ha-
 bet, & emit agrū illū. Siquidem literatura illa in superficie quodammodo agnoscibilis est. Sed
 in huiusmodi agro thesaurus absconditus est sapientiæ cælestis, thesaurus nobilis, quem qui
 inuenit,

inuenit, id est, qui intelligit recte gratulatur, & veraciter domino dicit. Bonum mihi lex oris tui Psal. 103.
 super milia auri & argenti. Qui hoc inuento delectati, vniuersa quæ habebant, vendiderunt, &
 agrum huiusmodi emerunt, vt exonerati secularibus negotiis, vacare possent, & intendere vel
 meditari in illa lege domini, & necdum potuerunt, nec nisi ex patre cognoscere poterunt, sen-
 serunt dominum, latentem illie in factis figuratiuis & dictis mysticis.

*Hunc thesaurum ideo absconditum fuisse, ne paruuli quibus lacte opus erat, solidū cibum
 non ferre possent, & porci margaritas pedibus subiectas conculcarent.*

CAPVT XXVII.

Plane sic abscondendo thesaurum tanti precij, iam tunc ipse primus fecit, quod alibi do-
 cet, cum dicit. Nolite margaritas vestras mittere ante porcos, ne forte conculcent eas, &
 conuersi lacerent vos. Item, Sapientia docet, paruulis non solidum cibum, sed lac esse offeren-
 dum. Hoc (inquam) tunc ipse fecit, dum verbi sui thesaurum & margaritas secretorum ecclē-
 stium taliter signauit, vt nec porci inuenire possent, nec paruuli pressi pondere deficerent. Pro-
 fecto, si temporis illius statum respicias, homines aut contemptores erant nimis, aut simplices,
 præter paucissimos quos spiritus propheticus, qui in Moysē amplior erat, consilij sui consocios
 habere dignatus est. Exempli gratia, Chore & Dathan, atq; Abyron, & ceteri proceres syna-
 gogæ, qui contra dominum & contra Moysen steterunt subfannantes atq; dicētes. Reuera in-
 duxisti nos in terram, quæ fluit riuus lactis & mellis, & dedisti nobis possessiones agrorum vi-
 nearum. Nonne porci erant, qui conculcarent obiectas sibi cū vidissent margaritas regni ecclē-
 stiarum. Idcirco valde notandum, quod cum sacræ scripturæ intentio tota tendat ad regnum
 cælorum, serē nusquam in omni pentateucho vlla sit mentio de gloria eiuidē regni, vel com-
 minatio gehennæ ignis, verbis manifestis, præter quod dictū est in cantico, Ignis succensus est
 in furore meo, & ardebit vsq; ad inferni nouissima. minæ sunt ad deterrendū, ne peccent, de gla-
 dio, de fame, de pestilentia, de malis bestiis. Promissiones vero ad excitandum bonū studium,
 de agris, & de vineis, de oppidis, siue villis, & ciuitatibus muratis, de sicetis & oliuetis, de terra
 fluente riuus lactis & mellis, quibus videlicet nominibus, & quæcūq; vulgo intelliguntur, le-
 uiora sunt his quæ a spiritualibus spiritualiter sentiuntur. sed multo efficacius animos contin-
 gunt attendentium vel expectantium, non illa quæ non videntur, sed illa tantū, quæ viden-
 tur. Profecto si manifestius proprijs iam tunc enuntiata fuisset de futuro seculo illa dulcedo vitæ
 æternæ, & requies paradisi, quæ sub nomine terræ intelligitur lacte & melle manantis, paruuli
 quidem, quibus lacte opus erat, tanquam solidum cibum fastidirent, superbi autem tanquam
 porci margaritas conculcarent.

*Exemplis probatur, non expediuisse, vt sacramenta scripturæ apertis verbis prodantur,
 donec opere compleantur.*

CAPVT XXVIII.

Quid de mysterio dicam tabernaculi mystici, quod sine dubio secundum exemplar ecclē-
 stie dominus fieri iussit. Ait enim. Inspice, & fac secundum exemplar quod tibi in mon-
 te monstratum est. Si res ipsa, scilicet sacramenta incarnationis, passionis, & resurrectionis suæ,
 quorum illa exemplaria fuerunt, verbum ipsum palam tunc describi iussisset, quis portare po-
 tuisset. Vt de multis vnum exempli gratia proponā, illud quod in Deuteronomio taliter di-
 ctum est. Et erit vita tua quasi pendens ante te, & non credes vitæ tuæ. Si paulō manifestius dici
 placuisset. Esaiam ferratum esse accipimus, quasi iusto & legis iudicio damnatum, eo quod di-
 xerat. Vidi dominum sedentem super solium excelsum. Contrarius enim ipsi domino in hoc
 dicto esse iudicatus est, quia de seipso dixit. Non enim videbit me homo, & viuet. Si ergo ille
 ab hominibus damnatus est, quia dixit. Vidi dominū sedentem. Quid fieret de Moysē. Si vbi
 dixit, erit vita tua pendens ante te, & non credes vitæ tuæ, ita manifestius dixisset. Crucifiges,
 & pendere facies dominum tuum ante te, & resurrexisset non credes eundem authorem vitæ.
 Laudabilis igitur prouidentia verbi, in eo quod per scripturam & mundo innotuit, & mundo
 sese abscondit, taliter eandem scripturam contemperans, vt quali liber signatus, carnales illius
 temporis oculos effugeret, & custodiretur venturis spiritualibus, quibus in suo tempore utiliter
 aperiri posset. Custodibus suis statim mercedem qualem cupiebāt larga manu dedit, sicut scri-
 ptum est. Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt, vt custodiant iu-
 stificationes eius, & legem eius requirant. Atq; ita factum est, vt quamuis pleriq; ipsorum im-
 belles existerēt, attamen pugnatū in militia verbi dei, arma ferrent, mirōq; modo pugnatōrū
 longē post futurorū præcursores atq; armigeri existerēt. Hoc ipsum præuidēs dominus, dicebat
 ad Moysen. Fera igitur eos pestilentia, atq; consumā, te autē lacū principē super gentē magnā,
 & fortiores q̄ hæc est. Deniq; & si nō statim factū est, Moysē interueniente, at nūc videmus im-
 pletum, quia percussū sunt ludæi, & super aliam gentem, scilicet super omnem sanctā ecclesiam
 Moyses princeps & magister reuelata facie constitutus est.

FINIS LIBRI TERTII.

D iii RVPERTI

RUPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE
VICTORIA VERBI DEI,
LIBER QVARTVS.

Quarum animalium septem illa capita draconis similia fuerint.

CAPVT I.

Apoc. 12.

Ex primo capite draconis, qui ante mulierem parituram stetit, ut cum peperisset, denotaret filium eius, id est, de primo regno, quod contra verbum dei & promissa persecutionem excitauit, ut non perliceretur propositum eius, iam dictum est, qualiter triumphauerit verbum dei, verbum deus. Nunc iam de secundi capitis excidio, narraturi opportunum esse arbitramur, ut quomodo septem capita sunt, & diuersas habent facies, singulas singulorum capitum facies clara contemplatione discernamus. Ecce ex scripturarum iudicio patenter animaduertere licet, quia primum caput simile erat draconi, secundum, simile erat vitulo, tertium, simile leoni, quartum, simile vrsio, quintum, simile pardo, sextum, ceteris dissimile bestiis, septimum, simile homini. Draconi namque qui est in mari assimilatus es, ait dominus per Ezechiel super Pharaonem regem Aegypti. Non necesse est hoc longis probare documentis, cum ubique in omni ecclesia notum sit, & celeberrimum quod Pharaon ille carneus, populum dei seruituti subiiciens, & per mare transeuntem persequens, atque submersus in mari cum curribus & equitibus suis, typus diaboli fuerit, cui post seruitutem peccati a populo confugiente ad Christum abrenuntiatum cum omnibus pompis suis. Idcirco primum illud caput recte est simile draconi. De ceteris capitibus siue faciebus, ratio nihilominus in promptu est. Secundum namque capitis faciem, id est, israelitici regni qualitatem, idcirco similem vitulo animaduertemus, quia statim post exitum de Aegypto caput vituli formauit idem populus, & adorauit illud. Et tunc quidem caput illud ad tempus repressum fuit, sed ubi temporis opportunitas accessit, conuersum eandem faciem dupliciter, id est, duos vitulos reformauit, regnum illud scissum a domo Dauid, & colendo atque defendendo illos, preces verbis dei interfecit. Deinde tertium, quartum, quintum, atque sextum capitis facies Daniel exprimit. Prima (inquit) quasi leona, quia videlicet regnum Babylonicum secundum similitudinem leonae, duobus malis abundauit, superbia videlicet, & luxuria. Alia bestia, scilicet regnum Mordorum atque Persarum, similis autem vrsio, scilicet propter crudelitatem Aman Agagitar hostis Iudeorum. Bestia tertia, vel regnum Macedonum, quasi pardus inquit, nimirum propter varietatem Graecorum, & seuitiam Alexandri magni, & Antiochi, qui in Iudeos impietate desecuit. Bestia quarta videlicet regnum Romanorum, non dicitur cui similis fuerit, quia regnum illud magnitudine & fortitudine cunctis dissimile extitit, & contra fidem verbi incarnati plus omnibus & terribilius infrenduit. Post illa duo superiora, & ista quatuor inferiora capita siue regna, septimum futurum est caput, cuius facies similis homini, scilicet regnum Antichristi, qui homo peccati, & filius erit perditionis. Nunc ordinem prosequamur.

Quod facies secundi capitis facies vituli fuerit, quem fecit Aaron, & quomodo tunc mulier in utero habens, clamauerit.

CAP. II.

Exod. 32.

Nume. 14.

Exod. 32.

Ibidem.

Ibidem.

Interea dum in monte cum Moyse dominus, vel cum domino Moyse loqueretur, Serpens antiquus primo capite exarmatus, iam aliud caput erigere properabat contra deum & verbum eius. Videns namque populus, quod moram faceret descendendi de monte Moyse, formauit, & fecit vitulum conflatum. Et hi sunt (inquit) dii tui Israel. Item dixerunt alter ad alterum. Constitua mus nobis ducem, & reuertamur in Aegyptum. Quis nisi diabolus serpens antiquus hoc machinatus est? Illud intendens, ut offensus deus populi reatu, verbi sui ac promissionis oblitus, a proposito suo auerteretur. Sed clamauit mulier illa in utero habens, videlicet Moyses, cuius anima eiusdem mulieris, scilicet ecclesiae pars erat, clamante & orante dominum deum suum, ac dicente, Cur domine irascitur furor tuus contra populum tuum? Recordare Abraham, & Isaac, & Israel seruorum tuorum, quibus iurasti per te ipsum dicens, Multiplicabo semen vestrum, sicut stellas coeli. Haec & cetera dicens, nimirum vehementer cupiebat, iustificari deum in sermonibus suis, & vincere victoriam veritatis, & per virtutem huiusmodi intentionis domini dicitis, Dimitte me, ut irascatur furor meus. Fortis homo tenere potuit, quia reuera fortis est, & apud deum, & apud homines, quicumque verbi dei fidus auditor est, id est, qui operatur sicut David, ut deus in sermonibus suis iustificetur, & vincat cum iudicatur. Itaque (sicut iam supra dictum est) facies secundi capitis similis vitulo extitit, sed tunc gladii caput illud habere non potuit, quia non sibi ducem constituerit, imo statim ducem suum vindicemque contra vitulum suum, deum suum experti sunt, qui fortem haberet iustitiae zelum, cum esset mitissimus omnium hominum. Ille namque iratus valde, proiecisset de manu tabulis atque contractis, vituloque combusto & contrito usque ad puluerem. Si quis est dominus, ait, iun-

ait, iungatur mihi. Congregatisque ad eum omnibus filiis Leui. Ponat (inquit) vir gladium suum per socium suum, & occidat unumquemque fratrem & amicum & proximum suum.

Quod idem caput sublatum ad tempus, sub Ieroboam denuo erectum sit. CAP. III.

Et tunc quidem ex oculis sublatum est caput illud draconis, scilicet vitulus, sed ex animo populi nunquam penitus fuit amotus. Eiusmodi deus semper erat illis in appetitu, sed sub seueris iudiciis prohibebantur, usque ad tempus Roboam filii Salomonis filii David. Illo succedente patri, scissae sunt decetribus a domo David, & fecerunt sibi regem Ieroboam, qui exco gitato consilio, fecit duos vitulos aureos, posuitque unum in Bethel, & alterum in Dan. Dixitque idipsum, quod filii Israel formato (ut iam dictum est) vitulo in deserto, dixerat, Ecce dixi tui Israel, qui duxerunt te de terra Aegypti. Tunc toto conamine erexit se contra mulierem secundum caput draconis, habens (ut iam dictum est) faciem vituli. Coepit enim uti gladiis, & interficere & persequi maxime prophetas verbi domini. Eatenus, ex quo Pharaon interijt, & nullus regum gladios habuit ad causam hanc, ut prohibere posset, deo vero sacrificari, & annunciarum verbum domini, quicquid interim egit auertendo populum a cultu dei, non tanquam draco bel lator, sed tanquam serpens deceptor egit, per eundem sexum populum decipiens, per quem & primum deceperat hominem sine vi. Duxerunt enim uxores filias eorum, ipsique filias suas eorum filijs tradiderunt & seruiebant dijs eorum. Hinc iratus dominus tradebat eos in manus hostium, a quibus afflicti clamabant ad dominum. Dominus quoque flebat misericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & suscitabat eis iudices, & liberauit eos de caede vastantium. Postquam autem mortuus esset iudex, reuertebatur, & multo maiora faciebant, sequentes deos alienos, & seruientes eis, & adorantes illos. Inde serpens inermis extitit, nec tanquam draco bel lare potuit, quia iudicem aut principem neminem ex omnibus possedit, cuius vi posset uti ad deterrendum illos a cultu domini, quinimo serae omnes iudices strenue gesserunt suis quique remporibus, astringendo populum ad custodiam legis domini.

Quod per iudices dominus populum ab idololatria represserit, & ab hostibus defenderit, vincente per eos verbo dei. CAP. IIII.

Et orundem omnis victoria iudicum, profecto victoria verbi dei est, quia videlicet non in multitudine exercitus, sed in verbo domini vicerunt, liberantes Israel ab oppressione hostium de Othoniel, qui primus illorum videlicet duodecim iudicum extitit, ita scriptum est. Fuitque in eo spiritus domini, & iudicauit Israel. Egressusque est ad pugnam, & tradidit dominus in manus eius Chusan Rasathaim regem Syriae, & oppressit eum. Post illum secundus Ahud, qui liberauit Israel de manu Moab, dum percuteret regem Eglon. Verbum, inquit, domini habeo ad te. Statimque dictum eius, quod secum haberet verbum domini, verum esse res ipsa proba uit, quia videlicet victus & humiliatus est Moab die illo sub manu Ahud, & terra quiescit. Post illum, Samgar defendit Israel. Procul dubio non virtute humana, sed virtute eiusdem verbi, cuius rei testimonium illud est insigne, quod percussit de Philistin sexcentos viros vomere. Deinde Barach dum pergit ad pugnam contra Sisaram principem exercitus habin regis Chanaan, dixit ad eum propheta Delbora. In hac vice tibi victoria non reputabitur, quia in manu mulieris tradetur Sisara, quod & factum est. Nam Iahel uxor Abercinei percussit eum in capite, quaerens vulnere locum, & tempus valide perforans. De Gedeon quis nesciat, quod victoria, qua Madian & Amalech, ceterosque orientalium nationum vicit, victoria fuerit verbi dei. Cum trecentis viris ad pugnam iuit, tenentibus in sinistris manibus lampades, & in dextris sonantes tubas, illisque conclamantibus, gladius domini gladius Gedeonis, stantibus singulis in loco suo, immisit dominus gladium in omnibus castris, & mutuae caede truncabant. Nimirum eiusmodi bellum & victoria non hominis, sed dei est. De Iephthe non sic elucet, quod pugnauerit in eo verbum domini absque robore militari, excepto quod de illo scriptum est. Factus est ergo super Iephthe spiritus domini & circumiens Galaad & Manasse votum vouit domino, transiitque ad filios Ammon, tradiditque dominus eos in manus eius. De Sampson nulla est dubitatio, quin fortitudo eius, verbum ipsum fuerit, cuius venturi in hunc mundum per incarnationis mysterium, mysteria praeclarissima praeclaris gestis praefigurauit.

Iudices non nisi clamante ad dominum populo suscitatos. CAP. V.

Iudices isti non in silentio, sed clamore populi praeeuntes, suscitati sunt a domino, ut libera rent filios Israel de vastantium manibus. Quid horum magis venerandum est? quid amplius potentiam vel sapientiam commendat verbi dei ad victoriam tendentis? Illud ne, quod tradidit eos in manus hostium, ut clamarent, an quod clamantibus iudices suscitauit, qui eos libera rent? Nimirum in utroque omnipotens sermo tuus domine tanquam durus bellator decertabat, ut non vacuum reuerteretur ad te, qui salutem generis humani in ipso proposueras, & hoc Abraham promiseras. Maxime autem in hoc dirigebat salutis eiusdem cursum, quod tradebat Israel in manus hostium. Vexatio namque auditus dabat intellectum, ut sapienter dicta mulier aduersitatibus comonita, recogitaret.

Iudic. 3.

Deut. 18.

Exodi. 4.

Exodi. 17.

Exodi. 17.

Genes. 49.

recogitare, & memor fieret qualem in vtero haberet conceptum, & quam necessarium sibi esset, ut conceptus ille perueniret ad partum. Quid enim clamasse arbitramur iuenculam illius temporis vel ætatis ecclesiam? Quoties illud legimus vel audimus, Clamauerunt filij Israel ad dominum, qui suscitauit eis saluatorem, & liberauit eos. Profecto non vanè illud nonnullos clamasse & clamando postulasse intelligimus, ut iam veniret iste saluator, qui Abraham fuerat promissus, & per Moysen designatus, quali signo foret cognoscendus. Prophetam (inquit) de gente tua & de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi dominus deus tuus, & cætera. Nunquid enim, quia solus Moyses illuminat clamasse manifestè legimus, nullus, vel eodem, vel sequenti tempore eundem in clamasse putabitur? Moyses utique cum in Aegyptum ad Pharaonem mitteretur, potius illum tam mitti cupiens, qui plenam salutem perficeret, Obsecro, inquit, domine, mitte quem missurus es. Item postquam vitulum fecerant, cum pro eodem populo deprecaretur, in ter cætera dicebat, Præcipis mihi, ut educam populum istum, & non indicas mihi, quem missurus sis mecum, præsertim cum dixeris, Noui te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me. Vnde animaduertendum, quod eodem in loco rectè dicitur idem Moyses festinus, hoc modo, Festinusque Moyses curuatus est pronus in terram, & adorans ait, Si inueni gratiam in conspectu tuo domine, obsecro ut gradiaris nobiscum, & cætera. Multum namque festinabat, quia cum dixisset Iacob, Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de semine eius, donec veniat qui mittendus est. Iam illum venire cupiebat, qui mittendus erat, parum attendere volens, quod de Iuda non solum duces aut iudices, verumetiam reges existere oporteret, priusquam ille veniret.

Quam ob causam iudices illi saluatores appellati sint.

CAP. VI.

Qvod de illo, videlicet Mose, manifestè scriptum est, de alijs quoque nonnullis sine dubio sciendum est. Neque enim vilo tempore sic defecit fides in Israel, ut non esset aliquis, qui eiusdem venturi spem haberet, promissionemque expectaret. Proinde rectè dixerim, hoc ipsum, quod tradidit dominus filios Israel in manus hostium, De proposito fuisse verbi dei ad victoriam, opusque perfectum tendentis, ut videlicet mulier in vtero habens magis ac magis clamaret, & cruciaretur ut pareret. Hoc perpendenti animo, pulchrum valde & venerabile apparet, quod eosdem sic datos iudices sacra scriptura nuncupat saluatores. Exempli gratia, Clamauerunt ad dominum cum tribularentur, & suscitauit eis saluatorem Othoniel. Item & postea clamauerunt ad dominum, & suscitauit eis saluatorem vocabulo Ahud. Nam quid clamabant ad dominum, nisi ut saluator, qui mittendus erat iam veniret? Verbi gratia, ut diceret quisque illorum illud Mose, Obsecro domine, mitte quem missurus es. Sed quia tempus aduentus eius nondum erat, illi qui interim mittebantur, ut liberarent populum temporaliter, rectè sic dici merebant, quia erant vnici & veri saluatoris vicarij. Saluatio per illos duplici modo, videlicet iudicando & præliando, administrabatur. Iudicando quippe populum ab idolorum seruitute cohibebant. præliando ipsi in fronte gradientes, de hostibus quibus seruiant fortiter vindicabant. Erant ergo in disciplina iudices, in prælio duces, in utroque saluatores, sacramenta victoriæque saluatoris æterni gestis præclaris & victorijs mysticis præfigurantes. Sicut enim speculum oppositum soli similem reddit imaginem, ita & saluatorum & iudicum illorum lucida fides, saluatori & iudici æterno, cuius erant vicarij, similem prætulerunt in gestis suis pulchritudinem.

Duodecim iudices, & duodecim apostolos, esse vigintiquatuor seniores.

CAP. VII.

Iudices duo decim qui.

Lucæ. 7.

Matth. 19.

Apoca. 4.

Vnt autem iudices hi, numero duodecim, primus Othoniel filius Cenem frater Caleph, secundus Ahud, tertius Samgar, quartus Barach, quintus Gedeon, sextus Chola, septimus pson. Post istos sequitur regnum David, quem amoro Saul, Samuel paruulum in regem vnxit iussu & electione domini, quod videlicet regnum David, regnum est verbi incarnati Christi filij dei, quia sic angelus quoque de illo ad Mariam dixit, Et dabit illi dominus deus sedem David patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Si ergo iam dixisset duodecim iudicibus totidem iudices alios scilicet apostolos connumerare, Quibus ait ipse vigintiquatuor iudices, quos nimirum intelligi licet illos esse vigintiquatuor seniores, de quibus in Apocalypsi scriptum est, Et in circuitu sedis sedilia vigintiquatuor, & super thronos vigintiquatuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis, & in capitis eorum coronæ aureæ. Nam per sedem illam quid splendidius intelligi potest, quam illud iam dictum regnum David, dulia vigintiquatuor, & super thronos vigintiquatuor seniores. Quia videlicet & ante exordium regni David fuerunt illi duodecim iudices, & in consummatione eiusdem regni, ubi sedet rex Christus super sedem patris sui, sunt illi alij duodecim iudices sessuri in æternū super duodecim sedes, & iudicaturi

iudicaturi duodecim tribus Israel. Et rectè seniores non solum isti, verumetiam illi dicti sunt, quia per maturitatem fidei suæ, populum dei iuueniliter lasciuientem coercuerunt, & quia fornicationes eiusdem populi, quibus cum mulieribus alienigenis, & cum dijs earum fornicabatur Israel, prout potuerunt iudiciali manu abstergerunt, rectè vestimentis albis circumamicti dicuntur. Nihilominus, quia per illos actum est, ut ad propositum suum dei verbum percurreret & promissio non deperiret, seruareturque genus Abraham, de quo semen benedictionis, quod est Christus, in tempore suo veniret, rectè in capitis eorum coronæ aureæ. Iure namque cum victore verbo dei coronati sunt, quorum prælijs & victorijs ad hoc ut dignatus est deus, ut seruato genere Abraham, compleretur promissionis verbum.

Quare apostolis, non ut iudicibus gladio uti licuerit.

CAP. VIII.

Iudicibus siue senioribus posteris, scilicet apostolis, non eadem quæ prioribus illis ratio vel causa extitit, ut pro verbo, vel testamento dei præstantes, materialibus vterentur armis. Venerat enim temporibus illorum ipse qui mittendus erat, nec alius iam sperari poterat de carne Abraham venturus, in quo esset salus. Ut quid ergo pro carne protegenda, gladio materiali pugnaretur? Idcirco ille, qui ex illa carne expectatus venerat, cum in passione sua diceret illis, Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, Et sedetis super thronos duodecim iudicantes duodecim tribus Israel &c. Illi ad hæc responderent, Domine ecce gladij duo hic, statim huiusmodi gladios eis interdixit. Ait enim, Satis est. Itaque continuo cum percuteret vnus ex illis gladio. Simite, inquit, vsque huc. Et ad Petrum qui percuterat, Conuerte, ait, gladium tuum in locum suum. Nempe quod ait, Satis est, vel finire vsque huc, quomodo vti sunt eo duodecim illi, de quibus nunc sermo est, tum suū vsque illuc vsus gladij, quomodo vti sunt eo duodecim illi, de quibus nunc sermo est, iudices primi. Iam autem sibi non placeret, ut vterentur illo, imò ut recondere & penitus deponerent eum iudices illi nouissimi contenti meliori gladio, qui iam venerat, qui iam datus erat, qui est ipsum verbum dei. Proinde sicut laudabiliter materialem gladium illi dimiserunt omnino, quia iam non erat necessarius, ita nimirum isti laudabiliter illo vti sunt, quia tunc erat necessarius, ne videlicet prius radix bona deperiret, quam veniret fructus eius. Rectè igitur in omnium seniorum illorum capitis coronæ aureæ, quia profecto iuxta diuersas rationes temporum, & istorum militaris industria, & illorum verbo deifamulata est inermis patientia.

Quantis in periculis versati sint iudices Israel.

CAP. IX.

ET cum talis in præliando eorum (ut iam dictum est) fuerit intentio, considerandum est, quod in illa intentione bona, magno & lachrymabili fuerint fatigati periculo. Cum enim per singula fere prælia, sicut scriptura testatur, fuerint paucissimi numero, non poterat deesse aliqua timoris infirmitas, cum ipso quamuis firmissimo fidei vel spei præsidio. Vnde vnus eorum Barach filius Abinoem canit cum Debbora, Qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum, benedicite domino. Et rursum, Qui propria voluntate obtulistis vos discrimini, benedicite domino. Non enim fuerunt aut sunt expertes patientiæ vel passionis in ipso vsu gladij, pro qua coronati sunt iudices illi, quibus (ut iam dictum est) pro ratione temporis vsus gladij verbum incarnatum Christus ademit. Placet itaque & multum delectat, quod sicut coronas aureas, ita tam isti, quam illi, scilicet omnes vigintiquatuor seniores, in eadem Apocalypsi etiam tharas quoque & phialas dicuntur habere aureas. Cum enim aperuisset agnus librum, quatuor animalia & vigintiquatuor seniores ceciderunt coram agno habentes singuli citharas & phialas aureas, plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum. Nonne, sicut ex iam dicto cantico memoratum est, cum offerrent animas suas ad periculum, cum offerrent semetipsos propria voluntate discrimini, orationes quoque offerebant necessarias angustia & afflictione? Proinde sicut victoriæ in coronis aureis, & sicut benedictiones quibus domino benedicunt post victorias in citharis, ita & orationes, quibus in tempore angustiarum deum exorabant, venerabiliter agnoscantur in phialis aureis. Tanta quippe illorum angustia fuit, ut pugnantibus eis non ferre auxilium, magnifuerit secleris, testante eodem cantico verbis huiusmodi, Maledicite terræ Meroth, dixit angelus domini, maledicite habitatoribus eius, quia non venerunt ad auxilium domini in adiutorium fortissimorum eius.

Quare Heli ad numerum duodecim iudicum non pertineat.

CAP. X.

Fortè dicit quis, Heli sacerdos domini ipse quoque Israel iudicauit, sicut scriptum est. Senex enim vir & grandæuus, & ipse iudicauit Israel quadraginta annis. Cur ergo cum cæteris iudicibus ille non annumeratur? an idcirco de numero tollitur, ut pulchram collationem tibi facere liceat, & tot numerare iudices ante regnum David, quot habere iudices alios, scilicet apostolos regnante iam Christo filio David? Ad hæc inquam, non idcirco, ut tantum duodecim iudices numeremus, iam dictum Heli, de numero tollimus, sed idcirco, quia ille de numero tollitur, idcirco tantum duodecim iudices habemus, Quorum gestis liber ipse cõtextus est, qui iudicum

Lucæ. 12.

Gladius, ibidem.

Matth. 26.

Vsus gladij

Iudic. 10.

Gladij sum ademit Christus, Apoca. 5.

Orationes offerunt.

Iudic. 5.

1. Reg. 4.

Judic. 21.

1. Reg. 1.

1. Reg. 4.

Iudicium nuncupatur, quorū & nomina superius digessimus. Quomodo ille, vel quam ob causam de numero tollitur. Nimirum propter contemptū verbi domini, quia in diebus eius calce obijcere legem domini nimia fere omnibus licentia fuit. Notandū quippe quod mortuus Samphone, qui iudicavit Israel viginti annis, dignum non existimavit scribere in eorum auctoritate, ut diceret. Post hunc fuit vel huic successit Heli, licet iudicaverit Israel (ut iam dictum est) quadraginta annis. Sed inter infelices dierum illorum historias, ista querela sequens est; In diebus illis non erat rex in Israel, sed unusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat. Quid nisi vercordiam sacerdotis acculat, & iudicis eiusmodi hoc dicendo. Idem namque est, ac si dicat, Qui in diebus istis iudicabat Israel, & si secundum nomen personamque aliquis erat, secundū rem meritorumque nullus erat. Tandem missum est contra illum verbum domini, cum quo vel per quod iudices vel seniores omnes, tam veteres quam novi, meruerunt sedere coronati. Prædixi enim, ait dominus, quod iudicaturus essem domum eius in æternum propter iniquitatem, eo quod noverit indignè agere filios suos, & non corripuit eos. Ideo iuravi domui Heli, quod non existeret iniquitas domus eius victimis & muneribus usque in æternum. Post hæc dicta eius, sine probat, quantum à cunctis iudicibus siue senioribus coronatis, ut iam dictum est, & super sedilia sedentibus, meritum eius differat. Vir ille qui ex acie iugerat, nuntiabat ei dicens. Fugit Israel coram Philistiim, & ruina magna facta est in populo. Insuper & duo filij tui Ophni & Phinees occisi sunt, & arca dei capta est. Cumque ille nominasset arcam dei, cecidit Heli de sella retrorsum iuxta ostium & fractis ceruicibus mortuus est. Nimirum cadendo de sella retrorsum, & fractis ceruicibus, moriendo palam fecit, quod neque sedile, neque coronam auream meretur habere inter iudices alios. Proinde confestim condolendo scriptura subiungit, Senex enim erat vir, & grandævus, & ipse iudicavit Israel quadraginta annis. Dolendum quippe est illi, quod cum tot annis iudicaverit Israel, nihil usquam memorabile, vel iudicis officio dignum gessit.

Quid sit apud Esaiam, *Voca nomen eius, accelera spolia detrahe, festina predicari.*

CAPUT XI.

Locus. Esai. 2.

Quæ vel quanta in gestis eorundem iudicum signata sint mysteria, iudicis æterni, verbi dei Iesu Christi, perquirere præsentis non est propositi. Verumtamen hoc in laudem eiusdem verbi dei, eiusdem Iesu Christi breuiter dictum sit, quia recte vocatum est nomen eius apud Esaiam, *Accelera spolia detrahe, festina de prædari.* Quia videlicet qui victoriosos iudices illos fecit & per illos vicit, ipse est Christus Iesus verbum dei. Ex hoc namque vocatur, accelera spolia detrahe, festina predicari, quia antequam puer fieret & sciret vocare patrem suum & matrem suam, id est, antequam nasceretur de muliere, & subditus parentibus experiretur infirmitatem nostram, abstulit fortitudinem Damasci & spolia Samariæ, quæ videlicet Damascus & Samaria tunc iunctis viribus, Iudam, unde nasciturus erat idem puer, debellabant & exterminare volebant. Planè grandis acceleratio, magna festinatio, quæpiam prius spolia detrahere, quam de matre natum esse, prius in bello prædari, quam in utero concipi. Nunquid autem ipsum solum prius fecit, nunquid solius Samariæ spolia, solius Damasci fortitudinem prius abstulit, imò & antequam ipse in iudice Sampson & prædatus est, & spolia detraxit, ut ille in mandibula asini, in maxilla pulli asinarum mille viros dederet, tandemque plures moriens interficeret, quam antea vivus occiderat. Similiter & in cæteris ipse spolia detraxit, ipse prædatus est, & Israel defendit, nondum puer aut homo factus, sed ab æterno deus verbum dei.

Idem Verbum dei & per David vicisse, quod antea per iudices vicerat.

CAPUT XII.

Ibidem.

2. Reg. 21.

Psal. 2.

Quod si rectè, imò quia rectè sentitur de iudicibus memoratis, quanto magis idem de victoriis illas fecit per manus David, qui post illos sedet in solio regni. Quis enim alius vocatur (ut iam dictum est) *Accelera spolia detrahe, festina prædari.* Ipse est filius David, filius dei verbum deus, verbum dei, qui multum accelerauit, multum festinauit, celerrimè spolia detraxit, festinanter prædatus est. Quia videlicet antequam sciret vocare patrem suum David, & matrem suam virginem ex stirpe David, percussit Goliath Philistæum in manu eiusdem David, uid adhuc pueri, nedumque filium ullum habentis. Et cætera fecit per eum, quæ usque hodie miramur in tribus fortissimis David, scilicet sapientia, humilitate atque fortitudine eius, in quibus cæterorum nullus ei adæquari potuit. David enim sedens in cathedra sapientissimus, hoc est præconium sapientie eius. Ipse est quasi tenerimus ligni vermiculus, hoc est testimoniū humilitatis eius. Qui octingentos interfecit impetu vno, hoc est experimentū fortitudinis eius. Quis, inquit, alius in David, & per eiusmodi fortissimos David operatus est, nisi verbū deus filius carnis eius futurus, ita præfens ipsi David, ut iam in persona eius ipse David loqueretur, ipse in eodē David, propriis vocibus suis de semetipso futura, quasi iam præterita vaticinaret. Exple gratias. Ego au-

Ego autem constitutus sum rex ab eo, super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptū eius. Dominus dixit ad me, filius meus es tu. Item, Foderunt manus meas & pedes meos. Non opus est aliter, quod omnibus notum est, voces istas esse proprias eius, qui cum in forma dei esset, humiliare semetipsum habebat, ita ut crucifigeretur, quod est fodi manus eius & pedes eius. Non ergo mirum, quod pugnabat iam & triumphabat verbum ipsum per manum David, cum loqueretur in sua persona per os David.

Quare David non edificavit domum domini.

CAP. XIII.

Sed ecce hic illud occurrit, quod (sicut refert scriptura libri Paralipomenon) dixit ipse David ad Salomonem filium suum. *Fill mi, voluntatis meæ fuerat, ut edificarem domum nomini domini dei mei, sed factus est ad me sermo domini dicens. Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti, non poteris edificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me. Item ad populum, Audite, ait, me fratres mei & populus meus. Cogitavi ut edificarem domum, in qua requiesceret arca foederis domini, & scabellū pedum dei nostri, ad edificandum omnia præparavi. Deus autem dixit mihi, Non edificabis domum nomini meo, eo quod sis vir bellator, & sanguinem fuderis. Dicit ergo aliquis, Si prælia quæ gessit David, merita vel dignitatem eius diminuerunt, ut non mereretur edificare domū nomini domini, quomodo tu dicis, eadē prælia David, prælia fuisse verbi domini, & ideo rectè concelebrari laudibus ecclesiasticis. Vel si iure prælia siue victorias eius concelebrat ecclesia, ut verè bella domini, cur propter illa non poteris, ait dominus, domū nomini meo edificare, tanto effuso sanguine coram me. Ad hæc, inquam, non omnia bella quæ gessit David ascribimus verbo domini, sed ea tantum quæ gessit in verbo domini, zelo domini, pro defensione populi domini, quorum primum vel maximum fuit, quod percussit Philistæum, qui blasphemavit deum Israel, & abstulit opprobrium ab Israel. Cæterum ea quæ gessit, ut vir bellator exercitio militari, non a deo prædicantur, nisi ubi manifestè operata est virtus nominis domini. Maxime autem sanguinem Viriæ Ethæi in peccatum, & magni meriti diminutionem sibi reputare potuit. Unde notandum, quod antequam sanguinem illum effudisset, factum quidem est, quod scriptura refert, venisse Nathan ad David, domino dicente. Non tu edificabis mihi domum ad habitandum. Sed causa ista ibi dicta non est, eo quod vir bellator sis, & sanguinem effuderis, quando ipse ad Salomonem filium suum, siue ad populum, sic & sic loquutus est, ut iam diximus. Iam dudum sanguinem Viriæ fuderat, & maxime cum illius meritum eiusmodi sibi met diminutum existimare poterat. Igitur si nullum interfecisset, nisi pro zelo domini, cooperante verbo domini, hoc indubitanter sciendum, quia nihil sibi obsuisset effuso sanguinis ad edificandum domum domini. Nam & Moses Aegyptium interfecit, & nihilominus tabernaculum domini in eremo, & omnem ritum sanctuarii facere vel ordinare dignus extitit. Et Phinees zelo bono virum Israelitem cum Moabitide fornicantem pariter confodit, & propter hoc. Ecce, inquit dominus, do ei pacem foederis mei, & erit tam ipsi, quam seminis illius pactum sacerdotis sempiternum.*

Proiecto Saul, & electo David, impletum esse quod dictum est, Dominus pauperem facit ac ditat, humiliat & sublimat.

CAP. XIII.

In isto primum magnificè impleta est verbi domini veritas, quam paulo ante ipsum ore prophetico Anna cecinerat. Dominus pauperem facit & ditat, humiliat & sublimat, suscitans de pulvere egenum, & de stercore erigens pauperem, ut sedeat cum principibus & solium gloriæ teneat. Tunc enim, cum dives & sublimis esset Saul, hic autem pauper & humilis, tanta permutatio facta est, ut hic pauper & humilis dives fieret, & hic sublimis suscitatus de pulvere, & tenens solium gloriæ. Saul autem ita pauper & humiliatus est, ut maligno spiritui traditus, suimet impos existeret. Hæc talia sunt qualia considerans quisque, rectè dicat, *Miserere cordiam & iudicium cantabo tibi domine.* Magna quippe in David misericordia, magnum in Saul iudicium, magnum in utroque exemplum, ut obediatur verbo domini. Etenim si rectè perpendis, propter inobedientie peccatum Saul abiectus est, dicente Samuele. Nunquid vult dominus holocausta, aut victimas, & non potius ut obediatur voci domini? Melior enim est inobedientia quam victimæ. & auscultare magis quam offerre adipem arietum, quoniam est quasi peccatum ariolandi repugnare. & quasi zelus idololatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergo, quod abiecit sermonem domini, abiecit te dominus ne sis rex. Cum hoc antiquiore testimonio vera est illa sententia posterior eiusdem verbi incarnati, qua dicit. Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, spargit, quod est dicere. Quantumcunque quis offerat, quantascunque videatur habere virtutes, si verbum domini contemnit, versa vice contemnit eum verbum domini, & vili sit atque contemptibilis, & ipsa etiam quæ videntur ab eo rectè facta, præsumptioni & vanæ gloriæ reputabuntur, non mercedi.

Quomodo

Quomodo Saul, & quomodo David contempserint verbum domini. CAP. XV.

AT vero quomodo David quoque scriptura redarguit de contemptu verbi domini, dicente ad eum domino. Quare ergo contempsisti verbum domini, ut faceres malum in conspectu meo. Vxorera Vriæ Ethæi tulisti, & ipsum interfecisti gladio filiorum Ammon. Diligenter distinguendum est, ne Saul videatur compar David in quantitate peccati, in contemptu verbi domini. Dicimus ergo omnes quidem peccatores (verbi gratia) moechos siue homicidas, in hoc ipso quod moechati sunt, vel occiderunt, contempsisse verbum domini, Quia videlicet omni homini, absque personarum distinctione dicit lex scripta, dicit lex naturalis. Non occides, non moechaberis, & quod tibi non vis fieri, alijs ne feceris. Contempsit ergo David quoque quodammodo verbum domini, quia videlicet non ignorabat scripturam & voluntatem domini, siue verbi domini, & tamen moechatus est, & occidit. Veruntamen plurimum differt modus peccati siue prauaricationis, quando idipsum quod communiter omnibus imperat lex siue verbum domini, singulariter personæ cuiuslibet indicit dominus aut verbum domini, & sic quoque contemnitur dignatio domini, nec obeditur illi. Huius criminis tam magni contemptus, reus extitit Saul, nam in Exodo dixerat dominus ad Moysen. Scribe hoc ob monumentum in libro, & trade auribus Iosue. Delebo enim memoriam Amalech sub cælo. Statimque subiunctum est ibidem. Aedificauit Moyses altare, & vocauit nomen eius, Dominus exultatio mea, dicens, quia manus solius domini & bellum dei erit contra Amalech generatione & generationem. Hoc modo dictum fuerat communiter cunctis, ut essent hostes Amalech, & memoriam eius delere cuperent causa domini. Singulariter vero post multa tempora Saulem dominus eiusdem belli sui ministrum esse voluit, ita dignatione sua præcipiens illi. Recensui quæcunque fecit Amalech Israeli, quomodo restitit ei in via, cum ascenderet de Aegypto. Nunc ergo vade, & percutere Amalech, siue vade & interfice peccatores Amalech, & pugnabis contra eos usque ad interfectionem eorum. Hanc dignationem domini parupendit, hunc sermonem domini contempsit ille, iam non paruus in oculis suis. Talis contemptus nequaquam reus extitit David, quinimo in omnibus quæcunque personæ eius sunt mandata in sermone domini, strennuè adimpleuit, & ubi de transgressione legis communis redargutus est, humilem obrulit confessionem, dicens. Peccaui, non in corde duplici.

Quod utrique se peccasse confessi sint, & quare huius confessio accepta, illius reiecta sit.

CAP. XVI.

Conferre nunc libet vtriusque confessiones, quomodo & Saul, peccaui, dixit, eodem verbo quo David. Quæ causæ eandem in ambobus vocem confessionis discernant, non longè querantur. Nam statim ex subsequentibus ipsorum sermonibus inueniunt. Cum dixisset Samuel ad Saul. Non reuertar tecum, quia proiecasti sermonem domini, & proiecit te dominus, nescis rex super Israel. Porro, triumphator in Israel non parceret, & poenitudine non flectetur. Neque enim homo est, ut agar poenitentiam. Ille ait, Peccaui, sed nunc honora me coram senibus populi mei, & coram Israel, & reuere mecum, ut adorem dominum deum tuum. David autem dicit, Miserere mei deus, quia tibi soli peccaui. Miserere mei ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Perpende nunc quàm longissimè contra inuicem causæ istæ disparentur, quia videlicet dicendo peccaui, alter propriam gloriam quæsiuit, alter gloriam dei. Saul dicendo peccaui, & subiungendo, sed nunc honora me coram senibus populi mei, quos debemus intelligere homines suæ tribus, scilicet filios Benjamin, & coram Israel, & reuere mecum, ut adorem dominum, nonne propriam gloriam quæsiuit? Homo quippe secularis animi, totusque deditus ambitioni, etiam ad adorandum dominum pompaticè solitus ingredi, hoc dolebat, si in tempore tali, in tanti triumphi festiuitate, tantus propheta sese subtraheret eius comitatu, & idcirco semel, & iterum dicebat, peccaui. Profecto huiusmodi intentionis confessione semetipsum vinci non patitur omnipotens sermo domini, unde & hoc ille audire meruit. Porro, triumphator in Israel non parceret, & poenitudine non flectetur. At vero David dicendo, Miserere mei, ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris, nonne (sicut iam dictum est) gloriam dei quæsiuit? Homo quippe humilis spiritu, cum cura suæ saluationis, maximam habebat sollicitudinè pro gloria dei, quam in eo considerabat, ut ille fidelis in promisso, verus & iustus prædicaretur in iuramento, quod illum promississe atque iurasse testatus fuerat, dicens, iurauit dominus veritatem David, & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Pro hoc (inquam) sollicitus, ne sua iniquitate superatus promissum solueret, iuramentumque irritum faceret, dicebat desiderantissimus gloriæ dei, ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris, quod est dicere, ut fidelis permanens deus, ut sermo tuus, qui factus est ad me, non sit in illo est & non, sed sit in illo est, nec iudicari possis, quod leuitate aut mutabilitate usus sis. Et sicut de cæteris, ita quoque de isto promisso vel iuramento ad me facto veraciter omnis sexus, omnis ætas dicere possit, & ego cum illis, Quotquot enim promissiones dei sunt, in illo

in illo est. Ideo & per ipsum amen deo ad gloriam nostram. Propterea cum diceret, Peccaui, Reg. 18. domino, statim audire meruit hoc in verbo domini, Dominus quoque transtulit peccatum tuum. Non morieris.

David exauditus esse, quia secundum voluntatem dei petierat. CAP. XVII.

Exauditus est igitur David, & rectè, quia secundum voluntatem dei petiuit, dicendo. Ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Hæc est (inquit Iohannes) fiducia, quam habemus ad eum, quia quodcunque petierimus secundum voluntatem eius, audit nos. Erat enim voluntas dei, ut sermo eius impleretur, ut verbum promissionis prius ad Abraham, deinde factum ad David perficeretur. Quia videlicet salutem mundi volens & providens deus, hoc proposuerat, ut verbum suum de semine illorum incarnaretur. Quod si iniquitas David fidem promittentis euacuasset, ut de promissione poenitens sententiam demutaret, & promissum non impleteret, nunquid hodie tam securi cum Apostolo declamaremus. Est autem deus verax, omnis homo mendax, sicut scriptum est. Ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Imò qualiter hodie cum genere humano actum esset, si deus per singulos dies irascere retur, si non sine poenitentia essent dona & vocatio eius, si statim ubi iniquitas cuiusquam abundaret, sese gratia eius subtraheret? Voluntas ergo dei erat, ut propositum seu verbum promissionis eius ad victoriam perduceretur. Et ut quamuis omnis homo coram ipso inueniretur mendax, ipse nihilominus permaneret verax. Et quia secundum hanc eius voluntatem (ut iam dictum est) petiuit David, idcirco exaudiri dignus fuit, tanquam vnus ex optimis adiutoribus dei, quærentibus gloriam dei, amatoribus iustitiæ dei, desideratoribus propositi dei.

Quod deus in sermonibus suis iustificari visus non fuisset, nisi David misertus esset.

CAP. XVIII.

Qualem putas haberent querelam, non solum David, sed & omnes, qui iudicare nossent de sermonibus dei, nisi misertus fuisset illi poenitenti, ut inuolaram conseruaret fidem suæ promissionis? Animaduerte quæ dicuntur. Aliter præcauendum erat deo de sermonibus suis cum David habitis in promittendo, quàm de his sermonibus, quos locutus est ad multos alios. Quare? Quia videlicet cum multis alijs loquens bona sua conditionaliter illis promissit (Exem. 1. Reg. 12. pli gratia) ut Saul & populo, qui illum sibi regem expetiuit. Si (inquit) timueritis dominum, & serueritis ei, & audieritis vocem eius, & non exasperaueritis os domini, eritis & vos, & rex qui imperat vobis, sequentes dominum deum vestrum. Quod si perseueraueritis in malitia, & vos & rex vester pariter peribitis. Similiter ad Salomonem, Si ambulaueris (ait) in vijs meis, & custodieris præcepta mea & mandata mea, sicut ambulauit pater tuus, longos faciam dies tuos. Porro, ad David absque conditionibus locutus est, quemadmodum & ad Abraham. De fructu (inquens) ventris tui ponam super sedem tuam, Non dixit ad Abraham, Si custodieris vias meas, adducam ad te omnia quæ locutus sum ad te, sed ita dixit ad eum. Num cælare poterò Abraham quæ gesturus sum, cum futurus sit in gentem magnam, & benedicendæ sint in eo omnes nationes terræ? Scio enim, quod præceptorum sit filijs suis, & domui suæ post se, ut custodiant viam domini, & faciant iustitiam & iudicium, ut adducat dominus propter Abraham omnia quæ locutus est ad eum, Iidem de Isaac & Iacob & de Moysè, ad quem dixit dominus deus. Ego ostendam omne bonum tibi, & inuocabo in nomine domini coram te. Diligenter (inquam) animaduertendum est, quod non sunt conditionales locutiones, siue promissiones, & idcirco deum volentem iustificari in sermonibus suis, & vincere cum iudicatur, oportuit meminisse suæ spontaneæ promissionis, ut ipse esset verax quantumcunque abundaret iniquitas seminis illorum quibus promiserat, quibus iurauerat. Hoc scientes iurisperiti Moyses atque David, tenebat deum ille dicendo. Recordare Abraham, Isaac, & Iacob, quibus iurasti, iste dicendo, Miserere mei, ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

Promissiones legis cum conditione, promissiones autem Abraham & David absque conditione factas fuisse.

CAP. XIX.

Ad huiusmodi pertinet illud Apostoli ad Romanos. Non enim per legem promissio Abraham aut semini eius, ut hæres esset mundi, sed per iustitiam fidei. Si enim ipse, qui ad legem pertinent, heredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio, lex enim iram operatur, ubi enim non est lex, nec præuaricatio, ideo ex fide ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini Abraham, non ei, qui ex lege est solus, sed ei, qui ex fide est Abraham, qui est pater omnium nostrum, sicut scriptum est. Quia patrem multarum gentium posuit ante deum, cui credidisti. Cum hæc dicit, reuera deum iustificat in sermonibus eius, ut apud illos, quibus legem dedit, vel qui ex lege sunt, non quasi debitor teneatur, vincatque cum iudicatur. Apud illos autem, qui ex fide sunt Abraham, debitor fuisse non negetur. Lex namque tota condicionalis est, & sub conditione dari coepit in monte Synai, mense tertio egressionis filiorum Israel de terra Aegypti, præmissio

Deut. 4.

Psal. 72.

Genes. 22.

Rom. 4.

Iohan. 3.

Roma. 4.

Fidem exi-
nare.

Exodi. 19.

Psal. 111.

Roma. 1.
Iustitia fidei

premissio namque hoc. Vos ipsi vidistis quae fecerim Aegyptiis, quomodo portauerim vos super alas aquilarum. Statim mandata & legem daturus sic incipit. Si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculiū de cunctis populis. Mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi regnum sacerdotale, & gens sancta. Sub hoc tenore conditionis tota lex procedit. Si (inquit) postquam audieritis haec iudicia, & custodieritis ea, & feceritis, custodiet & dominus deus tuus pactum tibi, & misericordiam quam iuravi patribus tuis &c. Cum ergo tanta multitudo eorum qui ex lege sunt, vel esse volunt, excluditur, ut non sint in peculiū domino iuxta praescriptam sponsonem eius, nunquid propter hoc in iudicium vocandus est deus iudicatur quidem, quoniam & ipse praesto est, dicens in Esaia. Quis est qui iudicatur mecum, veniat, iudicetur inquam, sed statim vincit, quia videlicet illi non custodierunt quod in conditione positum fuit, id est, non audierunt vocem eius, non custodierunt pactum eius, imò omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, nō est vique ad vnum. Atque hoc modo lex fram operatur, dum in iudicio recitat illud, quod in conditione posuit deus, proinde melius quod absque conditione facta promissio, & cum iuramento firmata est re-promissio. Non enim dixit deus ad Abraham, si hoc vel illud feceris, si sic vel sic ambulaueris, si haec vel illa mandata mea custodieris, in semine tuo benedicentur omnes gentes, sed absque vlla (ut iam dictum est) conditione, & omnino de futurorum obseruationibus tacens, Per me metipsum (inquit) iuravi, quia fecisti rem hanc, & nō pepercasti filio tuo vnigenito, benedicam tibi, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae, quoniam obedisti voci meae. Hinc Apostolus ad Romanos, Vbi (inquit) non est lex, nec praeuaricatio. Quomodo enim propter aliquam iniquitatis abundantiam, vel ipsi Abraham, vel posteris eius subtrahere posset tanquam praeuaricatoribus iustitia dei, quod taliter promissit. Non fuit ibi lex, id est, conditio de futura obseruatione cuiusquam mandati, & idcirco nec praeuaricatio nominari posset in aliquo peccato, per quam liceret deo (quoniam verax est) mutare verbum suae promissionis.

Quid sit quod Apostolus ait: Si enim, qui ex lege, haeredes sunt, exinanita est fides, abolita est repromissio.

CAP. XX.

Libet intueri etiam illud, quā sapienter, quā veraciter loco memorato Apostolus dixerit. Si enim qui ex lege haeredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio. Quod est dicere, Si ob meritum susceptae legis, factū esse putas, ut in semine Abraham, quod est Christus, benedicerentur omnes gentes, cum ante datam legem quadringentos & triginta annos promissio praecesserit, nonne mutabilem facis deum, & immutabilem promissi sui? Magna quippe mutabilitas, grandis immutatio est, illud post tantos annos proponere pro mercede futuri seculi, quod prius cum iuramento gratis promissit, praesertim cum sic promissio iam dedisse fuerit. Et quis vnquam homo fidelis illud quod dudum amico suo gratis dedit, postea facere potest mercedem futuri seculi, quāto magis nec deus taliter fecit, nec deum taliter facere decuit. hoc namque esset exinanire fidem, abolere promissionem, si post tot annos patribus defunctis ita loqueretur ad filios, dicens, Si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, com-plebo promissiones meas, ut in semine Abraham benedicantur omnes gentes. Quod videlicet vnicum semen Christus est. Non conueniret, non congrueret, imò indecens esset deo veraci, qui sicut alia scriptura testatur, Semel loquitur, & secundo idipsum non repetiuit, non immutauit, sed aliud dixit, aliud superaddidit. Si audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculiū de cunctis populis, dabo vobis terram fluentem lac & mel, custodiam vobis pactum meum & misericordiam, quam iuravi patribus vestris, quam vtrique si non custodiero praeuaricantibus vobis, nihilominus tamen custodiam patribus vestris quibus iuravi, & omnibus gentibus siue populis, qui ex illorum fide sunt vel erunt, quia non vobis solum, sed & omnibus gentibus benedictionē promissi in semine eius. Idem est in David. Similiter namque hoc esset exinanire fidem, abolere promissionem, si quod promiserat, & iurauerat ex gratia, per legem destrueret propter subreptitiam delicta. Quod quia non fecit, sed fidelis permansit in omnibus verbis suis, semel inquit, iuravi in sancto meo, si David mentiar? Semen eius in eternum manebit. Ergo iustificatur in sermonibus suis, & vincit dum iudicatur, quia mutabilitatis non potest argui.

Quid sit quod idem Apostolus ait: Iustitiam dei in euangelio reuelari ex fide in fidem, & quoniam illa iustitia sit.

CAP. XXI.

Quam aliam iustitiam dei puramus in euangelio reuelari, sicut Apostolus dicit. Iustitia enim dei in eo reuelatur ex fide in fidem, sicut scriptum est. Iustus autem ex fide viuere. Iustitia dei, incarnatio est filij dei, qui factus est ei ex semine David secundum carnem, incarnatio, inquam, vel aduentus Iesu Christi filij David, filij Abraham. Haec iustitia in euangelio reuelatur. Num parua est haec iustitia dei non parua, sed verē magna, & valde laudabilis, quia pe illam incarnationem, dum sit ex semine David, iustificatur deus in sermonibus suis, implendū quo

quod promissit, custodiendo quod iurauit deus verax & fidelis. Attende perpulchram huius iustitiae diffinitionem. Iustitia (inquit) ex fide in fidem. Cuius ex fide, nisi eius qui promissit, qui iurauit? Cuius in fidem, nisi eius qui promittenti credidit, qui iuramenti fidem adhibuit, scilicet Abraham siue David? Iustitia haec alta est, & alia illorum Israelitarū, qui non sunt Israelitae veri. Quia suam quaerentes statuere iustitiam, huic iustitiae non sunt subiecti. Quānam est illorum iustitia? Nimirum iustitia non ex fide in fidem, sed quasi ex operibus in opera. Quasi Abraham ex operibus iustificatus sit, cum scriptura dicat. Credidit Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Et quasi ipsi ex operibus iustificari possint, cum item scriptura dicat. Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Bene ergo iustitia dei, quae in euangelio reuelatur, definita est, dicendo. Iustitia ex fide in fidem, quia videlicet quod dei filius incarnatus est, & quod in isto semine benedicuntur omnes gentes, ex fide est dei, de quo scriptum est. Fidelis deus in omnibus verbis suis. Quia neque David, neque ceterorum peccatis offensus est siue transuersus, quin magna fide impleteret, quod magna gratia promissit. & iustitia haec in fidem tendit, quia non propter opera, sed propter fidem possibile est quempiam coram illo iustificari, dicente scriptura. Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Idcirco sic scriptū est. Iustus ex fide viuere. Quia propter solum deum, qui solus sanctus est, in omnibus operibus suis, quicunque iustus est, viuere. non ex operibus, sed ex fide habet hoc ipsum, quod iustus ex fide viuere. Nam si quis velit operum iustitiam recte diiudicare, non foris in oculo, sed in secreto conscientiae suae, nunquā improbabat in semetipso dictū a quodā. Quasi pannus menstruatē vniuersae iustitiae nostrae.

Verbum dei tam in Saul, quā in David veritatis palmā obtinuisse. CAP. XXII.

Igitur, quia ex fide in fidem, idcirco firma est promissio ipsi David, & ecce nunc viuere, nec vncūq; viuere, verumetiam permanet in abundantiori gratia patriarcha, rex, & propheta. Patriarcha, quia promissio specialiter ad hunc post Abraham facta est, ut esset pater beati seminis, quod est Christus, qui non erubescit vocari filius David, cum sit ipse dominus David, filius secundum carnem, dominus secundum diuinitatem. Rex idem, & non quomodocūq; sed secundum electionem dei, & quod amplius & magnificentius est, secundum cor dei. Quaeuit sibi dominus, ait Samuel ad Saul, virum iuxta cor suum, & praecepit ei dominus, ut esset dux super populum suum, eo quod non seruaueris quod praecepit dominus. Cuius rei Paulus quoque in actibus Apostolorum ita meminit. Et amoro Saul suscitauit illis David regem, cui & testimonium perhibens dixit. Inueni David filium Iesse, virū secundū cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. Iste sermo longē ab electione Saul distinguit electionem David. Nam & illum elegisse dicitur dominus, dicente Samuele ad omnem populum, cum ille in medio staret altior vniuerso populo ab humero & sursum. Certē videtis quem elegit dominus, quoniam non est similis ei in omni populo. Ergo & illum elegit quidem dominus, sed non secundum cor suum, imò secundum cor populi vanum & superbum, & secundū furorem suum. Ille namque maximē vel in primis erat, super quo apud Ozeē taliter Israelē increpat. Vbi est rex tuus? maximē nunc saluet te in omnibus vrbibus tuis, & iudices tui, de quibus dixisti, Da mihi regem & principem? Dabo tibi regem in furore meo & auferam in indignatione mea. Illam quippe in tanto furore suo dedit, ut diceret ad Samuel. Non te abiecerunt, sed me, ne regnē super eos &c. Item, in tanta indignatione illum abstulit, ut ille daemoniacus fieret, sicut scriptum est. Spiritus autem domini recessit a Saul, & exagitabat eum spiritus nequam a domino. Haec nunc idcirco commemorauerim, ne vel in Saul verbum domini a proposito cecidisse, palmamque iustitiae videatur amisisse, eligēdo illum, qui electione dignus non fuerit. Propheta idem David, nō quāvis cūq; sed tam proprius, tam familiaris verbo dei, ut eiusdem verbi persona propria (futurae incarnationis, passionis, resurrectionis, & ascensionis suae) mysteria clarius atque honorius loqueretur per os David, quā per os alicuius ex ceteris cum suauitate harmonicae dulcedinis. Nunquid vel ista gratia post lapsum caruit? Non vtrique, nam docebo (inquit) iniquos vias tuas, subauditur, eadem qua prius prophetica gratia.

Quomodo appareat in duobus illis verum esse sapientia dictum: Melius est duo simul esse quā vnum.

CAP. XXIII.

Apparet nunc in istis, quā veraciter sapientia dixerit. Melius est duos simul esse quā vnum. habent enim emolimentū societatis suae, si vnus ceciderit, ab altero subleuatur. Vt soli, quia cum ceciderit, non habet subleuantem, & si dormierint duo souebūtur mutuō. Vnus quomodo calefiat? & si quispiam praeualuerit contra vnum, duo resistunt ei. In istis, inquam, scilicet in Saul, & in David apparet, quā vera, quā pulchra sint haec. Quid enim est vnum vel solum esse, nisi sermonem domini proiectum? Et quid est duos simul esse, nisi sermonem domini in itinere vitae huius, siue in leculo conscientiae sociū habere? Hoc multo melius est, nam. Vt soli (inquit) quia cum ceciderit non habet subleuantem. Vt ergo Sauli, qui quando cecidit solus fuit, non habens subleuantem, scilicet domini sermonem. Proiecerat enim illum. Vnde & dictū est ad

est ad eum. Non reuertar tecum, quia proiecasti sermonem domini, & proiecit te dominus, ne sis rex super Israel. Porro David sermonem domini habuit socium in domo pectoris, in sinu fidei. Duo igitur erant videlicet ipse David, & sermo domini, vnus cecidit, & ab altero sulcitus est. Quid isto verius? Cecidit David, & a sermone domini, qui cadere non nouit, sulcitus est fortiter inuitens illi, & dicens deo. Miserere mei, vt iustificeris in sermonibus tuis. Subleuatus est, & dormierunt duo, & vsque in finem vitæ ipsius David fouebantur mutuo. Nam sermo domini fouebat David, tam nocturna, quam diurna meditatione sui, quemadmodum ille dicit. Et meditatus sum nocte cum corde meo. Item, tota die meditatio mea est. Hoc erat foueri David, id est, delectari. Nam memor fui (inquit) dei, & delectatus sum. Fouebatur, id est, delectabatur ipse sermo, videlicet requiescendo in suauissima humilitate David, dicentis deo. Memor esto verbi tui seruo tuo. Item. Non nobis domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam, quasi sumus met negligens tantummodo de verbo dei, verbo repromissionis, quod apud se habebat sollicitus erat, ne obliuioni traderetur, non ignorans, quia custodiente & glorificante deo verbum hoc, ipse pariter custodiretur, & particeps existeret gloriæ, iuxta quod illic dictum est. Habent enim emolumentum societatis suæ. Præualuerat quispiam contra vnum, sed duo restiterunt ei. Vnus namque tunc erat David, quando acciderat, vt surgeret de stratu suo post meridiem, & visa vxore alterius incideret in concupiscentiâ eius. Vnus erat, quia a solita meditatione verbi dei animus eius secesserat, & ob hoc præualuit contra eum ille, qui per Nathan peregrinus dicitur, scilicet diabolus a ciuitate & regno dei alienus, sed restiterunt ei duo, de quibus iam dictum est, & alter sulcitus est ab altero, quia subleuatus est David verbi dei subsidio, vt peristeret in multiplici gratia, propheta (vt iam dictum est) & rex, & patriarcha.

Salomonem habuisse quidem verbum dei, sed non quiescente cum eo, vt foueretur, ideoque cecidisse, nec subleuatum esse.

CAP. XXIII.

AT ipse per quem taliter locuta fuerat sapientia, Salomon rex filius eiusdem David, multo grauius cecidit. Multo namque grauius est zelus idololatriæ, quam adulterij factus siue homicidij. Amauit mulieres alienigenas multas, & ita per illas deprauatus est cor eius, vt deos alienos sequeretur, & colebat Astartem deam Sydoniorum, & Chamos deum Moabitarum, & Moloeh deum Ammonitarum. Quid ergo dicemus? Nonne modo supradicto simul erant duo? Perspicuum est, & negari non potest, quin fuerit cum illo sermo domini, quin de pectore & ore eius, tanquam de templo suo sese manifestauerit dictis & factis. Quomodo ergo ita cecidit tanquam solus esset & subleuantem non haberet? Ad hæc inquam, Erant quidem duo, sed non erat illis quiesca dormitio, vt dormirent pariter, & foueretur mutuo. Quidam alius intererat, & inter strepebat semper inquietus & infestus, scilicet amor presentis seculi, qui lægè dissentit a verbo dei. Ille in angulo absconditus non patiebatur, vt illi duo bene essent simul, & quieta dormitione foueretur simul. Illum talem scilicet seculi amorem, ibi familiarem fuisse, & in cordis eius mansionem diu mansisse, illud satis innuit, quod iratus dominus super auersione Salomonis taliter dixit. Quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pactum meum &c. Dicendo namque habuisti hoc apud te, satis indicat non repentinam tentationem superuenisse, sed morbo inueterato vitiosam eius intentionem fuisse. Quod etiam in eo satis animaduerti potest, quod cum in initio magna dignatione apparens dominus dixisset illi. Pete quod vis vt dem tibi, & tanta sibi oblata gratia, posset æternitatem gloriæ celestis vna petitione adipisci, quæ summa beatitudo est. Ille temporalis gloria delectatus, & apud homines volens haberi gloriosus, leue seu mediocre bonum petiuit. Dabis (inquit) seruo tuo cor docile, vt iudicare possit populum tuum, & discernere inter bonum & malum. Et quidem bonum erat quod petiuit, & melius quam si petisset dies multos, aut tale quid, quod bonum quidem est, sed exile & infirmum, & hoc magis placuit domino, quod si petiuit, quam si petisset quidpiam eiusmodi, dies multos, aut diuitias, aut animas inimicorum suorum. Sed cur non dixit, sicut dixerat pater eius David. Vnam petij a domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ: videlicet, quia cor eius non erat perfectum cum domino deo suo, sicut scriptura testatur, sicut cor David patris sui.

Propter peccata filiorum David, non auersum esse propositum dei, quia iurauerat illi.

CAP. XXV.

NVm igitur vel in isto cecidit verbum dei, & quod proposuerat deus potuit auertere. Non utique, imò palmam iustitiæ præclarior obtrinet, scriptura sic determinante. Veruntamen (inquit dominus) in diebus tuis non faciam propter David patrem tuum, de manu filij sui scindam illud, nec totum regnum auferam, sed tribum vnā dabo filio tuo propter David seruum meum, & Hierusalem quam elegi. Item ad Hieroboam. Nec auferam (inquit) de manu Salomonis omne regnum, sed ducem ponam eum cunctis diebus vitæ tuæ, propter David seruum meum, quem elegi. Auferam autem de manu filij eius regnum, & dabo tibi decem tribus. Filio autem eius dabo

eius dabo tribum vnā, vt remaneat lucerna David seruo meo cunctis diebus coram me in Hierusalem ciuitate quam elegi, vt esset nomen meum ibi. Cum hæc dicit omnipotens deus, utique tenetur fortitudine verbi sui, memor promissionis suæ, vt sit verax & fidelis, iuxta memoratam superius causam, quam posuit ipse David. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Remanet igitur verbo dei palma veritatis in ipso quoque casu Salomonis. Porro, ipsi David quanta est laus, & quanti præconium meriti, quod faceret deus se propter eum seruare ciuitatem Hierusalem & tribum Iuda ad implendā promissionem veritatis, quæ est incarnatio eiusdem verbi dei de semine Davide. Sic namque loquitur, tanquam homo quispiam grauitè offensus, qui cum habeat causas irascendi, & sperata denegandi, tenetur tamen debitor vt det quamuis inuitus, quia promissit, quia iurauit. At ille non inuitus implere habebat, quod gratis promiserat, & promissum iuramento firmauerat. Quo ergo tendit, dū toties meminit David in transgressionibus posterorum eius & populi, toties ad iracundiam deum prouocantis, dicendo, quod propter David parcat, & non penitus eos delere velit? Videlicet vt magis ac magis abundantia gratiæ eius innorescat, vbi est abundans iniquitas, & nulla ex operibus iustitia, sed de hoc iam larius supra dictum est.

Cur iurare debuerit ac voluerit deus, quem impossibile est mentiri, etiam in his, quæ loquitur absque interpositione iuramenti.

CAP. XXVI.

Vt autem iurare debuerit, vel quam utilitatis rationem in iuramento suo fore considerauit deus, quem impossibile est mentiri, etiam in his quæcunque loquitur absque interpositione iuramenti? Apostolus ad Hebræos euidentius exprimit. Quoniam (inquit) neminem habuit, per quem iuraret maiorem, iurauit per semetipsum. Homines enim per maiorem sui iurant, & omnis controuersie eorum finis ad confirmationem, est iuramentum. In quo abundantius volens deus ostendere pollicitationes hæredibus, immobilitatem consilij sui, interposuit iusiurandum, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri deum, fortissimum solacium habeamus. Hoc tale est, ac si dicat. Deus ante omnia fidem ab omnibus exigit, & sine fide impossibile est placere illi. Porro homines duri sunt, & tardi corde ad credendum, Maxima pars incredulorum est, qui omnino non credunt. Et de alijs quidem non adeo mirum, licet sit damnable malum, de ipsis vtrunque, qui promissionis hæredes esse debuerunt, quorum patribus promissio facta est, & firmata per iuramentum, magis tamen mirandum, quod sint vel fuerint adeo increduli, vt maxime de illis scriptum sit. Generatio praua & exasperans, generatio quæ non direxit cor suum, & non est creditura cum deo spiritus eius. Porro ipsos, qui quæcunque credituri erant, sciebat idem deus difficiles fore ad credendum, sicut & fuerunt, utpote quorum optimis quæ loquuti sunt prophætæ. Igitur quia omnis controuersie hominum finis, ad confirmationem est iuramentum, vt vel sic incredulitati ponerent finem, vt vel sic vigilarent homines ad audiendum, & sentirent fore immobile dei consilium, interposuit iusiurandum. Proinde cum dicit ipse, Sic autem sermo vester, est est, non non. Quod autem his abundantiū est, a malo est, rectè subauditur illius, cuius incredulitas siue dissidentia iurare compellit. Sic namque intelligendo quod dixit, a malo est, humiliter in ipso iuramento dei nostram culpam tarditatem ad credendum, quod vtiq; malum est, quia cum impossibile sit mentiri deum, etiam cum non iurat, pauci comparatione incredulorum crediderunt, in eo quod per semetipsum iurat.

Quid ex causis maxime digni fuerint Abraham & David, verbo promissionis cum iuramento repromittentis.

CAP. XXVII.

QUibus vel ad quos iurauit in promissione seminis, quod est Christus? Duo sunt patriarchæ magni, Abraham atque David, & magna quidem gratia iurauit. Et hoc ante omnia scire debemus, quia fecit hoc ex gratia sua magis quam ex ipsorum meritis. Veruntamen eadem eius gratia præueniente aliquo modo ad hanc dignitatem fuisse præparatam, vt dignaretur deus iuramento sese obligare cum illis. De Abraham manifestius illud est, quia fide obtulit Isaac, cum tentaretur, & vnigenitum offerebat, qui suscepit repromissiones, ad quem dictum est. Quia in Isaac vocabitur tibi semen, arbitrans quia & a mortuis suscitare potens est deus. Ob hanc rem iusta gratia deus, quod dudum absque iuramento promiserat, cum iuramento repromissit, in semine eius benedicendas fore omnes gentes, vtiq; semen Christus est. Porro de David querendum, quam ob virtutem maxime deus illum dignum iudicauerit, vt iuraret illi, sicut testatur ipse, & iam supra memoratum est. Et quidem non ita manifeste de illo scriptura refert sicut Abraham, quod dixerit illi deus. Per memetipsum iurauit, quia fecisti rem hanc vel illam, De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Sed ratio docet, non multo minoris esse meriti, peperisse inimico propter deum, quam non peperisse vnigenito filio propter deum. Hoc fecit David inimico suo infestissimo, querenti animam suam, inimico regi, cuius regnum

Et si sine dubio

sine dubio se suscepit sciebat, ubi peperit ubi querebat animam suam, quod eatenus fuerat inauditum, sicut testatur & ipse Saul, admirans, & dicens ad eum. Quis enim cum inueniret inimicum suum, dimittere eum in viam bonam? Ob hanc maxime causam iuratum illi esse arbitramur, quod semen vel caro eius assumenda foret in solum dei. Quia maxime causa ista facit filios dei, sicut testatur ipse dominus, cum dicit. Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vestris filij patris vestri qui in coelis est. Dilexit inimicum, benefecit illi, non solum parcendo cum occidere posset, verum etiam plangendo, cum ille occisus fuisset, & sicut iam dictum est, maxime pro causa huiusmodi, iuramento dei dignus extitit.

QUARTI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE
VICTORIA VERBI DEI,
LIBER QUINTVS.

Quomodo secundum caput draconis, vitulus scilicet, sub Ieroboam denuo fuerit erectum.

CAP. I.

INTER EA draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus & satanas, cernens proficere promissionis verbum, utpote iam post Abraham, secundo in David iuramento firmatum, magnum inuidie saeuientis incendium versabat, magna veneni sui stimulus ardore totus in semetipso furebat. Sed quid ageret? Dudum exarmatus capite, quod primum crexerat, scilicet regno Aegypti, quando submersus est Pharaon in mari cum curribus & equitibus suis, caput aliud non habebat quod erigeret, id est, regnum aliud, per cuius potentiam sequi posset ad excidium gentis, ex qua implendum erat iam dictum verbum promissionis, quoniam iam regnabat ipsum verbum in David patre, quod futurum erat lux carnis, & idem pater eius sceptrum tenens imperij, fortis atque bellicolus, exercebatur praelijs, glorificabatur victorijs, unde & securius citiarum zabab plaites ille, Verbum dei sonis condecoris musicis. Ardebat igitur inuidie veneno, quo & ipse David pene omnem domum conflagrauit, dum & ipse pariter adulterij simul & homicidij crimen incidit, & de filijs eius vnus, Absalon cruentus fratre interempto, in ipsum patrem arma arripuit, expellens eum de regno, & animam eius querens, ut regnaret pro illo. Quod si peractum fuisset, iam profecto serpens illud caput haberet, per quod verbum dei impugnare, memoriamque eius se abolere posse speraret. Non ita euent, sed Absalon mortuo, & David vitam cum pace completit, & succedens ei filius sensatus, Salomon, eam pace regnavit, & domum pacis nomini domini edificauit. Tandem peccatum eiusdem Salomonis, maligna eiusdem serpentis intentionem adiuuit, ut scinderetur regnum Israel a Domino David, suscepit Ieroboam filio Nabaloeh, qui & continuo duos vitulos aureos fecit, & dixit. Ecce dii tui Israel, qui eduxerunt te de terra Aegypti, ubi se erexit secundum caput draconis, & in illo capite facies fuit vituli cornuti, coepitque cornupeta esse diabolus, agendo & compellendo per vim regiam, ut vitulorum simulachra pro deo colerentur.

Quamuis etiam Baal seruierint, & adorauerint, vitulum tamen caput idololatrie fuisse.

CAP. II.

Quantum putas contra verbum domini vitulus ille, imò in vitulo diabolus, ipse vibratis cornibus insaniuit. Domine, inquit Helias, altaria tua destruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio, & ego derelictus sum solus, & querit animam meam. Iam quidem Israel colebat etiam Baal, agente Iezabel. Et hoc addidit, inquit scriptura, Ahab in opere suo irritans dominum, quod scilicet seruauit Baal & adorauit illum. Sed omnis idololatrie caput in Israel erat cultus vitulorum. Nam & Baal & cetera potentia demoniorum ab alijs gentibus susceperunt, vitulum autem ut colerent, reges Israel a semetipsis excogitauerunt, & in illo scelere omnes perseuerauerunt. Unde in Osee, cum dixisset dominus de regibus & principibus illis, Usquequo non poterunt emundari, continuo causam istam subiunxit, Quia ex Israel ipse est, artifex fecit illi, & non est deus, subauditur vitulus, de quo praemiserat, Proiectus est vitulus tuus Samaria. Et est sensus, Ideo reges & principes Israel non possunt emundari siue reuocari a cultu vituli, quia non per ignorantiam in illo peccant, sed per malitiam, & non ab exteris gentibus decepti cultum illius susceperunt, sed a semetipso excogitauerunt. Unde & congrue dictum est, Artifex scilicet Ieroboam, fecit illi, sicut scriptum est. Dixitque Ieroboam in corde suo. Nunc reuertetur regnum ad domum David, si ascenderit populus iste, ut faciat sacrificia in domo domini in Hierusalem, & excogitato consilio fecit duos vitulos aureos. Artifex ergo fecit illi, quia Ieroboam excogitato

excogitato consilio fecit eum. Igitur quauis Baal, & multa alia idololatrie monstra fuerint in Israel, tamen vitulum illi idololatrie caput recte dixerim, quia videlicet cetera, portenta Israel ab exteris gentibus accepit, & a cultu illorum aliquoties cohiberi potuit. Nam & Baal Iehu delevit de Israel, sed vitulos a semetipso Israel excogitauit, & neque Iehu, neque quisquam regum Israel a cultu illorum unquam recessit. Hoc caput, tamen si mitemus, tamen eque de reliqua perniciosum fuisse populo dei.

CAP. III.

Quare autem facies ex omnibus capitibus, siue faciebatur aduersarij saepe dicti ita potuit mansueta videri, ut ista facies vituli. Facies alie truces sunt, scilicet facies draconis, facies leonis, facies vrsi, facies pardis, facies bestie terribilis & fortis, dentes ferreos habentis, comedentis atque comminuentis, & reliqua pedibus conculcantis, per quae significari iam diximus regna, quae contra promissionis verbum persecutionem fecerunt, regnum Aegyptiorum, regnum Babyloniorum, regnum Persarum & Macedonum, regnum Graecorum, regnum Romanorum. Facies ista vituli, facies est miris, per quam (ut dictum est) denotatur regnum Israel, ex quo Ieroboam vitulos aureos fecit. Num ergo sitat facies ista, mirior est facies illis, ita regnum Israel mitius quam illa regna egit, minus nocuit, imò quanto magis domesticus erat, tanto maiora damna fecit, tanto magis domum subuertit. Quid enim vel quantum fuerat adum, dum occisus propheta domini, & omni populo sequente imperium Iezabel & Achab, solum se derelictum putaret Helias, licet superessent septem millia virorum, quorum genua non sunt incuruata Baal. Et quidem Baal delevit Iehu de Israel, ut iam dictum est, sed cultus vituli & populi cum regibus irremocabiliter capium mente tenuit, & tantum effecit, ut translatus Israel de terra sua, corpore quoque captiuus fieret, captiuitate insolubili praedicente domino in Osee. Quia non addam ultra miseri domui Israel, sed obliuione oblitiscar eorum, & domui Iuda miserebor, id est, decem tribubus sub Assyrijs, in perpetua captiuitate permanentibus, tribum Iuda de Babylonica captiuitate reuocabo, post septuaginta annos. Cetera regna Israel in corpore percusserunt, regnum Israel in anima semetipsum occidit, occidendo prophetas domini propter vitulos, quos nullus ex regibus Israel relinquere voluit. Habebat etiam cum regia vi quandam hypocritam. In quo. In eo videlicet, quod ore retinebat, & commemorabat beneficia dei. Per hoc nequissime peccans, quod illius beneficia mutis & inanimantibus ascribebat vitulorum simulacris dicendo. Ecce dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Et celebrabat diem solennem, in mense octauo decimo quinto die mensis, in similitudinem solennitatis, quae celebrabatur in Iuda.

Quodnam primum verbi dei bellum aduersus hoc caput fuerit. CAP. IIII.

Quanto ergo nequior erat hostis, tanto maius, tantoque promptius oportebat adesse praesidium verbi dei. Et ita factum est. Tunc enim plures atque crebriores praelij sui tubas fecit audiri verbum domini, scilicet prophetas quos misit, addendo eum vocibus eorum virtutem in signis atque prodigijs. Initium duelli, primaque congressio verbi domini & huius capitis, id est, regni Israelitici talis fuit. Ascendente Ieroboam super altare ut adoleret incensum, & ecce vir dei venit de Iuda in sermone domini, & exclamauit contra altare, & ait. Altare altare, haec dicit dominus, Ecce filius natus est domui David, Iosias nomine, & immolabit super te sacerdotem excelsorum. Et deinceps. Hoc erit signum quod loquutus est dominus. Ecce scindetur altare, & effunderetur cinis qui in eo est. Extendente autem Ieroboam manum suam de altari, & dicente, Apprehendite eum, exaruit manus eius, nec valuit eam retrahere ad se, altare quoque scissum est, & effusus est cinis de altari iuxta signum quod praedixerat vir dei in sermone domini. Post hunc adhuc vivebat Ahia Silonites, qui loquutus fuerat Ieroboam, quod regnatus esset super Israel. Ille loquente in se domino. Ego (inquit) ad Ieroboam missus sum, duxus hunc, qui mortui fuerint de Ieroboam in ciuitate, comedent eos canes, qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aues coeli, quia dominus loquutus est, & cetera. Post illum fuit Iehu filius Anani, ad quem factus est sermo contra Baala, qui percusserat Nadab filium eiusdem Ieroboam, iuxta eandem sententiam. Qui (inquit) mortuus fuerit de Baala in ciuitate, comedent eum canes, & qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres coeli. Post hunc verbi dei vexillum erigens igneo curru triumphabat Helias, deinde Helisrus, simulque filij prophetarum plurimi, ex quibus centum viros paut Abdias seruus domini in speluncis, cum interficeret Iezabel prophetas domini. Deinde & hi quorum extitit libri proprii, quorum si tempora consideres secundum gesta titulosque libris praefixos, plane perpendis, quia verbum domini nullus regum tempore propositum neglexit, semperque diaboli mendacium in idolis, veritas dei redarguit in prophetis.

Quod Iehu primus pro testimonio verbi dei occubuerit. CAP. V.

Vis primus in illo consilio sanguine suo fuderit, & pro testimonio verbi dei occubuerit, minus perualgatum est a venerabilium doctorum scriptis, quam cupit diligens quispiam E iii Spectator

1. Reg. 17. Iehu. **S**pectator huiusmodi praelij, cum de nomine eius scriptura non taceret. Hic enim dictus est Iehu filius Anani, cuius scriptura ita meminit, ut iam dictum est. Factus est autem sermo domini contra Baasa, dicens. Porro quod exaltaui te de pulvere, &c. Post quae ita subiungitur. Cum autem in manu Iehu filij Anani prophetae, verbum domini factum est contra Baasa, & contra domum eius, & contra omne malum quod fecerat coram domino, ad irritandum eum in operibus manuum suarum, ut fieret sicut domus Ieroboam. Ob hanc causam occidit eum, hoc est, Iehu filium Anani prophetam, Splendide illi scriptura sacra nominavit, ita tertio loco replicans occidit eum, hoc est, Iehu filium Anani prophetam. Et sciendum, quod nullum ante hunc ab initio promissionis nominatum gradum scriptura, occisum fuisse propter verbum domini. Optaret ergo diligens spectator certaminis verbi domini, ut sicut post Abel Zacharias filius Barachis, quem occiderunt inter templum & altare, ita & iste perulgarus esset proprio nomine, quia vere non parui est meriti, cuius a sanguine primus accepit draco, ille magnus, quod rufus mereretur esse & dici. Tenor propositi nostri notior nunc est nobis reddidit, quia videlicet ubi sermo est vel opus de victoria verbi dei, latere non debuit is qui sanguinem fudisse primus legitur in praelio verbi dei, dum contra hostem antiquum proficiscitur, missus ut fidelis legatus verbi dei.

1. Reg. 17. **Q**uod mysterio non careat, a leone prophetam in via occisum. **CAP. VI.**
Igitur, quoniam hic primus est illorum, qui verbo dei suum in officio prophetali sanguinem impenderunt, perpende nunc quod pulchrum, quod congruum praecessit, ad gloriam eiusdem verbi pertinentis mysterium. Ille vir dei qui venit de Iuda, in sermone domini in Bethel, ut supra dictum est, Ieroboam stante super altare, dixit. Altare altare, ecce filius nascitur domui David, Iosias nomine, & immolabit super te sacerdotes excellorum. Ille, inquam, mandatum acceperat in sermone domini praecipientis. Non comedas panem, neque bibes aquam, nec reverteris per viam qua venisti, sed fessit eum propheta senex, qui habitabat in Bethel, ut comederet panem & biberet aquam in domo eius. Propter hoc inuenit eum leo in via, & occidit, & cadaver eius erat proiectum in itinere. Asinus autem stabat iuxta illum, & leo stabat iuxta cadaver. Forma haec mystica est, & praedicti sancti prophetae Iehu filij Anani, & omnium sanctorum & prophetarum, qui occisi sunt vel occiduntur, propter testimonium eiusdem verbi dei. Quibus ipsum verbum incarnatum dicit, Nolite timere eos, qui occidunt corpus, & post haec non habent amplius quid faciant. Ille namque leo qui occidit, & iuxta cadaver stetit, diabolus & satellites eius impios homines signat, per quos cum sanctorum corpora occiderent, nec potest ad nocendum progredi ultra, quia diabolus nec manducare novit corpora, est ipse spiritus, nec conlequi potest animas extra corpus, quas in corpore persequitur. Si quid ergo peccati ex carnali commoratione servi dei contraxerunt, & ob hoc inimicus aliquando permittitur occidere corpora eorum, illa contentus sit poena, scilicet iuxta cadavera, id est, nihil amplius vel animabus, vel etiam corporibus, quin resurgant se posse nocere sciat. Nec enim efficere potest, ut saltem corpora moriendo pereant deo, Quod pulchre signatum est per hoc, quod occisum non deuoravit, sed iuxta cadaver stetit leo.

1. Reg. 17. **Q**uid duodecim scissurae pallij. Abia Silonite significarint. **CAP. VII.**
Porro verbum dei sicut potestatem habet postquam occiderit, mittere in gehennam, sic potestatem habuit postquam prophetae mortui vel occisi fuerunt, eorum nihilominus implere prophetiam, id est, demerere posteriora regum impiorum, ut qui moreretur ex eis in ciuitate, comederent eum canes, & qui moreretur ex eis in regione, comederent eum volucres coeli, sicut praedixerat iam dictus propheta Iehu filius Anani de Baasa, sicut praedixerat Abias Silonites de Ieroboam. Non leuiter attendendum, nec enim parum spectat ad gloriam verbi dei, semper veri, semperque vinctis, cui videlicet verbo vincere est, quicquid dixerit verum fieri, veritatemque eius pulchre commendat illa, quae tunc fiebat multiplex Israelitici scissio regni. Iam dictus Abias Silonites, quale Ieroboam mox futuro regi praesagium regni dederat, apprehendens pallium suum novum, quo opertus erat, scidit in duodecim partes, & ait ad illum. Tolle tibi decem scissuras. Haec enim dicit dominus deus Israel. Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus. Quid sibi hoc voluit, quod non ita duas tantum ex vno pallio fecit scissuras, sicut duo tantum ex vno populo fiebant regna, videlicet quia sic futurum erat, ut regnum scissum a domo David, quod dimittebatur eidem Ieroboam, scinderetur decies, & ita factum est. Prima namque scissio facta fuit in ipso Ieroboam. Secunda in Baasa, qui percussit Nadab filium eius, & regnavit pro eo. Tertia in Zambri, qui percussit filium Baasa, & regnavit pro eo. Quarta in Ambri, qui ad mortem persecutus est Zambri. Quinta in Thebin filio Gynet, quem percussit idem Ambri pater Achab. Sexta in Iehu filio Namsi, qui percussit Ioram filium Achab, & regnavit pro eo. Septima in Sellum, qui percussit Zachariam pronepotem Iehu. Octava in Manaem, qui percussit Sellum, regnavitque pro eo. Nona in Facee, filio Romeliae, qui percussit Faciam filium Manaem, regnavitque pro eo. Decima in Osee, qui percussit Facee filium Romeliae, regnavitque pro eo.

pro eo. Vel certe quomodo Thebin, in quo quintam scissionem diximus non saltem vno die regnasse, sed tantum media pars populi eum secuta fuisse legitur, ut regem constitueret, nec praevaluit. Omissio illo, quinta scissio fuerat in Iehu, sexta in Sellum, septima in Manaem, octava in Facee filio Romeliae, nona in Osee, decima in rege Assyriorum, qui Israellem scissum a deo, scidit etiam a loco vel terra sua, transfuditque in Assyrios. Igitur sic est, ut ipsum verbum dixit. Omne regnum in seipsum diuisum, desolabitur, & domus supra domum cadet. Et sicut scriptura veridica praedixit. Verbum autem domini manet in aeternum. Quia & complet verba prophetarum suorum, postquam illi mortui vel occisi exaruerunt tanquam foenum, & ipsos faciet resurgere fortes & excelsos super ligna cedrorum.

Deum iusto iudicio regem Ieroboam super Israel constituisse, non ut peccare faceret, sed quia peccaturi erant.

CAPVT VIII.

Dicit aliquis. Quomodo iustificabitur? quomodo palmam veritatis hoc verbum in eo quoque obtinebit, quod talem hominem Ieroboam regem super Israel ordinavit? Sciebat autem nesciebat, quod ille facturus esset Israel peccare? Si sciebat, cur illum ordinabat, & quo iure puniebat? Si nesciebat, quomodo vincit semper cum iustitia? Vel error aut inscitia ad victoriam non pertineat? Ad haec inquam, Non nesciebat verbum & sapientia, sed optime sciebat, & tamen in iudicando integra illi est veritatis & iustitiae palma. Iudicio hoc namque fecit, & iudicium eius non in hac re penitus latet. Quamuis iudicia eius sunt abyssus multa, quamuis sint incomprehensibilia, tamen quaedam sunt quae ex nonnulla parte possunt cognosci, illa videlicet, quorum causas ore suo aperire dignatur. De quibus Psalmista dicit. In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui. Qua tandem ex causa iudicatus est, ut talis daretur rex, qui peccare faceret Israel, illa videlicet, quia peccare volebat Israel. Ex quo puras voluntate peccandi habuisse Israel? Ex eo, inquit Moyses, die, quo egressus es ex Aegypto usque ad locum istum, semper aduersus dominum contendisti. Haec & caetera cum dicit, quibus utique dictis de reatu vituli illos accusat, quem fecerunt in Horeb, manifestum est, semper illos ad eandem proclives fuisse idololatriam, praesertim cum & in propheta deus ipse dicat. Nunquid hostias & sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis domus Israel? & portastis tabernaculum Molochi idola vestro, & imaginem idolorum vestrorum, sydus dei vestri, quod fecistis vobis? Propter hoc Moyses & Aaron lapidare voluerunt, propter hoc Samuelem, imo & in Samuele dominum, sicut & ipse testatur, abiecerunt. propter hoc David persecuti sunt, & de regno eiecerunt. Propterea toties dixerunt. Non est nobis pars in David, neque hereditas in filio Isai, quia peccandi voluntatem habebant, & sub sanctis principibus peccandi facultatem non habebant. Quod ergo tandem Ieroboam dati sunt, sub quo vel cum quo vitulum sibi pro deo statuerunt, sicut facere coeperant, quando ex Aegypto egressi sunt, iudicium exitit iudicium verum, quod in alio propheta dicit. Particeps idolorum Ephraim dimitte eum. Et si quaeras, cur dicat. dimitte eum, subinde causam reddens, dicit. Non dabunt cogitationes suas, ut reuertantur ad dominum. Iusti igitur iudicij est, quod dimisit eos secundum desideria cordis eorum, ut irent in adinventionibus suis. Gratuita vero misericordiae erat, quod pro illis qui ignoranter errabant sollicitus loquebatur in prophetis, sicutque ad eos verbum domini armatum signis & prodigijs, ut cognoscerent ex operibus, quia dominus ipse est deus, dominus ipse est deus.

Heliam prophetam, ne ignorantes simul cum impijs errarent, a deo missum esse.

CAPVT IX.

Cum signis namque & prodigijs, & cum fortitudine zeli tunc sese exhibuit verbum domini vehementius in Hella, de quo in laudibus patrum ita veraciter dictum est. Et surrexit Helias propheta quasi ignis, & verbum ipsius tanquam facula ardebat. Verbo domini continebat coelum, & deiecit a se ignem terrae. Sic amplificatus est Helias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter gloriari tibi, haec ut diceret, scilicet Heliam surrexisse quasi ignem, & verbum eius quasi faculam ardentem? In admirationem ille sapiens excitatus est, pro eo quod de eodem Helia sic repente scriptum est. Et dixit Helias Thebites de habitatoribus Galaad ad Achab. Viuit dominus deus Israel, in cuius conspectu sto, si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba. Ita repete illatus est Helias, ut quemadmodum dixit Apostolus de Melchisedech, ita & de isto, si sese praebuisset occasio, dicere potuisset. Sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitae habens. Sicut enim illius, ita & istius patrem & matrem & genealogiam & numerum annorum scriptura tacuit, & finem vitae non habuit, quia receptus est (ait idem qui supra) in turbine ignis, in curru equorum igneorum. Quam receptionem eius si recte perpendis, etiam illud apponere licet, quod adhuc dictum est de Melchisedech, assimilatus autem filio dei manet sacerdos in aeternum. Sacerdotem namque hunc fuisse constat, quia scriptum est, ubi, quando, & quomodo holocaustum obtulerit, & (sicut iam dictum est) receptum est in turbine ignis, atque ita assimilatus.

allumatus est fisco dei, vero & æterno sacerdoti in cœlum ascendisti. Plura de hoc dici poterant, veruntamen pro præfenti proposito hoc tantum dixerim, quia dignè semetipso fecit verbum & veritas dei, præfati in tempore, quando Iezabel cum Achab, & cū vitulis Ieroboam accesserat Baal, taliter per hunc virtutem suam notam fecit, propter eos qui ignorabant, & errabant, ne simul cum impijs in eandem deciderent perditionis foueam.

Quæ miracula fecerit Helias, & quod spiritus Heliae duplex in Heliseo, duplicato miraculorum numero, comprobetur.

CAPVT X.

Vigilanter hoc animaduertendum est, quia propter causam eiusmodi tam vtroneus ad operandas virtutes semetipsum ingessit ita incipiens. Viuit dominus, in cuius conspectu sto, si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba. Et in Heliseo causa eadem confideranda est, dicente, Obsecro, ut fiat spiritus tuus duplex in me. Hoc intendebant, ut operando mirabilia conuinceret impios, quod neque vitulus, neque Baal est deus, sed dominus ipse est deus. Et reuera ita factum est. Spiritus Heliae, id est, operatio virtutum, quæ in spiritu domini data fuerat Heliae, duplex in Heliseo facta est. Duplicita namque numero miracula fecit Heliseus supra quam Helias, etenim si ritè numeres, Helias octo, Heliseus sedecim miracula operatus est. Primum Helias fuit, quod verbo continuit cœlum ne plueret. Secundum, quod corui pauerunt eum. Tertium, quod apud viduam, quæ pascebat eum, iuxta verbum eius, hydria farinae non defecit, & lecythus olei est imminutus. Quartum, quod mortuū eiusdem viduæ filium resuscitauit. Quintum, quod eum offerentem holocaustum exaudiuit dominus per ignem, vidente populo, & dicente. Dominus ipse est deus, dominus ipse est deus. Sextum, quod orante illo, facta est pluuia grandis. Septimum, quod pallio suo percussit aquas diuisit, & transiit eum Heliseo. Octauum, quod currus igneus, & equi ignei diuiserunt vtruncque, & ascendit Helias per turbinem in cœlum. Protinus Heliseus primum, quod pallio Helie percussit aquas, & diuisæ sunt. Secundum, quod aquas pessimas & terram sterilem sanauit. Tertium, quod illudentes ei pueros vrsi lacerauerunt. Quartum, quod congregatis tribus regibus, Israel, & Iuda, & Edom, cum non esset aqua exercitui, fossas fieri iussit, & repleta est terra aquis. Quintum, quod mulieri viduæ ex modico oleo vasa non pauca impleuit. Sextum, quod mulier, quæ illi ministrauerat, & non habebat filium, conceperit, & peperit in tempore & hora, quam ille prædixit. Septimum, quod mortuū eundem puerum resuscitauit. Octauum, quod in olla eremitica gustus amarissimos dulcorauit. Nonum, quod de viginti panibus ordeaceis comederunt iuxta verbum eius centum viri, & superfuit. Decimum, quod Naaman principem militiæ regis Syriæ per lauacrum aquæ à lepra sua curauit. Undecimum, quod Iehu egressus ab eo, factus est leprosus quasi nix. Duodecimum, quod eo mittente lignum, feruē quod elapsus fuerat, super aquam natauit. Tertiumdecimū, quod missos contra eum Syros dominus, orante illo, cæcitatem percussit, donec introduceret eos in Samariam. Quartumdecimū, quod soluta obsidione Samaritæ, duo modij hordei statere vno fuerunt, & modius similæ statere vno secundum sermonem eius in porta Samaritæ. Quintumdecimū, quod dum ægrotaret, prælagium fecit regi Israel, quod tribus vicibus Syriam percussurus esset. Sextumdecimū, quod eum mortuus esset, proiectum est cadaver hominis in sepulchrum eius, & cum tetigisset ossa Helisei, reuixit homo, & stetit super pedes suos.

Quid & quando profecerint in populo, Helias & Heliseus prophetae.

CAPVT XI.

ET quidem in omnibus istis non poenituit populus, & non recesserunt à peccatis suis, id est, à vitulis, quos fecit Ieroboam vsque dum abiecti sunt de terra sua, & dispersi sunt in omnem terram. Veruntamen Baal delerus est de Samaria, & de Hierusalem, nam etiam in Hierusalem profluxerat sacrilegiū Iezabel, quia videlicet Athalia filia Iezabel & Achab, vxor fuit Ioram, filij Iosaphat regis Iudæ, de qua sic scriptum est in Paralipomenon. Athalia enim impiissima, & filij eius destruxerant domū dei, & de vniuersis, quæ sanctificata fuerant templo domini, ornauerant phanum Baalim. De utroque delerus est Baal, id est, de Israel, & de Iuda. De Israel per Heliam & Heliseum, ut mirabilia præscripta operati sunt. De Iuda vero per Heliam. Illic quoque verbi dei ministrum, sicut scriptum est, Allatæ autem sunt ei, videlicet Ioram filio Iosaphat licet ab Hella propheta, in quibus scriptum erat. Hæc dicit dominus deus Israel, deus David patris tui, quoniam non ambulasti in vijs Iosaphat patris tui, sed incessisti per iter regum Israel, & fornicare fecisti Iudam, & habitatores Hierusalem. Ecce dominus percussit te plaga magna cū populo tuo, & filijs, & vxoribus tuis, vniuersaque substantia tua, tu autem ægrotabis pessimo liguore vteri, donec egrediar vitalia tua paulatim per singulos dies. Iuxta verbum hoc factum est. Ille namque videlicet Ioram, filius Iosaphat, rex Iuda, per duorum circulum annorum, sic longa consumptus eade, ut egeret etiam viscera sua, languore pariter & vita caruit. & vxore eius Athalia gladio interfecta, ingressus est Ioiada pontifex, & omnis populus domū Baal, & destruxerunt eam, & altaria

& altaria ac simulachra illius confregerunt. Machan quoque sacerdos Baal, interfecerunt ante aras. Porro in Israel idem Helias, prophetas Baal quadringentos & quinquaginta viros vna die interfecerat, & eos qui superfluerant omnes prophetas, vniuersos seruos, & cunctos sacerdotes Baal interfecit, & eadem eius destruxit, statuamque combussit, & comminuit Iehu, quem vice eiusdem Heliae in regem Heliseus vnixerat super Israel. Heliae namque dominus iusserat, ut vngeret eundem Iehu, & hoc ministerium Heliseus impleuit, super quo præceperat dominus Heliae. Heliseum autem filium Saphat, qui est de Abel in aula, vnges prophetam pro te. Itaque Baal de Iuda & de Israel delerus est, per fortissimum zelum verbum domini in ore Heliae flammantis, qui videlicet Helias, sicut de illo veraciter dictum est, quasi ignis erat, & verbum ipsius quasi facula ardebat.

Quare zelus domini propter Baal amplius, quam propter vitulos aureos, in Helia exarsit.

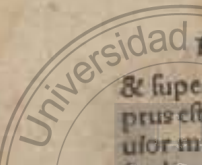
CAPVT XII.

Qui causas ritè perpendit, amplius veneratur ignem faculæ tam vehementer ardentis, zelum verbum domini tam fortiter de cultoribus Baal, sese viciscens. Quenam causæ erant, ut propter vitulos, quos fecit Ieroboam, minus, & propter Baal amplius zelaretur videlicet, quia cultus vitulorum intra Israel continebatur. Cultus autem Baal de domo Iezabel & Achab, per tam dictam Athalia vsque in Hierusalem, vsque in domum David profluxerat, vnde promissio, id est, verbi domini incarnatio sperabatur adimplenda, iuramento ipsius firmata. Ibi amplius fides vel expectatio promissionis periclitabatur, per sacrilegium Baal. Nam vitulos Ieroboam nullus coluit regum Iuda, & idcirco cultus eorum contra promissionem minus perniciosus erat, solummodo tribus illis contentus, quarum ex nulla Christus nasciturus erat. Igitur ubi Baal superuenit, rectè, iuste, & laudabiliter exarsit in propheta suo verbum domini tanquam ignis, gladiumque arripuit, & sanguinem impiorum effudit. Gladium namque arripuerat ipse Baal ad interficiendum omne semen David, vnde iuxta promissum, iam dicta incarnatio domini futura erat. Sic enim scriptum est. Siquidem Athalia videns mortuum esse filium suum, surrexit, & interfecit omne semen regum. Quod dicit omne semen regum, omnes reges, id est, Davidicæ stirpis masculos vult intelligi, vnde semen Abraham, quod est Christus, prædictum atque præscriptum fuerat, iurante domino, deberet nasci. Proinde considerandum, quod non parue vel tolerandæ impietatis fuerit Baal sacrilegium, cuius cultu & animæ, tam in Iuda, quam in Israel peribant, & antiquus draco diabolus tendebat auferre seminarium salutis nostræ, instigando Athalia, cultricem eiusdem Baal, ut interficeret & interficiendo auferret sacram Diuidicæ generationis lineam.

Dominum in virga & verberibus visitasse peccata domus David, misericordiam vero non dispersisse ab eo.

CAPVT XIII.

Considerata tali ac tanta iustissimi zeli causa in fortissimo atque sanctissimo declamatore verbi domini Helia, rursus ad memoriam rediit illud eloquium rationale, & præclarum Davidicæ orationis. Miserere mei, ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cū iudicaris. Sermo nem ipsorum hic libet reminisci, in quibus deum volebat iustificari, & vincere atque obtinere palmam veritatis. Qui nam sunt sermones illi? Si autem (inquit) dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neque nocebo in veritate mea, neque prophanabo testamentum meum, & quæ procedunt de labijs meis, non faciam irrita, semel iuravi in sancto meo, si David mentiar. In his sermonibus suis, tunc profecto deus verax magnificè iustificatus est, & splendide victor. Tunc enim filij David maxime legem dei dereliquerant, & in iudicijs eius non ambulabant. Iustitias eius prophanauerant, & mandata eius non custodierant, quando supra memoratus Ioram filius Iosaphat, occisis omnibus fratribus suis, ambulauit in vijs regum Iuda, sicut egerat domus Achab, cuius filia Athalia vxorē habebat, & seruiuit Baal. Eiusmodi iniquitates & peccata filiorum David, dominus in virga & in verberibus visitauit, misericordiam autem suam ab eo, subaudietur David, non dispersit. In quo misericordiam suam ab eo non dispersit? In quo reueratur? In eo nimirum, quod cū Athalia videns (ut iam dictum est) quod mortuus esset Ochozias filius suus, surrexit, & interfecit omnem stirpem regiam domus Ioram. Iosabet verò filia regis, tulit Ioram filium Ochozias, & furata est eum de medio filiorum regis cū interficeretur, absconditque eum cum nutrice sua in cubiculo lectorum. Iosabeth autem quæ absconderat eum, erat filia regis Ioram, vxor Ioiadæ pontificis, soror Ochozias, & idcirco Athalia non interfecit eum. Qualis virga, quanta verbera, ubi iuxta verbum domini, iuxta veritatem litterarum, quas (ut supra memoratum est) miserat Helias, ascenderunt Philistinim & Arabes in terram Iuda, & vastauerunt eam, diripueruntque cunctam substantiam, quæ inuenta est in domo regis, insuper & filios eius & vxores, & super

1. Par. 12.

2. Reg. 19.

Currus igneus.

& super hæc omnia percussus loram a domino alui languore insanabili, longa tæbe consumptus est, & filium eius Ochoziam, qui successerat lehu interfecit, ac deinceps malis omnibus seculor mulier omnesemen regium occidit. Porro, sub ipsa virga, inter ipsa verbera quanta custodiendæ ipsi David misericordiæ diligentia, ut Iosabeth vera filia regis, veraciter filia David, & vxor digna Ioiadæ pontificis, infanctulum vnus anni loas suraretur de medio filiorum regis cum interficerentur. Noluist enim dominus (ait scriptura) disperdere domum David, propter pactum quod iherat cum eo, & quia promiserat ut daret illi lucernam, & filijs eius omni tempore. Lucerna illa quam promiserat dominus David Christus est, lux vera (qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum) quam videlicet lucernam non dedisset illi si iurauerat, si nō de occisione stirpis eius superuisset, saltē ille minimus loas. Neq; enim masculus alius superuixit, per quem series Dauidica in Christum finiēda deduci posset.

Quantus zelus in Helia, quanta dignitatis fuerit. CAP. XIII.

Quantæ putas dignitatis est, tantæ rei intuitu fuisse zelatum, sicut ait ipse. zelo zelatus sum pro domino deo exercituum? Non hominem interroges, Currus igneus cū equis igneis, quō ille per turbinem in cœlum ascendit, tibi respondet. Currus dominorū, currus triumphantium vehiculum est. Dominantis ergo animi dignitatem, & amici dei potentiam insignem in illo curru intellige, qui verē dominatus est omni seculo sublimior, & potens exiit in verbo quo continuit, & rursus aperuit cœlos, potens vngendo reges, ad potentiam, solius regis dei dignatus venerari omnipotentiam. Sedē ergo in curru dominando, æmulator verbi dei strenuus, & mundanę vanitatis contemptor victoriosus. Et ut magnitudinem recognoscas æmulationis eius, currus non qualiscunq; sed currus igneus erat. Edici nō potest, conijci tamen utcunq; potest, quanto dolore cordis ardebat Helias, videns quōd homines, qui quantum in ipsis erat mundum indignum faciebant, illa quę Christus est misericordia dudum repromissa, & iuramento firmata. Non quidē auerti poterat, quod bonus & omnipotens promiserat, quia fidelis & verax iurauerat, sed homines (ut iam dictum est) quantum in ipsis erat, hoc agebant, ut pœniteret deū tantę misericordiæ, quam promiserat, quam iurauerat, inimici diuinę gratiæ, hostes salutis humanę, mali cunctis hominibus, pessimi sibi. O igitur perfectum odium, & sanctum boni zeli incendium, cuius dignitatem cœli testificati sunt, continendo ad eius imperium, & rursus dando terris pluuię beneficium. Amplius autem mittendo currum igneū cum equis igneis ad subleuandum victorem emeritum, & potentem diuinitatis amicum. Ex eius glorificatione tam magna, tamq; stupenda, exemplum accipiat, spemq; concipiat quisq; quōd mercede non careat, si verbo dei fidele obsequium studeat impendere.

Heliam translatus, ante diem magnum & terribilem domini mittendū, & in Iohanne Baptista completum esse. CAP. XV.

Helias venturus.

Hierony. Malac. 4.

Matth. 17.

Matth. 11.

Mortis expectatio.

De isto plurimorum sententia doctorum est, quōd circa finem seculi cum Enoch venturus sit, & quōd mortem quam non euasit (inquiunt) sed distulit, pro cōmuni debito persolvere habeat sub persecutione Antichristi. Porro, Hieronymus virore illustri non minimus, aliter sentire videtur in fine Malachię prophetę, vbi dominus dicit. Ecce mitram vobis Heliam prophetam, antequam veniet dies domini magnus & horribilis, ait enim post aliquā. Hæc de Helia diximus secuti doctores, quanquam multi sint etiam nostrorum, qui credunt eum ad literam venturum, & restitutum omnia, ac mortis debitum persoluturū. Ceterum, dominus interrogatus ab Apostolis de aduentu Helie, respondit. Helias iam venit, & non cognouerunt eum, sed fecerunt in eum quęcunq; voluerunt. Iohannem volens in Helia intelligi, vnde subsequens adiunxit. Si vultis recipere, Iohannes ipse est Helias, qui venturus est. Cum hæc dicit, proleto doctoribus alijs, qui non secundum literam, sed secundum spiritū de aduentu Helie sentiunt, sese consentire innuit, dicendo. Quanquam multi sint etiam nostrorū qui credunt eum ad literam venturum, ac mortis debitum persoluturum. Satis tamen indicat, quōd velit eum iam esse a mortis necessitate solutum, quōd si ita est, reuera magnū & magnificum est, multum laudabile inter viros gloriosos, quōd in eo magnificentia sua dominus operatus est. Nam si mortem adhuc expectat, estimare licet quōd minus beatitudinis assecutus sit, q̄ sancti alij, qui deposita omni corruptione mortalitatis, grādī vtiq; debito, & graui sunt fœnore liberati. Nā expectatio mortis sine dubio habet pœnā, atq; idcirco beatiores dicere licet eos oēs, q̄bus & de morte timor nullus, & de gloria resurrectionis certa spes est. Magnificentius ergo cū illo actū est, & cū beato Enoch, si mortē nō distulerunt, sed euaserūt, si viuētes translati sunt, & nullum habent de longa mortis solitudine vel expectatione tormentum.

Verisimile esse, Enoch & Heliam translatos, a moriendi necessitate liberatos esse.

CAPVT XVI.

Duo cur venturi.

ET quomodo duo sunt, legitimūq; est, ut in ore duorum vel trium testiū stet omne verbum. Rectē optaremus idcirco illos fuisse translatos, & non esse morituros, quatenus ex ipsis

ipsis confirmaretur nobis illud, quod habemus de omni humano genere verbū. Quod est illud verbum? Videlicet quōd humano generi mortis, vel mortalitatis causa sit peccatum, quodq; omnipotentis creatoris facile fuisset, atq; voluntarium hominem in paradiso positum, & omne genus humanum suo vel sibi placito tempore, absq; morte corporis transferre ad immortalitatis regnum, vbi mors nec est, nec vnquam accidere potest. Magnum vtiq; verbū, & difficile apud illos qui tardi sunt ad credendum, in his maximē de quibus nullum acceperunt experimentum. Quid igitur, si placuit omnipotenti deo saltem duos homines ex massa corrupta genitos transferre pro testimonio, ut habeat duos testes, quorum in ore stet hoc verbū, quōd scilicet nihilominus omnes homines absq; morte corporis transferre voluisset, atq; potuisset, si non fuisset massa corrupta per peccatum? Hoc vtiq; scire nonnulla sapientia est, cuius intuitu dicere potuerit vir sapiens in laude patrum. Enoch placuit deo, & translatus est in paradysum, ut det gentibus sapientiam. Quod iidem de Helia sciendum, & dicendū est, quia translatus est, ut det gentibus sapientiam, quatenus gentes eorum translationem audientes, eorū exemplo excitentur ad ambulandum cum deo, ad obediendum dei verbo, qui sicut illos viuētes transtulit, ita & omnes transtulisset absq; difficultate mortis, nisi quia per peccatum mors in hunc mundum introiuit. Verū quia sententia vtiq; a magnis atq; catholicis tradita est doctoribus, nos hinc certum quid dissimulare non ausi, propositum prosequamur.

Post Heliam & Heliseum idem verbum dei, alijs prophetis succedentibus non defecisse. CAPVT XVII.

Translato Helia qui erat currus Israel & auriga eius, mortuūq; Heliseū, cui itidē ægrotanti dixerat rex Israel. Pater mi, pater mi, currus Israel & auriga eius. Nihilominus cursum vel propositum tenuit suum verbum dei, verbum omnipotens quadrigas alias & aurigas alios, ad suum ministerium substituens, protinus namq; exurrexerunt alij præcones verbi domini, hi quorū etiam proprii extant libri. Siquidem tunc exurrexit in Israel Osee, in Iuda Esaias, ambo contemporales, sicut ex ipsorum titulis librorum agnoscere promptum est, qui ita se habent. Visio Esaię filij Amos, quam vidit super Iudam & Hierusalem, in diebus Ozie, Ioathan, Ahas, & Ezechie regum Iuda. Verbum domini quod factum est ad Osee filiū Beeri, in diebus Ozie, Ioathan, Ahas, & Ezechie regū Iuda, & in diebus Hieroboam filij loas, regis Israel. Iste est loas nepos lehu, cuius in diebus mortuus est Heliseus, & sicut præsens titulus habet, in diebus Hieroboam filij eius prophetauit Osee. Hæc idcirco dixerim, ut palam constet, verbum domini, nullum de regibus illis excusatum aut excusabile dimisisse, continuūq; efficit prophetę redarguentis cursum, pluresq; prophetę prophetis, q̄ reges regibus successerūt, nam in diebus eiusdem Hieroboam, Amos quoq; prophetauit & ritulus indicat prophetę, & illud maximē quod ibidem scriptū est. Et misit Amasias sacerdos Bethel ad Hieroboam regē Israel, dicens. Rebellaui contra Amos in medio domus Israel, non poterit terra sustinere vniuersos sermones eius, hæc enim dicit Amos. In gladio morietur Hieroboam, & Israel captiuus migrabit de terra sua. Quid pulchrius, quid sonorius hinc potest dici, quod & Psalmista prædixit, & Apostolus succinit. Tu (inquit) in principio domine terram fundasti, & opera manū tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes ut vestimentum veteralescent, & velut amictum mutabis eos, & mutabuntur, tu autē idem ipse es, & anni tui non deficiēt. Ad filium, quod est dei verbum, dictum hoc esse, Apostolus meminit. Terra iuxta conditionem cœli, iuxta fidei dignitatē fuerunt supradicti Helias & Heliseus, sicut & David & Abraham, ceteriq; sancti, quorum in mentibus per fidem deus sedit & habitauit, rectē dicuntur cœli. Eiusmodi cœli perierunt, id est, pertransierunt, quia mortales erant, & mortui sunt, & quandoque immutandi & renouandi sunt, qui sic inueterauerunt. Tu autem o verbum domini idem es, & illis deficientibus non defecisti, nec deficies.

4. Reg. 2.

Esaie 1.

Osee 1.

Amos 7.

Psalm. 101. Hebr. 1.

Quid sit, quod per Osee dictum est: Non addam ultra misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorum, & domui Iuda miserebor.

CAPVT XVIII.

In diebus illis (ait scriptura) cepit dñs rēdere super Israel, videlicet q̄a incorrigibilis erat ille carnalis Israel, & incorrigibiles eius reges, ita ut nullus eorū recederet a peccatis Hieroboam, id est, a cultu vitulorum quos fecit Hieroboam, qui peccare fecit Israel. Quoniam cepit dominus rēdere super Israel, & percussit eos (ait Azabel) in vniuersis sinibus Israel. Hoc fuit initium rēdij. Porro, plenum rēdium domini postmodum fuit, quando cepit rex Assyriorū Samariam, & transtulit Israel in Assyrios, posuitq; eos in Ahila, & in Abor, iuxta flumen Gozan in ciuitatibus Moedorū. Plenum (inquit) rēdium fuit domini, nō super Iudā, sed tantū super Israel, i. super decem tribus, iuxta quod ipse prædixerat in propheta supra memorato. Quia non addam (inquit) ultra misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorum, & domui Iuda miserebor.

4. Reg. 10.

Ibidem.

Osee 1.

F Hoc per

4. Reg. 13.
4. Reg. 19.
4. Reg. 19.

CAPVT XIX.

Esaiæ 7.
Esaiæ 8.

CAP. XX.

Esaix 3.

4. Reg. 16.

Esaie 7.

1. I'2π2.15.

Ductis in captiuitatem decem tribubus, finitum bellum Verbi dei contra vitulos aureos.

CAPVT XXI.

Osee 8.
Amos 3.
Amos 5.
Osee 5.

CAPVT XXII.

Ofcei.
Ezech. 3.
Iona 1.
Iona 2.

САР. XXIII.

Thobias :

Domus Iuda & domus David, cur miseris.
 nouitate angelica: visitationis. Cur ergo saltem huic & ceteris, quorum illa historia meminit, non addidit dominus misereri, vt absoluerentur iugo captiuitatis, sicut misertus est Iuda, & domus David. Adhuc inquam, Domus Iuda, vel domus David, non solum hoc patrocinium apud misericordem deum habuit, qd illic aliqui inuenti sunt iusti, sed quod cetero sciendum, & memoriter tenendum est, veritatem verbi dei, vel promissionis, necessario adimplendam nauitate vel incarnatione Christi, de tribu Iuda, de semine David, causam istam Israel, in Assyrios ductus captiuus, non habuit, quia (sicut iam superius memoratum est) non de aliqua tribu Israel, sed de tribu Iuda promissum erat, quod Christus nasciturus esset. Causa ista, nō meritum, iuuat tribum Iuda, veritas dei necessario implenda, nō propria iustitia seruauit domum David. Proinde, non magis querendum est De Thobia, ceterisq; iustis, qui iusti esse potuerunt in diebus illis, quod non eos dominus in terram suam reduxerit, quam modō querimus de Iudaeis, qui conuertuntur ad fidem Christi, quod non statim reducatur in terram, de qua ducti sunt captiui. fuerint tunc vbiuis decem tribus, de quibus Christus non erat nasciturus, sint nūc vbiuis dispersi Iudaei, quamuis ad fidem conuersi, quoniam iam Christus est natus, sufficiebat deo, & sufficit humano generi, quia tantum sollicitus fuit & praeauit, quod praeuonuit fidelis monitor David, dicendo. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

Quare in lege scriptum sit, Loquutus est dominus ad Moysen: in prophetis autē, Factum est verbum domini, &c.

CAP. XXIII.

Cōditiona li lege data lex. Exod. 19.
REs ipsa nunc animum percellit, facitq; clarius audire & sentire dictionem huiuscemodi visitatam in prophetis, Factum est verbum domini. Nam possunt quidem paria, siue x- quipollentia videri, Factum est verbum domini ad me, & Loquutus est, siue dixit dominus ad me. Verum non ita est, & vt palam constet, non ita esse, primum illud perpende, quod opinor valde delectabile esse prudenti animo, quia nusquam inuenis in lege sic dictum aut scriptum, factum est verbum domini ad Moysen, siue ad Aaron, sed ita dumtaxat, loquutus est dominus ad Moysen, dicens, siue, dixit dominus ad Moysen. In prophetis huiuscemodi dictio frequens est, factum est verbum domini, siue, factus est sermo domini. Pulcherrima haec consideratio est, multumq; delectat intueri, quam ob causam istud cautum sit. Quam ergo ob causam putas? quia videlicet in his tantum decuit sic enunciare, factū est verbum domini, vbi quae dicuntur cuncta irreuocabilia, cuncta sunt inuitabilia, veluti iam facta sint. Porro lex cōditionali sponione data est. Exempli gratia, vt in initio dandae vel datae eiusdem legis, praemisso namq; Volisipi vidistis, quae fecerim Aegyptijs, quomodo portauerim vos super alas aquilarū. continuo subiungit conditionali modo locutionis. Si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis, & vos eritis mihi regnum sacerdotale, & gens sancta. Profecto non erant vocem domini audituri, neq; pactū eius custodituri, & proinde nec in peculio vel regno dei permanfuri, idcirco non decebat in tali re sic enunciarī, factū est verbum domini, & deinde abq; conditione sic proferri promissa. vos eritis mihi in peculium, vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Sic & de ceteris, maximēq; de sacrificio- rum caerimonijs, quoniam transitoria erant, & mutari habebant, non decebat sic edici. factum est verbum domini ad Moysen. Sic esse, vt dicimus, cōsideranti confestim liquet, quia nusquam in Mose, sed in prophetis dumtaxat, siue ad prophetas scriptum habes, factum est verbum domini, & impossibile fuit, & est remanere intactum, quicquid sub tali enunciatione, absq; conditionis interpositione est praedictum. Cū igitur audimus, vel vbiq; legimus de aliquo propheta, quia factum est ad eum verbum domini, cum audimus quemlibet ex prophetis dicentem, Factus est ad me sermo domini, sic accipiamus tanquam fiduciale gaudium, tanquam uitate ad patriam, de morte ad vitam resiliant dicentes. dicat resiliens, factum est, factum est. Et quid factum est? factum est id quod futurum est, quia verbum eius audiuimus, verbum illius nos videntes vidimus, cuius dixisse fecisse est.

Omnes ad quos verbum dei factum est, non omnes autem ad quos loquutus est, beatos & filios dei fuisse.

CAP. XXV.

Psal. 81. Iohan. 10.
Nonne, inquit dominus, scriptum est in lege vestra. Ego dixi, dii estis, & filij excelsi omnes, statimq; subiunxit. Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & nō potest solui scriptura, &c. deos esse, filios excelsi esse, sanctos & beatos esse omnes, ad quos sermo dei factus est, & ipsum incarnatum verbum hoc dicto testatur. & si cunctam recenscas sanctarū seriem scripturarum, nullum inuenies, nisi sanctum & iustum esse. Ad quem factum esse verbum domini, praedicetur primus eorum Abraham, de quo sic scriptum est. Ecce (inquit) vernaculus meus, vel haeres meus erit, statimq; sermo domini factus est ad eum dicens. Non erit hic haeres tuus, sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis haeredem, in quo coelestem per Christum intelligi

telligi decet hereditatem. Nam continuo suspice (alt) coelum & humera stellas si pores, & dixit ei. Sic erit semen tuum. Nouissimus vero Iohannes est, de quo Lucas ita refert. Anno quinto decimo imperij Tyberij Caesaris factum est verbum domini super Iohannem Zachariae filium in deserto. Omnes ab illo primo, vsq; ad istum nouissimum, ad quos factum legimus verbum domini, sancti, iusti, & magni prophetae sunt. Porro non omnes, ad quos locutus, vel dixit aliquis deus, non omnes, inquam, sancti aut electi sunt. Nam & ad Cain locutus est, & dixit dominus. Quare iratus es, & cur concidit facies tua? Ad Baalam quoq; locutus est, & aliqua dixit deus, & ita etiam de illo scriptum est semel & iterum, quia dominus posuit verbum in ore eius. Et de istis ambobus quis nesciat, quod non pertineant ad fortem iustorum siue sanctorum, qui (vt iam dictum est) omnes dii & filij excelsi sunt? Vnde diligenter notandum, quia signanter dictum est, Dominus posuit verbum in ore eius, vt subintelligat prudens auditor, & non etiam in corde eius, quod esset vtiq; factum esse ad eum verbum domini, quia videlicet ad eum nunquam sine amore cordis peruenit verbum domini, nec deesse potest, quin dii sint & filij excelsi omnes, ad quos sic accedit verbum domini.

Non Moysen reliquis prophetis comparatum, sed legem promissionibus gratiae collatam, inferiorem esse, eo quod nusquam legatur, factum est verbum domini ad Moysen.

CAP. XXVI.

Exod. 14. Deute. 14. Hier. 7. Psal. 40.
Forte dicit aliquis. Num ergo Moyses propheta domini minor est, aut minus dignitatis habet, quam ceterorum aliquis, quoniam de illo scriptura sic nusquam refert, Factum est verbum, vel, factus est ad Moysen sermo domini? Nunquid ob hoc minus habet, quam ceteri qui propter factum ad se sermonem dei, dicuntur & sunt filij excelsi? Ad haec inquam, Non vtiq; in hoc derogatur Moysi, de quo non ignoramus scriptum, quia loquebatur ad eum dominus facie ad faciem, sicuti loqui solet homo ad amicum suum. De quo itidem habemus scripturam testimonium dicentis. Et non surrexit propheta ultra in Israel sicut Moyses, quem nollet dominus facie ad faciem, in omnibus signis atq; portentis. Magis autem diminui sentimus dignitatem legis, quae per Moysen data est, comparatione gratiae, circa quam prophetas veritari manifestū est, comparatione testamenti quod ad Abraham firmatum est quadringentos & triginta annos antequam daretur lex. Multo namq; minor est lex, & minus dignitatis habet, adeo vt dicere non dubites, quod nequaquam circa caerimonias legis, cor dei aut verbum domini versari dignatū sit. & vnde hoc probari potest? Ex ipso verbo domini maxime dum in Hieremia dicit. Holocaustomata vestra addite victimis vestris, & comedite carnes, quia non sum locutus cum patribus vestris, & non praecepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocaustomatum & victimarum, sed hoc verbum praecepi eis dicens. Audite vocem meam, & ero vobis deus, & vos eritis mihi populus. & ambulate in omni via quam mandauit vobis, vt bene sit vobis. Itaq; dum legimus passim in scriptura legis, Locutus est dominus ad Moysen, & Aaron. & deinde subsequitur tale quid. Haec est religio, sic & sic offeretis, hoc vel illud in sacrificio obseruabitis. In prophetis autem, vt in isto, Non sum locutus, & non praecepi de verbo holocaustomatum & victimarum. & in David. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Dum inquam, haec legimus, quoniam non potest solui scriptura, siue legalis, siue prophetica, siue psalmistica, necesse est diuerfos esse loquendi modos ita differentes, sicut differunt voluntas & permissio. Nam secundū permissionem locutus est dominus legem caerimoniarum siue sacrificiorum, videlicet considerando tunc temporis qualitatem hominum, qui vtiq; ab eiusmodi sacrificijs arceri nō possent. & si non liceret eis domino carnes sacrificare, sine dubio daemonibus sacrificarent. At vero secundū voluntatē suam locutus est deus ad Abraham, & secundum cor suum, testamentū ad eum confirmauit, secundum voluntatem & secundū cor suū locutus est in prophetis. Pulchrē igitur discernis legens vel audiens factū ad illos esse verbum domini. si quid sub hac enunciatione dictum vel scriptum est, scias non posse infectum manere, non posse veterascere, non posse mutari, non posse infirmari, faciliusq; coelum & terram transire, quam quicquam de verbo illo minui vel praeterire.

QVINTI LIBRI FINIS.

F ij RVPERTI

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE
VICTORIA VERBI DEI,
LIBER SEXTVS.

Quod reges & regna, antiqui draconis capita dicantur.

CAPVT I.

Membra
diaboli.

Regibus & regnis, quæ capita draconis antiqui meruerunt dici, propter magnitudinem iniquitatis (omnes enim iniqui dicuntur, & sunt membra diaboli, quia diaboli spiritus pleni) oderunt verbum dei. Illa autem regna, siue illorum reges regnorum, sic præminebant hominibus iniquis, quomodo in corpore caput præminet membris, & sic subseruierunt illis aduersus deum omnes iniqui, quomodo membra subseruiunt capiti. Væ ergo illis, quia quantum præmiserunt in potentia, tantum prægrauerunt in sententia, quantum in gloria, tantum in pœna, ita vt de singulis eorum iustitia dei dicat. Quantum glorificauit se & in delicijs fuit, tantum date ei tormentum & ludum. Item & illud quod ad primum, scilicet ad Pharaonem regem Aegypti dictum est, ad ynumquodque illorum capitum dictum esse, vel dici potuisse subintellige. Idcirco posui te vt ostendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra. Nunc iam de prælijs verbi dei, & tertij capitis sermonem ingrediamur.

Exod. 9.

Regnum Assyriorum, & regnum Chaldaeorum coniunctim, tertium caput draconis fuisse simile leoni.

CAPVT II.

4. Reg. 19.

4. Reg. 10.

Ioh. 1.

Postquam Israel, id est, decem tribus, quæ tribui Iuda & domui Dauidicæ de propinquo imminerebat, hostis capitalis in Assyrios translatus est, nihil moratus draco ille magnus, id est, diabolus, regnum Assyriorum confestim induit, & hoc sibi caput accessisse arbitratus est ad delendam tribum vel domum illam, apud quam testamenti dei & promissionis fides erat reposita, sed non præualuit, non illo regno taliter velut capite vti potuit, quia (sicut iam superius memoratum est) venit angelus domini nocte, & percussit castra Assyriorum centum octoginta quinq; millia. Cuncti diluculo surrexissent, vidit omnia corpora mortuorum, & recedens abiit, & reuersus est Sennacherib rex Assyriorum, & mansit in Ninive, cunctique adoraret in templo Nefrach deum suum, Adramalech & Sarasar filij eius percusserunt eum gladio. Completaque est consolatio domini dei dicentis ad Ezechiam. Sed de manu regis Assyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, & protegam urbem hanc propter me, & propter Dauid seruum meum. Idcirco regnum illud de numero capitum draconis non extitit, quia promissionis locum non lacerauit, quamuis lacerare voluerit, sed quod ab eodem climate postmodum surrexit regnum Babylonis, tertium recte computatur caput draconis, in quo & facies est leonis, vt legimus in visione Danielis, vel certe quoniam regnum Assyriorum propter magnitudinem superbe potentie, vel potentis superbie, quæ os suum dilatauit, & verum deum dominum blasphemauit, verè fuit hostis capitalis, computetur simul cum regno Chaldaeorum in vno capite draconis. Siquidem in propheta, vbi dictum est. Residuum erucæ comedit locusta, & residuum locustæ comedit bruchus, & residuum bruchi comedit rubigo. Per erucam vtrique nationes Assyriorum atq; Chaldaeorum cum præcorum auctoritate doctorum intelligimus, Quia venientes ab eodem climate, terram Iuda deuastauerunt, sicut per locustam regnum Persarum & Macedonum, per bruchum regnum Macedonum & Græcorum, per rubiginem regnum Romanorum.

Quomodo deus domum Dauid zelo prosequutus fuerit in bonum, diabolus verò in malum.

CAPVT III.

Zelus.

4. Reg. 21.

Hier. 21.

Erratum est itaq; zelo vtrinq; maximo, hinc zelo bono, illinc zelo malo. Zelus namq; bonus est, zelus domini exercituum. Zelus malus est, zelus diaboli, draconis antiqui, capitis inimicorum. Vterq; zelus parit istarum circa genus humanum, & tunc maxime circa tribum Iuda, & circa domum Dauid seruebat. Iste in bonum, ille in malum. Vtrinq; iam diffinire libet. Zelus bonus est, diligere homines, odisse autem vitia hominum. Zelus malus, odisse homines, diligere autem vitia hominum. Illius boni zeli seruorem magnam in obediendo vitia hominum illic habes, dum præsumis illi surrexit. statimq; subiunctum est, Veruntamen non est auersus dominus ab ira furoris sui magni, quo iratus est furor eius contra Iudam propter irritationes, quibus prouocauerat eum Manasses. Dixitq; Etiam Iudam auferam a facie mea, sicut abstuli Israel. Porro in diligendo homines de eiusdem zeli boni seruore circa idem tempus per prophetam dictum est. Si irritum fieri potest pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte, vt non sit dies & nox in tempore tuo, & pactum meum irritum esse poterit cum Dauid seruo meo, vt non sit ex eo filius qui regnat

regnat in domo eius. Haud dubium, quin e contra zelo malo diabolus machinaretur, quatenus deliceret domus Dauid, nec esset ex eo filius qui regnaret in throno eius, & hoc actum esse putauerunt membra eius, scilicet omnes iniqui, quando ablatus est Iuda, sicut ablatus fuerat Israel de terra sua, cuius tamen captiuitas non similem finem habitura erat. Futurum quippe erat illud propheticum in Osee dictum. Quia non addam ultra misereri domui Israel, & domui Iuda. Osee. 1. Miserebor. Filium ex Dauid, qui regnet in throno eius, certum est esse Christum, de quo ad Mariam angelus. Et dabit illi (inquit) dominus deus sedem Dauid patris sui. Carcerem de regno Luc. 1. temporali, & carnali filiorum Dauid successionem, neq; dictum neq; factum est. Et salua dei veritate iam dudum nullus taliter sedet in throno Dauid, cum irritum factum non sit pactum dei cum die, & pactum eius cum nocte, sitq; adhuc dies & nox in tempore suo.

Draconem tertio hoc capite, aduersatum quidem verbo dei intentione, cooperatum

autem fuisse effectum.

CAP. IIII.

In initio certaminis iam nunc dicendum, quia valde impares congressi sunt. Hinc deus siue verbum dei, inde draco siue regnum iam dictum, caput draconis tertium, quam longe impares congressi sunt. Nimisrum velut si congregiatur seruus contra dominum, & in congregando iuratum illi præstet obsequium. Pulehre hoc innuit ipse dominus, cum & ipsum diabolum & ministrum eius regem Babylonis sibi asserit esse seruum. Dicit enim de ipso diabolo ad beatum Iob, Nunquid seriet tibi pactum, & accipies eum seruum sempiternum? Subaudiendum namq; est, sicut seriet mecum pactum, & sicut ego accepi eum seruum sempiternum, subaudiendum etiam est, non voluntate, sed effectum, quia voluntate quidem semper est aduersarius, effectum autem mihi, inquit, & electis meis semper in bonum cooperatur. Exempli gratia, vt nunc mihi in te, & tibi in me bene est cooperatus, vt & tu qui eras ignotus, & præsentem tempore & omnibus superuenturis seculis, in terra & in coelo notus habearis & inclytus. Et ego de te exemplum habeo patientie proponendum, & profuturum electis meis omnibus, quicunq; in seculo tribulati sunt varijs tribulationibus. Dicit itidem in Hieremia de ministro eius rege Babylonis. Nunc itaq; ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis serui mei. Item, Ecce ego mittam & assumam Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum. Subaudiendum est eodem modo, quo & de diabolo, cuius ille typum gessit meum, non quidem intentione, sed tamen cooperatione, seruus quidem non voluntate, sed nihilominus effectum mihi seruientem, meo proposito proficientem.

Iob. 40.

Hier. 17.

Hier. 23.

Quomodo

impj sint

serui dei.

Quibus peccatis in domo Dauid, puniendus draco ille seruierit.

CAP. V.

Vis non auduit, quomodo malus ille seruus, eo tempore verbo dei, verbo deo cooperatus sit, quis non auduit, quis nescit vocem illam dei, iuramentum illud verbi dei? Semel, inquit, iuravi in sancto meo, si Dauid mentiar. Quid iurasti deus? & in quo non mentiris Dauid? Ponam, ait, in seculum seculi semen eius, & semen eius in æternum manebit. Si autem dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicio meis non ambulauerint &c. vt supra memoratum est. Hanc veritatem dei, hoc iuramentum minarum domini vt adimpleretur, vt opere perficeretur, adiuit ille malus seruus. Et vt iam ex parte factum fuerat, supra memorauimus, quia fluxum iniquitatis, quæ de domo Achab regis Israel per uxorem eius Iezabel, vsq; in domum Dauid profluxerat, visitauerat dominus in virga & in verberibus, percussio Ioram genero Achab & Iezabel, & exterminata omni domo eius, præter vnum paruulum, Iosias scilicet, quem furata est Iosabeth amica eius, ne illum interficeret Athalia cum cæteris auia crudelissima. At ille reliquæ domus Dauid taliter percussæ non doluerunt, disciplinam recipere renuerunt. Primus ipse Iosias tantillus reseruatus, non est recordatus misericordie, quam fecerat Ioiada pontifex secum, sed interfecit filium eius Zachariam sacerdotem dicentem, Quare transgredimini præceptum domini. Similiter & cæteri (præter Ezechiam & Iosiam) peccauerunt. Amplius autem Manasses filius eiusdem Ezechie irritauit dominum, & seduxit populum, vt facerent malum super gentes, quas contriuit dominus a facie filiorum Israel. Oportebat igitur adhuc virga eleuari, & verbera multiplicari, & sic visitari iniquitates & peccata filiorum Dauid, quia non modice dereliquerant legem domini, non mediocriter prophanauerant iustitias domini, imò plus quam decem tribus, quas perpetuè captiuitati tradiderat idem iudex deus.

1. Reg. 11.

Iosias referuatur.

Zacharias

Ioiada filius.

Visitantur

peccata.

Quod obsessa & expugnata Hierusalem, & populo translato, in fortitudine manus

sue Nabuchodonosor se fecisse sit gloriatus.

CAP. VI.

Quomodo tandem in hoc negotio malus ille seruus domini deo seruauit, venit, & Hierusalem obsedit, & cepit eam, & incendit Nabuzardan princeps militie domum domini, & domum regis, & omnes domus Hierusalem, & totum murum per circuitum Hierusalem destruxit, & translatus est Iuda de terra sua. Væ tali seruo, væ illi pro huiusmodi seruitio, virga furoris domini, & baculus ipse erat, sicut de Assur dictum est, & de ipso quoq; rege Babylonis scriptum est, Contriuit dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cedentem populum.

Esaie. 14.

F. III. Iosias in

Ios in indignatione plaga insanabili, subicientem in furore gentes, persequentem crudeliter. Ipse nō sic arbitrabatur, & cor eius non ita aestimabat, scilicet quod eo sic agente visiraret dominus in virga iniquitates filiorum, & in verberibus peccata eorum, sed in fortitudine, inquit, manus meae feci, & in sapientia mea intellexi. Hoc tale erat, ac si gloriatur securis contra eum, qui secat in ea. aut si exaltetur serra contra eum a quo trahitur, vel si eleuetur virga contra eleuantem se, & exaltetur baculus, qui vtiq; lignum est. Nam quod gloriatu contra dominum fuerit, & cor eius exaltatum & eleuatum nimis, illud satis indicat, quod in persona eius diaboli arguitur, qui vtiq; propter superbiam & exaltationem inordinatam de caelo noleatur cecidisse, rex super omnes filios superbiae. Sumes, ait dominus, parabolam istam contra regem Babylonis, & dices. Quomodo cessauit exactor, qui euit tributum? quomodo cecidisti de caelo lucifer, qui mane oriebaris?

Nabuchodonosor typum diaboli gessisse, & effectu quidem deo seruasse, voluntate vero satellitem diaboli fuisse.

CAP. VII.

Congruē nimirum sicut illum hominem tanquam diabolum. sic in diabolum, tanquam in hominem illum vehemēter inuehitur fortitudo verbi dei, quia filius superbiae regi suo diabolo propria quadam similitudine valde similia gessit. Diabolus namq; genus humanum in primis parentibus de coelesti Hierusalem duxit captiuum, & Nabuchodonosor vnicum tūc temporis dei populum captiuauit ab illa terrena Hierusalem, quae illius supernae ciuitatis magnam & notam gessit similitudinem. Nam in superna Hierusalem deus videtur, in ista terrena Hierusalem solum erant templum, in quo deus adorabatur. Propterea sicut sola tunc illa ciuitas David diuini cultus habuit religionem, ita commune cum superna ciuitate dei possedit nomen, ut vocaretur Hierusalem, quod est interpretatum visio pacis, licet terrena illa ciuitas, non sicut nomen, ita rem quoq; quae signatur nomine, habuerit, alioquin iam non esset similitudo, sed idem. Itaq; sicut David rex huius terrenae Hierusalem Christum praefigurauit, regem supernae Hierusalem, sic Nabuchodonosor rex illius Babylonis diaboli signauit principem mundi, ac possessorem aeternae confusionis. Babylon illa & Hierusalem terrena imaginē suae similitudinem nobis demonstrant in semetipsis duarum partium vniuersae creaturae rationalis, quarum vna ciuitas dei viuētis, altera dicitur & est ciuitas diaboli. Altera ex hominibus bonis & angelis bonis, altera cōstat ex hominibus malis & angelis malis. Propterea cum audimus David, dicentem in spiritu. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus. veraciter illum de semetipso quoq; hoc dicere sentimus, quia non quidem ad illius Babylonie captiuitatis tempora peruenit, imo longē praecessit, sed in illa erat captiuitas, sicut & omnes electi dei, cuius similitudinem in ea, quam futuram praedicebat illi populo spiritualiter intellexit, igitur effectu quidem (ut supra dictum est) Nabuchodonosor extitit domini seruus, sed voluntate satellites diaboli praecipuus.

Quod dominus, quamuis verberaret populum, promissionis suae non fuerit oblitus, sed prophetas suscitauerit, & virgam contriuerit.

CAP. VIII.

Sub virga illa, inter verbera illa, politis filiis David, nonne custodiuit deus inuictae veritatis, quod promissit, quod iurauit in sancto suo. Misericordiam autem meam, inquit, non dispergam ab eis. Plane custodiuit. Et quamuis differret illam misericordiam suam, scilicet Christum suum, non permisit tamen eos desperare, vel suspicari, quod adeo fuisset iratos propter iniquitates eorum & peccata, ut veller prophanare testamentum suum, & quae processerāt de labijs suis, facere irrita. Venit ad captiuos, processit cum captiuis verbum bonum, & sermo fidelis, & praecones suos, & prophetas suos, victores, & victoriae suae signiferos effecit, ita ut quem admodū dixit ad Moysen. Ecce constitui te deum Pharaonis, sic etiam diceret, & faceret quempiam ex illis deum esse regis Babylonis. Cecidit enim in faciem suam Nabuchodonosor rex, & Daniele adorauit, & hostias & incensum praecipit afferri, ut sacrificaretur ei. Hoc fecit verbum bonum, verbum dei, ostendendo semetipsum Danieli, & socijs eius, per miras & magnificas visiones, quibus priorum confirmata est fides, captiuorum conualuit spes, desiderantium charitas confortata est, secundum multitudinem dolorum in corde ipsorum consolationes domini laetificauerūt animas eorū. Ante captiuitatem illam, raro inuenimus demonstratas prophetis visiones imaginarias futuri, & venturi ad incarnationē, & de mundi principe diabolo triumphaturi verbi dei. Sub ipsa vero captiuitate, nō tantummodo legimus factū ad eos verbū domini, verumetiam vidisse eos imagines reuerendas, visiones consolatorias regis inuicti, victoris regnaturi, verbi dei, verbi incarnandi, filij dei, filij hominis. In Ezechiel sermone difficilior, Daniel autē quanto planior, tanto ad legendū delectabilior, & ad intelligendū dulcior. Non praesentis est propositi, visiones illas perscrutari, sed hoc tantū cōsiderare, quomodo vel quali ordine virgam illā, siue baculū illum cōfregit dominus, in quo visitauerat iniquitates siue peccata filiorum, qua ratione cōceptis beatę mulieris in utero habentis, & clamantis, contriuerit illud tertium caput

caput draconis, id est, regem siue regnum Babylonis, conceptum illum, id est, sidem seminis Abraham, sidem verbi incarnandi deuorare cupientis.

Quomodo & quo ordine verbum dei Nabuchodonosor percussit, & tandem vicrit.

CAP. IX.

Primo norandum, quia tribus vicibus percussit regem ipsum Nabuchodonosor verbum dei, & quia prima & secunda concussione non est submissus ab altitudine superbiae suae, tertia vicelice percussit eum, ut de solio suo decussus, & mente alienatus forasq; eiectus ab hominibus, cum feris habitaret, & cum feris pabulū haberet, solumq; ut bos comederet, & rore coeli infunderetur, atq; ita super eum septem tempora mutarentur. Post haec regnum eius regnum Babylonium numerauit deus, & compleuit. Appensum est in statera, & inuentum est minus habens. Diuisum est, & datum est Moedis & Persis. Interfectus namq; est Balthazar rex Chaldaeus, & Darius Moedus successit in regnū. Cuius haec ascribenda est victoria pars, nisi deo dei verbo, quod in utero habens mulier, scilicet vnaquaeq; fidelis anima, ut erat Daniel, clamabat parturiens, & cruciabatur ut pareret. Verbum illud sacramentum illius verbi caput draconis contriuit, regem illum quasi bouem dementauit, regnum illud iusto iudicio deiecit, manifeste hoc ipsae voces scripturae testantur. Libet paulisper immorari, & singulas percussiones in caput superbiae triumphaliter declamare, in laudem & gloriam victoriosi verbi dei, cuius persona in ipsis rebus gestis vel significatis declaratur vocibus manifestis.

Multis rationibus somnium Nabuchodonosoris obseruabile fuisse.

CAP. X.

Somnium vidit Nabuchodonosor, & conterritus est spiritus eius, & somnium eius fugit ab eo. In illo somnio ratio multiplex est, pertinet ad sapientiam verbi dei, promissiones aduentus sui confirmare volētis, & consolari omnes, qui expectabant eundem aduentum suum, maximēq; illos, qui tunc temporis tenebantur captiui sub eodem rege, qui somnium vidit. Primum est, considerare sacramentū eiusdem somnij. Deinde quod non ipse Daniel, vel alius quis sanctus propheta domini, qui dignus esset visione dei, sed homo sine deo Nabuchodonosor somnium vidit huiusmodi, homo iniustus & pessimus, sicut tres pueri missi ab eodem in caminum ignis ardentis, in oratione sua testantur. Et tradidisti nos (inquiunt) domine deus in manibus inimicorum nostrorum iniquorum, & pessimorum, praevicatorumq; & regi iniusto & pessimo ultra omnem terram. Deinde & illud considerandum, quod non ante inuentus est Daniel, qui somnium reuelaret, & interpretationem eius aperiret, donec egressa esset sententia, ut sapientes interficerentur, quia non poterant regi indicare somnium & coniecturam eius, nec ante reuelatum est ipsi Danieli, nisi prius ingressus ipse rogaret regem, ut tempus daret sibi ad indicendam solutionem. Tandem & illud in laudem domini, nostrae admirationi non debet abesse, quod per hanc occasionem captiuos suos sic honorauit, ut Nabuchodonosor suus ipsorum captiuator caderet in faciem suam, & adoraret Daniele hominem mortalem, quamuis mirabilem mirabilis dei prophetam,

Quid somnium Nabuchodonosor significarit.

CAP. XI.

Sacramentum somnij iam non tantummodo legendo didicimus, verumetiam videndo agnouimus. Nos enim sumus in diebus nati & renati, quibus deus coeli suscitauit regnum quod in aeternum non dissipabitur, & regnum eius populo alteri non tradetur, per quod comminui & consumi manifestum est regnum aureum, quod tunc erat Babylonis, regnum Moedorum & Persarum, quod successit argenteum, regnum aereum, quod deinde fuit Macedonum, regnum Romanorum, quod quondam erat ferreum, iam autem ex magna parte coepit esse luteum. Videmus sic factum esse, & fieri, secundum quod ille vidit quia de monte abscissus est lapis sine manibus, & comminuit testam, & ferrum, & aes, & argentum, & aurum. Et lapis, qui percussit, & adhuc ultimo iudicio percussurus est regna haec, ita ut nullus locus inueniat ei. factus est mons magnus, & impleuit vniuersam terram, quia palam factum est vniuersae terrae, quod verbum caro factum est, id est, homo factus de virgine, absq; manibus completentium, rex regum est, & dominus dominatium. Sacramentum istud tunc per Daniele, & socios eius reuelatum, magnam & opportunam consolationem praebuit humilitati captiuorum, in sua captiuitate spem quam habebant de promissione dei suspirantium. Quantum enim putas, illos tunc habuisse cōstitiam, & cordis lassitudinem, quam suspiriosam cum viderent tardare regnum dei, & interea regna mundi, caputq; regnorum, regnum Babylonis, quasi sub sole matutino paratis residere in solijs, & subsilire in turribus & in equis? Opportune ergo tale somnium, tantum continens mysterium, moerentium fatigationi subuenit, ut sciret iam tunc in patientia sua possidere animas suas, non aspiciendo praesentia, sed prospiciendo futura, statimq; malorum instantium consolando, per spem futurorum bonorum.

Quare Nabuchodonosor, & non alius quispiam, hoc somnium viderit.

CAP. XII.

Quod

Nabuchodonosor rex fecit statuam auream, altitudine cubitorum sexaginta, & latitudi-
 ne cubitorum sex, & statuit eam in campo Duram prouincie Babylonis. Itaque Nabu-
 chodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus, & iudices, duces, & tyrannos, &
 præfectos, omnesque principes regionum, ut conuenerent ad dedicationem statuæ, quam erexe-
 rat Nabuchodonosor rex. Ecce qualiter adiuuat impleri veritatem dei, veramque interpretationem
 somnij sui malus seruus domini, ecce causam propter quam in somnio designatus fuerat, per
 aureum caput statuæ, dicente interprete. Huius statuæ caput ex auro optimo erat, & tu rex ca-
 put aureum es. Grande caput idololatricæ reuera factus est Nabuchodonosor, talem statuam fa-
 ciendo, & multitudinem populorum ac principum ad dedicationem eius inuitando, clamante
 valenter præcone. Vobis dicitur populis, tribubus & linguis, in hora qua audieritis sonitum tu-
 bæ, & fistulæ, & cytharæ, sambucæ, psalterij, & symphonie, & vniuersi generis musicorum, ca-
 dentes adorete statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex. Si quis autem non pro-
 stratus adorauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Nulla usquam scriptura
 meminit quenquam ante illum tantum habuisse fundandæ idololatricæ studium, tam horribile,
 ne dicam pretiosum consilium, vel vidisse simulachrum, tam crudele pro cultu idoli proposui-
 se edificatum. Recte ergo calix aureus Babylon dicitur per prophetam inebrians omnem terram,
 recte nihilominus vniuersitas impiorum idololatricæ studentium scribitur vel demonstratur.
 Habens poculum aureum in manu sua, plenum abominationum & immunditiæ fornicationis
 eius, & in fronte eius scriptum mysterium, Babylon magna mater fornicationum & abomina-
 tionum terræ. Calicem siue poculum Babylonis, dulcem intelligimus deceptionem eiusmodi
 vel similem illi, quam tunc propinabat re illius nomine & rex Babylonis. Vbi ad alliciendos
 populos adhibuit sonitum tubæ, fistulæ, & cytharæ, sambucæ, psalterij, & symphonie omnis ge-
 neris musicorum, ut festiua sonorum suauitate inebriati omnes populi & tribus & linguæ, ca-
 derent adorando statuam auream hominis corruptibilis, quod verè cadere est.

Crudelitatem regis, beneuolentiam & attentionem Danieli interpreti conciliasse.

CAPVT XIII.

Et ille quidem ad inueniendum & consequendum, quod sibi effugerat somnium, crudeli-
 ter audis, & auide crudelis extitit, dum in furore & ira magna præcepit, ut perirent om-
 nes sapientes Babylonis, quia somnium non poterant iudicare sibi. Deus autem & verbum
 eius illa crudelitate eius, eo nesciente, misericorditer utebatur. In quo in eo videlicet, ut reue-
 laturus tam grande mysterium, prius omnes attentos faceret. Mytheria namque verbi dei, mar-
 garitæ sunt. Arioli vero & magi & malefici, & Chaldei simul cum rege suo cuncti Babylonij
 porci erant, coram quibus margaritæ eiusmodi mittendæ non sunt. Sed Daniel, aut alius quis
 de socijs vel concaptiuis eius, somnium illud vidisset, & interpretationem eius coram Babylo-
 nijs exposuisset in consolationem captiuorum, quorum in futuro dei regno penderet spes, nonne
 nimis atroneas ante porcos margaritas protulissent? Et nimirum non solum illas conculcassent,
 verumetiam conuersi in eos sperare audentes, crudeliter elisissent. Bene igitur vltima est dei sapi-
 entia curiositate nimia regis furiosi. Quia per instantem potentiam, per potentem eius instan-
 tiam, & iram magnam, egressa sententia sapientes interficiuntur, dum interim quaeritur Da-
 niel & socij eius, ut pereant, dum inter inducias ab eo postulas, cuncti sapientes sub gladio pen-
 dent morituri, nisi saltem ille referendo somnium, communi periculo seruat præsidium. Per hæc
 (inquam) cuncti a maiore usque ad minimum, cum rege ipso attenti fiunt ad audiendum, pa-
 rati ad suscipiendum desideratissimi & valde dociles ad intelligendū, beneuoli ad collaudan-
 dum. Ira demum dignum duxit verbum dei, semetipsum in medium proferri. Quia profectū
 tempus & causa talem tanti sacramenti margaritam non linerent conculcari.

*Nabuchodonosor regem Verbum dei ex ore Danielis ferre non potuisse, quin caderet
 in faciem.*

CAP. XIII.

Quis tandem non miretur, quod ille sæuus ut leo, seu quasi leona rex Nabuchodonosor
 audita veritate somnij cecidit in faciem suam, & Daniele adorauit? Nunquid hoc vera
 deuotione compunctus fecit? nunquid deum verum in homine, seruo eius, diligendo honora-
 uit, aut honorando dilexit? repugnat valde quod sequitur. Quia fecit auream statuam miræ
 magnitudinis, & nolentes illam adorare tres pueros, Sydrach, Mysach, & Abdenago, mitti iussit
 in fornacem ignis ardentis. Et quis est (inquit) deus qui eripiat vos de manu mea? Ergo illud
 potius sentiendū est, quia sicut vbi vidit somnium conterritus est spiritus eius, & mente est con-
 fusus. Ita vbi audiuit, & audiendo sensit fortitudinem præsentis verbi dei, ex ore hominis, ad quē
 reuera factum fuerat verbum domini, cuius in corde veraciter habitabat, cuius ex ore mira-
 biliter sonabat verbum domini, ferre non potuit, sedere aut stare non valuit, sed cecidit, & sic ado-
 rauit, sic confessus est, quomodo demones ipso incarnato & præfente cōcremuerunt, & confessi sunt.
 Deus itaque regis captiuatoris sui captiuus Daniel effectus est. At ille sæuus captiuator, stultus
 adorator

adorator tandem expugnandus erat, donec fecerit comederet quasi bos. Nec enim parua fuit
 superbia dementis, vel dementia superbi, de qua, vbi sic conteritur est, & sic cecidit in faciem
 suam adorans Daniele, ut diceret. Verè deus vester, deus deorum est, & dominus regum. Vbi
 eundem Daniele in sublime extulit, sociosque eius constituit super opera Babylonis, confestim
 quid egerit, scriptura taliter annectit.

Nabuchodonosor adhuc tam superbum fuisse, ut statuam suam adorari iuberet.

CAPVT X.

Nabuchodonosor rex fecit statuam auream, altitudine cubitorum sexaginta, & latitudi-
 ne cubitorum sex, & statuit eam in campo Duram prouincie Babylonis. Itaque Nabu-
 chodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus, & iudices, duces, & tyrannos, &
 præfectos, omnesque principes regionum, ut conuenerent ad dedicationem statuæ, quam erexe-
 rat Nabuchodonosor rex. Ecce qualiter adiuuat impleri veritatem dei, veramque interpretationem
 somnij sui malus seruus domini, ecce causam propter quam in somnio designatus fuerat, per
 aureum caput statuæ, dicente interprete. Huius statuæ caput ex auro optimo erat, & tu rex ca-
 put aureum es. Grande caput idololatricæ reuera factus est Nabuchodonosor, talem statuam fa-
 ciendo, & multitudinem populorum ac principum ad dedicationem eius inuitando, clamante
 valenter præcone. Vobis dicitur populis, tribubus & linguis, in hora qua audieritis sonitum tu-
 bæ, & fistulæ, & cytharæ, sambucæ, psalterij, & symphonie, & vniuersi generis musicorum, ca-
 dentes adorete statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex. Si quis autem non pro-
 stratus adorauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Nulla usquam scriptura
 meminit quenquam ante illum tantum habuisse fundandæ idololatricæ studium, tam horribile,
 ne dicam pretiosum consilium, vel vidisse simulachrum, tam crudele pro cultu idoli proposui-
 se edificatum. Recte ergo calix aureus Babylon dicitur per prophetam inebrians omnem terram,
 recte nihilominus vniuersitas impiorum idololatricæ studentium scribitur vel demonstratur.
 Habens poculum aureum in manu sua, plenum abominationum & immunditiæ fornicationis
 eius, & in fronte eius scriptum mysterium, Babylon magna mater fornicationum & abomina-
 tionum terræ. Calicem siue poculum Babylonis, dulcem intelligimus deceptionem eiusmodi
 vel similem illi, quam tunc propinabat re illius nomine & rex Babylonis. Vbi ad alliciendos
 populos adhibuit sonitum tubæ, fistulæ, & cytharæ, sambucæ, psalterij, & symphonie omnis ge-
 neris musicorum, ut festiua sonorum suauitate inebriati omnes populi & tribus & linguæ, ca-
 derent adorando statuam auream hominis corruptibilis, quod verè cadere est.

Quare scriptura, calicem aureum Babylonicæ meretrici tribuerit. CAP. XVI.

Causam puto idoneam apparere, cur vel ipse Nabuchodonosor caput aureum dictus sit,
 vel in manu Babylonis esse aureus calix, quia videlicet capitalem insaniam idololatricæ
 subleuauit ille faciendo statuam auream tam magnam, tamque operosam, tantis impensis stul-
 tissimo labore, usque ad statum perducendo, cuius fuluo aspectu cum musica (ut iam dictū est)
 dulcedine, sic inebriari vel dementari poterant animæ mortalium cupidæ, sicut quis inebria-
 tur pleno calice. Iam nunc illud dicere res ipsa admonet, cur regnum Mædorum atque Persarū
 illi regno succederet per argentū in pectore, & brachijs statuæ, quem Nabuchodonosor somnia-
 uit, cur regnum Græcorum per æs ventris & scorum, cur regnum Romanorum per tibias
 ferreas, & pedes partim ferreos, partim fictiles signatum sit, vel significari debuerit. Iam quidē
 ante nos dictum, vel vñtatum est regnum Mædorum atque Persarū, idcirco per argentū signatū
 esse, quia tanto vilius extitit regno Babylonicæ, quanto auro vilius æstimatur argentum, quod
 ex historijs comprobare haud difficile est. Regnum autem Græcorum per æris metallum id-
 circo signatum esse aiunt, quia æs & durū & valde sonorum est, & Græci fortes, & maxime fue-
 runt eloquentes. Veruntamen licet sensus iste verus & bonus sit, nostri ratio propositi causas ad
 huc alias suggerit, quia videlicet delectabile est, proprias pro posse reddere vel inuenire cau-
 sas, quibus regna illa lapidem illum contra se prouocauerint, qui abscissus de monte sine ma-
 nibus, statuam percussit, & contriuit atque comminuit. Verbum namque dei, cuius victoriam ce-
 lebrare præsentis est intentio opusculi, & lapis erat tunc antequam caros fieret, & nunc est post-
 quam caro factum est, & per ipsum & cum ipso & in ipso singula regna suis temporibus per-
 cussa atque contrita sunt, & in nouissimo ita comminuenda sunt, ut quasi in fauillam redigatur,
 & quasi fauillæ, quæ vento arrepta est, nullus locus eorum inueniatur.

*Quas ob causas regnum Babylonicum per aurum, & regnum Persarum atque Mædo-
 rum signatum sit per argentum. CAP. XVII.*

Libet igitur intueri, quia sicut regnum Babylonicum siue Nabuchodonosor rex, auro suo
 lapidem illum prouocauit, scilicet verbum dei, filium dei, quem & confestim illū esse recte
 miramur dicentem. Et species quarti similis filio dei, ita & regni Mædorum superbia videlicet
 superbi-

superbissimus Aman, argento suo lapidem eundem contra se concitavit. Dixit enim regi Asuero. Si tibi placet, decerne, ut pereat gens Iudaeorum, & decem milia talentorum appendam arcarijs gazae tuae. Dixitque rex ad eum, Argentum quod polliceris tuum sit, de populo age quod tibi placet. Nimirum non parvae considerationis est aut esse debet, argentum quod appensum siue oblatum fuit ob Iudaice gentis universale exterminium, contra propositum dei, contra verbum promissionis, quod non esset unde impleteretur, si diaboli voluntatem, qui insaniebat in Aman, consecutus fuisset effectus. Sanè quod dixit Daniel ad Nabuchodonosor. Tu es ergo caput aureum, & post hæc consurget regnum illud minus te, libenter sic accipimus, ut subintelligamus ad nequitiae, vel malitiae opus. Quia videlicet regnum illud contra verbum promissionis minus egit, quam regnum Babylonis. Quod & si tanto præcellit regnum illud super regnum Persarum & Mædorum, quanto aurum super argento. Nunquid id ipsum regnum Persarum & Mædorum tanto copiosius fuit regno Græcorum & regno Romanorum, quanto cre & ferro pretiosius est argentum? Itaque propter quam causam Nabuchodonosor siue regnum eius per aurum, propter eandem regnum Mædorum & Persarum rectè intelligitur per argentum. Quia videlicet hic auro, illic argento armatus nitebatur diabolus præpedire, ne adimpleretur promissionis verbum.

Quam ob causam regnum Græcorum per æs significatum fuerit. CAP. XVIII.
Eandem ob causam, per græcis metallum in eadem statua, rectè accipimus signatum esse regnum Græcorum. Quid enim regnum illud egit, quid fecit illic draco diabolus, & diaboli satellites Antiochus, sartaginibus suis & ollis æneis crudeliter usus est. Septem namque fratribus cum matre apprehensis iussit sartagines & ollas æneas succendi, & singulis eorum cute capitis cum capillis abstracta, manuum ac pedum summitatibus præcis, adhuc sperantes in sartagine torrere. Taliter impius ære suo contra deum usus est, agente per eum diabolo, ut verbum promissionis, & testamentum dei de cordibus eorum aboleret, quibus data, vel ad quorum patres promissio facta est. Scripserat enim Antiochus omni regno suo agitante diabolo, ut esset omnis populus unus. Erant autem Iudæi, imò & omnis Syria sub regno eius. Quid igitur per hoc spiritus diaboli intendebat, nisi ut transeuntibus Iudæis in idem cum cæteris, qui sub regno eius erant populi, periret promissio, cum promissionis iam nusquam esset expectatio. Quod quia facere noluerunt quidam perpauci, inter cætera mala quæ illis intulit, hoc summum fuit, quod septem fratribus iam dictis & matri illorum sartagines & ollas æneas succendas crudeliter admoovit. Num parva hæc est causa, ut regnum illud per ventrem æneum & ænea statua sceleris mora intelligi debeat. Præterea in sceleribus æneis cum crudelitate intelligi turpitudinem, quia videlicet dum illa agerentur, templum luxuria & comestationibus erat plenum, & scortantium cum meretricibus, sacratisque ædibus mulieres vitro se ingerebant, introferentes ea quæ non licebant.

Quare regnum Romanorum per tibias ferreas, pedes partim ferreos, partim fictiles significatum fuerit. CAP. XIX.
DE regno Romanorum, cur per tibias ferreas, & pedes partim ferreos, partim fictiles significatum fuerit, causa manifesta redditur, dicendo. Quomodo ferrum comminuit, & edomat omnia, sic regnum quantum comminuet & conteret omnia. Veruntamen quod pedum quædam pars ferrea, quædam fictilis visa est, quæstione adhuc indiget ut planius fiat quamvis interpretes idem ferè exponat, dicendo sic ibidem. Porro, quia vidisti pedum & digitorum partem testeam, & partem ferream, regnum diuisum erit, quod de plantario ferri oriretur. Secundum quod vidisti ferrum mixtum testæ ex luto, & digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles, ex parte regnum erit solidum, & ex parte contritum. quod autem vidisti ferrum mixtum testæ ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicut ferrum non potest misceri testæ. Certum tempus, quo hæc euenisse cognoscantur, nullo modo aliter melius inuenire possumus, quam sequendo literam prophetiam, qua continud subsungitur. In diebus autem regnorum illorum suscitauit deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum eius populo alteri non tradetur. Tempus ergo quo regnum æternum suscitauit deus, secundum quod de monte abscissus est lapis sine manibus, & comminuit testæ, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum, tempus (inquam) quo sine opere coniugali de virgine conceptus & natus est deus & homo Iesus Christus. Respiciamus, qualiter tunc se habuerit regnum Romanum, quod sine dubio significatum est per ferrum, nam quod dicit. In diebus autem regnorum illorum, idem est ac si dicat, cum regna hæc sibi ordine successerint, suscitabit deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur.

Quid mixtura ferri & testæ significet. CAP. XX.
Igitur in pedibus statua per incommensabilia signa rerum ferri & testæ, licet arbitrari, significatum fuisse id quod acciderat Romanis, quando Christus natus est de virgine. Quid enim acciderat? Hoc

erat? Hoc nimirum, quod per maximas ciuiles discordias Romana potentia in regnum & monarchiam deuenerat. Quis illas non audiuit discordias? quis ignorat illa ciuilia bella? Defatigatus est mundus, & adhuc defatigatur, scholasticis lectitantibus, historiographis denarrantibus, pueris quoque retractantibus, Romanorum ferè omnium, maximeque Pompeij & C. Cæsaris discordias immites, discordias impacabiles. Itemque Antonij & Octauiani Augusti pugnas ciuiles, per quas & inter quas idem Octavianus Augustus Romanorum monarcha effectus est, in cuius diebus lapis in monte sine manibus abscissus est, quo regnante Christus de virgine natus est, cuius & successoris eius Tyberij Cæsaris temporibus æternum regnum dei, per passionem & resurrectionem eiusdem Iesu Christi suscitatum est. Per ferrum (inquam) & per testam in pedibus statua, discordias illas, & bella ciuilia libenter accipimus signata fuisse, & hoc esse quod scriptum est. Quia vidisti pedum & digitorum partem testeam, & partem ferream, regnum diuisum erit, quod tamen de plantario ferri oriatur, id est, ex nimia fortitudine, suboriente inuidia fiet, ut regnum diuidatur. Et hoc ipsum repetitur, dicendo. Quia autem vidisti ferrum mixtum testæ ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicut ferrum non potest misceri testæ. Cum magna admiratione hoc accipiendum est, quia non solummodo concinnes, verumetiam consanguinei fuerint, ita ut Pompeius C. Cæsaris gener, & Octavianus Antonij sororius existeret, & tamen non magis potuerunt per concordiam coherere sibi, quam potest ferrum testæ misceri. Et tamdiu dissenserunt, donec pars infirmior victa decessit. Ibi pars partem vnus eiusdemque Romanæ virtutis ita velociter & fortiter superauit, ut pars quæ victa est luteæ testæ, pars autem quæ vicit ferro possit comparari. Vna acies patitur bellum, gerit altera, ait auctor insignis describens illa ciuilia bella. Item, ad illum qui superior erat, id est, ad C. Cæsarem iam dictum refert, Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris. Pars quora rerarum facili si prælia pauca Gesseris euentu, tibi Roma subegerit orbem. & ita factum est. Summa horum quæ dicta sunt, ista est. Per discrepantiam testæ & ferri, quarti, id est, Romani regni ciuiles discordias rectè posse intelligi. Nunc ad ordinem redeamus.

Quare exclamauerit Nabuchodonosor, Ecce ego video quatuor viros solutos, & species quarti similis filio dei. CAP. XXI.
CAPITULUM magnæ admirationis in aureo capite, quod erat Nabuchodonosor, contra statua aurea, quam exererat Nabuchodonosor, istud est, quod exclamat. Nonne (inquit) vires viros misimus in medium ignis compeditos? Et respondentibus optimatibus suis atque dicentibus. Verè rex. Ecce ego video (inquit) viros quatuor solutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil in eis corruptionis est, & species quarti similis est filio dei. Hoc magnæ inclamationis dictum, totus orbis audiuit de ore hominis regis gentilis & impij. Et quis dignè sufficit admirari, vbi nam viderat ille filium dei, ut similitudinem eius recognoscere posset in medio ignis? Dixit enim. Et species quarti similis est filio dei. Sic loqui solent, qui quilibet speciem aliquando visam, alibi consideratam, & mente retentam, memoria signatam, alio tempore, siue loco alio, in persona qualibet recognoscunt. Iste (inquiunt) similis est illi, quem vidi. Istud est simile illi, quod sibi vel ibi considerauit. Quam similis est iuuenis iste consobriño meo? ait quidam, inueniens iuniorē Tobiam. Viderat enim patrem, & in filio similem, ut accidere assoler, animaduertebat speciem. Iste autem, vbi viderat filium dei, ut speciem eius, recognoscere posset in illo, qui descenderat cum Azaria & socijs eius in fornacem, vel in medium ignis? Nunquā viderat filium dei, sed nec vnquā legendo vel audiendo didicerat, quis, vel qualis esset filius dei. Nonne ergo mente nō sua locutus est? Nonne in magno excessu taliter effatus est? Verè in magno excessu, in magno stupore. Non levis stupor extitit, quæ quasi leuiter scriptura enunciauit, dicendo, vbi supra. Tunc rex Nabuchodonosor obstupuit, & surrexit propere.

Quare appellatio filij dei, ab inimico & persecutore primum usurpari debuerit. CAP. XXII.
SPECIOSA victoriæ para, & insigne præconium verbi dei, filij dei, quod illum manifesta confessione prius confessus est inimicus, quam amicus, persecutor quam executor, & iniustus quam iustus, Gentilis quam Iudæus. Quis enim saltem ex omnibus prophetis tam aperte nomen istud expressit, filium Dei? Habemus passim in scripturis prophetis verbum dei, & hoc verbum dei filius est, sed mundus eum non cognouit, ita ut nec apud Iudæos, quibus creditum est verbum dei, tutum esset prædicare hoc nomen, quod est filius dei. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit, nec solum eum non cognouit, verum etiam annunciatione de eo, nec saltem Iudæus ferre potuit, unde & oportebat prophetas claudere, ligare, & signare testimonia eius in scripturis. Quia (sicut iam dictum est) non possent portare saltem cultores dei, nec paterentur audire vllam esse dei generationem, vllum esse filium dei. Per hunc summum ex principibus suis, quem Iudæus aut Gentilis arguere non posset, cuius opprimere os non auderet mundus, hoc nomen primitus audiuit filium dei. Ac ipse tantus prædicator

predicator forte etiam tunc dormiuit & somniauit, quando nomen istud predicauit. Non enim putemus, cum nunc tantummodo dormiuit, quando illam, de qua iam supra dictum est, magnam statum somniauit, somniumque perdidit, ignorans quid videret. Immo tota vita eius somnus fuit, quicquid boni de deo pronunciauit, quicquid benedixit & laudauit, somnium fuit. Quia sicut illud de statua somnium perdidit, ita quicquid laudis deo declamauit, totum de corde eius velociter euauit. Denique qui post interpretationem somni vel statue, quam viderat, Daniele adorauit. Verum (inquiens) deus vester, deus deorum est, & dominus regum. Ipse postmodum statum dedicis auream, seruos eiusdem dei misit in fornacem ignis. Et quis est (inquit) deus, qui eripiat vos de manu mea? Item, qui dixit. Benedictus deus eorum, Sydrach videlicet, Misach, & Abdenago &c. Ipse postmodum contra dei decretum, quod viderat vel audierat, superbe respondens. Nonne (inquit) hæc est Babylon magna, quam ego ædificauit in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei. statim propter superbiam quasi hos effici meruit.

Confessionem & laudem Nabuchodonosoris, propter superbiam, & tumidam vanitatem reprobam fuisse.

CAP. XXIII.

Iam nunc, ut constet magis ac magis, merito declamationes illas probari, perpende, quia non fuit speciosa laus in ore illius peccatoris, tota namque respersa est fermento tumidæ vanitatis. Quomodo enim laudauit, cum scripsit. Nabuchodonosor rex omnibus populis, gentibus, & linguis, quæ habitant in vniuersa terra. pax (inquit) vobis multiplicetur, signa & mirabilia fecit apud me deus excelsus. Placuit ergo mihi predicare signa eius. Quantus in oculis suis habet, dum dicit. Signa apud me fecit deus excelsus. Et deinde Placuit ergo mihi. Quid enim est, apud me fecit, & quia placuit mihi, nisi ob gratiam mei fecit, & scilicet contigit illi deo, quia placuit mihi. Verè sicut non dignatur deus excelsus laudem, nisi ex humili spiritu, ita iustum & dignum se fuit, ut reprobaret extollentiam sublimium oculorum illius, quia laudando laudabile in ipsa laude mentiebatur. Non enim apud eum signa fecerat deus excelsus, quia non erat amicus, sed fecerat contra eum, quoniam erat inimicus dei excelsi, & seruorum eius. Et quis vnquam iustorum regum siue patriarcharum, qui magnalia dei viderunt, referens dixit, aut dicere debuit, Signa apud me fecit deus? Nos quoque de sanctis illis loquentes, non dicimus, aut dicere debemus, apud illum vel illos, sed per illum & per illos, siue coram illis deus mirabilia fecit, utpote in terra Aegypti. Sicut igitur de rege omnium filiorum superbiæ deus excelsus dicit. Non parcam ei verbis potentibus, & ad deprecandum compositis, ita de isto superbiæ filio rectè dicas, quia non pepercit, aut parcere debuit illi deus, id est, pro laude clamosa & magnificentia sublimi.

Quod sicut tribus pueris in camino adfuit filius dei, ita omnibus adfuturus, sit qui se confiteantur

CAP. XXIII.

Illud quoque non prætereundum, quod etiam si non dixisset ille stupidus. Et species quarti similis est filio dei, nos qui nunc sumus, & in rebus temporaliter gestis, æterni regni mysteria contemplari studemus, scienter & vero sensu dicere possemus, & nunc dicimus, quia species quarti similis fuit filio dei, id est, qui quartus apparuit in camino ignis, & seruos dei excelsi mirabiliter custodiuit, signum fuit, & in semetipso signauit, quod facturus erat, iamque facere ceperat filius dei, verbum dei. Quando enim deluit agonizantibus seruis suis propter verbum dei. Hoc maxime futurum erat temporibus euangelij sui, ut publicis edictis & proscriptionibus, si dem sanctæ trinitatis impugnet rex magnæ Babylonis diabolus. Et ita factum est paganis Romani imperij regibus diabolus famularibus. Nonne cum pijs martyribus filius dei, & in flammis, & in cæteris agonibus semper præsens fuit? Verbi gratia, Vbi martyr insignis Laurentius ignibus suppositus est pro fide filij dei, nunquid qui assatus fuit, & super craticulam & super ignem spiritum emisit, idcirco dicās, quia fuit absens, & ab ignibus eius longè abstulit filius dei? Immo præsentior illi fuit & gloriosius in eo triumphauit, quam si excussisset carbones, & ignitam craticulam eius quasi ventum roris flantem fecisset. Transiuit per ignem, & flamma illi non nocuit, & odor ignis in eo non fuit, quia fides læsa non est, imò sicut aurum per ignem probata est, sic animaduertimus in illa fornace Babylonica, speciem quarti similem filio dei, quia sicut per speciem, quæ illic apparuit, custodiri fuerunt illi tres pueri, sic per inuisibilem præsentiam filij dei illæsa permansit in sanctis martyribus fides æternæ trinitatis, & Romanum imperium sonorius atque dulcius, quam illerex Babylonis, tandem confiteri meruit Christum filium dei.

Quare deus, non ut tres pueros, ita & templum defenderit, ne conflagraret.

CAP. XXV.

Non poterat hic deus excelsus templum suum, quod erat Hierosolymis, illis custodire a flammis incendiij Babylonij, qui tres pueros taliter custodiuit in camino ignis, ut nihil potestatis haberet in corporibus eorum, & capilli capitis eorum non essent adusti, & saraballa eorum

eorum non essent immutata, & odor ignis non transiret per eos. Planè poterat, sed erudiendus erat mundus, ut sciret, quod deus excelsus non pulchris lapidibus, aureis ve parietibus templi manufacti delectatur, sed fidei claritate & mundis cordibus, & ille est ei optabilis locus. Nam quia & tabernaculum Moyses cum autoritate dei, & templum Salomon tanto opere, auro & geminis extruxit, atque perornauit, existimare poterant homines cupidi, de deo malè sentientes, quod esset eorum similis, & de religione iustitiæ nihil curantes, putarent se satis honorare deum muneribus aureis, suamque cupiditatem corroboraret, quasi exemplo dei. Hanc suspicionem dignè se remouere curauit opere, perficiendo illud, quod ad Salomonem dixit, cum ille perfecisset edificium domus domini. Si autem, inquit, auersione auersi fueritis vos & filij vestri, non sequentes me, nec custodientes mandata mea, auerā Israël de superficie terræ, quam dedi eis, & templum, quod sanctificauit nomini meo, projiciam à conspectu meo. Salomon, inquit Stephanus protomartyr, edificauit illi domum, sed excelsus non in manufactis habitat, sicut per prophetam dicit. Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit dominus, aut quis locus requietionis meæ? Nonne manus mea fecit hæc omnia? Dignè igitur se fecit, quod templum vel aurum templi manufacti, pro tempore & re multum neglexit, non men aut suum, & promissionis verbum, in quo vita est, glorificare & dilatare nunquam desijt.

Toties victum Nabuchodonosor, nunquam tamen fuisse ex animo humiliatum.

CAP. XXVI.

Iam semel & secundo commonitus fuerat Nabuchodonosor rex, ut ab altitudine sua detumesceret, ac de semetipso mortalis homo humilia sentiret. & prior quidem admonitio terribilis, sequens autem terribilior atque seuerior extitit. Nam in prima tantummodo territus fuit, in secunda vero damnus quoque de suis accepit, quia viros illos fortissimos de exercitu suo, qui ad eius imperium seruos dei excelsi miserant in fornacem, interfecit flammæ signis. Iusta ergo super ipsum post hæc peruenit sententia præeunte visione, cuius interpretatio sententiam ipsam prænuntiabat, nihilominus perseverante cordis eius indomabili superbia. Nam ut sciamus, quanta in corde eius arrogancia, quanta in oculis fuerit extollentia, signanter ita dictum est. Post finem mensium duodecim, subauditur, ex quo de arbore succidenda somnium viderat, & interpretationem eius audierat, in aula Babylonis deambulabat, responditque rex, & ait. Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificauit in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Cui, vel contra quid respondisse dicitur, nisi contra id quod audierat. Hæc est interpretatio altissimi, quæ peruenit super dominum meum regem. Eijcient te ab hominibus, & cum feris erit habitatio tua, & sœnū ut bos comedas. Clare itaque maxima in loco illo culpa superbiæ, quia considerando magnitudinem Babylonis, roburque fortitudinis suæ, & amplitudinem (ut putabat) gloriæ, impossibile iudicauerat, quod audierat ex diuina autoritate, tam ciliusque posse insectum præterire verbum domini, secundum interpretationem somni, quam venire aliquid super se aduersi, tantum regem magnæ Babylonis. Igitur ubi statim subiungitur, Cum adhuc sermo esset in ore regis, vox de cœlo ruit, Tibi dicitur rex Nabuchodonosor, Regnum tuum transijt à te, &c. manifestè prædicatur sicut iusta omnipotentia, ita & omnipotentis iustitia, quia sanctus & iustus neminem poenaliter humiliat, nisi illum, qui se pertinaciter exaltat.

Nabuchodonosor tanquam bouem sœnū comedis. CAP. XXVII.

Tandem notandum, quod idem Nabuchodonosor, sicut in culpa, ita & in poena similis factus est captiuatori generis humani diabolo. Nam de illo dixerat dominus ad beatum Iob. Ecce Behemoth, quem feci tecum, sœnū quasi bos comedit. Cum ergo ex hominibus abiectus Nabuchodonosor, sœnū ut bos comedit, manifestè datur intelligi, quod in poena sua similis diabolo extitit. quia quod fecit ille spiritualiter, hoc fecit iste corporaliter. quod ille indenter, hoc iste septennio, quo videlicet numero vniuersitas significari solet. Ille namque sœnū comedit, id est, carnales sibi incorporat homines. De qualibus scriptum est, Omnis caro sœnū est, & omnis gloria eius quasi flos agri. Verè sœnū est populus, exiccatum est sœnū & cecidit flos. Solum eiusmodi sœnū comedit quasi bos, quia præter viriditatem carnis nihil est in eis, quibus præualuit ille Behemoth. Et quid amplius est in his, qui dentes illius offendunt, nisi illud quod sequitur. Verbum autem domini manet in æternum. Igitur quam iustum, tam pulchrum est iudicium in eo, quod ille dudum rex prepotens, quasi bos comedit sœnū, tanquam diceret ei vox, quæ de cœlo ruit super eum, Tibi dicitur Nabuchodonosor rex, tu verbum domini, quod solum erat in quo inuocabatur nomen domini, sed neque tu, neque Behemoth pater tuus, vel quicumque sunt ex parte eius efficere poteritis, ut in vacuū prætereat verbum promissionis, quantumcumque alligatis, aut deuoretis sœnū, vel florem sœni, id est, carnales homines, vel carnalium hominum gloriam, quorum aliqui idcirco permittuntur vobis, cum sint ex Abraham traducti, quia sunt quidem filij carnis, sed non filij promissionis, vnde nec merentur in semine computari.

G ij Quo

Putis ne verum dixit gloriando, Nonne hæc est Babylon quam ego edificauit? Babylonem namque (ut Pompeius Trogus refert) Semiramis condidit, murumque urbi cincto latere circumdedit, arena, pice, & bitumine interstrataque materia. Nunquid ergo verum dixit, tanto iunior Semiramide vxore Nini, in quo regnum Assyriorum cepit? Veruntamen sacra præpollet autoritas, quod ante Semiramidem Babylon exstitit, & causa quoque nominis eius antiquissima, sacra est edita literis. Chus, inquit, filius Cham, genuit Nemroth, ipse cepit esse potens in terra. Fuit autem principium regni eius Babylon, de terra illa egressus est Assur & edificauit Niniuen. Causa nominis, quod est Babylon, exstitit illa, quod ibi deus linguam confudit eorum qui edificabant, & cessauerunt edificare ciuitatem. Nam idcirco vocatum est, inquit, nomen eius Babel, quia ibi confusum est labium vniuersæ terræ. Ergo vir gloriosus, de quo lium quolibet illud sapientie dictum est. Nabes & ventus & pluuie non sequentes, vir gloriosus & promissa non cõplens, vir inquam gloriosus, id est, vanus, vento vanitatis plenus atque distentus, quia fortassis Babylonem proprijs opibus atque impensis auxerat, rem suam siue opus suum non parui æstimans, aut æstimari volens, magno ore declamauit, responsum cordis alti & erecti ceruicis. Nonne hæc est Babylon, quam ego edificauit? ne diceret, quam ego prouexi siue ampliaui. & quid tum o vir gloriose, si tu Babylonem à fundamentis edificasses, nunquid vel sic verbum quod audieras, scilicet interpretationem somnij, facere irritum potuisses? Iuste igitur, quia tam iustus quam omnipotens sermo dei est, super te sententiæ vox ruit, etiam si aliquo modo consilium sancti prophetæ secutus fueras, dicens. Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum, forsitan ignosceret delictis tuis.

Nabuchodonosor non mentem tantum, verum & formam amisisse, cum sanum ut bos comederet.

CAP. XXIX.

Tandem de isto dicendum, quia solet queri, vtrum mentem solam & non etiam formam amisit. Et quidem ipso dicente. Ego Nabuchodonosor oculos meos ad cælum leuaui, & sensus meus redditus est mihi. Sic maiores nostri asserunt, quia quando dicit, sensum sibi redditum, ostendit non formam se amisisse, sed mentem. Sed adhuc illud occurrit & repugnare videtur, quod idem postmodum repetens dicit. In ipso tempore sensus meus reuersus est ad me, & ad honorẽ regni mei decorumque perueni, & figura mea reuersa est ad me, & optimates mei & magistratus mei requisierunt me. Et inter cætera cum dicit ibidem. Et figura mea reuersa est ad me, profectò datur intelligi, quod de figura siue status humani rectitudine non nihil amisit, & quod etiam si manuum vel pedum effigies digitorumque discretio siue discretio numerositas permansit, nihilominus tamen quadrupes incellerit, præsertim cum ita dictum vel expressum sit, foenum quasi bos comedes. Et foenum ut bos comedit, qui videlicet bos quadrupes nullis vitæ manibus, quippe cui manus natura non creauit, sed pronus humi foenum dente demetit, & os per terram trahendo comedit. Sed & illud quod dictum est in sententiâ. Cum bestijs atque feris erit habitatio tua, figuram eius demutatam fuisse (ut iam dictum est) nonnulla ex parte probat, præsertim quia dixit, Et figura mea reuersa est ad me. Et quia bestie siue feræ non facile sociarentur illi sine aliqua sui similitudine. Veruntamen quomodocumque figura eius se habuerit, Hoc in laudem omnipotentis verbi dei admirandum est, quia regem tam potentem tanta mutatione demutauit, quanta quempiam hominũ fuisse demutatũ, sacra nusquam scriptura meminit, excepta vxore Loth, quæ respiciens post se, versa est in statuam salis.

SEXTI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE

VICTORIA VERBI DEI,

LIBER SEPTIMVS.

Balthasar regem iam tum, cum manus hominis in pariete scribens appareret, à verbo dei victum fuisse.

CAP. I.

Balthasar regem iam tum, cum manus hominis in pariete scribens appareret, à verbo dei victum fuisse. Ost effectum verbi dei victoriosum, quo hominem regem, hominem superbum, regem elatum fortiter deiecit, potenter humiliavit, ipsum quoque regnum debellare superuenit, præmissio suimet vel præsentie suæ admirabili signo, rege Balthasar celebrante conuiuio, tamque temulento cum optimatibus suis, cum vxoribus & concubinis suis, dum in sacris vasis templi domini biberet vinum, & laudarent deos suos argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneosque, & lapideos, in eadem hora apparuerunt

Balthasar conuiuio celebrat.

apparuerunt digiti quasi manus hominis scribentis contra candelabrum, in superficie parietis aulae regiae, & rex aspiciēbat articulos manus scribentis. Tunc regis facies cõmutata est, & cogitationes eius perturbabant eum, & compages renum eius soluebantur, & genua eius ad se inuicem collidebantur. Scriptura illa signum fuit verbi dei iamiam consurgentis, iamiam irruentis ad debellandam superbiam regni tyrannici, regni Assyriorum atque Chaldaeorũ, quod à temporibus Nini & cõiugis eius Semiramidis per annos ferme mille trecentos iugo aspero presserat colla populorum. Rex ille fortissimi imperij paruula verbi eiusdem signa, pauculos apices iudicij eius, veros iudices, cum nondum intelligere aut quisquā legere posset, ferre non potuit, videre non sustinuit, sed facie cõmutata, mente perturbata, libidinosis renes eius inter vxores sedentis soluebantur, genua libidinosis inter concubinas bibentis ad inuicem collidebantur. & ita palam factum est, quàm esset infirmus, qui videbatur fortis & imperiosus.

Danielem non perturbatum, sed confidenter aspexisse, legisse, & interpretatum fuisse.

CAP. II.

At ille, ad quem, & propter quẽ, vel propter cuius similes veniebat & decertabat deus, dei verbum, non expalluit, non perturbatus est, sed aduocatus ad legendum, postulatus ad interpretandum, astitit familiariter, sidenter intuitus est, legit scienter, sapienter interpretatus est, Mane, Tetel, Phares. Mane, numerauit deus regnum tuum & compleuit illud. Tetel, appensum est in statera, & inuentum est minus habens. Phares, diuisum est regnum tuum, & datum est Moedis & Persis. Quam breues voculae, quantam longitudinem, quantam latitudinem, quantam altitudinem demonstrauerunt animæ hominis habentis dilectionem verbi dei, cuius arcanum consilium sublimẽ atque profundum continebatur tribus vocibus illis, sex syllabis, quatuordecim literis illis. Per hoc quod scriptum fuerat, mane, quod interpretatur numerus, vidit in latitudine cordis angustam diuturnitatem regni Assyrij siue Babylonij, quia non casu accidisse, sed iusto iudicio dei, ut gentes tam multas iugo suo premere posset annis (ut iam dictum est) mille trecentis. Legamus diligenter scripturam hanc, & sequamur interpretationem diuinam, quia contra candelabrum scripta est. Hoc ipsum quod contra candelabrum scripta est, esse narrat, suggerat nobis, ut candelabro appropinquemus, quatenus clarẽ intueamur. Candelabrum nostrum Christus. Lumen nostrum verbum dei est. Lucerna (inquit Psalmista) pedibus meis verbum tuum, & lumen me. Ut igitur brevis scripturae breuem interpretationem copiosius consequamur, verbi dei, quod in sanctis scripturis habemus, documenta sequamur.

Mane, inquit, numerauit deus regnum tuum, & compleuit illud. Quando vel quomodo, inquit, numerauit deus, quando vel quomodo compleuit deus regnum illud? Nimium antequam conderetur Niniue, priusquam edificaretur Babylon, antequam nasceretur Ninus, priusquam fieret Assur siue Nemroth filius Chus, cuius regni principium fuit Babylon, numerauit deus regnum illud. Sicut omnia in numero & pondere & mensura posuit, sic & illud regnum numerauit. Quomodo ergo numerauit? Profectò sciuit causas gentiũ, propter quas permitteret super eas eleuari baculum impiorum, virgam siue iugum dominantium, scilicet regnum iam dictum, ut cederet populos in indignatione, subiceret in furore, gentes persequeretur crudeliter. Causas inquam sciuit, & secundum causarum quantitatem numerauit atque mensus est tempora siue annos eiusdem regni, ut tantum vel tam diu persequeretur, subiceret, atque caderet. Venerat baculus ille siue virga illa impiorum dominantium usque ad filios, quorum iniquitates & peccata visitari oportebat. Quia dereliquerant legem domini, quia non ambulauerant in iudicijs domini. Iam ergo tempus erat, iam euolutifuerant anni, numero quẽ præfixerat. & oportebat fieri, quod per Psalmistam prædictum fuerat, Quia non relinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum, ut non extendant iusti ad iniquitatem manus suas. Igitur compleui illud, inquit, id est, prefixus est transactis annorum siue dierum numerus, & ecce sicut alia scriptura dicit. Computrescet iugum à facie olei, id est, cessabit potentia, quæ diu superbiuit, superueniente misericordia dei.

Tetel, appensum est in statera, & inuentum est minus habens. Ordo rectus, ordo legitimus, ut postquã seruauit ille malus seruus, de seruitio vel seruitij retributione iudicaretur. Postquam completum est regnum, illud recipiat quod meretur. Iudicium namque est inter deum & regna, siue reges regnorum. Ipse qui ordinauit regna, iudicat illa. De qua quaestione puras sit iudicium, puta dicere iudicem deum. Ego vos excitauit, ego vobis potestatem dedi, ut peccantes mihi populos caderetis, seruitium vestrum impleuistis, sed minus est in facto vestro quim in proposito meo. In meo namque proposito bona est intentio, sed hæc defuit in facto vestro. Ergo inuentum est, inquit, regnum tuum minus habens, quia vos omnes reges Assyriorum bonam quam

G ij quam

quam ego habui non habuistis intentionem. sed tantum expleuistis superbiam vestram & eruditionem. Ego scitis sum parum, vos addidistis in malum. Multum itaque deest in pondere, quia deest totum quod esset laudabile, scilicet omnis intentio iustitiae, voluntas corripiendi, intentio corrigendi, reuerendi, vitia, sciendi gentibus iura legitima. Sed & in hoc inuentum est longum minus habens, quod regnum, siue reges regni illius, non eum qui dederat illis potentiam glorificauerunt deum altissimum, aut gratias egerunt. Imo veritatem commutauerunt in mendacium, & aduersus deum eleuati sunt, & deos suos illaudabiles laudauerunt. Eleuatum est, inquit Daniel, cor Nabuchodonosor, & spiritus illius obscuratus est ad superbiam. Tu quoque filius eius Balthasar non humiliasti cor tuum, cum scires haec omnia quae super eum venerunt, sed aduersus domum dominatorem coeli eleuatus es, & vasa domus eius allata sunt coram te, & tu & optimates tui, & uxores tuae, & concubinae tuae vinum bibistis in eis, deosque vestros argenteos, & aureos, aereos, ferreos, ligneosque, & lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudastis. Porro deum, qui habet statum tuum in manu sua, & omnes vias tuas, non glorificasti. Igitur quia inuentum est tanto minus habens, iustum iudicium scribentis, iusta est sententia dicentis.

Quid velit tertium Verbum, Phares, id est diuisum. CAP. V.

Phares, diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis. Eum in quo ante finitum est regnum illud diuturnum Assyriorum, Pompeius Trogus Sardanapalum memorat, virum, muliere corruptiorem. eum autem qui facta coniuratione, bellum Sardanapalo inferens mortuo successit, & ad Medos imperium transtulit, scribit Arbactum fuisse praefectum Medorum. Miro modo reges postremi, ille videlicet Sardanapalus, in quo finitum est regnum Assyriorum, Et iste Balthasar, in quo diuisum est regnum Chaldaeorum, sicut compares in superbia, ita consimiles fuere in contumelia. Ille namque vir (ut iam dictum est) muliere corruptior, inter scortorum greges purpuras colo nebat, & cum muliebri habitu, dum mollitia corporis & oculorum lasciuia omnes forminas anteiret, pensa inter virgines patiebatur. quia ob causam facta coniuratione a suis ad mortem est adactus. Ille inter vxorum & concubinarum turbae nocturnis producens conuiuium, crapulatus & ebrius eadem nocte est interfectus. Iosephus quidem ita narrat. Non post multum tempus, & Balthasar captus est, & ipsa ciuitas. Hic autem (sicut scriptum est) eadem nocte interfectus est Balthasar rex Chaldaeus, & Darius Medis successit in regnum. Dum praemissa narratione de scriptura & interpretatione eius subiungit. Non post multum tempus captus est, videtur dicere, quod non interfectus sit eadem nocte. Quod si historice contrariae sunt (in multis namque discrepat multitudo scriptorum secularium) huic sine dubio magis est credendum, qui praesens interfuit, qui scripturam legit & interpretatus est, qui inde purpuram & torquem auream circa collum accepit, qui tertius in regno princeps praedicatus est, & cum tanto honore, cum tali principatu de regno ad regnum, de Chaldaeis victis translatus est ad victoriam Medorum atque Persarum. Fidelis interpres, notum & insignem portans veritatis triumphum. Diuisum est, inquit, regnum tuum, subauditur, contra te, quia facta coniuratione ab his, quibus imperare debueras, circumdatus es obsidione, moriturus hac nocte in crapula & ebrietate. Et datum est Medis & Persis, iuxta praedicationem eius, qui ante te laudans & magnificans vluentem in sempiternum, Vix, inquit, eius iustae, & gradientes in superbia potest humiliare, dominaturque in regno hominum, & cuiusque voluerit, dat illud.

Quod scriptum & dictum tunc est contra unum regnum Babylonis, de omnibus regnis mundi debere intelligi. CAP. VI.

Atius quam adhuc dictum sit, patet scriptura haec. Mane, Tetel, Phares. Similiter namque de ceteris regnis sentiendum, de regno Persarum & Medorum, de regno Macedonum siue Graecorum, de regno Romanorum, videlicet quod singula eorum iam deus dinumerasset, & singula suis temporibus completurus esset, quod singula deberet appendere in statera, iudiciumque diuisionis dare, pro eo quod ea minus habere inueniret. Verum etiam adhuc parum est considerare in partibus, quod de toto si praedicetur, plus habet admirationis, & commodi, terroris amplius. Regna illa partes sunt vel fuerunt, totum autem est omne seculum, vniuersitas creaturarum, earum dumtaxat, quae rationales sunt, scilicet angelorum & hominum, de quibus domini creatoris est & erit iudicium. Igitur ad summum recurrentes, proponamus mundum, & mundi principem diabolum, cuius typum gessit Assur, & in Medis atque Persis Aman superbissimus, in Graecis Antiochus, & in Romanis Nero, malorum imperatorum imperator pessimus, & in nouissimis diebus reuelabitur nominatus Antichristus. In isto mundi principe, & in toto mundo contempletur dinumerationem dei, appensionem in statera dei, diuisionem iudicii dei, secundum scripturam hanc. Mane, Tetel, Phares.

Quid significet, Mane contra principem huius mundi. CAP. VII.

Mane, numerauit deus regnum, quod dicis esse tuum, o princeps mundi, rex tenebrarum, tyrane peccati & mortis, numerauit, inquit, dies senario, & compleuit illud die septimo. Sex

Sex namque diebus omnia fecit, lucem, siue lucis & tenebrarum discretionem, firmamentum, aera, quas ab aquis diuidens, aridam, id est, terram, & aquarum congregationes, quas appellauit maria certis militibus coercita, solem, lunam & stellas, volucres, & omnia natantia, homines & iumenta, & cetera quae mouentur in terra. Ista sex dierum opera die septimo compleuit, ipsumque diem septimum benedixit & sanctificauit. Tu in istis regnare contendis, tu ista regnum tuum esse dicis, tu ista omnia tua, vel tibi tradita esse mentiris.

Quid significet Tetel, contra eundem principem mundi. CAP. VIII.

Tetel, appensum est in statera, & inuentum est minus habens. Statera vera, statera iusta, verbum dei est, verbum deus, dei sapientia, in qua regnum tuum appenditur, dum de te iudicium agitur, quod omnes audiuius, dicente ipso, cuius in manu statera est, imo qui ipsa statera est. Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Quomodo inuentum est minus habens, videlicet quia tu ad diem septimum, quo compleuit deus omne opus suum, non peruenisti, tu ad sabbatum, id est, requiem benedictionis & sanctificationis peruenire noluiisti. Idcirco veraciter iuxta sanctam & mysticam Apocalypsim, numerus tuus est sexcenti sexaginta sex. Inter angelos superbiendo laborasti, in decipiendo hominem circuire terram & perambulare coepisti, in Antichristo fatigaberis, ita labor tuus augmeta capit, sicut isti in decuplum multiplicantur senarii, sex, sexaginta, sexcenti. Deus autem (ut iam dictum est) in septimo requieuit. Appensum igitur regnum tuum profecto inuentum & inueniendum est minus habens, quia non peruenit ad creatoris requiem, vacuum & vanum circa creaturam continuans laborem.

Quid significet Phares, contra eundem, & quid Persa & Moedi, quibus diuisum regnum eius datum sit. CAP. IX.

Phares, diuisum est regnum tuum, & datum est sanctis altissimi, quorum typum tunc in excidio dumtaxat Babylonis gesserunt Persae & Moedi, praesertim cum Cyrus rex illorum prophetica voce Christus quoque sit appellatus domini. Haec (inquit Elia) dicit dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, ut subiciam ante faciem eius gentes, & dorsa terrarum vertam. Causam diuisionis huiusmodi taliter praemisit. Qui dico Cyro, pastor meus es, & omnem voluntatem meam complebis, qui dico, Hierusalem aedificaberis, & templum fundaberis. Futurum namque erat, ut Cyrus licentiam & facultatem daret reaedificandi Hierusalem, & templum domini. Diuisum, inquam, est regnum tuum, indiuiso permanente regno sanctorum, sicut numerus senarius, qui tuus numerus est, solubilis est & secabilis, numerus autem septenarius, qui numerus est dei, quia die septimo requieuit, insolubilis & insecabilis est. Ita regnum tuum solubile est, & sine dubio solutum est, & tu ipse videntibus cunctis praecipitandus es, regnum autem dei, & sanctorum eius manet in aeternum. Praeterit enim figura huius mundi, & tu de principatu mundi, de potestate tenebrarum harum pertransibis, in tartarum rudentibus inferni detraheris, eorum quibus regnum tuum dandum est, quibus reueratae sunt illae, quas in caelo perdidisti, mansiones. Hic vnus est Daniel purpura indutus, auream circa collum torquem de damnato rege referens. Sicut autoritas verbi dei purpuram & torquem auream tristi & damnato rege extorsit, & huic sancto interpreti suo transposuit, sicut omne decus coeli, omne seruicium creaturae, quod tibi arrogasti, a te extortum, dabitur sanctis dei hominibus.

Hanc manum apparentem, signasse manum dei, de qua David: Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua. CAP. X.

Tandem quomodo taliter apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis, & quomodo manu dextera solet scribi recordemur. Imo deum recordatum esse arbitremur, quod cecinerat David, gratulans, & gratias agens, quod audire meruisset cum iuramento domini verbum promissionis. Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua. Manum illam domini, dexteram illam domini, quam summo desiderio, clamore cordis maximo firmari optauerat & exaltari, signabat manus quae apparuit visibilis. Fiebat iam in parte, quod faciendum erat in toto per manum domini, per dexteram omnipotentis dei, quae non est alia, siue aliud, nisi verbum dei, filius dei. Quid enim fiebat in illa particulari Babylonia, nisi quod faciendum erat in vniuersitate impiorum per promissam & iuram verbi dei gratiam? Et quid illud erat, nisi quod continuo sequitur, iustitia (inquit) & iudicium praeparatio sedis tuae. Misericordia & veritas praecedent faciem tuam, beatus populus qui scit iubilacionem, domine in lumine vultus tui ambulabunt, & cetera. Iam (inquam) fiebat hoc in parte illa, quia videlicet manus domini in suo proposito manens, firmiter exaltabatur. Iamque adierant iustitia & iudicium, in praeparatione sedis eius, iustitia in eo, quod populum suum ciuitate & templo orbatum captiuitate tradiderat, iudicium in eo, quod regnum captiuitatis eorum numeratum, & in statera appensum diuidebat, Moedisque & Persis dabat. Haec agendo sedes eius praeparabat, & misericordia & veritas praecedebat faciem eius.

G liij Misericor

HYPERTI ABBAT. TVITIEN. DE VICT. VERBI DEI,
Gen. 46. Misericordia, ut etiam captivitas illa solueretur. Veritas, ut sceptrum de Iuda, & dux de Sennacherib
eius non auferretur, donec omnino usque ad perfectum sedes illa prepararetur, donec promissio ad-
impleretur, donec Christus nasceretur. Beatus populus qui scit istam iubilantem. Beatus Da-
niel, qui illam legens scripturam, in lumine vultus tui domine ambulans, & certam edebat in-
terpretationem, & fidam tenebat in pectore suo manus domini consolationem.

De quatuor bestiis, quas Daniel viderat, & quare deus antiquus dierum appelletur.

CAPVT XI.

Daniel. 7. **N**on exigentulus nostri ratio propositi, cunctis vel singulis immorari reuelationis sacra-
mentis, ex quibus ille beatus consolatus iocundabatur in medio tribulationis, in affli-
ctione captiuitatis. Vnum est, quod intactum mens præterire non patitur, dulcissimum sacra-
mentum pulcherrimam visionis, quam viderat, priusquam decidisset bestialis ferocitas Babylo-
nis, priusquam apparuissent digiti, siue manus hominis scribentis in superficie parietis causam
siue sententiam mox venturi super illam iudicii dei. Siquidem anno primo Balchasar regis Ba-
bylonis, videbam (inquit) in visione mea nocte, & ecce quatuor venti coeli pugnabant in mari
magno, & quatuor bestie grandes ascendeant de mari diuersæ inter se, &c. Delectat hic ali-
quantisper immorari, quia pulchrum est considerare ferocitatem tyrannicam regnorum seculi
in bestiis ferocissimis. & contra dignitatem, mansuetudinem, & pietatem regni dei, in habitu
antiqui dierum, super thronum sedentis, & in processu filii hominis venientis in nubibus coeli, &
usque ad antiquum dierum peruenientis, & in conspectu eius oblatus, qui & dedit ei potestatem, &
honorum, & regnum. & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi seruiant. Potestas (inquit Daniel)
eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur. Primum libet
querere, cur deus, vel qua intentione sic nominetur antiquus dierum, quod nusquam inuenie-
bamus ante hunc delectabilem generosæ prophetiæ locum. Sensus quidem in omnibus scri-
pturis sanctis habemus, quod iste deus pater æterni verbi, deus sit antiquus, utpote deus in-
creatus, neque initium habens, neque finem habiturus. Quod & ipsum de verbo eius deo, fideliter
sentimus. Veruntamen (ut iam dictum est) nomen hoc antiquus dierum, hic primitus inueni-
mus positum. Causam ergo non ociose querimus.

Quatuor regna, non ex deo regnasse.

CAP. XII.

Daniel. 7. **R**espice nunc facies bestiarum, de mari ascendentium, quarum propter seruitutem dicit se-
disse iudicium. Hæ (inquit) bestie magnæ quatuor, quatuor regna consurgent de terra.
Osee 3. Porro ipse, cuius iudicium est, dicit. Regnauerunt, & non ex me. principes extiterunt, & non co-
gnoui. Verè non in ipso regnauerunt, imò regna, quæ dicta sunt, non tam regna, quam quædam
Regna. maxima & publica latrocinia fuerunt. Primum istorum, quod fuit regnum Assyriorum atque
Chalæorum, quale habuit initium, ante Ninum regem Assyriorum, & si fuerunt reges anti-
quiore, qui bella gererent, nequaquam tamen imperium sibi, sed populis suis gloriam quære-
bant, contentique victoria, imperio abstinerebant. Ille primus omnium veterem, & quasi habitum
gentilibus morem, noua imperij cupiditate mutauit, & quæsitæ dominationis magnitudinem,
Antiquus dierum. continua possessione firmavit. Verè ergo regnauerunt (inquit) & non ex me. & quid attinet ad
eos, in mundo regnare, regnante illo, qui solus regnare debet, mundi creatore? Ut igitur co-
gnoscamus, & abhorrescamus nimiam in genere humano præsumptionis iniuriam, conuenien-
ter hic antiquum dierum nominauit eum, cui regnando factam esse constat iniuriam. Ipse namque
qui fecit, idem debuit disponere mundum, nec principari quicquam debuisset, nisi secundum eius
arbitrium. Si inordinatio est & irreuerentia, coram cano capite non consurgere, quantæ inor-
dinationis, quantæ irreuerentiæ est, regnum tam cani capitis, tam antiqui dierum, rapto no-
mine regio, lecerat. Siquidem inter homines iuuenes ac senes, facilis est ætatum comparatio.
Dierum autem illius antiqui, & dierum hominum, qui nomen eius regum rapuerunt, nulla
omnino est, aut esse potest comparatio. Quis enim dicere aut cogitare potest, quanto diutur-
nitas siue antiquitas increati prolixior sit temporibus, annis, siue diebus hominum hesternor-
um, qui quasi heri creati fuere vel nati. Quando illarum antiquissima bestiarum de mari ascen-
dit, quando regnum Assyriorum de terra consurrexerit, iam tunc iste antiquus dierum cum Abra-
ham loquebatur, & iam antiquus erat, ut nunc est.

Summam rerum omnium & regnum ad deum pertinere, sed quatuor bestias quantum
quæque potuit, ad se rapuisse.

CAP. XIII.

Solus Chri-
stus rex
est. **L**oquebatur, & maturam, suorum cano capiti dignam tractabat sententiam, quod nulli ali-
rum omnium summam, regni sui contraderet monarchiam, nisi filio suo, verbo suo, ut per
quem omnia facta sunt, regerentur omnia per ipsum. Hoc erat sapientis antiqui decretum,
hoc erat immutabile antiquitatis infinitæ consilium. At illæ bestiolæ recentes, & nuper nate,
quæ nascendo nihil intulerunt in hunc mundum, contra decretum hoc salire, contra consilium hoc
resulta-

resultare præsumpserunt, & tantum senem non reueritæ, quæ vel quantulas potuerunt, regni
eius, mundi huius diripuerunt partes, homines, regnum super homines inuadentes, cum ante
oculos illius sapientis domini, non magis homo hominē natura posset præcedere, vel præcel-
lere, quam mus murem. Fuerunt quidē apud hominem illæ bestie grandes, prima quasi leona, alia
similis ursus, alia quasi pardus, & quarta multū terribilis. Veruntamen in consideratione maie-
statis illius antiqui, ut mures mererentur dici, ut erucæ, locustæ, bruchæ, & rubigini mereretur
assimilari, quia nullus sunt momenti. Bestias illas interficere, & corpora eorum dare perditioni,
siue tradere ad comburendū igni, multo facilius fuit, & est verbo dei, quam ipsis bestiis, stare contra
erucam, vel saltum locustæ consequi, nisi quia peccata gentium merebantur, ut permittente deo,
lacerarentur à bestiis. Quis enim alius bestias illas tandē interfecit, nisi verbū dei? Omnipotens
sermo tuus domine, ait quidā sapiens, exiliens de cælo à regalibus sedibus, durus debellator, in
mediam exterminij terram profudit gladius acutus, insimulatum imperium tuum portans, &
stans in terra repleuit omnia morte, & usque ad cælum attingebat, stans in terra.

Sapient. 12.

Solius verbi dei verum esse imperium, humana omnia simulata. CAP. XIII.

Sine dubio qui in terra Aegypti tantam fecit plagam (cuius ille verbis istis meminisse ipse
idē omnipotens sermo tuus domine in istis bestialibus regnis, & omnia quæ voluit, & hæc
maximè fecit, ut Nabuchodonosor fieret quasi bos, ut Aman appenderetur in patibulo, ut An-
tiochus sine manu contereretur, ut Nero, quia vixerat turpiter, moreretur turpius. De isto om-
nipotente sermone domini, nequaquam nunc præterire libet, quod inter cætera dictum est,
insimulatum imperium tuum portans. Et quid est insimulatum imperium, nisi imperium non si-
mulatum? Et quid est non simulatum imperium, nisi imperium verum? Quod cum dicitur,
vel intelligitur, nonne e contra hominum imperia simulata esse perhibentur? Verè simulata &
non vera, imperia bestiarum, imperia hominum bestialium, qui ad tempus occidendi ut be-
stie potestatem habuerunt, ad vitam autem nec sibi, nec alijs prodesse potuerunt. Iste omni-
potens sermo insimulatum portat imperium, verum tenet regnum, cuius regnum & imperium
sine fine permanet in secula seculorum. Et iam quidem tale imperium portabat, sed nondum
apparuerat, apparuit factus illius hominis. & quod habebat in forma dei insimulatum impe-
rium, accepit in forma serui secundum pulcherrimum spectaculum tantæ illius visionis. Et ecce
in nubibus coeli quasi filius hominis veniebat, & usque ad antiquum dierum peruenit, & in con-
spectu eius obtulerunt eum, & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi
tribus & linguæ ipsi seruiant. Potestas eius potestas æterna quæ non auferetur, & regnum eius
quod non corrumpetur. Nunc ad ordinem reuertamur.

Homini-
um impe-
ria si-
mulata.

Daniel. 7.

Regnum Mædorum & Persarum quartum caput draconis fuisse.

CAPVT XV.

Tercio draconis capite superato, quartum sese protinus erexit, dum eliso regno Babylo-
nico, regnoque Persarum & Mædorum subleuato, protinus idē diabolus cepit uti con-
tra propositum dei, contra verbum promissionis. Exterminari cupiens populum cuius de car-
ne impleri oportebat, quod deus patribus promissit, quod promissum iuramento firmavit. In
isto capite facies erat ursi, & tres dentium ordines in ore eius, quæ intelliguntur tria regna vo-
nius imperij, regnum Babyloniorum, regnum Mædorum, & regnum Persarum, quæ in vnum
redacta sunt regnum siue imperium. Et quidem reges illius imperij proposito suo non inclementes
fuere populo dei, sed per eos qui sub regibus fuere principes, maximè per Aman, sicut historia
libri Hester memorat, hoc agere voluit diabolus, ut populus ille omnino exterminaretur. Hoc
in antedicta visione Danielis in eo præsignatum est, quod cum dixisset, & ecce bestia alia simi-
lis ursus in parte stetit, & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius, protinus subiunxit,
Et dicebant ei, Surge, comede carnes plurimas.

Quartū dra-
conis reg-
num.

Daniel. 7.

Satrapas Mædorum & Persarum Danieli foueam, in quam ipsi inciderent, fodisse,

CAPVT XVI.

Suggestum namque fuit regibus, primū Dario, ut perderet Daniëlem, deinde Assuero, qui &
Artaxerxes dictus est, secundus huius nominis rex, ut deleteret vniuersam Iudeorum gentē,
inuentes satrapæ Danieli, quod esset vnus ex tribus principibus constitutis à Dario, ut satra-
pæ illis redderent rationē, & quod Daniel superaret omnes principes & satrapas, quia spiritus
dei amplior erat in eo, quodque rex cogitaret constituere eum super omne regnum, ad hoc per-
duxerunt regē, communicato consilio cum principibus regni & magistratibus, senatoribusque &
iudicibus, quatenus decretū imperatorij exiret & editū, ut omnis qui perisset aliquā peritionē
à quocumque deo & homine usque ad dies triginta, nisi à rege, mitteretur in lacum leonū. Certissime
autem futurum sciebant, ut Daniel sciens constitutam legem nihilominus peteret à deo suo,
oraret

Daniel. 7.

Daniel. 6.

Psalm. 59.

Orationi
quo exau-
diatur ne-
cessarii.

1. Iohan. 17.

Daniel. 4.

Daniel. 6.

Daniel. 9.

Zach. 1.

oraret & adoraret deum suum, atque hoc modo incideret in iudicium illius magnae, fortissime, & (ut putabant) providae legis atque inevitabilis decreti. Et ita factum est, veruntamen non in quantum volebant. Ingressus namque Daniel domum suam fenestris apertis in coenaculo suo, contra Hierusalem tribus temporibus in die flebat genua sua & adorabat, confitebaturque coram deo suo, sicut & ante facere consueverat, videlicet tenax propositi sancti; secundum illam sententiam Davidicam. Vespere & mane & meridie narrabo & annuntiabo, & exaudiet vocem meam. Nec vero illud ignorabat, quid esset, vel quid verum esset. Foderunt ante faciem meam foueam, & inciderunt in eam. Hoc illi nesciebant, sed scire habebant, quod deus Danielis ipse esset, qui deus omnium puerorum sociorum eius, Sydrach, Mysach, & Abdenago, & quod non minus posset pro Daniele leonibus imperare, quam potuit illis flammis ignem mitigare.

De oratione Danielis contra Hierusalem, propter quam accusatus, & cum rex liberare non posset, in lacum leonum proiectus fuit. CAPUT XVII.

Ostultam diaboli inuidiam, & inuidiam draconis antiqui stultitiam, qui natum sibi quantum caput iniquitatis, scilicet potestatem Moysi vel Persici regni, tam cito ad hanc partem leuabat, & intendebat, ut Daniel non inuocaret deum suum, aut obliuisceretur verbum dei sui, quod mente gestabat. Nunquid mulier in utero habens obliuisci potest doloris sui, & non clamare dum cruciatur & parturit? Sic nimirum beata anima prophetae sanctissimi, quae intra se conceptum gestabat verbum bonum beatae promissionis, tacere non poterat. Et occupata in expectatione salutis, principum in perditionem currentium leges non curabat, consilia non ad mittebat. Illuc ubi promissio iurata fuerat, animo intendebat in Hierusalem, mente praesens aderat, unde corpore absens exulabat, ubi iuramentum accepit fidelis David, unde exire oportebat verbum vel effectum promissionis, quia de Sion exhibet lex, aiebat spiritus propheticus, & verbum domini de Hierusalem. Propterea fenestris apertis in coenaculo suo contra Hierusalem vir desideriorum genua flebat, interdum lugens, & panem desiderabilem non comedens, multisque modis semetipsum affligens, ut totis viribus adhibitis, validam usque in caelum subleuaret orationem, indeque opportunam sibi attraheret consolationem. Exploratus est, accusatus in iudicium venit, tanquam praevicator magnae legis, tanquam reus laesae maiestatis. O vere beata anima, cum te nec rex ipse liberare posset, ponens cor ut te liberaret, & usque ad occasum solis laborans, ut te erueret, tunc quidem tristitiam habebas, ibi dolores ut parturientis. Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius, ait ipsum verbum incarnatum, cuius in obsequium tu tam vehementer doluisti, quod verbum bene consciunt est doloris eiusmodi in animabus sanctis, praesertim quia ipsum in eis est, & dolorum causa illis est.

Danielem in martyrio verbi dei, tribus pueris non fuisse inferiorem.

CAPUT XVIII.

Ergo, martyr verbi dei, nihil minus a sanctis sociis tuis tribus pueris habuisti. Fortè (o vir desideriorum) ubi vidisti. Ecce ego video viros quatuor solutos & ambulantes in medio ignis, & nihil in eis corruptionis est, & species quarti similis est filio dei. Vbi(inquam) haec audisti, ubi tres socios triumphantes ad gloriam dei de fornace ignis procedentes aspexisti, & propter hoc laudes & benedictiones deo tuo declamatas audisti, fortè suspirasti, fortè ingemisti, quod tuae felicitati tantum deesset, ut passionis eorum, & gloriae non meruisses consors vel participes fieri. Non fuisti neglectus, non fuisti filio dei, cuius species illi recognita est, visis aut contemptus. Nam ecce solus absque sociis tuis, solus cum angelo eiusdem gratiae saluus & incolumis inter ora leonum nocte integra perseverasti. Deus tuus misit angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt tibi, quia coram eo iustitia inuenta est in te, sed & coram hominibus delictum non fecisti. Habeto igitur & tu titulos triumphi, tuae fidei vexillo inscriptos, sociis tuis non inferior. Habeto titulos tuis meritis exactos, regia voce declamatos. Pauescant(inquit) & tremiscant omnes in universo imperio dei Danielis. Ipse est enim deus vivus & aeternus in secula, & regnum eius non dissipabitur, & potestas eius usque in aeternum. ipse liberator & saluator, faciens signa & mirabilia in caelo & in terra, quia liberavit Danielem de lacu leonum.

Completo captivitatis annorum numero, non prophetas tantum, verumetiam super edificatione Hierusalem laetatos fuisse.

CAP. XIX.

Interea completus erat numerus annorum, de quo factus est(inquit) sermo domini ad Hieremiam prophetam, ut complerentur desolationis Hierusalem septuaginta anni. Et posui faciem meam ad dominum deum meum rogare & deprecari ieiunijs, sacco, & cinere, & cetera. Tunc & Zacharias, qui & in ordine duodecim prophetarum undecimus est, respondisse narrat angelum domini, & dixisse. Dne exercituum usquequo non misereberis Hierusalem, & urbem iuda, quibus iratus es, iste septuagesimus annus est. Et respondit(inquit) dñs angelo, qui loquebatur in me verba

verba bona, verba consolatoria. Mirum quomodo non solum homines filij captivitatis, verum etiam angeli sancti, cuius alterius seculi de reedificatione Hierusalem, quod iam instaret, opido laetabantur. Danielem consolabantur angeli summi, inter deum & Zachariam discurrebant angeli sancti, gaudentes, & apparati veluti magni apparatus & magnae festiuitatis comministri. Et leuauit(inquit) oculos meos, & vidi, & ecce vir, & in manu eius tunica mensurum, & dixi. Quo tu vadis? & dixit ad me. Ut mentiar Hierusalem & iudaeam, quanta sit latitudo eius, & quanta longitudo. Et ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, & alius angelus egrediebatur in occursum eius, & dixit ad eum. Curre, & loquere ad puerum istum, dicens. Absque muro habitabitur Hierusalem propter multitudinem hominum & iumentorum in medio eius. Quid sibi vult angelorum tanta concursio, tam vehemens demandatio? In aedificatione terrenae ciuitatis & templi, iam etiam opifices volunt videri, seque certatim ingerunt angeli. Nunquid hoc tam magnum studium suum ciuitati aedificandae adhibent propter ciuitatem ipsam? Non utique propter ciuitatem ipsam, sed propter spem quondam in sinu David repositam, & de illius ciuitatis gente, templique illius religione gratulantur non excedisse verbum domini, non defecisse verbum promissionis, mox reuersura virgine Israel in ciuitates suas, ubi saluatorem dominum generare deberet.

Danieli non solum reedificationem templi, verumetiam omnium regnorum futuros eventus, reuelata fuisse, CAP. XX.

Nec vero solummodo reedificationem ciuitatis & templi, & inhabitationem multitudinis spaciolam, visiones diuinae, & colloquutiones angelicae pollicebantur, verumetiam gentium aduersantium labores & miseras in vindictam superuenturas praeloquebantur. Clamauit angelus ad Zachariam. Haec dicit dominus exercituum. Zelatus sum Hierusalem & Syon zelo magno, & ira magna ego irascor super gentes opulentas. Quas dicit gentes opulentas, gentes intelligimus regnorum saepe dictorum, quae iudaeam obtriuierunt. Et quam ob causam irascatur super illas gentes ira magna, statim indicat. Quia iratus sum parum, ipsi vero addiderunt in malum. Et est sensus. Ego intendi visitare in virga iniquitates eorum, & in verbis peccata eorum, quae parua ira est. Ipsi autem iram suam & odium suum superaddiderunt, intendendo ut eos penitus deleret, cum ego non gentis interitionem intenderem, sed correctionem. Porro ad Danielem sic angeli loquebantur, tales illi visiones ostendebantur, ut futura regnorum eorumdem secreta, quod valde mirum est, taliter illi publicarentur, qualiter nulli prophetarum publicata siue praenuntiata fuisse usquam apparet ex dictis seu scriptis eorum. Nam & regnorum status & regum, hinc felices aliquando euentus, hinc infelices quorundam interitus, ira per angelos didicit & conscripsit, ut de futuris historiam texisse non dubitetur, excepto quod reges ipsos proprijs non expressit nominibus.

Domum dei, quam Cyrus aedificandam decreuerat, a Dario vincente ita verbo dei, tandem aedificatam fuisse. CAPUT XXI.

Civis tandem ille, nisi domini sermo erat, de quo dictum est illi. Ab exitu sermonis ut aedificetur ciuitas? Qualis fuit ille exirus sermonis, aut unde exiuit? Suscitauit dominus spiritum Cyri regis Persarum, & traduxit vocem in vniuerso regno suo, etiam per scripturam, dicens. Haec dicit Cyrus rex Persarum. Omnia regna terrarum dedit mihi deus dominus coeli, & ipse praecipit mihi, ut aedificarem ei domum in Hierusalem, quae est in iudaea, & cetera. Iste sermo regis, sermo erat domini, qui sicut eundem Cyrum apud Elaiam Christum suum appellare curauit, ira & sermonem suum in ore eius ponere voluit. Verum postmodum eodem Cyro decedente, vicinae gentes siue hostes iudae & Benjamin audientes, quia filij captiuitatis aedificarent ciuitatem, & templum domino deo Israel, scripserunt accusationem aduersus Artaxerxi dicentes. Notum sit regi, quia iudaei, qui ascenderunt a te ad nos, venerunt in Hierusalem ciuitatem rebellem & pessimam, quam aedificant extruentes muros eius, & parietes componentes. Sic inchoando, & accusando habitatores iudae & Hierusalem, hoc effecerunt, ut mitteret rex & prohiberet aedificari ciuitatem. Tunc intermissum est opus domus domini in Hierusalem, & non fiebat usque ad annum secundum regni Darii regis Persarum. Prophetauerunt autem Aggaeus propheta & Zacharias ad iudaeos, qui erant in iudaea & Hierusalem. Et tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedech, & coeperunt aedificare templum dei, & cum eis prophetae dei adiuvantes eos. Sciscitantibus aduersarijs, & dicentibus. Quis dedit vobis consilium, ut muros hos instauraretis, & domum hanc aedificaretis? Respondentes inter cetera dixerunt. Anno autem primo Cyri regis Babylonis, Cyrus rex proposuit aedificum, ut domus dei aedificaretur. Miserunt itaque epistolam ad regem Dariam, iam dicti hostes iudaeorum, dicentes post cetera. Nunc ergo, si videtur regi bonum, recenseat in bibliotheca regis, quae est in Babylone, verum nam a Cyro rege iustum fuerit, ut aedificaretur domus dei in Hierusalem, & volun-

& voluntate regis super hac re mittat ad nos. Tunc Darius rex præcepit, & recensuerunt in bibliotheca librorum, qui erant repositi in Babylone, & inuentum est volumen vnum, talisq; scriptus erat in eo commentarius. Anno primo Cyri regis, Cyrus rex decreuit, ut domus dei, quæ est in Hierusalem, ædificaretur, &c. Quibus perceptis. Nunc ergo (inquit, Darius) qui estis trans flumē, procul recedite ab illis, & dimitte fieri templum dei à duce Iudæorum, & à senioribus eorum, ego Darius statui decretum, quod studiose impleri volo.

Tempus, quod ab exitu sermonis, usque ad completionem operis intercesserit, non modo coram deo breue, verumetiam hominibus vile fuisse.

CAPVT XXII.

Talis fuit exitus sermonis, utiq; hominibus vel seruis dei prolixus & difficilis. Siquidem à Cyri regis imperio, cuius ut viuētis voluntas, ita & mortui scripta sermonis domini famulata est auctoritas, usq; ad Neemiam, & vicesimum annum regis Artaxerxis mansit opus imperfectum, quo tempore regni Persarum centum & quindecim anni fuerant euoluti. Captiuitatis autem Hierusalem centesimus octogelimus quintus annus erat. Veruntamen captiuitatis eiusdem recte prædicantur vel numerantur dumtaxat anni septuaginta, quia videlicet tunc recte soluta esse dicitur, non quando consummatum est opus, quod intermissum fuerat, sed quando prima licentia data est, prædicante Cyro. Quis est in vobis de vniuerso populo dei cœli, sit deus illius cum ipso, Ascendat Hierusalem, quæ est in Iudæa, & ædificet domum dei Israel, ipse est deus, qui est in Hierusalem. Quando hæc dixit, simul protulit vasa domini, quæ tulit Nabuchodonosor de Hierusalem, & dedit his, quorum deus suscitauit spiritum, ut ascenderent ad ædificandū templū domini. Tunc verè soluta est captiuitas populi, quia tunc ascendit, quicunq; relictis Babyloniæ delictis ascendere voluit. Porro, quod taliter exeunti sermoni ad reædificandam Hierusalem, & templū domini, moras fecerunt aduersarij. Apud ipsum sermonem domini nullius est momenti, quippe cuius ante oculos mille anni, tanquam dies hesternæ quæ præterijt, & custodia in nocte. I. vna de quatuor vigilijs noctis. Quanto magis paulo plus, q̃ centum anni, quibus intermissum fuit opus domus domini, impredientibus aduersarijs, parui, imò nullius ante oculos eius, potuerunt esse momenti. Igitur ipsi quidē sermoni vel proposito dñi mora illa pro nihilo fuit, quippe quæ pro nihilo habentur. eorū (inquit) anni erunt, id est, in terra reputabuntur, subauditur ante oculos suos. Ipsi autem filijs captiuitatis, annos illos & moras intermissi operis nimis ægre ferentibus, & fideliter corā domino ingemiscētibz, auctum est meritum fidei, creuit corona spei, multiplicata sunt præmia dilectionis, quia laborauerunt ipsi, ut nos in labores eorum introiremus, vnde & p̃ps eorū studijs grates agere debemus, quia quod seminauerunt in lachrymis, nos in gaudio metemus.

Vnde Cyro homini gentili tanta circa deum cœli, & circa captiuum eius populum beneuolentia prouenerit.

CAP. XXIII.

Vnde putas illi Cyro homini gentili tanta circa deum cœli, & circa captiuum eius populum beneuolentia prouenire? vnde hoc, nisi quia scriptum & veraciter dictum est, cor regis in manu dei? Reuera quod effecit de corde eius omnipotēs sermo domini, id ipsum potuisset efficere de corde cuiusq; alterius regis, nō minus de corde Nabuchodonosor, ne populū captiuum duceret, qui fecit de corde huius, ne populum captiuum retineret. Delectat nunc videre modū ipsum, quo beneuolentiæ cordis eius captare dignata est manus dñi, longē anteq̃ nascere hic Cyrus, anteq̃ fierent patres patrū eius, memoriā eius in cōsilijs suis habere, & beneficia sua illi promittere dignatus est ipsum quod siebat ad prophetas verbum domini. Scriptum quippe fuerat in Esaia. Hæc dicit dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexterā, ut subijciam ante faciem eius gentes, & dorsa regum vertam, & aperiam coram eo ianuās, & portæ nō claudes confringam, & dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorū, ut scias, quia ego dominus, qui voco nomen tuum sanctus Israel. Nunquid Cyrus talem ac tantam de semetipso prophetiam non audierat? Nunquid dubiū esse potest de captiuis illis, quin istam scripturam vaticinium hoc magni sibi apud illum regem factū occasionem fore solati? Accessit ipsa manus domini, in qua est cor regis, & hoc effecit, ut tali verbo, tantq; dei promisso non ingratus existeret, sed diceret vocem transducens in vniuerso regno suo, vocem etiam per scripturam, id est, vocem scriptā. Omnia regna terræ dedit mihi dominus deus cœli, subauditur, qui mihi longē antequam nascerer ea daturum se promisit, & meum quoq; nomen vocauit, continuo subiunxit. Et ipse præcepit mihi, ut ædificarem ei domum in Hierusalem, quæ est in Iudæa. Ac si diceret, Ob hanc causam dedit mihi omnia regna, ut populum eius, penes quem scripta est illa de me prophetia, liberum dimittam ad ædificandam domum in Hierusalem, quæ est in Iudæa.

Iudæa. Siquidem deus idem ubi dixit. Qui voco nomen tuum, statim subiunxit, propter seruum meum Iacob, & Israel electum meum. Igitur ob hoc mihi omnia regna dedit, ut in populo ipsius gratiam rependam illi, reddendo illum libertati.

Cyrum ita regem factum, ut diuinam circa se prouidentiam agnoscere potuerit.

CAPVT XXIII.

Et reuera sensatus homo iam dictam legens vel audiens prophetiam, suamq; recolens infantiam animaduertere vel perpendere poterat, q̃ non casu, sed per diuinā prouidentiam euenisset, ut ipse regnaret. Siquidem de hoc scribit Pompeius Trogus, q̃ natus infans de filia Astragis, per aui inuidiam datus est occidendus, somnū verentis quo præmonstrato, regnum infantulo futurū arioli auspicabantur. Is verò cui necandus infans traditus est, veritus ne infantis necari vltionem mater eius quandocq; in ipsum exigeret, pastori regij pecoris puerū exponendū tradidit, fortē eodē tempore & ipsi pastori natus erat filius. Eius igitur vxor audita regij infantis expositione, puerū proferri sibi ostendi summis rogat precibus, cuius precibus fatigatus pastor, reuersus in syluam, inuenit iuxta infantē caniculam paruulo vbera præbentem, & à feris alicibusq; defendentem. Motus & ipse misericordia, qua motam etiam canē viderat, puerum desert ad stabula, eadem canē anxie prosequente. Quem ubi in manu mulier accepit, tantus vigor & dulcis quidam blandiētis infantis risus apparuit, ut pastore vltro rogaret, ut permitteret sibi puerū nutrire, permutata sorte paruulorū, ut hic pro filio pastoris educaretur, ille pro nepote regis exponeretur. Puer deinde cū inter pastores esset, Cyri nomen accepit. Interfecto tempore cum adoleuisset, per Harpagum aui amicum didicit, quomodo paruulum illum occidi aus iusserit, quomodo seruatus sit, hortatur ut exercitiū paret, & pronam ad regnum viam ingrediatur, Mædorum translationem pollicetur, factumq; est ut Cyrus Mædorum & Persarum fieret rex. Si vera est eiusmodi historia, nimirū sciēter dicere poterat. Omnia regna terræ dedit mihi dominus deus cœli, præsertim præeunte prophetia eiusmodi, quā magnus & potens rex ab eodem domino deo præsignatus & ex nomine vocatus est.

An libertas captiuis à Cyro donata Iudæis, eidem ad æternam salutem assequendam prouenire potuerit.

CAP. XXV.

Putas ne talis gratiæ repensio sufficiens ad æternam salutem esse potuit eidem Cyro? Repensio gratiæ dicimus hanc esse, quia sciens siue animaduertens sibi regnum euenisse illo disponente deo, cuius templum fuerat in Hierusalem, non omnino ingratus extitit, sed & ipse (inquit) deus, qui est in Hierusalem, & edictum proposuit in vniuerso regno suo, ut ascenderent filij captiuitatis, & templum & ciuitatem reædificandi licentiam haberent. Hanc ergo quasi beneficii vicissitudinem putas illi sufficiens fuisse ad æternam salutem? Nequaquam sufficientem, nec enim animaduerti potest, q̃ eandem, scilicet æternā salutē sperauerit vel quæsierit. fuerit quidē alicuius momenti præ cæteris regibus, qui creatori per iustam dispositionem, regna illis danti omnino sunt, vel fuerunt ingrati. Veruntamen non valde magnum est, grates agere pro præsentibus beneficijs, dum negligenter aut sine cura caret æternis. Licet eum reputare cū eiusmodi, de qualibus Psalmista dicit, Quia anima eius in vita ipsius benedicitur, confitebitur tibi cū benefeceris ei. Deniq; cū dicit, Quia anima eius in vita ipsius benedicitur, subaudiendū est, & illa benedictione contentus erit, de futuro non curans, dummodo in præsentī seculo dū viuūt anima eius, id est, sensualitas eius exaltetur siue prosperetur, quæ nimirum illa benedictio est, qua contentus fuit Esau. Non, inquam, valde magnū est, tūc deo conliti, cū in hac parte deus benefecerit illi, nisi etiā confiteatur cū aliquid aduersi contigerit. Veri confessores tunc instantius contententur, quando aduersis fatigantur, Verbi gratia, ut Daniel & socij eius, qui tunc ad confitendum domino sese amplius extenderunt, quando captiuitatis aduersitatem subierunt. Tantum quippe studium sanctæ confessionis aggressi sunt, ut proponerent laudabilem & paucis imitabilem iugiter tenere ciborū ac potus parsimoniam, quatenus sobrietatis pulchritudo confessionem deo magis redderet acceptabilem.

Quæ vera confessio sit, & quid eidem Cyro de vera confessione defuerit.

CAPVT XXVI.

Sed nec illud facile concedendum est, q̃ illa gratulatio contentis deo, cum deus benefecerit ei, sit confessio. imò dicatur, ut est, adulatio. Quid enim est confessio, de qua Psalmista loquitur. Confessio & pulchritudo in conspectu eius, & de qua idem dicit. Introite portas eius in confessione, arria eius in hymnis, confitemini illi. Nimirum laus est integra, laus deuota, laus ordinata. Quo vel quali ordine, nisi ut homo in principio accuset seipsum, Deinde iustificet deum? Iustus nanque in principio accusator est sui, qua accusatione præeunte dum deum iustificat, Verbi gratia, dicēdo. Fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Nimirum confessionem, id est, laudem perficit. Non longē exempla petantur, Daniel ipse

Pompeius Trogus.

1. Esdr. 1.

Gratia repensio.

Psalm. 43.

Veri confessores.

Confessio vera & talia. Psalm. 95. Psalm. 99.

Prouer. 18. Psalm. 94.

Daniel.

H ipse

ipse dierum illorum exul siue captiuus eo modo confitetur. Obsecro, inquit, domine deus magne & terribilis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus te, & custodiētibz mandata tua. Peccauimus, inique fecimus, impiē egimus, & recessimus, & declinauimus a mandatis tuis & iudicijs. Nobis confusio faciet, regibus & principibus nostris & patribz nostris, qui peccauerunt, tibi autem domino deo nostro misericordia & propitiatio, & cetera. Iste legitimus est ordo confessionis, quemq; in principio accusare seipsum, deinde iustificare deum, & ab ipso quaerere remissionem peccatorum. At illi homines seculi, quatum hic vnus extitit, nunquid ad eiusmodi confessionem descendere dignati sunt? imo dixerunt. Linguam nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt, q̄s noster dominus est. Omnes superbi & circa animę causam prouide indomiti, aut ipsi pro dijs haberi voluerūt, aut talibus seruire dijs, quorū nō est dare consilium de cura animarū, de solitudine gerenda pro peccato, quę mors est animarū. Igitur talium fortitula laudatio, non tam salubris confessio, q̄ sterilis dicenda est adulatio.

Maiores laudando dei occasionem esse, non modo in templi Hierosolymitani, Verum etiam totius generis humani reparatione, quam conseruatione.

CAPVT XXVII.

Proinde de ore illorum raplat laudem laudator fidelis & diligens, dicatq; magis scienter, quam iste dixerit. ipse est deus qui est in Hierusalem. Cum pro multis, imo pro innumerabilibus quę fecit mirabilibus, tum & pro causa ista dicamus. Ipse est deus qui est in Hierusalem, quia mirabile hoc egit, vt prędam quam lexna tulerat, visus domum reportaret, id est, vt captiuos, quos Nabuchodonosor rex Babylonis de Hierusalem abduxerat, & vasa domini, quę asportauerat, phialas aureas & argenteas, cyphos aureos & argēteos, Et vasa alia, vasa aurea & argētea quinq; millia quadraginta, vniuersa hæc redderet hic Persarum & Mædorum rex, & remitteret in Hierusalem. Nunquid minus glorię, minus virtutis dei per hoc factum illuxit, quam si custoditum fuisset cœlitus templum, vt non spoliaretur siue incenderetur a Babylo- nijs? imo plus habet honoris, & plus experimenti ad cognoscendam potentiam atq; prouiden- tiam verbi dei. Sicut plus habet admirationis, mortuū restaurasse hominem, q̄ custodisse ne perimeretur, ita plus habet miraculi taliter reparasse statū gentis & loci, q̄ defendisse vt nō de- stitueretur. Sic nimirum de vniuersa constat electione generis humani, de omnibus sanctis siue electis pręcitis atq; prędestinatis ad conformitatem imaginis filij dei, quia maiore gloria dei, gloriolore triumpho verbi dei nunc suscitantur a morte animę & corporis, & redeunt in illā cœlestem Hierusalem, ciuitatem dei viuētis, q̄ si nunquam captiui inde fuissent adducti, si nun- quam fuissent mortui, si nunquam mors introisset in hunc mundum inuidia diaboli.

Quomodo id, quod de Cyro dictum est, Assimilauit te, & non cognouisti me, intelligen- dum sit.

CAPVT XXVIII.

Nunquid hoc ipsum ignorauit aut pręteritit verbum dei, q̄ futura esset imperfecta laus (vt diximus) in ore vel opere Cyri? Deniq; vbitale de illo deprompsit oraculū. Hęc di- cit dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, &c. Tandem ita concludit, Assi- milauit te, & non cognouisti me, ego dominus & non est amplius, extra me non est deus, ac- cinxi te & non cognouisti me. Nunquid nulla aut parua exprobratio est, dum dicit, & nō co- gnouisti me? Et quomodo nō cognouit cū dixerit, ipse est deus qui est in Hierusalem? Verē non cognouit, quamuis ita confessus fuerit. Multum in illa confessione siue cognitione defuit, quia quod ibi loquitur, ipse qui accinxit eum deus, ego dominus & non est amplius, extra me non est deus, surda aure pręteritit. Hoc ille audire vel intelligere noluit, imo perstitit in insipientia stultorum seruentium creaturę potius quam creatori. Proinde recte dicatur illi, Si recte offe- ras, & non recte diuidas, nonne malū est? Res enim quasdam deo obtulit, siue reddidit, & hoc recte fecit. Seseipsum autem sibi retinuit, quia cor suum cultui vel religioni eius non subdi- dit, cui res exteriores obtulit. Proinde non mirū, quod cum cupiditate sua grassatus per mun- dum, miserabilem vitę est consecutus exitum. Tradunt nanque historię, quod Tameris regi- na Scytharum, comprehensum insidijs vniuersum eius cum ipso rege trucidauit exercitum, ducenta millia Persarum, caputque Cyri amputauit, in virem humano sanguine repletum confecit, cum hac exprobratione crudelitatis. Satia te, inquit, sanguine quem sisti, cuiusq; insatiabilis semper extitisti.

Titulum psalmi sexagesimi quarti ad huius captiuitatis solutionem pertinere.

CAPVT XXIX.

Nonnihil spectat ad rem pręsentem reminisci, quia in titulo psalmi sexagesimi quarti, Hie- remiam & Aggęum spiritus propheticus composuit, quorum alter, scilicet Hieremias captiuitatem illam futuram prędixit, & pręsens vidit. Alter vero, scilicet Aggęus soluta captiui-

captiuitate reuersioni in patriam interfuit. Titulus sic se habet. In finem psalmus David, cantila- cum Hieremę & Aggęi de verbo peregrinationis, quando incipiebant proficisci. Sequitur psalmus. Te decet hymnus deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem. Ad rem, in- quam, pręsentem spectat, eiusdem cantici siue tituli pręeuntis reminisci, quia magnum reso- nar gaudium de triumpho verbi dei, cuius propter veritatem implendam populus de capti- uitate liber illuc ascendit, vbi oportebat ipsum verbum incarnari, per quod omnia facta sunt, de tribu Iuda, de semine David. Dulce quidem est allegoriam in eodem psalmo, siue psalmi ti- tulo meditari, scilicet intelligere supernam Sion & cœlestem Hierusalem, atque hic vniuersa- lem generis humani peregrinationem, vnde omnes ascensuri sunt electi, finito termino mun- di. Veruntamen & illud nonnihil habet dulcedinis, quod historialiter tunc gestum est, quod populus ille liber de captiuitate redijt, cui redditus propheta Aggęus interfuit. Etenim redditus ille non solum typus, verumetiam valde necessaria preparatio fuit decoris siue hymni, qui te decet deus in superna Sion, preparatio redditionis voti, quod tibi redditus siue reddetur in æterna Hierusalem, quo omnis caro ad te venit, propitiato te cunctis iniquitatibus nostris, per redemptionem Iesu Christi filij tui, cuius ventura natiuitas hoc exigebat, vt solueretur illa ca- ptiuitas, vt rediret iuxta prophetam virgo Israel in terram suam siue in ciuitates suas, eundem dominum & saluatorem suum genitura, magna & iusta prophetis illius temporis gaudij siue lætitię causa, magna & pulchra triumphalis tripudij materia.

Iuxta prophetiam Aggęi, nouissimi templi maiorem gloriam quam primi propter Ver- bum incarnatum fuisse.

CAP. XXX.

Nunquid non istud Aggęus, tam tunc prophetali oculo considerabat? At enim. Quis est in vobis derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? & quid vos vide- tis hanc? nunquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris? Statimque paucis interpositis confortans dicit. Nolite timere, quia hæc dicit dominus exercituum. Magna enim erit glo- ria domus istius nouissimę plus quam primę, dicit dominus exercituum, & in loco isto dabo pacem, dicit dominus exercituum. Qualem putas gloriam tanto ore pronuntiat, nouissimam fore maiorem quam primam? Nunquid secularem gloriam, scilicet auri & argenti copiam? Nunquid etiam si sic futurum erat vel fieri poterat, vt plus auri in domo nouissima rutilaret, quam in prima Salomon impendisset? Nunquid dignaretur, vt hoc tanto opere pro gloria reputaret, & pro hoc tam vehementer dominus exercituum declamaret? Ergo illam ma- gis gloriam decet intelligi, quę gloria vera est, scilicet pręsentationem verbi incarnati Chri- sti filij dei, qui in illa domo prima non fuit pręsentandus. In nouissima autem erat pręsentan- dus, Simeone expectante, & in vlnas suas illum accipiente, cum isto cantico gratię. Nunc dimittis seruum tuum domine, secundum verbum tuum in pace. An non hoc ipsum idem propheta ibidem interloquitur. Et veniet, inquit, desideratus cunctis gentibus, & implebo domum istam gloria, dicit dominus exercituum. Verē omni gloria domus primę, maior su- tura erat gloria nouissimę, quod in ea secundum legem primogenitorum pręsentandus erat cū sacrificijs legalibus ille primogenitus in multis fratribz, iste desideratus cunctis gentibus.

Esdram, Nehemiam, Iosedech, & Zorobabel, tempore solutę captiuitatis illustres fuisse.

CAP. XXXI.

Memorabilis ille reditus & ascensus spectabilis, si consideres currum illum siue quadri- gam domini, qua relidens, ad locum suum properabat verbum domini, verbum ne- cessario implendę promissionis. Quadrigam illam domini quatuor dicimus viros auctores pręcipuos, & quasi capita illius reuersionis Esdram, & Nehemiam, Iesum sacerdotē magnum, & Zorobabel ducem. Idcirco dictum Zorobabel, quia infra annos captiuitatis in Babylonia natus est. Prophetas Aggęum & Zachariam, qui (vt superius memoratum est) cum eis erant, adiuuantes eos, velut aurigas ante quadrigam existimare delectat. Istis, imo istorum habita- tori verbo dei, sapiens omnis triumphum eius prosequens, gratias agit, qui feliciter ad hoc na- ti sunt, vt tali in tempore essent parati. Quomodo, inquit, amplificemus Zorobabel? Nam & ipse quasi signum in dextera Israel manu, & Iesum filium Iosedech, qui in diebus suis ædifica- uerunt domum, & exaltauerunt templum sanctum domino paratum in gloriam sempiter- nam. Et Nehemiam in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros euersos, & stare fecit portas & seras, qui erexit domos nostras. Quod dicit, in gloriam sempiternam, recte sic intelli- gitur (sicut supra dictum est) quia domus illa tam diu stare habebat, donec veniret Christus, vera & sempiterna gloria sanctorum, sicut Simeon proloquutus est. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuę Israel.

Esdram, propter renouatam nouis charactēribz legem, pręcipuum fuisse.

CAPVT XXXII.

H. H. Esdram

Esdram dicunt esse Malachiam, qui in ordine duodecim prophetarum, duodecimus est. Iste quantus nobis esse debet? Non enim ignorare debemus, quia legem ipse renouauit, scripturas sanctas, quæ propriæ voces sunt verbi dei, dispersas, vixq; Babylónico igni superstities ipse congregauit ac reformauit. Quantum hoc est, aut esse debet omnibus seculis: Magnum sic & memorabile, quod tam ipsius q̄ cæterorum labore ciuitas illa, templumque illud manufactum restituit vel reedificari potuit. Illud ædificium insolubile, scilicet reformatio sanctæ scripturæ, longioris memoriæ, maioris gloriæ, altioris est & erit semper excellentiæ. Literas quoque siue characteres veteribus commodiores atque faciliores iste repperit, & conscripsit, ut populo tradens, & tunc scriba velox meruit nuncupari, & nunc & in perpetuum scriba doctus est in regno dei.

SEPTIMI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE
VICTORIA VERBI DEI,
LIBER OCTAVVS.

Somnium Mardochei non fuisse vanum.

CAPVT I.

Somnium
Mardo-
chei.

Hester. 1.

Hester. 12.

MAGNUM in celo & in terra spectaculum, quod deinde post indulgentiam regum Persarum subsequutum est. A somno Mardochei narrationem inchoare libet, quod & si in Hebræo non habetur, ut ait illustris vir Hieronymus, tamen in editione vulgata principium erat voluminis Hester, & ad rem nonnihil attinet. Anno secundo regnante Artaxerxe maximo, vidit somnium Mardocheus homo Iudæus, de tribu Benjamin, qui habitabat in vrbe Susis, illa ciuitas exordium siue caput regni erat. Apparuerunt, inquit, voces, & tumultus, & tonitrua, & terræmotus, & conturbatio super terram. Et ecce duo dracones magni, paratique contra se in prælium, ad quorum clamorem cunctæ concitæ sunt nationes, ut pugnarent contra gentem iustorum, fuitq; dies illa tenebrarum & discriminis, tribulationis & angustiae, & ingens formido super terram. Conturbataq; est gens iustorum timentium mala sua, & præparata ad mortem, clamaueruntq; ad dominum. Et illis vociferantibus fons paruus creuit in fluuium maximum, & in aquas plurimas redundauit. Lux & sol ortus est, & humiles exaltati sunt, & adorauerunt inclytes. Porro post finem libri eiusdem capitulum hoc ferebatur. Dixitq; Mardocheus. A deo facta sunt ista, recordatus sum somni quod videram hæc eadem significantis. nec eorum quicq; irritum fuit, paruus fons qui creuit in fluuium, & in lucē solemq; conuersus est, & in aquas plurimas redundauit. Hester est, quam rex accepit uxorem, & voluit esse reginam. Duo autem dracones, ego sum & Aman, gentes quæ conuenerant, hi sunt qui delere conati sunt nomen Iudæorum.

Mardocheum & Aman per duos dracones, sed diuersis rationibus significatos fuisse.

CAPVT II.

Dracones
duo.

Nume. 11.

AB isto, inquam, tali somnio narrationem inchoare libet, eorum quæ continentur in eodem libro Hester, Idecirco ut excitatus animus persentiscat, malū fuisse illud (quod motus est Aman) ex diabolo dracone antiquo, thronum suum habente in pectore Aman, Nam ecce draco dictus est Aman. Duo (inquit) dracones ego sum & Aman. & Mardocheus quidē draco visus, sed ratione longē diuersa. Denique draco Aman propter causam veram, propter diabolum, serpentem antiquum veraciter habentem in pectore Aman, cuius videlicet draconis capita septem habentis, quartum caput fuisse iam dictum est regnum Persarum & Mædorum, maximē propter Aman, & propter gentes illius imperij, super quas cum eleuatus esset Aman, delere voluit gentē, de qua nasciturus erat Christus, iuxta repromissionem quam acceperat Abraham. Porro Mardocheus draco non reuera, sed inimicorum, scilicet eiusdem Aman, & hominum seditiosum, & regno insidiosum. Nec mirum, quod homo simplex & rectus, propter ipse simplicium rex & rectorum dominus Christus per serpentem æneum fuerit præfiguratus, dicente domino ad Moysen. Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo, qui percussus asperxerit eū, viuet. Nempe sicut ille serpens æneus fuit absque veneno, sic Christus cum accusaretur magus, erat absq; peccato. Similiter Mardocheus propter accusationem Aman per somnium visus est draco. Sed secundum rei veritatem homo erat cultor dei, malitiam non habens draconis antiqui, qui seuebat in illo Aman superbissimo,

Sicut

Sicut Aman Mardocheo crucem parauerat, & in ea suspensus fuerit, ita principem huius mundi diabolum Christo crucem parasse, & in ea victum fuisse.

CAPVT III.

ET quoniam de similitudine mentio iam incidit, qua sancti homines quibuscumque modis meritis diuersis assimilari meruerunt filio dei, quemadmodum dicit. Et in manu seruorum meorum prophetarum assimilatus sum. Liber continuo proloqui summam similitudinis, qua in manu huius quoque Mardochei dignatus est assimilari, sicut in somnio præscripto præsignatum fuerat. Duo dracones inter se pugnaverunt, id est, Mardocheus & Aman inuicem confurrexerunt. Parauit Aman patibulum Mardocheo, & Mardocheo feliciter euadente, Aman in ipso quod parauerat appensus est patibulo. Nimirum sic futurum erat, ut verbū incarnatum deus homo factus rex omnium seculorum Iesus Christus aduersus mundi huius principem procederet, & cū illo congrederetur. Et sic factum est, ut per suos satellites draco ille diabolus crucem illi parari faceret, sed non ille in ipso patibulo transfixus est. Triumphante verbo, quod impassibilis deus est, & resumpta carne in immortalitatem quæ ad breue tēpus passa est mortem, ipsum homicidam deus viuens in suo ipsius machinamento strangulauit. Delens (inquit Apostolus) quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrariū nobis, & ipsum tulit de medio, asigens illud cruci, expolians principatus, & potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. Nunc in rei gestæ ordinem ingrediamur.

Paruum fontem, qui in magna creuerit flumina, Hester reginam fuisse.

CAPVT IIII.

PARUUS fons creuit in fluuium maximum, & in aquas plurimas redundauit, scilicet Hester captiua & paupercula, & vtroque parente orbata, multarum gentium regina, multarum prouinciarum domina effecta est in diem placiti dei, in tempus opportunum (altissimo prouidente) bene reuerata. Quomodo vel quali misericordie viæ Vir Iudæus, ait scriptura, erat in Susis ciuitate, vocabulo Mardocheus, filius Iair, filij Semai, filij Cis de stirpe Iemini, qui translatus fuerat de Hierusalem eo tempore quo Iechoniam regem Iuda, Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat, qui fuit nutritius filius fratris sui Edissæ, quæ altero nomine Hester vocabatur, & verumque parentem amiserat, pulchra nimis & decora facie. Mortuusq; pater eius ac mater, Mardocheus eam sibi adoptauit in filiam. Opus pium pietas operosa, plium habuit iudicem & inspectorem deum, cui tali in facto in tam liberali gratia suauis vtrique oblata erat elemosyna. Reuera odoratus est dominus odorem suauitatis, & reuera benedixit eis, & huic quæ adoptata fuerat, & illi qui adoptauerat. Benedixit, inquam, ut ambo crescerent in salutem populi, in saluationem suæ gentis, cui pessimus exurgebat hostis, scilicet Aman, filius Amadati, qui erat de stirpe Agag. Non putemus illum tunc primū esse cepisse hostem Iudæorum, quando Mardocheus eum adorare noluit, imō tamdudum fuerat hostis, antiquam crudeli in pectore gestans odij causam, veterem persans ardenti ira inimicitiarum materiam. Agag quippe cuius de stirpe hic erat Aman, interfecerat Samuel, regem Amalech, quam videlicet gentem peccatricem delere mandauerat dominus Sauli regi Israel. Pepercit Saul & populus Agag, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibibus, & arietibus, & vniuersis quæ pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea. Quamobrem irato domino, adducite, inquit Samuel, ad me Agag, regem Amalech, & oblatus est ei Agag pinguis, & in frustra concidit eum Samuel coram domino.

Dei prouidentia factum, ut Mardocheus in captiuitate maneret, cum qui vellent, libertatem in patriam redeundi recepissent.

CAP. V.

NVM igitur casu, & non potius per dei prouidentiam euēnit, quod iste vir siue pater eius, seu pater patris eius in captiuitate remansit, & in Hierusalem non ascendit post edictū, quo data est licentia repatriandi? Haud dubium, quin spiritus idem, qui spiritum suscitauit ascendentium, sicut scriptum est. Et surrexerunt principes patrum de Iuda & Benjamin, & sacerdotes & leuitæ, & omnis cuius suscitauit deus spiritum, ut ascenderet ad ædificandum templum domini. Non dubiū, inquam, quin idem spiritus, idem deus animo huius immiserit, quatenus inibi remaneret, ut tali in tempore pararetur adoptiua eius Hester, qui sanctos omnes præsciuit, & prædestinavit, vocauit & iustificauit, atque magnificauit, ipse Mardocheum magnæ in paruula nepte pietatis opificem præsciuit & præparauit. Præsciuit inquam, antequam in Babylonem captiuus cum Iechonia duceretur proauus eius Cis. Non ociose hic commonendum erat, quia nō ipse Mardocheus, sed Cis proauus eius subaudiendus est, ubi præmissio. Erat vir Iudæus in Susis ciuitate, vocabulo Mardocheus, filij Iair, filij Semai, filij Cis de stirpe Iemini, statim sequitur. Qui translatus fuerat de Hierusalem, eo tempore, quo Iechoniam regem

H ij Iuda

Parauit Aman patibulum cui appensus est.

Coloss. 1.

Hester 2.

1. Reg. 15.

Hester 2.

Iuda, Nabuchodonosor rex Babylonis transfulerat. Siquidem ab illa priore transmigratione in Babylonem, usque ad tertium annum regis Assueri, quando conuiuium celebravit, & offensus depulit reginam Vasthi, & loco eius complacuit Hester, computantur anni ferme ducenti. Nisi utrum antequam illuc transferretur proavus eius Cis, præsciuerat deus futuram exaltationem Aman hostis Iudæorum, præsciuerat & prædestinauerat econtra Iudæum cum nepesius paruula Mardocheum, ut tali in tempore haberet verbum dei præparatum in illis humilibus, salutem carnis suæ præsidium, ne excideretur arbor, quæ datura erat talem fructum Christum, salutem omnium gentium.

Aman exaltatum, & adorari iussum, etiam regnum ambuisse, & Mardocheo propter seruatum regem, inimicum factum fuisse.

CAP. VI.

Actum est, quod futurum deus præviderat, scilicet rex Assuerus exaltauit Aman filium Amadati, qui erat de stirpe Agag, & posuit solium eius super omnes principes quos habebat, cunctique serui regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genu & adorabant Aman, sic enim eis præceperat Imperator. Nimia & indiscreta regis liberalitas, dum se prouehere putat amicum fidelem, profecto contra semetipsum sustollit inimicum crudelem. Insuper & patris loco colimus eum, ait idem in epistolis, quas ad centum vigintiseptem prouinciarum principes & duces transmisit. Stulta exaltatio, subere hominem adorari, quod soli debetur deo, regibus tamen Persarum de more fiebat adoratio, quod superbiæ regis Persicum exemplum imitatus Alexander magnus aliquamdiu quidem sustulit, sed tandem ubi inuidia se superasse existimauit, non salutari, sed adorari se iussit. Acerrimus inter recusantes Calisthenes philosophus extitit, quæ res & illi & multis principibus Macedonum exitio fuit. Siquidem sub specie insidiarum omnes interfecti sunt, retentus tamen est à Macedonibus modus salutandi regis, exosa adoratione. Quid igitur de Persico regni fastigio, præter nomen regium, defuit illi superbissimo? quod quidem insatiabilis eius auaritia sceleratissime ambuit, sicut animaduertere licet ex libri proemio, in vulgata, ut ait fidelis interpres Hieronymus, ædificatione præscripto. Morabatur Mardocheus in aula regis cum Gabatha & Thara eunuchis regis, qui ianitores erant palatii. Cumque intellexisset cogitationes eorum, & didicisset, quod conarentur in regem manus mittere, nuntiavit super eo regi, qui de utroque habita quæstione, confessos duci iussit ad mortem. Aman vero filius Amadati, Bugeus erat gloriosissimus coram rege, & voluit nocere Mardocheo, & populo eius, pro duobus eunuchis, qui fuerant interfecti. Ambiebat ergo regem quoque nomen, non contentus honore quamuis nimio, homo ingratus hominibus, inimicus deo, qui propter hoc Mardocheo nocere voluit, quia regis vitam præmuniendo seruauit.

Aman Mardocheo inimicum, cum videret sibi non flectere genu, totius gentis Iudæicæ extirpanda consilium cepisse.

CAP. VII.

Verumtamen maior & certior odij magnæque iracundiæ causa extitit illa, quam scripturæ veritas hoc modo tradit. Solus Mardocheus non flectebat genu, neque adorabat Aman, quod cum audisset Aman, & experimento probasset, quod Mardocheus sibi non flecteret genu, nec se adoraret, iratus est valde, & pro nihilo duxit, in vnum Mardocheum mittere manus suas. Audierat enim, quod esset gentis Iudææ, magisque voluit omnem Iudæorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem. Hæc belli causa, hoc duelli fuit initium, hoc modo duo dracones illi pugnare contra se coeperunt. Draco scilicet Mardocheus apud homines, penes quos condemnabatur. Draco Aman videlicet primo apud deum, & omnes sanctos eius iudicatus, & deinde apud homines condemnatus. Nunquam tam crudeliter, tam furiose suum quidem caput erexit draco diabolus aduersus mulierem, de qua sæpe diximus. Cætera namque capita eius sese erigentia, multoque hiatu patentia, hoc intendebant, ut deuorarent filium eius. Caput istud quod hoc intendit, ut totum ipsum deuoraret mulieris corpus, manifestius dicendum. Cætera regna diabolicæ crudelitati famulancia, gentem illam vexando, dei legem, & omnem promissionis spem adimere contendebant. regnum istud proferibente Aman, dele-re voluit gentem ipsam. Itaque mulier illam in toro habens atque parturiens nunquam aliis magis clamauit, nunquam vehementius cruciata est, id est, gens illa nunquam tam publicum, tam vniuersalem habuit luctum in omnibus prouincijs, oppidis, ac locis, ad quæ crudele regis dogma peruenerat. Luctus & planctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, vlulatus, & fletus, sacco, & cinere multis pro strato vrentibus.

Quam ab causam Mardocheus Aman non adorauerit.

CAP. VIII.

Primus ipse Mardocheus scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti, & in platea Mædiæ ciuitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui, & in hoc vlulatu usque ad fores palatii gradlens. Veraciter de isto quoque dicas, quia ferrum pertransiuit animam eius, & verè beatus est. Nā beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.

Iustitia

iustitia namque est, quod noluit adorare Haman, iustam intuens causam. Cuncta nosti (inquit) Hester. domine, & scis, quia non pro superbia, vel aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, ut non adorarem Haman superbissimum. Libenter enim pro salute Israel, etiam vestigia pedum eius deosculari paratus essem, sed timui, ne honorem dei mei transferrem ad hominem, & ne quenquam adorarem, excepto deo meo. Iustus igitur in hoc facto comprobatur legi sanctæ, iustæ, & bonæ obtemperando, cuius hoc præceptum est. Dominum deum tuum adorabis, & ipsi solis erues, Math. 4. ac proinde beatam habet memoriam, atque eximius est inter beatos, qui persecutionem patiuntur, vel passi sunt propter iustitiam, talisque filius captiuorum dignè adeptus est possessionem, & coronam ciuicam in regno coelorum.

Quam ob causam aliquot homines citra reprehensionem adorari potuerint.

CAP. IX.

Sed dicit aliquis. Si contra legem est adorari quenquam hominum, quomodo David sanctus, & sanctæ legis assertor diligentissimus, se adorari passus est, & non reprehenditur factum, quasi contra legem? Clamans namque Achimaas, bonum victoriæ de Absalon portans. 2. Reg. 8. nuntium, dixit ad regem. Saule rex, & adorans regem coram eo pronus in terram, ait. Benedictus dominus deus tuus &c. Itemque scriptum est. Inclinauit se Bethsabæe, & adorauit regem. Et rursum, Submissoque Bethsabæe in terram vultu, & adorauit regem. Et ne adorationis gestus minor videatur, ut dicas, longè esse minus vultu summittere vel pronum inclinare, quam genu flectere, quod fiebat Haman. Ecce illud occurrit, quod mulier Thecuiitis summissa à loab, cum ingressa fuisset ad regem, cecidit coram eo super terram, & adorauit. Quomodo ergo non reprehenditur factum quasi contra legem in David, & Mardocheus hominem adorare pro sa-cris legio duxit? Ad hoc breuiter respondendum, quia longè aliud est, adorare hominem sine deo, qualis erat Haman, aliud hominem dei, qualis erat David. Nam dum homo sine deo, homo seruens diabolo adoratur, sine dubio diabolus in illo adoratur, & econtra, dum homo, dei, homo deum honorans, & adorans adoratur vel suscipitur, deus in illo adoratur, deus in illo suscipitur. Sed & in hoc distantia magna est, quod Haman superbus hoc volebat, hoc exigebat, ut adorateretur. David siue quispiam sanctus, humilis dei seruus, siue vicarius, adoratione non delectatur, neque sibi hoc exigit, ut adoretur. Et si aliquando religio fieri hoc exigit, constat non fieri ad iniuriam, sed ad honorem dei, constat non fieri homini, quoniam sit pro nomine domini.

Quare tam difficilis ad regem aditus fuerit, ut qui non vocatus adiret, occideretur.

CAP. X.

Cur autem tanta erat difficultas ad eundem regem? Nam quod magna difficultas fuerit, ex eo manifestum est, quod Esther Mardocheo demandans, ita respondit. Omnes serui regis, & cunctæ quæ sub ditione eius sunt, norunt prouinciæ, quod siue vir, siue mulier non vocatus interius atrium regis intrauerit, absque vlla cunctatione statim interficiatur, nisi forte rex auream virgam ad eum retenderit pro signo clementiæ, atque ita possit viuere. Rursumque vade, & congrega omnes Iudæos, quos in Susis repperis, & orate pro me, ne comedatis, & non bibatis tribus diebus ac noctibus, & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo, & tunc ingrediar ad regem contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti & periculo. Cur (inquam) tanta erat difficultas ad eundem regem? Nimirum hoc venerat ex nimia ventositate miseræ vanitatis, ut rex magni imperij plus homine putaretur habere aliquid, nec villor fieret ex usu publicæ visionis. maxime apud Persas mos iste lege sanctus fuit, ut persona regis occultaretur sub specie maiestatis. Ea lege diabolus per Aman abuti voluit, ut dum ille accusator tam familiaris regi immineret, & ad excusandum nulli aditus pateret, ad exorandum nullus accessus fieret, emuncta regis sententia curreret irreuocabilis, atque ita draconi illi deuorare liceret, non solum conceptum, verumetiam totum corpus mulieris in utero habentis, id est, gentem vniuersam delere, penes quam erant promissa, quemadmodum idem Mardocheus ad deum orans, dicit. Et nunc tua volunt mutare promissa, & delere hereditatem tuam, & claudere ora laudantium te, atque extinguere gloriam templi & altaris tui.

Aman stultè tempus perditionis Iudæorum per sortes quæsiuisse, cum an perdendi essent, nondum cognouisset.

CAP. XI.

Consideremus altitudinem cordis superbi in ipsa preparatione malignitatis, ut mense primo, cuius vocabulum est Nisan, anno daodecimo Assueri, missa est fors in urnam, quæ hæbraicè dicitur Phur coram Aman, quo die & quo mense gens Iudæorum deberet interfici, & exiuit mensis duodecimus, qui vocatur Adar. Nondum sciebat stultus, verum deberet gens Iudæorum interfici, & forte iam querebat, quo die, quo mense deberet interfici, forte putabat se esse tantum, & tantus erat in oculis suis, ut in manu sua mors hominum, & vita credi deberet constituta, & idcirco voluntatē suā satis esse iudicis, de interfectione quarendū censebat à foribus

H iiii solummodo

Psalm. 10.

solummodo de interfectionis tempore. At ille, cuius carnis originem secundum sortes illas parabat praecidere, iam dudum dicebat per os prophetarum. In manibus tuis sortes meae. Voces quippe illius tricesimi psalmi, voces sunt verbi incarnati, cuius incarnationis fides & spes secundum promissionem, sic erat in corde illius gentis, sicut infans in utero mulieris. Quaecumque vel qualescunque sortes eius fuerint vel sint, quas commemorans deo patri dicit ipse. In manibus tuis sortes meae, nullo modo debent excipi sortes, quas misit Aman, quin ad sortes eiusdem pertineant. Et reuera sicut in alio psalmo iam tunc dicebat. Et super vestem meam miserunt sortem, ita constanti veritate ipsi dicere conueniebat, & super matrem meam, super gentem, de qua nasciturus eram, miserunt sortem. Igitur ille perditus, & a sua superbia deceptus, vna sortium consultatione, de duabus rebus existimauit libi responsum vel satisfactum esse, scilicet & de interfectione, & interfectionis tempore. Sed in manibus tuis (inquit) sortes meae, quod sic recte intelligitur, ac si diceret. Iam de isto maligno sortitore Aman hostis & inimicus meus pessimus misit sortes, ut interficeret. Tu autem in manibus tuis habens potestatem vitae & mortis, sortes eandem commutasti ad illius interfectionem, & meae gentis ereptionem.

Aman per sortes deceptum spacium dedisse Iudaeis, ad impetrandum a deo auxilium.

CAPVT XII.

Iob. 40.

Aman illius,

Reuera iam in isto diaboli membro factum est, quod significabatur in ipso capite diaboli, dicente domino ad beatum Iob. Nunquid pones circulum in naribus eius? nunquid illudis ei quasi aui? Infatuatus namque & illus est ab ipsis sortibus, dum mittente eo sorte primo mense, quo die, quo mense Iudaei deberent interfici, mensis duodecimus exiuit, totum utique annum ad dilationem fors illa poposcit. Deus exegit sortem regens & habens (ut iam dictum est) in manibus suis. Primum in hoc infatuatus & illus est, quod nondum sciens utrum gens deberet interfici, & solum quarens tempus interfectionis, dum a sortibus responderetur interfectionem ipsam, a primo mense usque ad duodecimum, id est, anno fere integro debere differri, idem esse putat, ac si totum vel utrumque haberet in manibus suis, scilicet & interfectionem & diem interfectionis. Deinde & in hoc illus est, quod dum suscepta mora tantae dilationis interim pendet sententia mortis, opportunum facit vniuersae genti spacium, quod sufficere possit ad legationes mittendas in longinquum, id est, in altitudinem coeli, unde auxiliares copiae debeant conduci, scilicet ieiunia, lacrymae, & preces quae nimirum idoneae legationes erant, & sunt, ad inuocandum seu inuocandum de caelo auxilium domini. Profecto & si prope erat (ut est dominus omnibus inuocantibus eum in veritate) nihilominus tamen erat necessarium tam longum a sortibus datum dilationis spacium, ut sufficeret tempus currentibus epistolis, & recurrentibus ad principes & populos tot prouinciarum, ut nouis epistolis veteres Aman literae insidiatore, & hostis Iudaeorum, quibus eos in cunctis regis prouincijs perire praeeperat, corrigi possent, priusquam termino temporis concluderentur. Sane clamores eorum, quibus vel quantis clamauerint in coelum, omnem aetatem sentire, & non obliuisci vult sacer ecclesiae chorus, dum per singulos annos staturis diebus declamat ante dominum in persona illorum. Fuere cor eius, scilicet regis in odium repugnantium nobis, & in eos qui consentiunt eis, nos autem libera in manu tua deus noster in aeternum. Reuera qui perpendit quantum ad negotium fuerit clamare in coelum, ne exterminetur gens vnica, de qua promissa sperabatur salus mundi, dignum existimat clamorem illum, siue haec dicta clamoris illius altisonis vocibus efferri, & immorari con templationi angustiarum illius temporis, quando mulierem saepe dictam in utero habentem, iam tunc antequam pareret salutem nostram pene absorbit.

Semper fuisse, qui diuinae promissionis de Christo memores, eam impleri desiderauerint.

CAPVT XIII.

Exodi. 4.

An putas, neminem tunc in gente illa, vel de populo illo extitisse, quem cur ista tangeret, vel qui sciret Messiam venturum esse? Imo nulla aetas extitit, ex quo deus ad Abraham locutus est, quae non haberet aliquos fides & sententiam promissionis illius habentes, & aduentum eius expectantes. Pauci admodum erant eiusmodi, scilicet qui de aduentu vel regno Christi spiritualiter sentirent. Omnes autem audire oportebat legem & prophetas continentes atque testificantes eius promissionem, quamuis non spiritualiter intelligerent, id est, quamuis non tam coeleste, quam terrenum eius regnum speraret. Nec dubium, quin & si in prosperitate negligentiores erant, in aduersitate fieret attentius ad illam spem, ad illam expectationem, iamque illum aduenire desideraret, quem subuenire posse credebant, utpote regem magnum, regem potentem. Primus ipse Moyses, dum mitteretur ad Pharaonem. Obsecro (inquit) domine, mitte quem missurus es. Similiter de ceteris aetatibus, vel temporibus sentiendum, quoniam legimus. Et clamauerunt filii Israel ad dominum propter illam vel illam tribulationem. Sciendum non deuisse clamoribus eorum memoriam sepe dictae promissionis, qua de lege & prophetis audiebant, promissum esse saluatorem. Simulque notandum, quod quemcunque taliter clamantibus suscitabat saluatorem,

saluatorem, aliquid per ipsum efficiebat deus, in quo significaret vel praefiguraret illud, qui ex peccabatur & desiderabatur, Christum vnicum & verum saluatorem, sicut de isto quoque Mardocheo iam dictum & adhuc dicendum est. Hec ideo nunc dixerim, ut dubium non sit, quin saltem illa vexatio intellectum dederit auditui, ut recogitarent audito suae mortis iudicio con fugere ad deum, & clamare pro aduentu Christi, tale quid, quale illud est David. Ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

Esther quatuor illis celeberrimis virtutibus praeditam fuisse. CAP. XIII.

Delectat immorari, diutius contemplari factum mulieris bonae, de qua recte dicas. Mulieris bonae beatus vir. Numerus enim annorum illius duplex, quia videlicet, & in praesenti, & in futuro seculo memoriam bonam, memoriam aeternam habet. Delectat (inquam) contemplari, quam bona, & qualibus bonis ornata fuerit, & qualiter opus salutis per manus eius processerit. Ecce in facto vel in processu eius principales quatuor virtutes animaduertimus, quas & diuinae & humanae scholae concelebrant, quas philosophi tam seculares, quam ecclesiastici celeberrime praedicant, ea tamen differentia, ut isti in spiritualibus & aeternis, illi in secularibus & transitorijs fructibus expendant, scilicet prudentiam, temperantiam, fortitudinem, & iustitiam. Virtutes (inquam) istas promptum est agnoscere in ista muliere bona, in facta mulieris huius bonae & sensatae gratia superna coornatas. Primo iam loco temperantiam eius considerare libet. sequenti, iustitiam. tertio, prudentiam. quarto, fortitudinem.

Quomodo virtus temperantiae in Esther reluxerit. CAP. XV.

Temperantiae virtus in ea splendet, dum in summo regni fastigio, in magno regis cubiculo casta & humilis apparet. Sic enim de ea scriptum est. Cum iam diadema regni in capite eius positum scriptura narrasset, necdumque prodiderat Esther propriam suam, & populum iuxta mandatum eius, videlicet Mardochei. Quicquid enim ille praecipiebat, obseruabat Esther, & ita cuncta faciebat, ut eo tempore solita erat, quo eam paruulam nutrebat. Item, ipsa dicit in oratione sua. Tu scis domine necessitatem meam, quod abominer signum superbiae & gloriae meae, quod est super caput meum in diebus ostentationis meae, & detester illud quasi pannum menstruatum, & non portem in diebus silentij mei. Veraciter eximium temperantiae documentum hic apparet, quia magnam humilitatis suauitatem sermo iste redolet. Item dicit, Tu domine, qui habes omnium scientiam, noli quod oderim gloriam iniquorum, & detester cubile incircumcisorum & omnis alienigenae. Et hic profecto magnum temperantiae decus est, quia mulier facta in captiuitate regina, quod animo casta sit, deum testem habet.

Quomodo iustitia in ea deprehensa sit. CAP. XVI.

Iustitiam in eo primum animaduertimus, quod confitetur, & dicit. Peccauimus domine in conspectu tuo, & ideo tradidisti nos in manus inimicorum nostrorum, coluimus enim deos eorum. Iustus es domine. Hic iustitia est. Nam iustus in principio accusator est sui. Deinde & amplius in eo iustitia est, quod (sicut iam dictum est) deum testem habet, quod oderit gloriam iniquorum, & detestata sit cubile incircumcisorum, & omnis alienigenae. Siquidem tempore illo, & ex quo deus ad Abraham facta promissione loquens, Circumcidetur (ait) in vobis omne masculinum, & circumcidetis carnem praeputij vestri, ut sit signum foederis inter me & vos. Extitit (inquam) usque ad aduentum Christi, iustitiae principium erat circumcidi, cum fide Abraham credentis in promissione beati seminis. Unde & Apostolus dicit. Et signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiae fidei. Nec praetereundum, quod valde congruum fuerit illud signum siue signaculum iustitiae fidei, in ea (qua semen nascitur) parte corporis, quia videlicet promissio cui Abraham credidit, seminis promissio fuit, seminis vnus, quod est Christus. Itaque circumcidi, testimonium erat fidei, testimonium credendi in Christum venturum, sine cuius fide nullus potest iustificari. Iustitiae igitur palmam obtinet, iustitiae quae ex deo est, dum detestatur cubile incircumcisorum, sciens quia praeter fidem seminis Abraham (culus fidei circumcisio signum erat) rex ille, quamuis sibi misericors, deo iniustus existeret.

Et hoc iustitiae fuisse, quod incircumciso propter necessitatem coniungi sustinuerit.

CAPVT XVII.

Putas ne minus iustitiae nunc obinet tolerando id quod oderat cubile incircumcisorum, quam si refugisset, ne villo modo coniungeretur illi? nequaquam, nam tu domine (inquit) scis necessitatem meam. Et vera sententia est, necessitas parit coronam. Verè necessitas eius necessitas fuit pariens coronam. Et quis nouit (inquit Mardocheus) utrum ideo ad regnum veneris, Hester, ut in tali tempore patereris. Nequaquam tanti debuit illi esse custodia corporis sui, ut praepo neret eam communi saluti suae gentis, imò saluti totius mundi, cui videlicet saluti omnium mirabiliter cooperata est illa coniunctio captivae Hester & regis Assueri. Nam per illam occasionem liberat

Exod. 33.
Rom. 9.

liberati sunt iudei, qui fieri debebant patres salutis, patres carnis Christi. Et si illa nondum hoc rotum sciebat, quando primum ad cubile incircuncisi sunt adducta, tamen sic futurum erat. Et quis accuset Moysen de iniustitia dicentem ad eum. Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Quis item accuset Apostolum de iniustitia dicentem. Operabam ipse ego anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem. Sic proleto nec Hester acculari de iniustitia potest, etiam si optasset coniungi incircunciso regi pro salute vel consolatione sue gentis, etiam si non eueniret periculum tam magnum quod post illam coniunctionem euenit, sola captiuitatis necessitas illam excusare posset.

Quomodo prudentia in eius consilijs spectata sit.

CAP. XVIII.

Iam prudentie virtus in ea spectabilis ad laudem dei predicanda est. Fecit enim tam prudenter, ut distante spiritu sapientie fecisse non dubites, & sicut de beato Ioseph dictum est. Eloquium domini inflammavit eum. Ita de ista quoque veraciter dicas. Eloquium domini inflammavit eam, dicenti ad eam regi. Quid vis Hester regina, quæ est petitio tua? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, dabitur tibi. Ita respondit. Si regi placet, obsecro, ut venias ad me hodie, & Aman tecum ad conuiuium quod paravi. Non statim dixit petitionem suam, non contentum aperuit voluntatem suam, sed ad conuiuium utrumque inuitavit, amicum & inimicum, regem & Aman. Prudenter providebat illi aperire inimicitias, unde effugere non posset hostis homicida. Sed nec in primo conuiuium aperuit, dimisitque hostem morti destinatum vnius diei mala securitate perfui, & de magnitudine diuitiarum gloriari, iactantem atque dicentem, Regina quoque Hester nullum alium vocavit cum rege ad conuiuium, præter me, apud quam etiam cras cum rege pransurus sum. Illum utique male securum, regem autem magis beneuolum, magisque fecit attentum. Si (inquit) inueni gratiam in conspectu regis, & si regi placet, ut det mihi quod postulo, & meam impleat petitionem, veniat rex & Aman ad conuiuium quod paravi eis, & cras regi aperiam voluntatem meam. Feram immanem, visum ferocem, ut tradat ad supplicium, alliciat ad edulium, ne prius audiat famam, quam subeat poenam, ne prius videat foueam quam incidat in eam. prudens & sciens commodius esse, feram comprehensam intus opprimi, quam exterritam & per saltus fugientem cum canibus dubio euentu insequi.

Quod prudenter coram rege petitionem suam exposuerit.

CAP. XIX.

Porro ipse modus locutionis, ubi tandem regi voluntatem suam aperuit, ubi petitionem suam & preces suas locuta est, ille (inquam) modus locutionis qualis extitit, dicenti regi iam tertia vice, Quæ est petitio tua, etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrahis. Ita respondit, Si inueni gratiam in oculis tuis o rex, si tibi placet, dona mihi animam meam pro qua rogo, & populum meum pro quo obsecro. Traditi enim sumus, ego & populus meus, ut coneremur, & iugulemur, & pereamus, atque utinam in seruos & famulas venderemur, esset tolerabile malum, & gemens tacerem. Nunc autem hostis noster est, cuius crudelitas redundat in regem. Laudabilis in tali elocutione prudentia est, prudentia sana cuius doctrix est sancta & matura humilitas. Nunquid reginam se esse sciebat, quæ tali modo regi supplicabat? nunquid amari sese sentiebat, quæ cum tanto timore obsecrabat? Profecto mirari rex ipse poterat, qui si peteret illa dimidiam regni sui partem dare paratus erat, mirari (inquam) quod regina sua, dilecta sua, digna imperio præ cunctis mulieribus existimata, sibi quæ præ omnibus feminis complacita, pro anima sua, id est, pro vita sua supplicabat, tanquam captiua, tanquam proscripta, veluti ab ipso rege fuisset condemnata. Hæc propter intimandam eius prudentiam dicta sunt, quæ tanta est ut magnitudinem eius nullus verbis dignè valeat consequi.

Eius prudentiam verius diuinam providentiam fuisse.

CAP. XX.

Nunquid verò satis est dixisse prudentiam? Imò magis diuinam providentiam. Consideremus quæ inter dilationes eueniunt, dum differt regi aperire voluntatem suam. & licet cum rege venit Aman conuiuium, nondum sibi met destinatum parauerat supplicium. Si quidem deo iudice sic fuerat præordinatum, ut ipse met pararet patibulum, machinarum alteri, debitorum sibi. Hoc autem (sicut iam dictum est) nondum parauerat. Diuina igitur factum providentia non dubitamus, quod voluntatem suam primo aperire conuiuium differens, Veniat (inquit) rex & Aman ad conuiuium quod paravi eis, & cras aperiam regi voluntatem meam. Egressus est illo die Aman lætus & alacer. Iube (inquit) vxor eius parari, excellentem trabem habentem altitudinis quinquaginta cubitos, & die mane regi, ut appendat super eam Mardocheus, & sic ibi cum rege lætus ad conuiuium. Noctem illam rex duxit in somno, & inter legendum vel audiendum historias & annales priorum temporum venit occasio, ut illum quæ parabat Aman appendere super patibulum, ipse met regis vestibus indutus imponeret super equum regium, præcedens & clamans ante illum. Hoc honore condignus est, quemcumque rex voluerit honorare. Multum itaque per dilationes

dilationes illas aucta est regis beneuolentia, & hoc diuinitus prouisum est, quoniam regem adiuturum petitionem Hester, beneuolum quoque Mardocheo fieri oportebat, quod mirabiliter effecit nocte illa meritorum eius relicta memoria.

Aman in conuiuium quasi hamo captum fuisse.

CAP. XXI.

Amplius autem illud, quod adhuc dicere libet, prudentie Hester pariter & diuinæ providentiae laus est. Denique de diabolo dictum est ad beatum Iob. In oculis eius quasi hamo capiet eum. Itaque extrahere poteris Leulathan hamo? profecto per escam capitur, quod hamo extrahitur. esca ostenditur, ferrum subtegatur. Quod secundum hanc similitudinem diabolus, persequendo Christi humanitatem, ab eiusdem diuinitate fuerit comprehensus, notum & vilitatum habemus, nimirum illius, scilicet diaboli seruus & satellites erat Aman precipuus, & in illo habitans ipse diabolus rem tanti sceleris machinabatur. Nonne igitur mirabile est, & cogitatu delectabile, quod in conuiuium captus est, dicente regina. Hostis & inimicus noster pessimus iste est Aman. Denique quasi hamo captus est in oculis suis, comprehensus est, qui conuiuium super mensam inuenit poenam. Manifeste & miro modo gessit diaboli figuram, e contra Christi Mardocheus typum gessit. Sicut enim Aman in crucem suffixus est, quam Mardocheus parauerat, & Mardocheus super equum regium ascendit, quem honorem sibi Aman a rege parari putauerat. Ita diabolus in cruce damnatus & triumphauit, quam Christo parari fecit, & Christus viuens sedet ad dexteram patris, cuius similitudinem diabolus sibi arrogare præsumpsit. Proinde gratanter dixerim, quia verbum dei, verbum deus, verbum nondum incarnatum, deus nondum homo factus, victoriam suam non solum sibi præsignauit, verum etiam ibi iam vicit, ibi iam prudentia eius percussit superbum, & ibi iam obstetricante manu eius egressus est coluber tortuosus.

Quanta fuerit in ea boni & eli fortitudo.

CAP. XXII.

Quod per tres iam dictas virtutes, temperantiam, iustitiam, atque prudentiam strenue, imò diuinitus fuerat prouisum, per fortitudinem confestim haud segniter est consummatum. Fortitudo in pectore humilis foeminae tanta extitit, quæ & in omnem gentem ipsius redundauit, ut suspensio Aman in patibulo, cum regis ira requievisset, zelus reginae non requiesceret, sed si regi placet, inquit, detur potestas iudeis, ut sicut hodie fecerunt, sic & cras faciant in Susis, & decem filij Aman suspendantur in patibulis. Dixerat autem ei rex, In vrbe Susis interfecere iudei quingentos viros, & alios decem filios Aman. Quantum putas eos exercere eadem in vniuersis prouincijs? Quanta fortitudo zeli, dicentis sicut fecerunt hodie, sic & cras faciant in Susis, & suspendentes in patibulis iam interfectos decem filios Aman. Si non fuisset propter deum vel propter iustitiam, videretur crudelitas. nunc autem considerata causa, vindictam eiusmodi non solum excusat, verum etiam iustificat, quod non fuerit furor crudelitatis, sed seruos fortitudinis. non motus sauitiae, sed motus iustitiae. non iræ excessus, sed vitæ prospectus. Causam iam considerauimus, iam considerandam proposuimus, quia de gente illa sperabatur mundi salus, nasciturus expectabatur Christus. Proinde dignum se faciebat spiritus sanctus, inspirando humilibus & teneris mentibus, ut pro tempore & re iustitia dura, duritia iusta vterentur, defendendo bonæ oliuæ radicem, bonæ radicis oliuam, ut staret & permaneret, donec daret fructum suum, donec effunderet oleum, verum generando Christum. Quod ubi factum est, reconde, ait Petro, gladium in vaginam, quia videlicet, cur vteretur gladio Petrus, causam iam non habebat necessariam. Cum igitur legimus, quia pro animabus suis steterunt iudei, interfectis hostibus ac persecutoribus suis, in tantum, ut septuaginta quinq; millia occisorum impleuerunt, & nullus de substantijs eorum quicquam contingeret, iam dictam præ oculis habentes causam, dignum festiuitate factum arbitremur, quod videlicet festum scripto edixit Mardocheus, sanciuit Hester, ut omni studio dies interfectionis illius solennis in posterum seruaretur, & reuertente semper anno solenni honore celebraretur.

Quoties verbum dei aliquod ex capitibus draconis vicerit, personæ, in qua vicerit, victoria signa contulisse.

CAP. XXIII.

Hic iam notandum de verbo dei, quia de singulis capitibus draconis, dum vincit regalia victorie signa, personis illis per quas vincit, imponit. Ioseph & Moyses, per quos vicit caput primum, caput Aegyptium, in curribus triumphauerunt dominique ac principes facti sunt, illi dicente rege. Ecce constitui te super omnem terram Aegypti, annulum regium, stolamque byssinam, & torquem accipiens auream, sedensque super currum regium. Moyses autem Aegypti pro domita, meritorum Pharaone, decantans victoriae canticum, totiusque populi obtinens principatum. Helias, per quem iudicatum atque concilium fuit caput secundum, sicut loco suo narratum est, postquam deiecit reges ad perniciem, & confregit potentiam ipsorum, postquam vixit reges ad potestatem, & prophetas fecit successores post se, receptus est in turbine ignis, in curru

Caput primum.
Genes. 41.

Secundum.

Tertium. curru equorum igneorum. Daniel, & socij eius, per quos humiliatum fuit caput tertium, principes facti sunt, precipue Daniel, quem rex Nabuchodonosor, cadens in faciem suam adorauit, & in sublimem extulit, quem deinde Balchazar purpura vestiuit, & torquem auream collo circumdedit. **Quartum.** Mardocheus & Hester, per quos caput quartum, appenso Aman in patibulo, & filiis eius, ut iam dictum est, septuagintaquinque millibus strangulatum atque concisum est, qualibet victorie titulis fuisse glorificati. **Quintum.** Hester regina regum in capite suo gestauit diadema, Mardocheus de palatio, & de conspectu regis egrediens, fulgebat vestibus regijs, hiacinthinis videlicet & ærinis, coronam auream portans in capite, & amictus pallio serico atque purpureo. **Sextum.** Qui caput quintum, caput nequissimum reperculserunt. Machabæi fratres post bella ingentia, crebraque victorias, purpura & stola sancta, sibilique aurea regio more perornati sunt, & postea ei eorum regnum & sacerdotium non parua gloria recuperatum obtinuerunt. **Septimum.** Porro qui caput sextum vicit, septimumque vincet, quando Antichristi spiritu oris sui interficiet Christus Iesus, non qualiscunque propugnator verbi dei, sed ipsum verbum dei, verbum deus, homo factus, coronam aut purpuram in hoc mundo non nisi irrisorie accepit, coronam spineam, chlamydemque cocticeam, & in dextera manu arundinem pro sceptro impositam. Veruntamen, quæ pro irrisione in hoc mundo data sunt ei, sic in seria conuertit, ut nunc appareat angelis & hominibus sanctis in gloria & honore patris, habens purpuram resurrectionis, coronam gloriæ, & æterni sceptrum imperij. De tribus ultimis capitibus mentio nunc tantum facta sit, ut simul de cunctis capitibus vnum in presenti loco spectaculum habeatur, quod ad laudem spectat verbi dei. Quia qui pro illo laborauerunt, & regnum eius expectauerunt, singuli suis temporibus insignia victorie regalia, presenti quoque seculo spectabilia post labores & angustias sustulerunt. Nunc ad ordinem reuertamur.

Quid mysterij contineat, quod Aman in patibulo quod Mardocheus parauerat, suspensus fuerit.

CAP. XXIII.

Ingens spectaculum & tunc erat oculis intuentium, & nunc est mentibus memorantium, quod homo potens & superbus eatenus adorari solitus ante portas vrbis, in patibulo quod Mardocheus præparauerat, suspensus est, & omnis cognatio eius non nobis, ait rex, sed deo, ei reddente quod meruit. Hoc ipsum valde miratur & Iosephus, qui tamen totum mirari nesciuit, quia sacramentum Christi, cuius in typum illud gestum est, ignorauit. Vnde, inquit, mihi contingit mirari nomen dei, & sapientiam, iustitiamque eius agnoscere, non solum quod malivolentiam Aman puniuit, sed & quod excogitata in alium tormenta, in eum conuertit, & ceteros hoc sentire permisit, quoniam qui in alium molestus fuerit, hæc in se primum parata cognoscit. Totum (ut iam dictum est) mirari nesciuit. Nos autem sciamus, & miremur in laudem verbi dei, quia futuri triumphi sui, quo redimendus erat mundus omnis, pulcherrimam similitudinem præmiserit illi. Nam sicut iam supra dictum est, in ligno crucis non verbum dei, verum deus interiit, sed diabolus, cuius similitudinem gessit Aman, iudicium damnationis accepit, & hoc extra portam ciuitatis, ne vel à mysterio vacet, quod ante portas huius vrbis, id est, Susis, ait idem rex, & Aman, & omnis cognatio eius pendet in patibulis. Hoc exinde plus habet miraculi, quod non per hominem prophetam suum, siue cognitorem sui nominis, sed per hominem gentilem deus rem tanti effecit sacramenti, tam profundi plenam mysterij.

Quid mysterij contineat, quod domus Aman data sit Hester reginæ.

CAP. XXV.

Sed & illud ad mysticam similitudinem non nihil attinet, quod suspensio Aman in patibulo, die illo, ait scriptura, dedit rex Assuerus Hester reginæ domum Aman aduersarij Iudæorum. Vtiq; dando Hester dedit Mardocheo. Nam subinde sic scriptum est. Hester autem constituit Mardocheum super domum suam. Quantum ergo pulchritudinis in hoc factum est, si illud recolas, quod in euangelio veritas ait, significans diabolum de domo sua fore eiciendum. Cum (inquit) fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet, si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuit. Sic futurum erat, & sic factum est, quia diabolus tanquam fortis armatus in genere humano potestatem habens, per peccatum sic obtinebat mundum, tanquam domum suam, siue atrium suum, sed verbum incarnatum fortiore manu superueniens vicit illum, & atrium illius fecit suum. Pulchre igitur cum Hester Mardocheus euadens patibulum, viuis suspensi Aman domum possedit, quia sic futurum erat, ut Christus, verbum dei, cuius origo carnis per Hester & Mardocheum defensa est, in cruce domnato principe mortis, ipse cum ecclesia sua principatum teneret, presentis quoque seculi publica religione socialis secularis imperij & ecclesiastici sacerdotij festiuitate.

Somnium Mardochei, in quo paruum fontem, in fluium magnum, deinde in solem conuersti videt, in Hester regina completum fuisse.

CAP. XXVI.

Quis

Quia tandem non videat effectum somnij verum, sicut dictum est. Paruus fons qui creuit in fluium, & in lucem solemque conuersus est, & in aquas plurimas redundauit. Hester est, quam rex accepit uxorem, & voluit esse reginam. Sed forte dicis, quod omnis ciuitas exultauit, & lætata est, quod Iudæis noua lux oriri visa est, & honor, gaudium, & tripudium, quod omnes populos, vrbes atque provincias, quocunque regis iussa veniebant, mira exultatio, epulæ, atque conuiuia, & festus dies, quod inquam post tristitia noctem tantam habuerunt lætitiæ lucem parum est, ut iam completum illic arbitremur, quod paruus fons crelens in fluium, conuersti visus est in solem. Concedendum est, quia nullum gaudium transitorium pro quantacunque sui magnitudine meretur nuncupari sol, aut comparari soli, cuius videlicet solis lux siue forma non mutatur ut luna, sed plena perleuat. Igitur neque Iacob in somnio Ioseph, neque Hester in somnio Mardochei propter suam personam soli assimilata est, sed propter Christum solem iustitiæ vnum & solum, tam ille quam hæc per solem signatus est. Ille quia iam Christum habebat in promissione, hæc idcirco, quia Christi genus vnde nasceretur, reuerentia adiuuante sui corporis gratiosa pulchritudine, fideique & castitatis meritis præeunte. Fidis & causa finalis eorum quæ tunc facta sunt, Christus est, & idcirco veraciter dicis, quia paruus fons in solem conuersus est.

Captiuitatem populi propter verbum dei, multo quam gentium imperiosam libertatem, gloriosiore fuisse.

CAP. XXVII.

Comparetur nunc illa populi dei captiuitas cum libertate gentium, sub quibus, vel inter quas populus ille captiuus erat. Quidnam gloriosius, quid felicius extat, gentium ne quæ sine deo erant imperiosa libertas, an populi spem habentis in verbo promissionis captiuitas. At verò ut certum respondeas iudicium, respice conscriptam ex historiis & annalibus felicitatem, imò infelicitatem gentium & regum super eos dominantium. Quomodo regnabant, quomodo imperabant. In sanguinibus regnabant, in mortibus imperabant, falsè viuentes, & vere morientes, gloriam facientes, & calamitatem bibentes. Nunquid enim illa quæ diximus capita draconis interea, dum contra mulierem in vtero habentem stabant & hiabant, saltem sibilaret parcebant, & inuicem mordendo semetipsa laniare cessabant. Imò suis moribus semetipsa multo magis cruentabant. Nam contra mulierem quidem vno malignitatis spiritu male concordantia, rictum semper faciebant, dentesque collidebant, sed contra semetipsa miro modo diuisa inuicem oderant, & super inuicem saliebant, terramque suo sanguine quasi copioso imbre compluebant reges regum, amici amicorum, cognati cognatorum, filij patrum, patres filiorum, nec maternis vberibus filij parcentes, sanguinem voraces hauriebant, irritati interdum solummodo fauoribus dissonis propter regnandi cupiditatem beluinam. Mater nonnunquam dum alteri filio plus fauere putatur, ab altero filio iugulatur, & à filio pater obruncatur. Millia centena, & plusquam millia centena diebus bello cæsa, nimirum diabolo pro ludo habentur. Non est presentis propositi, horribiles & diabolicas recitare gentium bellorum tragedias, qui vult, vel cui vacat, sunt historiæ multiplices, legat illas. Nostra hic intentio est, perhibere quod verum est. captiuo dei populo, gentes vel reges gentium captiuantes illum, etiam secundum præsens seculum fuisse miserabiliores. quoniam istis respicientibus ad promissionis verbum, omnia non solum in futuro, verumetiam interdum in presenti seculo cooperabantur in bonum, illis autem cum verbo dei nihil habentibus, omnia cooperabantur in malum.

Superato per verbum dei Persarum & Medorum regno, Macedonum quod in Daniele per hircum caprarum significatur successisse.

CAP. XXVIII.

Tandem fieri oportebat, quod in verbo domini dispositum fuerat, sicut Daniel præuiderat, ut videlicet hircus caprarum veniens super faciem totius orbis terræ, & efferatus in arietem percuteret eum, & cornua eius cōminueret, ita ut arietem de manibus eius nemo liberare posset. Hircus caprarum regnum fuit Macedonum, & cornu insigne quod habebat inter oculos suos, magnus Alexander extitit. Porro aries regnum erat Persarum & Medorum, Darius Arsamis filius regnabat rex quartusdecimus, in quo completum est, quod significabatur præmonstrante prophetico spiritu. Cumque misisset (ait) in terram arietem, hircus cōculcauit eum, & nemo quibat liberare eum, videlicet arietem, de manibus eius. De hoc mirabile & miserabile illud propter præmemorata regum vel regnorum gentium infelicem felicitatem non præterire libuit, quia grande spectaculum factus est, & experimentum magnum, quam sit instabilis statutus seculi, quam infida fiducia mundi. Tribus præliis ab Alexandro victus, à cognatis suis aureis compedibus & catenis, in gratia victoris vincitur, & clauso vehiculo exportatus, multisque vulneribus confossus adhuc spirans ab Alexandri militibus inuenitur, & perlarus ad Alexandrum, felicius re(inquit) hostem, quam cognatos propinquosque meos sortitus sum. marii quippe & liberis meis à te hoste data vita, mihi à cognatis erepra, quibus & vitam dedi & regna. Hæc propter incertam & ludicram mundanæ felicitatis aleam commemorata sunt, quia regna mundi semper

Paruus fons.

Transitoriū gaudiū soli comparari non potest.

Regimen captiui populi dei.

Alexander magnus. Darius. Danic. 8.

semper fallacia fuerunt & sunt. Verum autem est verbum, quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium.

Quas ob causas regnum Macedonum in priore visione per pardum, in posteriore per hircum fuerit signatum.

CAP. XXIX.

Hester. 7.

Nunc illud quoque animaduertere libet (quoniam ad intentionem presentis operis non nihil attinet) quod regnum Macedonum in anteriore visione per pardum, in sequente signatum per hircum. Nunquid enim sine causa tam diuersa vnus eiusdemque regni figura est praemonstrata? Nequaquam, sed ob res diuersas visionis species varia est. Spiritus sanctus, spiritus propheticus sicut praesciuit res venturas, ita rerum venturarum sciuit congrue praecedentes accommodare figuras. Futurum quippe erat ut regnum Macedonum & ferinam pardus ferocitatem, & effeminatam hirci habens libidinem, sua vibraret cornua contra altissimum, sua obsideret sanctitatem contra verum & vere firmum saepe dictae promissionis verbum. Ex sacris recitandum est historiis, & postmodum recitabitur quod ferum, & quod fuerit libidinosum, ferocitate crudeli, & crudelitate feroci, sanctos altissimi conterendo, libidine insana, insania libidinosa populū & templū dei contaminando, ferocissimum atque crudelissimum secundum pardus sanctitatem, libidinosum, & effeminatum, secundum hirci semper in libidine prouoluntariam, astutiam atque versutum secundum pardus varietatem, fluxum atque incontinens secundum immoderatum sanguinis hirci calorem. Viri istis tam diuersis ferocitate atque libidine regnum illud Macedonum siue Graecorum contra verbum promissionis laborauit, quod postmodum suo loco plene dicendum erit, & idcirco praecedente visione per pardum, & subsequente per hircum illud praemonstrari dignum fuit.

Quas ob causas regnum Persarum & Moedorum, in priore visione per vrsū, in posteriore per arietem fuerit significatum.

CAP. XXX.

Danie. 7.
Hester. 7.

Nihilominus & de regno Persarum atque Moedorum quaestio dignum est cur in visione anteriori per similitudinem vrsi, & in subsequenti per formam arietis sit signatum. Ad quod congrue responderi potest, quia causae diuersae, imo contrariae regni illius fuisse, erga dei populum, & circa repositum in populo illo saepe dictum promissionis verbum. Causas illas tam longè diuersas dicere non dubitauerim, quia diuersae naturae sunt horum animantium vrsi & arietis, quorum alterum rapto & cruore viuit, alterum innocuum neque sanguinem sinit, neque rapto viuit. Promissum est hoc discerni, si respicias regnum illud secundum Aman, qui crudele fuit secundum reges, qui clementer illi populo se impenderit. Aman quippe moribus veraciter vrsus, truci furore, immanis rabie Iudaeorum genus vniuersum ore aperto hians deuorare voluit. Reges autem, maxime Assuerus more arietis lanis suis, id est, opibus multis, quibus regnum illud absidauit, eundem populum fouit & ditauit, nullumque dentem malignitatis influxit, sicut aries dente neminem perit, imo vitam gentis illius multum laetificauit gratia reginae Hester & Mardochaei. Sed forte dicat quis, ipsam personam regis Assueri per vrsū in illa visione oportere intelligi, quia scriptum est. Et sic dicebant ei, videlicet vrsus. Surge, comede carnes plurimas. Et hoc signat illud dictum Assuero regi, Si tibi placet, decerne de populo ut pereat. Ad haec, inquam, non solum regis personam, sed totum regni corpus signauit vrsus, nec soli regi dictum est, decerne ut populus pereat, sed toti regno mandatum est per omnes provincias, ad omnes satrapas, & iudices prouinciarum, ut occiderent atque deleuerent omnem Iudaeorum populū. Igitur secundum Aman quidem, & secundum omnes qui Iudaeis nocere voluerunt, vrsus ferocissimus. Secundum regem & omnes illos qui malignitatis illius spiritum non habuerunt, quasi aries fuit regnum illud.

Quare hircus vnum tantum, aries autem duo cornua habere visus sit.

CAP. XXXI.

Danie. 8.

Si & illud quaeras, cur idem hircus visus est vnum tantum modo habens cornu inter oculos suos, aries autem cornua duo, facilius pater responsio, quia corpora quidem animantium singula regna signant, reges autem eorundem regnorum intelliguntur per cornua. Constat autem quia regni Macedonum rex vnus Alexander extitit, & victo Dario, sicut iam dictum est, solus suo tempore regnum tenuit. Regnum autem Persarum & Moedorum non rex vnus extulerat capita Babylonica, sed duo Babyloniae victores, & duo fuisse reges eodem tempore vnus imperij consortes, videlicet Cyrus & Darius Moedus auunculus eius, Astiagis filius. Bene igitur hirci quidem vnum, arietis autem duo cornua visa sunt, quia videlicet rex vnus regnum Macedonum, duo autem reges Persarum & Moedorum roborauerunt imperium. Cyrus tempore vel aetate iunior quam Darius, victorij & potentia plus creuit, nec non & opibus & Dario maior est effectus. Hoc pulchre visio memorata innuit, dum praemisso, Et ecce aries vnus stabat ante paludem, habens cornua excelsa, subiungitur, & nunc excelsus altero atque succrescens, Hoc est, Cyrus Dario valentior, & victorij magis quam ille proficiens.

Magnam

Magnam victoriam verbi dei partim in hoc esse, quod sicut regna mutanda praedixerit, ita & mutauerit.

CAP. XXXII.

Ad summum, nonne in ipsis regnorum mutationibus pulchra pars elucet eiusdem victorij verbi dei, quam laudare suscepimus? Siquidem verum dicere, & falli non posse, id sine dubio vincere est. Et huiusmodi victoria maxime ad verbum dei pertinet. Dicebat autem deus haec, antequam fierent, & de futuris fiebat verbum domini ad homines, ita ut dum fierent, sine dubio constare posset hominibus, quod non casu euenirent, sed ordinante prouidentia dei rationabiliter procederent, & per iustum iudicium disposita contingerent. Vnde quidam ipsorum prophetarum cum praemisisset, dicens. Si erit malum in ciuitate quod dominus non fecit: continuo subiunxit, Quia non faciet dominus deus verbum, nisi reuelauerit dominus secretum suum ad seruos suos prophetas. Exempli gratia, ut de regnis istis mutandis, & contra se inuicem pugnaturis non fecit dominus quicquam, nisi prius reuelaret secretum suum. Primum sub imaginibus bestiarum, leonae, vrsi, pardus, & quartae terribilis, quae sine nomine describitur, & deinde sub similitudinibus arietis & hirci, quas nouissime sermo commemorauit. Cum igitur prius in verbo domini prophetis reuelatur secretum, & tunc demum sicut reuelata vel praedicta sunt, ita omnia sunt, simul & verbum dei palmam obtinet veritatis, & opinio confutatur illorum, qui putant hunc mundum casualiter agi, nec regi prouidentia dei. Contra quos ait per Hieremiam prophetam ipsum verbum domini. Quis est iste qui dixit, ut fieret domino non iubente, ex ore altissimi non egredientur nec bona nec mala? Recte nimirum indignatur contra eiusmodi, quia nihil sit, nisi domino iubente. Nihil sine causa sub sole. Non agitur mundus absque dei prouidentia, sed ex ore eius egrediuntur bona & mala. Mala, dum mundus propter sua merita iusto iudicio affligitur. Bona, dum prosperitate aliqua consolatione inuenit & laetificatur. Merito nescitur, qui aliter sentit. Iuste reprobat, qui contraria sapit, diciturque de illo. Quis est iste, quod idem est, ac si dicat deus, Nescio quis sit iste, nolo scire quis sit iste. Discedat a me, non noui istum, nolo nosse istum.

OCTAVI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE
VICTORIA VERBI DEI,
LIBER NONVS.

Praefatio ad Canonem, qua conqueritur se frigidum atque negligentem, orationibus iuuari postulat.

CAP. I.

QUINTI capitis contra verbum vel propositum dei praemia meditantis animo, iam dudum causa subest, cur illius reminiscatur dicti in Iob. Ab Aquilone aurum venit, & ad deum formidosa laudatio. Tibi Cuno amantissime pater causa haec intimanda est, ex quo laudationem domini, quam loquebatur os meum, coepisti amplecti quasi aurum, fateor, sensu magis quam eatenus senseram, me esse ad Aquilonem, id est, non habere me sicut oportuisset feruidam diuini amoris virtutem, viuidam & ardentem de propria salute sollicitudinē. Fateor tibi me inuenisse experimentum, etiam illius dicti. Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodiui. Nunc maxime dum illius dicti, Posuerunt me custodem in vineis, vineam meam non custodiui. Nunc maxime dum singula draconis capita prosequor, & singulorum culpas scelerum sanguinea describere gestio, videtur mihi, quod contra me versus in iram, suum excogitet furorem, & de me quali accusatore suo desideratam querat ultionem, ita tentationum niuibus & grandine curarum me operit, & negligentiae gelu constringit, ut cum scripta mea in ore tuo libenter legas, & sic amplectaris velut aurum laudationis, etiam veraciter dicere poteris, Aurum hoc ab aquilone venit. Restat igitur, & mihi expedit, ut laudatio haec mihi formidolosa sit, id est, hoc ipsum formidē quod scripto laudatione domini, praesumptioni & vanae gloriae reputetur, non mercedi. quia studium quod erat sanctorum, non sanctus impudenter arripui. Tuis & omnium te diligentibus orationibus opto iuari, ne remaneam in terra Aquilonis, unde aurum venit, sed cum ipso auro in regionem proficisci merear Austri clarissimi, sole meridiano fulgentis.

Responsio iucunda Canonis facta, qui rogauit, ut praefationem secundi libri Machabaeorum explicatam huic operi infereret.

CAP. II.

DE isto capite quinto, & de his qui repercussurunt illud, scilicet Machabaeis fratribus, occasio veniens se obtulit, ut diceret ad me. Scribe mihi librum de victoria verbi dei. (Sicut in prologo commemoravi) quem huic operi secū loquendo praescripsi. Nunc adhuc insistis, Iij rogans,

rogatus, imo per vim dilectionis imperitans, ut prologum secundum libri Machabæorum longum, & ut dicis tu, mihi videtur, penè difficilem. Aliquatenus studiū adhibendo explicem, quasi ego cunctam possim, aut debitor sim tuam exactionem persolvere. Dicis etiam ludibundus, quod iamdudum hoc ipsum somniaueris, & somniando mihi supplicaueris pariter ac iusseris, quatenus hanc partem, scilicet elucidationem prologi, huic infererem & aptarem conuenienter operi, & quod primum recusasse fortiter, & deinde spondisse obtemperanter visus fuerim. Et ego tibi audeo dicere, sollicitus tamen ne cuiuspiam risoris oculus hoc videat, & non beneuolè hoc accipiat, quia videbar mihi quondam luctam cum diabolo diutinam habere, tandemque dicere illi despicienti me. Cum placuerit altissimo, ponat sedem suam in me, & loquatur iudicia super te. Si non vanum fuit quod videbatur, & si nunc re adimpletur, dum singula draconis capita studioso sermone percutimus, adiuuabit ipsum verbum, ut tuum quoque sermonium me obtemperante prosperetur.

Quintum caput draconis fuisse regnum Græcorum.

CAP. III.

Quid primum de isto capite dicendum est, iam continuo gestiebat animus aggredi, Corniculum illud unum de multis cornibus hirci, per quem regnum Græcorum signabatur, ut iam prælibatum est in fine libri præcedentis, quod videlicet corniculum magnificatum est usque ad fortitudinem cæli, & deiecit de fortitudine, & de stellis, & robur datum est illi contra iuge sacrificiū propter peccata, & deiecit locum sanctificationis, videlicet Antiochus, qui appellatus Epiphanes, id est nobilis, sub quo septem Machabæi fratres paruuli cum matre passi sunt. Iam in rem istam properus sermo tendebat, quæ nimirum pars magna est prælii, quo præliatus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & satanas contra speciem beatæ mulieris conceptum, id est, contra susceptum in fide antiquæ ecclesiæ ex tempore Abraham verbum promissionis, sed mentem adhuc superius tenet illa vox ad Danielelem angeli dicentis. Daniel vir desideriorum, intellige verba quæ ego loquor ad te, & noli metuere, quia ex die primo quo posuisti cor tuum ad asillegendum te in conspectu dei tui, exaudita sunt verba tua, & ego veni propter sermones tuos, princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti & uno diebus. Et ecce Michael unus de principibus primus venit in adiutoriū meum, & ego remansi ibi iuxta regem Persarum. Et rursus ait, Nunquid scis quare venerim ad te, & nunc reuertar ut prælior aduersus principem Persarum? Cum enim egredere, apparuit princeps Græcorum veniens, & nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester. Vox, inquam, eiusmodi mentem audientem, tanquam tuba vehemens, ad se conuertit, & miraculo suo commonefacit, non præterire nos, quod non solum homines, verumetiam angelicæ fortitudines motæ fuerint, & principes fuerint in prælio, quod declamare suscepimus, scribentes hoc opus de victoria verbi dei.

Principes Persarum & Græcorum malos angelos debere intelligi, resistentes principibus bonis, id est, angelis.

CAP. IIII.

Pincipes istos Persarum & Græcorum, quales sint, vnus de doctoribus eximij beatus Hieronymus breuiter innuit. Isti sunt (inquit) principes, de quibus & Paulus apostolus loquitur. Sapientiam loquimur inter perfectos, quam nullus principum huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Profecto & huiusmodi auctoritas deesset, prudens tamen auditor, principes malos, angelos malos intelligere non dubitaret, contra quos bonis principibus præliandum erat, qui contradicunt precibus sanctorum hominum, & legationi sanctorum angelorum. Siquidem mundi princeps diabolus à domino dictus est, & mundus (ait Apostolica veritas) in maligno positus est. Cum de toto cõster, de partibus quis dubitet? Si totius mundi princeps diabolus, nonne consequenter partium mundi, scilicet Persarum atque Græcorum principes, malis potestates, maiori principi diabolo subministrantes, rectè intelliguntur? Non enim Persæ & Græci dei cultores erant, sed potius creaturæ quæ creatori seruiebant, non deum, sed pro deo dæmonia colebant. Persæ solē, quem & Apollinem dicebāt, Græci sub nomine vel obtentu sapientiæ suæ Mineruam, aliæque gentes alia dæmonum portenta, gens vnaquæque suum præ cæteris singulariter. omnis autem vniuersali sub nomine Iouis principem dæmonum, principem mundi diabolum colebant. Et eiusmodi principibus, tam malis spiritibus, coram simulachris suis sese prosternebant, usque quorum dii fuerunt, multo magis principes rectè dicti sunt eorum.

Principem populi dei Michaelē esse, bonos principes omnes inter se consentire, malos vero neque cum bonis, neque inter se conuenire.

CAP. V.

Porro Danielis & totius populi deum verum colentis, princeps erat Michael, princeps sanctus, angelus bonus, archangelus magnus. Nam idem angelus dicit. Et nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester. Et rursus ait, In tempore autem illo con-surgit Michael princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui. Sub tam diuersis, imo contrariis principibus

principibus positi homines & reges gentium, in diuersum atque contrarium tendebant. & principes eorum mali, principes malorum, bonis principibus bonorum & deum colentium sine dubio resistebant. Quoniam hic loquitur vnus de bonis principibus, Princeps regni Persarum resistit mihi viginti & vno diebus. Et boni quidem principes semper sibi consentiunt. mali autem & semper bonis, quoad possunt resistunt, & sibi met semper dissentiunt, & semper inter eos iurgia sunt, quia superbi sunt. similiter qui sub ipsis sunt homines mali, semper à bonis dissentiunt, & nihilominus contra semetipsos diuisi sunt, regnum aduersus regnum, ciuitas contra ciuitatem, domus contra domum, vir in virum. & quamuis aliqui sint interdum consanguinitate iuncti, attamen nulla fides regni socijs, omnisque potestas impatiens consortis erit.

Quale prælium sit inter bonos & malos principes.

CAP. VI.

Vnde autem principibus malis contra principes bonos vis villa præliandi? Vnde virtus resistendi? Vnde facultas contradicendi? Ex causis, ex hominum siue populorum peccatis. Præliantur quippe in campo iustitiæ, conflictu iudicij. Mali pugnant accusando, boni pugnant defendendo, iudice deo. In quantum magna & vera accusatio, in tantum tarda & inuolida est defensio. Exempli gratia, Magna & vera fuit accusatoris accusatio, contra decem tribus Israel, quæ appellabantur Samaria, diuisa à domo David, & à tribu Iuda. Magna (inquā) accusatio principis Assyriorum, quicumque fuerit ille angelus malus, quod nunquam recessissent à peccatis Hieroboam, qui peccare facit Israel, & incorrigibiles fuerunt, toties audito per prophetas verbo domini, factis apud se per Heliam & Heliseum, tot signis, tot prodigijs. Et magna quidem, sed non tam magna erat accusatio principis Persarum contra Iudæos, qui captiui tenebantur sub rege Persarum, quia peccauit quidem & tribus Iuda in Hierusalem, sicut decem tribus in Samaria, sed non tam pertinaciter. Nam aliqui ex regibus Iuda poenitentia egerunt, ut Manasses. aliqui etiam iusti fuerunt, & populum correxerunt, ut Ezechias & Iosias. De regibus autem decem tribuum nullus (ut iam dictum est) recessit à peccatis Hieroboam. Magna igitur accusatio principis Assyriorum, & tam magna, ut nullus eos defendere potuerit, quin iuste tenenti essent perpetua captiuitate captiui. Accusatio autem principis Persarum magna quidem, sed non tam magna fuit, ut deberet esse sub rege Persarum insolubilis Iudæorum captiuitas. quia non fuerat eorum, vel regum ipsorum insolubilis culpa, id est, sine regum aliquorum & populi publica vel communi poenitentia. Proinde restitit quidem mihi, inquit, princeps regni Persarum, subauditur, sed non usquequaque resistere mihi poterit, quia videlicet causa nostra modusque peccati & principi nostro Michaeli, qui solus adiutor meus est in omnibus his, locum facit iuste defendendi, quod non debeat perpetua captiuitate teneri, quia non in perpetuum à domino recessistis, imo poenitentia satisfactionem nonnunquam obtulistis, & nunc offertis.

Quomodo princeps Persarum restiterit XXI. diebus.

CAP. VII.

Quæ porro est ratio numeri huius. Princeps Persarum resistit mihi viginti & vno diebus? Videlicet, quia tot diebus expectatum & desideratum fuerat à Daniele responsum diuinum, tanto desiderio, ut propter idem dici meruerit vir desideriorum. Tot (inquā) diebus expectatum fuerat responsum. Nam in diebus illis ego Daniel (inquit) iugebā trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neque unguento vnctus sum, donec complerentur trium hebdomadarum dies. Trium hebdomadarum dies, viginti sunt & vnus. Itaque tanquam de mora Daniel conquereretur, & tarditatis argueret angelum, vltro neam præfert excusationem, cur non venerit à prima die iustus & ieiunij. Ex die primo (inquit) quo posuisti cor tuum ad asillegendum te in conspectu dei tui, exaudita sunt verba tua, subauditur, pro tua persona, quia corā deo iustitia inuenta est in te, non tamen die primo veni propter sermones tuos, & ista causa fuit tarditatis, quia princeps regni Persarum restitit mihi, videlicet contradicens, & asserens iniustā esse captiuitatis solutionem, & sic illo resistente, teque in oratione & afflictione perseverante, transierunt viginti & vnus dies. & nunc veni tandem docere, quæ ventura sunt secundum iudicij dei misericordiam & veritatem. sic incipiens multa & admirabilia, tanquam historiam recitans, de futuris denunciat Danieli, quorum hic finis est. Qui autem doctifuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iusticiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

Quomodo, nobis orantibus, mali spiritus præliantur cum bonis.

CAP. VIII.

Terribile atque lamentabile hinc nobis datur documentum, ut sciamus causam esse apud dei iudicium, quoties in aliqua tribulatione, seu publica, seu priuata non cito exaudimur clamantes ad dominum. Scire namque debemus, sanctos angelos inter deum & dei seruos ministratores esse, nosque in conspectu eorum psallere & orare, semperque illos paratos esse ad ostendas deo orationes ecclesiæ. Scire etiam debemus, angelos contra malos venire, & contradicere illis, atque resistere, & cum sint iniusti, nostræ contra nos declamare causas iniusticiæ, quod

I iij videlicet

Universitas
 RUPERTI ABBAT. TVITIEN. DE VICT. VERBI DEI.
 videlicet exaudiri non debeamus, eo quod neque plena fide oremus, neque propositas nobis exau-
 ditionis conditiones obseruemus, quae sunt eiusmodi. Solae cogitationes impietatis, solae fasci-
 culos deprimentes, dimitte eos, qui contra te sunt, liberos, & omne opus disrumpe. Frange esu-
 rienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam. Cum videris nudus, operi eum,
 & carnem tuam ne despexeris. Tunc inuocabis, & dominus exaudiet, clamabis, & dicet, Ecce ad-
 sum. Cum igitur inuocamus, & dominus non exaudit, dum clamamus, & non dicet, Ecce ad-
 sum, Scire debemus, sanctis angelis inuocationes atque clamores nostros deo offerentibus resi-
 stere & contradicere malos, habentes in manibus accusationem, iacula quae sunt peccata no-
 stra, non redempta iam dictis misericordiae operibus, quae dominus in conditione posuit, si ius-
 te exaudiri desideramus. Sed iam coepit prosequamur.

Quomodo sit intelligendum, quod dictum est: Ecce Michael unus de principibus primus
 venit in adiutorium meum, & ego remansi tibi iuxta regem Persarum. CAP. IX.

Danic. 10. **E**cce (inquit) Michael unus de principibus primus venit in adiutorium meum, & ego re-
 mansi tibi iuxta regem Persarum. Ac deinceps, Et nunc reuertar, ut praelier aduersus prin-
 cipem Persarum. Cum enim egrederer, apparuit princeps Graecorum veniens. Notanda est haec
 littera, quia remansi dicit, non iuxta principem Persarum, sed iuxta regem Persarum. Rex namque
 Persarum homo erat Darius vel Cyrus, cum quo vel iuxta quem, quod melius dicitur, bonum
 angelum remanere oportebat, quia captiuorum causa hoc exigebat. Princeps autem Persarum
 angelus malus erat, iuxta quem non remanere, sed aduersus quem praeliari bonum angelum
 decebat. Quid commodi, quid boni fructus inde prouenerit, ex eo quod iuxta regem Persarum
 bonus iste angelus remansit, & aduersus principem Persarum praeliatus est, non opus est quae-
 rere, quia notum & iam superius tractatum est, qualiter rex Persarum instinctu dei Iudaeorum
 captiuitatem soluit, & de reedificando magni dei templo decretum edixit, & deinde qualiter
 alius rex Persarum Assuerus retentus fuit, ne pessimum Aman Agagite hostis Iudaeorum con-
 silium perficeret, imo malitiae eius machinationes in caput eius retorqueret. Unde haec tam se-
 liciter euenerunt, nisi quia bonus iste angelus remansit iuxta regem Persarum, videlicet admi-
 nistrans consilium bonum. Spiritus enim (inquit Apostolus) administratori sunt, & quia prae-
 liatus est aduersus sibi resistentem angelum malum, principem Persarum, offerendo deo ora-
 tiones, & defendendo causam captiuorum. Magna sunt haec & digna, ut pro illorum effectu san-
 cti principes coelorum, praeliarentur, si memoriter teneas, quod iam saepe diximus, quia refer-
 uatio gentis illius, preparatio erat aduentus Christi Iesu, ut esset, unde illo nascente verbum
 promissionis impleteretur. Unde gaudere & letari habebant, non solum iste praeliator angelus,
 & Michael adiutor eius, sed & omnes angeli, archangeli, throni, dominationes, principatus, po-
 testates, virtutes, cherubim, atque seraphim, cum omnibus hominibus bonae voluntatis.

Quomodo sit intelligendum, quod ait: Cum enim egrederer, apparuit princeps Grae-
 corum veniens. CAP. X.

Danic. 10. **S**ed ecce aliud malum. Cum enim (inquit) egrederer, apparuit princeps Graecorum veniens,
 subauditur, ad obtinendum vel acquirendum Macedonibus imperium, sub quo videlicet
 imperio, filij populi tui multa passuri sunt. Iam tunc apparebat, iam tunc veniebat regnum Grae-
 corum, agitante populos Graeciae isto, quem dicit principem Graecorum. Nec mirum, si iam vi-
 debat angelus bonus in conspectu dei stans, & ab ipso egrediens, & ad ipsum regrediens, non
 (inquam) mirum, si iam videbat venire incipientem eiusmodi principem, quia videlicet iam
 tunc magna Graeci facere incipiebant. Promptum est volenti ex historiis recolere, quanta post-
 modum Graeci, maximeque Athenienses & fecerunt & passi sunt, qui praecipui vel primi Graeco-
 rum in rebus bellicis extiterunt, quippe quorum opera, inquit Pompeius Trogus, effectum ma-
 iora quam dicto fuere, quae non modo ultra speciem gerendi, verum etiam ultra gestum fidem per-
 acta sunt. Sub iisdem temporibus quando Danieli visiones istae reuelabantur, ipsum Darium a
 Cyro, tertium regem Persarum, cuius tempore haec Danieli angelus in visione locutus est, A-
 thenienses vicerunt. Cognito namque Darius, quod Athenienses hostibus contra se auxilium
 tulissent, omnem impetum belli in eos convertit. Cuius aduentu audito, Athenienses auxilium
 a Lacedaemoniis petierunt, & magna cum alacritate animorum hostibus obuiam venerunt.
 Pugnatum est tanta virtute, ut hinc viros, inde pecudes putares. ducenta millia Persae eo pre-
 lio siue naufragio amittere. Claret itaque, quomodo dictum sit, Cum enim egrederer, apparuit
 princeps Graecorum veniens, quia iam tunc Persae a Graecis vinci incipiebant, & deinde Da-
 rius decedente, cum filius eius Zerxes habens milia septingenta Graeciam intrasset, ut non
 immerito proditum sit, flumina ab exercitu eius siccata, Graeciamque omnem vix capere
 eius exercitum potuisse, duobus praelijs terrestribus. & tertio nauali praelio, in quo decies
 centum milium numero naues habuisse dicuntur, victi sunt. & introitus regis eorum in
 Graeciam

Graciam quam terribilis, tam turpis ac foedus discessus fuit. Mirum dictum, & veteres recensentibus
 historias perspicuum est, quod crudeliter mali illi principes, angeli truces per eadem tempora
 luserunt in sanguine humano, nunc Graecis Graecos, nunc itidem Graecis cadentibus & occi-
 dentibus Persas impacabili furore, ita ut non ignores, cur dictum sit. Mundum in maligno po-
 situm fuisse vel esse, cuius videlicet maligni diaboli principes suffraganei erant, illi iam dicti, qui
 quoniam principabantur illis, non poterat pax esse impijs.

Quomodo regnum Graecorum originem coeperit.

CAP. XI.

Dixisse nos arbitramur de principe Graecorum, qualiter venire coeperit, iam dicendum
 est, qualiter peruenerit, qualiter regnum Graecorum siue Macedonum (qui profecto Graeci
 sunt) auctum imperium cum ceteris gentibus Iudaeam quoque tenuerit, & per quem illa fa-
 cta sint, quae facienda superior visio demonstrauit in cornu modico quod subortum est ex qua-
 tuor cornibus hirci supra memorati. Post annos Imperij Persici plus minus ducentos viginti,
 Alexander Macedo decedenti Philippo in regnum successit, eodem (ut putabatur) Philippo
 genitus, virtute & diuitijs patre maior. Porro, si verum memorant, qui de illo scripserunt, ve-
 raciter illum adduxit in regnum, & cum peruenerit iam dictus ille malus princeps Graecorum,
 permittente deo, cuius permissio semper iusta est, licet malignorum principum voluntas siue
 intentio semper sit iniusta. Ferunt namque gestorum eius scriptores, Neptanebum quendam ma-
 leficum per maleficia transfiguratum, in cornu louis daemonium, quem dicunt Hammonem.
 Olimpiadis uxoris Philippi inisse concubitum, atque exinde Alexandrum hunc fuisse gene-
 ratum. Ferunt & hoc alij, quia qua nocte cum mater Olympias concepit, visa est per quietem
 cum ingenti serpente volutari. Vtraque haec dicta scriptorum satis sibi consentiunt, nisi quod
 ab altero plus, & ab altero minus est dictum, & utrosque libenter audimus, quod hoc vel illud
 dicere, est testificari, quod illic non defuerit malignorum cooperatio spirituum, ubi conceptus
 est talis vir, talis futurus praedo terrarum, & (ut ait quidam insignis author) non vtile mundo
 additus exemplum tot gentes esse sub vno posse viro.

Regem Alexandrum se Hammonis filium videri voluisse, idque per hircum caprarum, qui
 terram non tangebatur, Danieli significatum fuisse. CAP. XII.

Propter felicitatem praedae suae, qua praedatus est mundum, & propter inuictam fortitudi-
 nem celeritatemque victoriarum praelignatus est per cornu insigne, quod habebat (inquit
 Daniel) hircus inter oculos suos. Puer namque acerrimus literarum studiis eruditus fuisse dicitur,
 & deinde per quinquennium creuisse sub Aristotele omnium philosophorum nobilissimo do-
 ctore, adeptus imperium, regem se terrarum omnium ac mundi appellari iussit. Tantae superbiae
 fuit, ut de se plus quam de homine iuberet censeret, & id ipsum maternum suae conceptionis oppro-
 brium, quod iam ante nullis auditum fuerat, vertit in gloriam sibi. Denique, ut ait idem scripto-
 res, Philippus ultimo prope vitae suae tempore filium suum non esse palam praedicauerat, qua ex
 causa Olimpiadem velut stupri compertam repudiauera. Siquidem ipsa Olympias Philippo
 confessa fuerat, se Alexandrum, non ex eo, sed a serpente (ut iam dictum est) ingentis magnitudi-
 nis concepisse, quod non aliud, nisi adulterium Neptanebi per maleficia transfigurati, scilicet Ham-
 monem esse, dicentis. Igitur Alexandri, cum ad Iouem Hammonem pergeret, responsa petiturus
 de euentu futurorum, & origine sua, cupiens originem diuinitatis acquirere, simul & matrem in-
 famia liberare, per praemissos subordinat, quid ab antistite templi sibi responderi veller. Ingre-
 dientem templum statim antistes sicut fuerat subordinatum, salutem ut Hammonis filium, ille laetus
 quasi dei adoptione hoc se patre censeret iuberet. Rogat deinde, an omnes interfectores parentis
 sui sit vultus. Fuerat namque Philippus in spectaculis a quodam nobili iuvene, nemine suspecto
 obtruncatus. Respondetur, patrem eius nec interfici posse, nec mori, regis Philippi penae per-
 actam ultionem, Comitibusque eius hoc fuit responsum, ut Alexandrum pro deo, non pro rege co-
 lerent. Ob tantam cordis eius superbiam reor sic visum, & sic dictum, quia hircus caprarum ve-
 niebat ab occidente super faciem totius terrae, & non tangebatur terram. Ut sit sensus, quia gene-
 rationem suam non terrenam, sed diuinam censeret voluit. Nam & moriens ad postremum in
 templo Hammonis, utpote patris sui dei, corpus suum condi iussit.

Quomodo Alexander Hierosolimam venerit, & principem sacerdotum vestibibus sacris
 indutum veneratus sit. CAP. XIII.

Necdum causam commemorat, ut hircus ille scilicet regnum Graecorum, Iudaeam & Hie-
 rusalem, templumque nuper deruinam & igne Chaldaeorum resuscitatum, deuastaret. neque
 cornu illud insigne ad hoc fuerat deputatum, ut faceret quod faciendum erat per aliud cornu
 eiusdem hirci, iuxta visionis supra memoratae mysterium. Sciendum quippe, quia non nisi ob causas
 manifestas, non nisi ob scelera grandia contigit, ut vel Nabuchodonosor locum illum prius, vel An-
 tiochus desertum redderet posterius. Causas praecedentis, id est, Babylonicae tempestatibus suo loco
 diximus, causas sequentes postmodum dicemus. Igitur intendebat quidem diabolus contra deum,
 I iij contra

Principes.

Gregorii re-
 gni origo.

Aristoteles
 omnium phi-
 losophorum
 doctissimus.

Philippi in-
 tersector
 Pausanias.

Veneratio
 principum
 sacerdotum.

contra promissionis dei verbum vibrare illud hirci cornu magnum, sed permissus non est, imo manifesta dei virtute locus ille defensus est. Cum enim idem Alexander Hierosolymam adveniret, Phoenices (ait Iosephus) & Chaldaei secum reputabant, quia quicquid potuisset furor imperialis in civitatem, & ipse committeret, & ipsos committere permetteret, & principem sacerdotum summis afficeret contumeliis. At idem princeps sacerdotum, nomine Iaddi, divina visione praemonitus fuerat, ut consideret, scilicet civitatem ornaret, portasque protinus aperiret. Et alij quidem cum veste alba, ipse autem & reliqui sacerdotes cum legitimis stolis occurrerent, sperantes, nihil seum pati deo providente. Hoc facto, venit e diverso quam putabant iam dii Phoenices, & Chaldaei. Nam Alexander videns multitudinem vestibus albis indutam, antistites vero cum byssinis stolis, & principem sacerdotum cum tunica hyacinthina, & aurea stola, super caput habentem cydarim & laminam auream, in qua scriptum erat dei nomen, adijt solus, & nomen adoravit, & principem sacerdotum primus veneratus est. Super hoc Syriae regibus & reliquis stupentibus, corruptamque regis mentem putantibus, cum unus ex omnibus interrogasset eum, dicens. Cur, cum omnibus adorantibus, ipse adorasset principem sacerdotum gentis Iudaeae. Non huc (inquit ille) adoravi, sed deum, cuius principatu sacerdotij functus est, nam per somnium in huiusmodi eum habitu conspexi. Praeclara victoriae pars, victoriae nominis vel verbi dei, taliter ob adimplendam veritatem promissionis, illam gentem reuerentis atque defendentis, ut regnorum capita sibi humiliaret, dum & Babylonis caput Nabuchodonosor prophetam eius procidens adoraret, & Macedonium diadema magnus Alexander in sacerdotis ornatu nomen dei nihilominus adoraret, & eorum mediis tempore potentissimus Persarum Macedonumque rex mysteriorum victoriosae passionis eius, sicut suo loco dictum est, apenso Aman in patibulo, licet ignorans concelebrat.

Quomodo illud cornu fractum sit, id est, quomodo Alexander magnus vita decesserit.

CAPVT. XIII.

Daniel. 8.

Aqua Sy-
gis tollitur
Alexand.

Domini est
regnum.

Quomodo tandem cornu illud fractum est? Hircus enim caprarum (ait scriptura) factus est magnus nimis, cumque creuisset, fractum est cornu magni. Quomodo fractum est? quomodo mortuus est, qui aestimabatur, & estimari volebat immortalis, magnus Alexander? Venerat Babyloniam, & ibi per insidias veneni accepit poculum, cuius veneni tanta vis fuisse dicitur, ut non aere, non ferro, non testa contineretur, nec aliter ferri nisi in yngula equi potuerit. Accepto poculo, media portione, repente velut telo confixus, ingemuit, elatusque conuiuio semianimis ita amarè cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret, tactumque hominum velut vulnera indolesceret. Sexta die discessit Alexander, mensem unum & annos tres & triginta natus, cuius temporis tam breuissimi nunc idcirco meminerimus, ut recogites, qualis vel quanta esse possit causa huius iuueniculi in iudicio antiqui dierum super thronum sedentis, & iudicantis de bestiis illis, quarum tertia bestia fuit hic pardus, id est, per pardum signatus, saeuus atque superbus. Quale enim est, cum contemplatione illius antiqui, videre iuuenem temporis tantilli rapientem regnum, quod idem antiquus disponere debuit, leque appellari iubentem terrarum omnium regem ac totius mundi. Nimisrum tale est, imò longè ridiculosius est, quam si locusta subiliat, & pro breui saltu gigantem se haberi velit, tam magnum ut coelum contingat. Iam dudum de isto & de ceteris irreuerentibus, & in republica eiusdem antiqui dierum rapinam regnorum facientibus dictum fuerat. Perijt memoria eorum cum sonitu, & dominus in aeternum permanet, qui & permanens dicit. Consilium meum stabit, & voluntas mea fiet, subauditur, ut ille solus vincat, solus regnet atque imperet, qui antiquus a me praelectus est, quia verum & maternum est antiquitatis meae iudicium, ut solus ille rex sit omnium, per quem solum omnia facta sunt.

Fracto cornu, alia quatuor succrenisse, ideoque draconem, cum septem tantum capita habeat, decem tamen diademata gestare.

CAP. XV.

Apoca. 12.

Fracto cornu hirci magno, orta sunt (inquit) cornua quatuor super illud per quatuor ventos caeli. Id est, mortuo Alexandro magno, diuisum est regnum eius in partes quatuor, & laceratum est etiam in externos, exceptis his quatuor regnis, Macedonijs, Asiae, Syriae, & Aegypti. In Aegypto enim primus regnavit Ptolomaeus Lagi filius, id est, ad meridiem. In Macedonia Philippus, qui & Arideus frater Alexandri, id est, ad occidentem. In Syria & Babylone Seleucus, qui & Necanor. i. ad orientem. In Asia & Ponto Antigonus, id est, ad septentrionem. Hoc secundum plagas totius orbis. Ceterum quae in Iudaea est ad aquilonem Syriam, & ad meridiem Aegyptum habet. Hic iam illud occasio suggerit, quod in Apocalypsi draco siue bestia haec, cuius contra verbum dei praesentis operis intentio recensenda suscepit, capita quidem septem, & in capitibus suis septem diademata, decem vero scribitur habere cornua. Nam ecce (inquit) draco magnus, rufus, habens capita septem, & cornua decem, & in capitibus suis septem diademata. Cur ita sit, praesens locus vigilanter obseruatus innuit, quia videlicet dum in vno ex septem regnis, quae

quae sunt septem capita draconis pro vno rege Alexandro decedente, quatuor succedunt & imponunt sibi omnes diademata, crescit numerus regum, & decem fiunt reges septem regnorum, per quae (ut iam saepe dictum est) hoc agere instituit draco diabolus, ut irritum fieret promissionis dei verbum. Nam & si in quatuor partes diuisum est regnum Macedonicum, pro vno tamen imperio computatum usque ad Romanorum imperium, & vna tantum pars, scilicet Syriae regnum per Antiochum Epiphanem draconis eius maliciam, id est, saeuam contra testamentum dei, crudeliter exercuit persecutionem.

Antiochum per cornu parvulum, quod de vno ex quatuor exierit, significatum fuisse.

CAPVT XVI.

Primus (ut iam dictum est) post mortem Alexandri, Syriae regnauit Seleucus, cognomento Nicanor, secundus Antiochus, qui appellatus est Soter, tertius & ipse Antiochus, qui vocabatur Theos, id est, deus, quartus Seleucus, qui cognominatus est Callinicus, quintus Seleucus, cognomento Ceraunos, sextus Antiochus frater Seleuci, qui appellatus est magnus, septimus Seleucus filius Antiochi magni, octauus Antiochus, qui appellatus est Epiphanes frater Seleuci, iste est radix peccatrix, de quo primus liber Machabaeorum sic incipit. Ex exijt ex eis radix peccatrix Antiochus illustris filius Antiochi regis, qui fuerat Romae obles, & regnauit in anno centesimo & septimo regni Graecorum. Iste est quem ita prophetica visio designat. De vno autem ex quatuor cornibus egressum est cornu vnum modicum, id est, de Seleuco, qui cognominatus est Nicanor (ut iam dictum est) exijt rex iste Antiochus octauus ab illo, rex virtute modicus, arrogantia magnus. Et factum est cornu illud magnum contra meridiem, & contra orientem, & contra fortitudinem, & magnificatum est usque ad fortitudinem coeli, & delecte de fortitudine, & de stellis, & conculeauit eas, & usque ad principem fortitudinis magnificatus est, & tulit ab eo iuge sacrificium, & delecte locum sanctificationis eius, sicut in Machabaeorum libris narratur. Hanc malorum partem declamare, nostri propositi est. nam cetera regni illius mala, quae contra semetipsos, Alexandri principes & duces seu comites mox facti reges gesserunt, ad praesens non pertinet negotium, quia videlicet contra dei testamentum manus suas vel arma sua non extulerunt, sed suum inuicem sanguinem male prodigi biberunt. Sunt historiae, quas quicumque legit, plane animaduertere potest, Alexandrum non degenerasse a serpente, imò daemone, de quo sub nomine Hammonis fuisse conceptum se, ipse gloriatus est, cuius videlicet Alexandri superbiam, celerem cadens in mortem, caedum plurimarum seminarium fuit, suosque domesticos contra semetipsos diuisit odijs vipereis, discordijs serpentinis.

Onyx primum sanguine quintum hoc draconis caput maduisse, & rufum factum fuisse.

CAPVT XVII.

Principium sanguinis, quo caput istud draconis, caput quintum maduit, & rufum coepit fieri, caedes Onyx pontificis extitit pii, & mala odio habentis, propter cuius pietatem, cum leges adhuc optime custodirentur, & sancta ciuitas in omni pace habitaretur, sicut, ut ipsi reges & principes locum summo honore dignum ducerent, & templum maximis muneribus illustrarent, ita ut Seleucus Asiae rex de redditibus suis praestaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes. Vita exceleserat Seleucus, regnumque susceperat Antiochus, qui Epiphanes, id est, nobilis appellabatur. Rege illo falso nobili, & verè ignobili regnante, Menelaus qui Onyas dictus fuerat, sed Graecorum aemulatus gloriam, inter cetera gentilis ritus insignia, Graecum quoque nomen assumpserat, ut vocaretur Menelaus. Aurea quaedam vasa templo furatus, alia donauerat, alia vendiderat, ob quam rem cum argueretur ab Onya, egit ut ab Andronico, cui partem vasorum dederat, Onyas interficeretur, & ita factum est. Occisus itaque est propter iustitiam, primus in acie sanctorum martyrum Machabaeorum, de quibus deo donante nunc erit dicendum. Vir in vita sua, & post mortem suam venerabile habens testimonium, quod fuerit vir bonus & benignus, visu verecundus, modestus moribus, & eloquio decorus, atque a puero in virtutibus exercitatus. Primus in hunc persecutionem egit frater ipsius Iason, atque a puero in virtutibus fuerat Iesus, sed sicut de Menelao iam dictum est, Graecas patriae legi praeferebat gloriam, Graecum in primis vocabulum assumpserat, ut vocaretur Iason. Iste ambiens summum sacerdotium pecunijs oblati, impius facile obtinuit apud regem impium, post hoc vitam quoque, ut iam dictum est, amisit Onyas propter iustitiam.

Quibus peccatis populus meruerit, ut deus per Antiochum eos affligeret.

CAPVT XVIII.

Dicendum iam in primis, qualia propter peccata permissum ac iustum fuit ante deum, ut potestatem haberet caput illud nequissimum aduersus testamentum dei, talem, tam magnam ut penè periclitata fuerit spes promissionis, quam (ut saepe dictum est) in mente tunc habebat ecclesia, secundum similitudinem mulieris in utero habentis. Malum ipsorum primum ab ipsa

Malach. 1.

Daniel. 2.

Plat. 39.

1. Macha. 1.
Gymnasium.

ipsis processit, ita ut exigeret iustitia fieri, quod faciendum esse dixerat in David deus, in sermonibus suis iustus, & vincens cum iudicatur. Visitabo, inquit, in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Asto namque ut occideretur Onyas pontifex pius, propter quem (ut iam dictum est) leges optime custodiebantur, praedicti Iason & Menelaus, & multi ab ipsis persuasi, accesserunt ad Antiochum, & ad notitiam eius perduxerunt, quod vellet patrias relinquere leges, & conversationem & mores observare Graecorum. Rogauerunt ergo eum, ut permitteret eis edificare gymnasium Hierosolymis. Est autem gymnasium nudorum exercitium, quo iuvenes nudi luctantes se exercebant. Gymnos graece, nudus latine. Cuncti concessisset Antiochus, circumcisionem suam (inquit Iosephus) velauerunt, ut non apparerent Graecis esse dissimiles. Quod ille dicit, & velauerunt circumcisionem suam, hoc est quod ait scriptura libri Machabaeorum, Et fecerunt sibi praeputia. Circuncisis namque impossibile erat sibi facere praeputia, nisi velando circumcisionem, ne appareret quod non haberent praeputia. Hoc faciendo recesserunt, inquit, a testamento sancto, subauditur, quod pepigit deus cum Abraham, in quo est promissio seminis quod est Christus, cuius videlicet promissionis fide in eo negauerunt, quod circumcisionem signaculum fidei velando praeputia sibi fecerunt, & ita veraciter a testamento sancto recesserunt.

Quibus successibus populi flagitia aucta fuerint.

CAP. XIX.

Initium dolorum fuit hoc, quod nimirum accerserunt sibi met ultro. Hoc initium statim sequutus est profectus, & successit incrementum. Etenim ausus est sub ipsa arce Sion gymnasium constituere, ausus est etiam optimos quosque Ephieborum in lupanaribus ponere. Erat autem (inquit scriptura) hoc non initium, sed incrementum quoddam, & profectus gentilis & alienigenae conversationis, & propter impij & non sacerdotis Iasonis, nefarii & inauditum scelus, ita ut sacerdotes iam non circa altaris officia dediti essent, sed contempto templo, & sacrificijs neglectis, festinarerit participes fieri palestra & praebitionis eius iniustae, & in exercitijs disci, & patrios quidem honores nihili habentes, Graecas glorias optimas arbitrabantur. Vbi tales erant sacerdotes, qualis putas erat populus? Vbi occiso Onya pontifice pio, suffectus Iason in pius, & non sacerdos, optimos Ephieborum in lupanaribus ponebat, putas qualis erat iuventus tam egregij pontificis alumna? Iam utique locus & tempus erat, ut veniret super eos sententia maledictionis illa, quae in libro Deuteronomij quatenus fierent in exemplum subuersionis Sodoma & Gomorrae, Adaniae & Seboim, quas subuertit deus in ira sua, & in furore suo. Nisi teneret dominum deum iuramentum suum, quod iurauerat ad Abraham & ad David pro semine quod erat Christus, nasciturus ex illis, Esaia quoque testante, cum dicit. Nisi dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, & quasi Gomorra similes essemus. Haec idcirco dicta sunt, ut appareat aliquatenus aequitas iusti iudicij dei, quia nisi sola gratia referuare voluisset gentem illam, propter adimplendam veritatem promissionis, non tantum celestis manibus impij Antiochi, verum etiam tali penae iustum fuisset illos subijci, quasi Sodoma, vel Gomorra succubuit. Nam etiam grauius erat peccatum istorum scriptam legem habentium, quam Sodomorum legem huiusmodi non habentium.

Quid sit quod dominus per Zachariam dixit, Quia ego iratus fui parum, ipsi vero addiderunt in malum.

CAP. XX.

Ecce autem illud occurrit, quod in Zacharia propheta dominus exercituum praemittens. Zelatus sum Hierusalem & Sion zelo magno, & ira magna irascor super gentes opulentas, continuo causam istam subiungit. Quia ego iratus sum parum, ipsi vero addiderunt in malum. Et est sensus, ego zelo bono ductus, visitavi in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, potestatem dando gentibus, ut eos affligerent parum. Ipsi autem quibus permisi potestatem, permissio abutentes excesserunt modum. Nunc ergo discretè attendendum, & attentè discernendum est, quid iustus deus fieri voluerit illi populo iratus parum, & quid gentes, ut tunc temporis erant Graeci, plus faciendo addiderunt in malum. Quod ut commodius fiat, dicendum in primis in quo sit ira dei parua, iuxta quam dicit, Quia ego iratus sum parum, & in quo ira eius magna, iuxta quam loquitur. Et ira magna ego irascor super gentes opulentas. Simulque & illud considerabitur, quia paruam iram suam zelum vocat, dicendo. Zelatus sum Hierusalem, & Sion zelo magno. Et contra magnam ipsius misericordiam, & paruam eiusdem opportunum erit distinguere misericordiam, quia sicut magnae irae magna est opposita misericordia, quam David postulat, dicens. Misere mei deus secundum magnam misericordiam tuam, ita & paruae irae oppositam constat esse paruam misericordiam, quam in Osee qualis sit audiui, deo dicente. Quid faciam tibi Ephraim? Quid faciam tibi Iuda? misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros mane petransiens.

Quid sit, deum irasci parum.

CAP. XXI.

Ira dei parua, iuxta quam dicit, quia ego iratus sum parum, subauditur Hierusalem & Sion. Ira parua, virga disciplinae est, scilicet temporalis afflictio siue vexatio, valens ad hoc ut intellectum det auditui, ne forte Hierusalem siue Sion, scilicet electa quaelibet anima temporalibus bonis

bonis inebriata consopiat, & auditus eius intellectum verbi dei non habeat, in quo est vita aeterna. Talis ira zelus recte vocatur, dicente ipso. Zelatus sum Hierusalem & Sion zelo magno, veluti cum vir diligens dilectam suam fortiter aemulatur euntem post amatores suos. Ecce, inquit, ego sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam maceria, & semitas suas inueniet, & sequetur amatores suos, & non apprehendet eos, & quaeret eos, & non inueniet, & dicit. Vadam & reuertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc magis quam nunc. Porro ira dei magna est, quod non zelatur, quemadmodum in Hieremia dicit ipse. Cum zelus meus recesserit a te, & execrantem animam non requirit, neque sepiam viam eius spinis, ut aduersis offensa reuertar ad creatorem suum. Iuxta quod in psalmo dictum est. Secundum multitudinem irae suae non quaeret. Huic irae magnae, magna est opposita misericordia. De qua cum dixisset ad David in iuramento suo. Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum (subaudit filiorum David) continuo subiungit. Misericordiam autem meam non dispergam ab eo. Quenam est illa misericordia, nisi promissio tunc adimplenda, nunc autem impleta? Nam & alibi. Deus (inquit) susceptor meus. Deus meus misericordia mea. Deus meus, inquam, scilicet Christus qui est super omnia benedictus deus in secula, quem profecto in sua persona, id est, de semetipso proloquens David, susceptorum suum potuit dicere, quia futurum erat, & factum est, ut deus suus, verbum dei, verbum deus susceperet ipsum David, susceperet carnem nostram hominem verum de semine ipsius David. Haec misericordia tam magna, fructus est illius benedictionis, qua pater Isaac iuniorem filium suum Iacob benedicens. Seruiant, inquit, tibi populi, & adorent te tribus. Esto dominus fratrum tuorum, & incurantur ante te filij matris tuae. Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, qui autem benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Eo namque illa benedictio tendebat, ut deus noster misericordia nostra, deus & homo Christus de stirpe Iacob nasceretur, quoniam responsum fuerat Rebeccae. Duae gentes in utero tuo sunt, & duo populi ex ventre tuo dimidentur. Et idcirco fieri non poterat, ut ex ambobus nasceretur, utpote diuisis Iacob & Esau. Illa benedictio (quam sortitus est eiulans Esau dicere patri. In pinguedine terrae, & in rore coeli desuper erit benedictio tua) misericordia parua est, paruae irae dei, de qua iam dictum est, opposita.

Quid Antiochus addiderit in malum.

CAP. XXII.

Iam ad id quod proposuimus redeundum est, scilicet ad discernendum quid iustus deus fieri voluerit illi populo iratus parum. Et quid illa radix peccatrix Antiochus ille illustris, plus faciendo addiderit in malum. Vnam tantummodo & paruam misericordiam (sicut iam dictum est) sortitus fuerat Esau, scilicet, ut in pinguedine terrae & rore coeli desuper, id est, bonis terrenis, & temporalibus diuitijs abundaret. Verantiquum autem, videlicet & paruam & magnam misericordiam Iacob in benedictione acceperat, quatenus eidem & de rore coeli & de pinguedine terrae daret abundantiam framenti vini & olei, quae paruam misericordiam est. Et semini eius, id est, Christo, seruirent populi, & adorarent eum tribus, quae magna misericordia est. Paruam illam misericordiam, paruam ira deus abstulit, quoties populum illum propter peccata gentibus deuastandum tradidit, sicut scriptum est. Et tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eorum qui oderunt eos, & tribulauerunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum. Ipsi vero addiderunt in malum, quoties hoc nisi sunt, ut misericordiam magnam, misericordiam aeternam auferrent eis, non ut ipsi possiderent, sed ne fieret ulli homini, neue esset apud ullum hominem fides dei, aut verbum promissionis, agitante illo diabolo dracone antiquo. Ut (exempli gratia) Nabuchodonosor regem Babylonis agitauit, quatenus tres pueros mitteret in caminum ignis, quia statutam noluerunt adorare, quam ipse fecit. Sed de illo & de ceteris iam dictum est, ad ea quae impius gessit Antiochus sermo deuenit.

Quae Antiochus Hierosolymis fecerit, ad paruam dei iram pertinere.

CAP. XXIII.

Postquam paratum est regnum in conspectu Antiochi, & cepit regnare in terra Aegypti, ut regnaret super duo regna. Postquam comprehendit ciuitates munitas in terra Aegypti, & accepit spolia terrae Aegypti, conuertit & ascendit ad Israel, & ascendit Hierosolymam in multitudine graui, & intrauit in sanctificationem cum superbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & vniuersa vasa & ornamenta, quae in facie templi erant & comminuit omnia, &c. usque ad id quod dictum est. Secundum gloriam eius multiplicata est ignominia eius, & sublimitas eius conuersa est in luctum. Haec omnia secundum hunc modum, cuncta secundum hoc genus malorum direptio atque comminutio valorum sanctorum, direptio thesaurorum, & caedes hominum, planctus magnus in Israel, & in omni loco eorum gemitus principum & seniorum, infirmitas iuuenum & virginum, lamentum maritorum, & luctus matronarum, plaga magna ciuitatis & perditio populi multi (nam & ciuitatem succendit Antiochus igni, domos quoque & muros in circuitu destruxit). Haec, inquam, omnia pertinent ad iram paruam, iuxta quod ait ipse dominus, quia ego iratus sum parum. Parua namque haec fuerunt, quia circa corpus omnia versata sunt bona temporalia, bona caduca, & quandoque defutura citius sustulerunt. De causa vel cupiditate eius, qua intrauit in Aegyptum

1. Macha. 1.

in Aegyptum

Deute. 28.

Gene. 12.
Esaia 1.

Zache. 1.

Plat. 39.

Plat. 30.

Osee 4.

Ira dei parua.

in Aegyptum bellum inferens nepotibus suis, id est, sororis suae filijs, Ptolemæo Philometori & fratri eius Ptolemæo Philiscon ex Ptolemæo Epiphane genitus, & qualiter imperio Romanorū circumscriptus ac deterritus inde recesserit, recitare praesentis non est negotij, praesertim quia propositi sui viam tenens animus digniora prospicit, & ad ipsa tendit.

Quod Iudeos ad ritum gentilem coegerit, additamentum fuisse in malum.

CAPVT XXIII.

Sequuntur ea quae recte dicas additamentum eorū, quemadmodum ait. Ipsi vero addiderunt in malum. Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, ut esset omnis populus vnus, & mille libros per manus nuntiorū in Hierusalem, & in omnes ciuitates Iudae, ut sequerentur leges gentium terrae, & prohiberent holocausta & sacrificia & placationes fieri in templo dei, & prohiberent celebrare sabbatum & dies solennes. Et iussit aedificare aras & templa & idola, & immolari carnes suillas, & pecora communia, & relinquere filios suos incircumcisos. Et quicunque non fecissent secundū verbum regis Antiochi, morerentur. Et aedificauit abominandum idolum desolatiōis super altare dei, & per vniuersas ciuitates Iudae in circuitu aedificauerunt aras, & ante ianuas domorum, & in plateis incendebant thura & sacrificabant, & libros legis dei combusserunt scindentes eos, & apud quemcunque inueniebantur libri testamenti domini, & quicunque obseruabant legem domini, secundum edictum regis trucidabant eum. Quis dubitet, quis discernere non queat, totum hoc additū esse super iram domini & patris, seruos aut filios suos non perdere, sed corripere volentis? Ego enim, inquit, iratus sum parum, scilicet visitando in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Ipsi vero addiderunt in malum, videlicet ad hoc tendente diabolo agitatore illorū, ut misericordiam meam auferrent ab eis, & irritum facerent verbum promissionis, tollendo legem, auferendo testamentū & libros testamenti, & ipsam quoque gentem, ut dū non superesset gens vnde salus futura sperabatur, consequenter nec ipsa salus mundi Christus nasceretur.

Diabolum propter eiusmodi additamenta, dictum esse leuiathan.

CAPVT XXV.

Perpende nunc quā recte & quanta pro re, draco iste magnus serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & saranas, vocetur etiam leuiathan, quod interpretatur, additamentū eorum. Quorum enim eorum, nisi septem capitum saepe dictorum? Ex quo dominus generi humano parū iratus dixit ad Adam. Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes panem tuum cunctis diebus vitae tuae, spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terrae. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es, quia pulvis es, & in puluerem reuertēris. & emisit eum de paradiso voluptatis. Ex quo, inquam, suis quoque electis taliter parum iratus, mortales eos esse & breui tempore viuere, & in laboribus breuem vitam ducere voluit, semper diabolus instat, ut magna quoque ira adderetur illis, id est, ut morte aeternae permanerent mortui. Amplius autem postquam ad Abraham factū est verbum promissionis, quo promissa est benedictio, quae vtiq; est destructio peccati & mortis, idem diabolus insanire coepit, & contra promissionem eandem quatenus nō fieret quod promissum fuerat, illa capita sua, de quibus nobis nunc sermo est, furiosus erexit, quae nimirū quantum in ipsis fuit, maxime illi populo, quoties deus iratus est parū, addiderunt in malū, ut videlicet ablata illis libertate vitae praesentis, auferrent etiam deum. Hoc est additamentū eorum, propter quod ipse qui addidit, siue qui addere voluit, dictus est leuiathan. Quod vocabulū nō aliū quempiam, sed ipsum constat posuisse deū primū in Iob, cū dicit ad eum. Nunquid extrahere poteris leuiathan hamo, & lunc ligabis os eius? &c. Deinde in Esaia. In die illa visitabit dominus in gladio suo duro, & grandi, & forti, super leuiathan serpentem yctem, & super leuiathan serpentem tortuosum, & occidet eum qui in mari est.

De ira dei magna, quae sit.

CAP. XXVI.

Quid illa visitatione iustius, quid illo gladio durius? Gladius namque durus & grandis & fortis, magna est ira dei, quā iste leuiathan generi humano, & illi praecipue genti, quae verbum promissionis acceperat, superaddere voluit, ut auferretur illi misericordia, & non fieret quod promissum fuerat. Vnde animaduertere promptum est, valde iustum esse, ut & ipse serpens antiquus & omnia capita eius, omnes omnino impij, qui dicuntur & sunt membra diaboli vel corpus, gladium durum, gladium grandem & fortem, id est, magnam dei subeant iram, quoniam hanc ipsi superaddere voluerunt electis dei, paruum (ut iam dictū est) sustinentibus iram. Perpulchrum simulque terrificum est illic perspicere sensum huiusmodi, ubi dicit spiritus in Apocalypsi Iohannis. Vae terrae & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam. Subaudire namque decet ad comparationem siue relationem minoris irae, de qua iam dictum est magnam esse, vel dici illam, quam habet diabolus irā. Siquidem & ratio docet, & Aristotelici quoque volunt, paruum & magnum non absolute, sed relatione vocabula quantitaris esse. Vt

(verbi

(verbi gratia) cum dicitur, mus magnus, & mons paruus, respectu aliorū dici intelligitur, quia paruus mons respectu montis maioris, & magnus mus sine dubio respectu minoris muris enunciat. Cum igitur dicit. Vae terrae & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam. Terrae & maris nominibus, omnes impios significans, pulchre subintelligitur parua ira, quae finem accepit, & quam omnes electi pertransierunt talia passi, qualia possunt intelligi per illud dei dictum, Quia ego iratus sum parum. Diabolus namque magnam habet iram super se positam, scilicet irreuocabilem damnationis aeternae sententiam, & illam importat terrae & mari, id est, omnibus impijs. Qui cum deus fuisset, suis iratus parum, ipsi addiderunt in malum, ut auferrent illis misericordiae spem, ut inferrent illis obliuionē dei. Vae illis, quia diabolus, qui habet iram magnam, communicat eis, ut habeant ipsi quod addiderunt, siue addere voluerunt electis dei.

Paruam dei iram placari posse, magnam non posse.

CAP. XXVII.

Quomodo tandem remota est illa ira dei, qua tunc temporis iratus fuerat parum hostijs & muneribus? Hoc denique distat inter iram dei paruum, & iram dei magnam, quod ira dei magna non expiatur victimis & muneribus usque in aeternum. Sicut & ad beatum Iob dei dicto leuiathan, id est, diabolo habente iram magnam dominus dicit. Non parcā ei verbis potentibus, & ad deprecandum compositis. Parua autem ira dei placari potest hostijs & muneribus, & sub lege, & in gratia dispositis, maxime autem his, quae supra legem vel praecipuum quicunque spontanea deuotione supererogauerit. Exempli gratia, tradendo corpus suum pro testamento dei. Quibus ergo victimis, quibus muneribus illa ira, qua nunc deus parum iratus fuerat, placata siue remota est? Non holocaustis arietum & taurorū, neque in millibus agnorum pinguium, sed sicut in fornacem Babylonicam tres pueri missi, in animo contrito & spiritu humilitatis suscepti sunt, ita septem fratres cū matre sua passi meruere suscipi sacrificiū beneplacitum, per quod loco & omni populo irā domini placari dignū fuit. Vnde & statim post passiones illorū subiunctum est, Quia Iudas Machabeus, & qui cū illo erāt conuocantes cognatos, & eos qui permanerant in Iudaismo, assumētes & inuocantes dominū, ut miseretur templo & ciuitati, & vocem sanguinis ad se clamantis audiret, memoraretur quoque iniquissimas mortes innocentium paruulorū, & armis uti coeperunt, deo nimirum confortante, & effectum tribuente. Ira enim domini (inquit scriptura) in misericordiam conuersa est.

Mulierem in vtero habentē, denuo parturisse & clamasse.

Cap. XXVIII.

Vis non audiuit clamores illius temporis, clamores mulieris in vtero habentis & parturiendo clamantis? Saepē dictū est, & saepē dicendū est, nec fastidio esse debet, quia summa praesentis opusculi in mysteriū respicit signi magni & mirabilis, scilicet draconis ruli septem capita habentis, & ante mulierem, quae erat paritura, stantis, ut cū pareret, filiū eius deuoraret. Clamabat mulier in vtero habēs & parturiens, clamabat ecclesia temporis illius fidem & spem in verbo promissionis habens, & cruciatur ut pareret, id est, desiderabat, & desiderando fatigabatur, ut promissiones suas de semine Abraham deus adimpleret. Quis, inquam, clamores temporis illius non audiuit? Vt mihi, Machabias inquit, ut quid natus sum videre contritionem populi mei, & contritionem ciuitatis sanctae & sedere illic, cū datur in manibus inimicorum. Templum eius sicut homo ignobilis, vasa gloriae eius captiua abducta sunt. Item & ieiunauerunt, & induerunt se cilicijs, & cinerem sparserunt in capite suo, & destituerunt vestimenta sua, & suscitauerunt Nazarēos, qui impleuerant dies, & exclamauerunt voce magna in coelū dicentes. Quid faciemus istis, & quo eos ducemus? Et sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt. Ecce sacerdotes tui facti sunt in luctu & humilitate, & ecce nationes conuenerunt aduersum nos, ut nos disperdant. Tu scis quae cogitant in nos. Conuenerunt enim exercitus multorū millium, ut venirent in terram Iudae, & disperderent eam. Ipsi autem cum pauci essent, & nunc clamemus dixerunt in coelum, & miserebitur nostri deus, & conteret istos ante faciem nostram hodie. Plena est historia dierum illorum, rerumque gestarum series clamoribus huiusmodi, qui verē secundum mysterium praescriptum clamores erant mulieris in vtero habentis, & parturientis, & in parturiendo magnum cruciatum habentis.

Septem fratres Machabaeos, & matrem eorum, praecipue cum paterentur, clamasse.

CAPVT XXIX.

Quod si singularum desiderij gemitusque animarū, quae in illius magnae mulieris persona vnum sunt, magnus clamor extitit ad deum. Quid de illa censes, quid puras de matre septem filiorū, quae supra modum mirabilis, & honorū memoria digna, pereuntes septem filios sub vnius dei tempore conspexit? Denique bono quidē animo ferebat propter spem, quā in domino habebat, singulosque illorum hortabatur. Non ego, inquit, inquitens, vobis in vtero meo spiritū & animam donauit, neque singulorū membra compegi, sed mundi creator, qui formauit hominis naturam, quicquid omnium inuenit originem, & spem vobis iterū cum misericordia reddet & vitam.

K Bonq

Leuiathan
quid inter-
pretetur.
Gene. 1.

Leuiathan
Iob 40.
Esaia 27.

Gladii du-
rus, magna
ira dei.

Apoca. 12.

Ibidem.

Zacha. 1.

Ira dei ma-
gna & par-
ua.

1 Macha. 2.

1 Macha. 1.

1 Macha. 4.

1 Macha. 7.

Bono quidem, inquam, animo propter spem future resurrectionis natorum supplicia mortelq; ferebat, sed nihilominus natura materno affectu dolebat, magnoque ad deum dolore clama-
bat. Et singuli quidem natorum in suo dolore, suaque pena clamabant. Mater autem, quæ &
nouissima post filios consumpta est, in mortibus omnium, in doloribus singulorum abundan-
tius doluit, & altius clamauit. nec minori singulos mentis cruciaru peperit deo, quam cruciata
est, dum singulos pareret mundo. Itaque saltem in vna matre illa perpende de vnuerſa die-
rum illorum ecclesia, quam congruum, quam diuini horroris plenum fuerit, vel sit mysterium,
draconem tot caput stetit ante mulierem in vtero habentem, scilicet venturum Christum
fide expectantem, vt filium eius deuoraret, vt fidem promissionis de corde eius auferret. Quin-
tum regnum illius draconis, regnum illud erat nequiter erectum, regnante Antiocho ad in-
festationem mulieris, quod nimirum in illa matre septem filiorum penè visibiliter apparuit.
Ante istorum quidem, scilicet matris & septem filiorum passiones, multus sanguis ab Antio-
cho sulus fuerat, quæ ad deum clamabat, sicut postmodum dictum est, vt vocem sanguinis ad
se clamantis audiret. Sed istorum sanguis vocem grandiore habuit, & ad supernos auditus
perueniens, iræ finem imposuit.

Quod carne porcina vesci noluerint, passionis eorum causam fuisse, & quod mundis
omnia munda.

CAP. XXX.

Non attendere quasi paruam passionis eorum causam, dum legis, hoc tantum, quia con-
tingit eos cum matre apprehensos compelli a rege, comedere contra ius carnes porcinas
flagris & tauris cruciatis. Ille namq; carnes non solū porcine, verumetiam immolatiæ erant,
id est, demonibus immolatiæ erant. Sicut enim in præcedentibus habes, Altare etiam plenum
erat illicitis, quæ legibus prohibebantur. Ducebantur enim cum amara necessitate in die na-
talis regis ad sacrificia. Et cum Liberi sacra celebrarentur, cogeantur hedera coronati Libe-
ro circuire. Et in primo Machabæorum libro manifestius dictum est, quia iussit Antiochus im-
molari carnes suillas & pecora cōmunia. Cum ergo audis carnes porcinas, subintellige etiam
immolatiæ. Duplex certaminis causa, quia videlicet carnes porcinas lex inter immunda re-
putauerat, & his vesci prohibuerat. Et quæ immolant gentes (ait Apostolus) demonijs immo-
lant, & non deo. Porro de causa vna, scilicet de eo quod littera legis hæc inter immunda repu-
tat, spiritus viuificans per euangelij gratiam nos liberat, dicente Apostolo, Omne quod in ma-
cello venit, manducate. Si quis autem dixerit, hoc immolati est idolis, nolite manducare. Item
ad Timotheum. Quia omnis creatura dei bona, & nihil reiiciendum quod cū gratiarū actione
percipitur, sanctificatur enim per verbum dei & orationem. Item ad Titum. Omnia munda
mundis, coinquatis autem & infidelibus nihil mundum. In actibus quoq; Apostolorū. Visum
est (inquiunt) spiritui sancto & nobis, nihil ultra oneris vobis gentibus imponere, q̄ hæc ne-
cessaria, vt abstinere vos ab immolatis simulachrorum, & suffocato, & fornicatione, & ea quæ
vobis fieri non vultis, alijs ne faciatis.

Qua ratione deus in Veteri lege, inter munda & immunda discreuerit.

CAPVT XXXI.

Non est hoc ex leuitate siue mirabilitate, sed ex iudicio & ratione, quod vnus idemque
deus, & legem dedit de mūdis & immundis, & in euangelio, siue per euangelij ministros
dicit, omnia esse munda mundis. Vtiliter huius rei consideratio procedit, si ritè perpendas, &
quid de præceptis suis ipse dicat in prophetis, & quid tunc euenerat, quando eiusmodi præ-
cepta dedit. In Ezechiele dicit. Eieci eos de terra Aegypti, & eduxi in desertū, & dedi eis præ-
cepta mea, & iudicia mea ostendi eis, quæ faciat homo, & viuat in eis. His dictis confestim cul-
pans eos, quod præcepta sua reprobassent, & post idola fuissent oculi eorum. Ergo, inquit, &
ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus nō viuer, & pollui eos in muneribus suis,
cum offerrent omne quod aperit vuluam. Ecce quanta differentia præceptorum, alia præce-
pta & iudicia bona quæ faciat, & viuat in eis. alia non bona, in quibus non viuent, ait, vt alia
ab alijs, vt bona clarè discernamus a non bonis. Recurramus ad tempora, vel ad ordinem ipso-
rum, quomodo & quibus causis intercurrentibus tam differentia præcepta dederit. Venerat
ad montem Oreb, & locutus est per Moſen, præcepta vtriq; bona. Non habebis (inquiens) deos
alios coram me, & c. vsq; ad id. Non inibis cum gentibus sordus, nec cum dijs eorum. Interea
dum cum Moſe loqueretur, fecerunt sibi vitulum conſtatilem, & adorauerunt, atq; hostias im-
molauerunt. Eatenus Moſes populo non velata facie bona & vitalia dei præcepta dederat. De-
inde sub introante reatu vituli, faciem eius velari oportuit, quando loquebatur ad populum,
& quæ præcepta dedit, ex tunc præcepta bona non sunt, in quibus non viuent, vt sunt hæc de
mundis & immundis animalibus, de lepra corporum, de lepra vestimentorum, & de lepra do-
morum, & cetera eiusmodi, qualium vtriq; littera occidit, spiritus autem viuificat nunc reuela-
ta facie Moſi. Hæc idcirco nunc dicta sunt, vt constet rationabiliter in doctrina apostolica
superfluas

superfluas duci disputationes propter ciborum differentias, quia videlicet manifestè (sicut iam
dictum est) præcepta huiusmodi non bona fuisse deus ipse asserit, quorum causa vt darentur,
præcedens præuaricatio fuit, & cetera.

Septem fratres Machabæos præcipue venerabiles esse, quod resurrectionem mortuorum
aperre confessi sunt.

CAP. XXXII.

De pijs martyribus sermo habitus ita claudatur, vt venerabiles nobis illos in euangelio
Christi cæteris arbitremur. Quam ob causam, quia videlicet in passionibus suis, vbi pro
testamento dei sua corpora tradiderunt, & grauissimis supplicijs subdiderunt, beatè resurrectio-
nis fidem & spem sonora voce confessi & testificati sunt. Tu quidem scelestissime, ait vnus ex il-
lis, in præſenti vita nos perdis, sed rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ re-
surrectione suscitabit. Alius linguam vt præcideretur postulatus, & manus constanter profe-
rens & extendens, e cælo (inquit) ista possideo, sed propter dei leges nūc hæc ipsa despicio, quo-
niam ab ipso me ea recepturum spero. Deinde sequens, cū vexaretur, tamq; esset propinquus
ad mortem, potius (inquit) est ab hominibus morti datos spem expectare a deo iterum ab ip-
so resuscitandos. Tibi enim resurrectio ad vitam non erit. Mater quoq; ipsorum martyr & plus
quam martyr, quæ pereuntes septē filios sub vnus diei tempore conspiciens, bono animo lere-
bat propter spem, quam in domino habebat, adiortans illos. Mundi creator, inquit inter cæ-
tera, qui formauit hominis natiuitatem, quicq; inuenit omnium originem, & spem vobis iterū
cum misericordia reddet & vitam. Et inclinata ad illum, qui residuus erat filiorū, nouissimum,
inter cetera Dignus (inquit) fratribus tuis effectus suscipe mortem, vt in illa miseratione te cum
fratribus tuis recipiā. Nobis igitur quorū fidei summa resurrectio mortuorū est per Iesum Chri-
stum, non abs re inter omnes sanctos veteris testamenti isti venerandi sunt, qui in suis pretiosis
mortibus, tam pium atq; clarum sanctæ resurrectionis testimonium cecinerunt.

NONI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE

VICTORIA VERBI DEI,

LIBER DECIMVS.

Sanctos per fidem viciſſe regna.

CAPVT I.

SANCTI (inquit Apostolus) per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam,
adepti sunt repromissiones. Obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum
ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, sortes facti sunt in
bello, castra verterunt exterorum. In sancto victorum eiusmodi concilio, in for-
tium talium exercitu in clypeo libenter aspiciamus bellatores Machabæos, ludam
& fratres eius ac socios, quorum bellica virtus, quorum labores & certamina glorioſa Chri-
stum saluatorem nobis quodammodo pepererunt, quia gentem suam, de qua Christus nasci-
turus erat, & natus est, cum eam gentes delere vellent magnanimiter defenderunt, & illud iam
dictum draconis caput quintum in rege Antiocho, eiusq; ducibus viriliter percusserunt verbo
dei, verbo deo cooperante laboribus ipsorum, vt ille impius rex, sicut de illo ad Danieleſ fuit
rat prædictum, sine manu contereretur. Isti sunt paruulum illud auxilium, quod iam præui-
sum atq; promissum fuerat, dicendo. Cumq; corruerint, subauditur, de populo plurimi, suble-
uabuntur auxilio paruulo. Nam si respicias multitudinem aduersariorum, si recogites milia
castrorum hostilium, quid vel quantum erat Marathias de vico vel monte Modyn, cū quinq;
filijs & aliquot cognatis, & illis qui permanſerant in iudaismo popularibus suis. Reuera secun-
dum numerum suum, paruulum fuere auxilium, sed secundum fidem suā & dei misericordiam,
maximum sibi & omni seculo pepererunt adiutorium.

Sanctos egentes, angustiatos, afflictoſ, in ſolitudinibus erraſſe in montibus.

CAPVT II.

Qui vnationem habet ex deo, quæ videlicet vnatio docet nos de omnibus, ait Iohannes
Apostolus. Ipse congemiscere didicit, & cōgemiscit illis. Quia mala multa sunt experti
egentes, angustiat, afflicti, in ſolitudinibus errantes in montibus, & in speluncis, & in cauernis
terræ. Vna die vsq; ad mille animas hominum in deserto interfecti sunt in die ſabbatorum, eo
quod verebantur propter religionem & obseruantiam manu ſibi met auxilium ferre. Moria-
mur, dixerunt, in ſimplicitate noſtra, & testes erunt ſuper nos cœli & terra, quod iniuſte per-
ditis nos. Sed quid ſequitur. Et dixit vtr̄ proximo ſuo. Si omnes fecerimus ſicut fratres noſtri
fecerunt,

Galat. 3.

Psal. 50.

fecerunt, & non pugnauerimus aduersus gentes pro animabus nostris, & iustificationibus nostris, citius disperderent nos a terra, & cogitauerunt die illa, dicentes. Omnis homo quicumque venerit ad nos in die sabbatorum, pugnabimus aduersum eum, & non moriemur omnes si cur mortui sunt fratres nostri in occultis. Et haecenus (inquit Iosephus) permanet nobis consuetudo pugnandi, etiam si tali die bella consurgant. Igitur qui (vt iam dictum est) vnctionem habet ex deo, & quem vnctio eius docet de omnibus, ipse scit, ipse intelligit, ipse in statuta rationis appendit, multum in istis experimentum posse ostendit dicti Apostoli, dicentis. Egentes, angustissimi, afflicti, in solitudinibus errantes, in montibus & in speluncis, & in caernis terrarum. Et ista perpendens grates profundas agit afflicti illorum fidei. Quia veraciter in doloribus pepererunt nobis, parturierunt animae illorum omni saeculo aeternae fructum salutis, natiuitatem Iesu Christi veri & aeterni saluatoris. Non dicimus, neque dicere possumus vel asserere, quod omnes illi cuiuscunque sexus vel aetatis tali tempestate trucidati, scientiam habuerint, vel habere potuerint, tantae spei, tantae expectationis in promissione, quae dicta est ad Abraham beati seminis venturi Iesu Christi, sed hoc admiramur in laude verbi dei, in firmamento propositi dei, quod multis etiam nescientibus amorem praecordialiter infudit conseruandi generis sui, atque defendendi, de quo nasci oportebat salutem generis humani, Christum dei filium secundum promissionis veritatem, promissionem veritatis. Quia deus verax est. Et clamabat ad eum humilitas peccatorum per os David. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

Quanta fuerit letitia templi, emundati, & renouati.

CAP. III.

Quid de letitia magna dicam, quae facta est in populo de emundatione ac renouatione templi, quod contaminatum steterat per tres annos. Nam letitia quam magna fuerit eorum in hymnis & confessionibus benedictum dominum, Iosephus quoque testatur. Ab illo (inquiens) tempore per octo dies hanc renouationis templi festiuitatem celebramus, vocantes eam lumina, eo quod praeter spem hoc nobis splendidum lumen colendae religionis apparuit. Quis nisi deus mentibus eorum tantum nominis sui infudit amorem, vt recuperationem loci, in quo nomen eius inuocaretur, tanta letitia concelebraret, tamque luminofam ducerent, & per singulos annos octo diebus, quod eatenus non fiebat, celebrandam decernerent. Siquidem Salomon octo quidem diebus dedicationem celebravit, & in die octauo dimisit populum. Sed non est scriptum, quod totidem, id est, octo diebus constituerit per singulos annos dedicationis eiusdem celebrari festiuitatem. Igitur & hoc in laude magna deo est ascribendum, cuius in manu sunt corda filiorum hominum, quia promissionis suae memor, vt eam adimpleret, mittendo in plenitudinem temporis filium suum verbum suum egit infundendo desiderium, egit impendendo auxilium, quatenus gens ipsa, de qua promissione adimpleri oportebat semetipsam defenderet, & locum.

Quam sedulo flagitauerit Chuno, vt prociuium. ij. Machabeorum, interpretaretur, idque se iam facturum.

CAP. IV.

Iudaeus, id est, confessor

Nunc ad illud (quod efflagitasti, & instant exis Chuno amicorum murenulas aureas facientium sponsae, & dilectae regis aeterni valde familiaris) sermo praesens sese intendit, scilicet ad elucidandum quoad possibile erit, & deus donabit scripturam, quae secundum Machabeorum librum quasi prologus vel prociuium praecedit. Vno eodemque tractatu diligens animus vtrunque efficere gestit, scilicet & magnitudinem dignitatemque eius, cuius iam breuiter meminimus, declamare letitiae pro renouatione templi, & scripturam aliquatenus elucidare iam dicti prociui. Denique maxime circa illam renouationis templi letitiam scriptura illa versatur, talem habens intentionem, vt omnia omnino vbiunque sit Iudaeus, vbiunque sit confessor verus, qui & nomine & re sit confessor, quod sua interpretatione signat hoc nomen, quod est Iudaeus, de illa templi reparatione gratuletur, corde magno, & animo volente, ad aperto corde in lege dei, & in praecipis eius. Et reuera si causam, quam praemanibus habemus, attēdat Iudaeus, si magnum dei negotium, quod propter implendas promissiones suas deus habebat cum hominibus, consideret, dei confessor verus causam habet, cur gratuletur, cur templum illud Machabeorum laboribus reparatum fuisse laetetur, suasque voces admisceat illorum vocibus deum benedicendo in hymnis & confessionibus. Quod hodie quoque sanctam ecclesiam Christi per totum orbem facere non ignoramus, vbiunque inuocatur nomen domini, vbiunque dedicatum est, vel dedicatur altare, vel templum nomini domini, illic istorum & memorabilium Machabeorum simul redolet memoria & floret, & voces animarum illorum salutem nobis aeternam parturientium chorus ecclesiae consonat celebriter, celebrat consonanter. Igitur ad magnificandam rem tam gratiosam, tam gloriosam, secundum illud prociuium procedendum est. Et si minus quam petis vel optas elucidando illud factum fuerit, meae non negligentiae, sed impossibilitati recte deputabis.

Onyam cum multis Iudaeis ad Aegyptum profectum fuisse, ibique templum adificasse. Cap. V. In pri.

In primis dicendum, cur Iudaei, vel ex quo tunc essent per Aegyptum, ad quos sic incipit. Fratribus qui sunt per Aegyptum Iudaeis salutem dicunt Fratres qui sunt Hierosolymis Iudaei, & qui in regione Iudaea, & pacem bonam. Anno centesimo quadragesimo nono regni Graecorum, rex Antiochus Menelaum interfecerat fratrem Onyae minorem, cui pater eiusdem Antiochi summum sacerdotium contulerat. Tres quippe fuerant filii Simonis pontificis, videlicet Onyas, qui patri in pontificatu successit, quemque Andronicus interfecit, & Iesus & alter Onyas, quorum Iesus Iasonem, Onyas vero Menelaum se appellari fecit, ambo Graecis nominibus delectari, ritumque gentilem se imitari velle professi. De Onya filius paruulus relictus fuerat, dictus & ipse Onyas. Cumque Onyas (vt iam dictum est) ab Andronico interfectus fuisset, fratri eius iam dicto Iasoni Antiochus Epiphanes pontificatum tradiderat, sed rursus sibi sublatum honorem Menelao contulerat. Mortuo Antiocho cum successisset sibi filius equiuocus, interfecit eundem Menelaum, suggerente Lyfia, causam hunc esse omnium malorum. Filius autem pontificis Onyae, de quo praediximus, qui defuncto patre adhuc puerulus fuerat derelictus. Videns (inquit Iosephus) quod patrum suum Menelaum rex interfecisset, & principatum sacerdotii Alchimo dedisset, non existente de genere sacerdotum, flexus a Lyfia vt transponeret honorem ab ea familia ad aliam domum, fugit ad Ptolomeum regem Aegypti, & honorem meruit ab ipso, & vxore eius Cleopatra, locumque petijt in regione Heliopolitana, vbi simile Hierosolymorum aedificaret templum. Templum illud permansit vsque ad Imperium Vespasiani annis ducentis quinquaginta. Ipsa autem vrbs quae vocabatur Onyae, postea dimicantibus aduersum Romanos Iudaeis, ad solum vsque deleta est, & neque vrbs, neque templi testat vestigium. Sub occasione igitur Onyae pontificis infinita examina Iudaeorum ad Aegyptum confugerunt. Asserebat enim Onyas, se Eliae implere vaticinium scribentis, Erit altare domino in medio terrae Aegypti, & titulus domini iuxta terminum eius. Sed & antea non parua Iudaeorum multitudo in Aegyptum descenderat. Siquidem Ptolomaeus filius Lagi multos captiuos a montanis Iudaeis, vel a vicinis locis Hierosolymorum trahens, ad Aegyptum commigrauit, quos videlicet Iudaeos Ptolomaeus Philadelphus, qui iam dicto Ptolomaeo Lagi filio successit, famulantes in Aegypto e seruitutis vinculo resoluit vsque ad centum viginti milia, sicut Iosephus commemorat.

Quoties & quibus temporibus Iudaei Hierosolymis scripserint fratribus in Aegypto.

CAP. V. VI.

Erant itaque Iudaei per Aegyptum, & ad illos Iudaei qui erant Hierosolymis, & qui in regione Iudaea scripserunt anno fere centesimo nono. Postquam Menelao (vt iam dictum est) interfecit, & Alchimo pontificatum adeptus, iunior Onyas cum infinita multitudine Iudaeorum confugit in Aegyptum. Siquidem anno centesimo quadragesimo nono regni Graecorum constat Antiochum Eupatorem interfecisse Menelaum. Anno autem centesimo octogesimo octauo, populus qui est Hierosolymis ait. Haec scriptura his qui in Aegypto sunt Iudaeis salutem & sanitatem. Veruntamen & illud attendere causa poscit, quia coniuncta vel continua narratione legimus. Regnante Demetrio anno centesimo & sexagesimo nono, nos Iudaei scripsimus vobis in tribulatione, & impetu qui superuenit nobis in istis annis. Ex quo recessit Iason a sancta terra & regno, portas succenderunt, & effuderunt sanguinem innocentem, & orauimus ad dominum, & exauditi sumus, & obtulimus sacrificium & similaginem, & accendimus lucernas, & proposuimus panes. Et nunc frequentate dies Scenophegiae mensis Casleu. Anno centesimo & octogesimo octauo populus qui est Hierosolymis & in Iudaea, senatusque & Iudas, Aristobulo magistro Ptolomaei regis, qui est de genere Christorum sacerdotum, & his qui in Aegypto sunt Iudaeis, salutem & sanitatem. De magnis periculis a deo liberati magnifice gratias agimus ipsi, vt pote qui aduersus talem regem dimicauimus, & cetera. Manifeste praesens textus literae demonstrat, quia fratribus qui erant per Aegyptum, non tantum semel, sed bis scripserunt fratres Iudaei, qui erant Hierosolymis & in Iudaea, & inter vtrunque scriptum, tempus interfuit ferme decem & octo annorum. Simul & hoc sciendum, quia regnante Demetrio, annus centesimus & sexagesimus nonus, quo primum scripserunt, quartus idemque vltimus fuit annus principatus Ionathae fratris Iudae. Annus autem centesimus octogesimo octauus, quando secundo scripserunt, annus fuit vndeclimus post mortem Simonis fratris eiusdem Ionathae sive Iudae, quem videlicet Simonem interfecit per insidias gener ipsius Ptolomaeus filius Abobi. His ita se habentibus claret, quis ille Antiochus fuerit, de cuius interitu gratulantur, narrantes qualiter in Perside ceciderit, quod videlicet is fuerit Antiochus filius Demetrii, qui & persecutus est Trionem imperium, & vicit, sed & Iudaeos in multis afflixit, & Simone adhuc viuentis & post Simonem filio eius Hircano principatum habente.

Materiam, intentionem, & vtilitatem prologi, secundo Machabeorum se prosequuntur.

CAP. VII.

K. iij

Hic iam

Hic iam ut aliquatenus ad deuotissimam exactionem tuam assurgere possim, qua cupis & petis, ut litera seriem, quae subobscura videtur, tibi elucidet sermo intentus atque studiosus in verbo dei. Descendere liber ad illud quod quondam audiuius inter scholares paruuli, ubi lectionem suscipientes, materiam, intentionem, atque utilitatem proponere magistri solent auditoribus suis. Materiam quippe, intentionem, atque utilitatem huius procerum operae precium est distinctis expedire capitulis, ut tali ordine aliquatenus elucescat, quid in ista litera dicat spiritus ille, qui in omni scriptura diuinitus inspirata praesens est, & loquitur ecclesiae. Existimo, quod materia, intentio, atque utilitas scripturae huius quamlibet breuis tales sint, ut sapientibus digne debeant audiri a sapientibus, qui non sunt sapientes in oculis suis, imo qui ut sapientes fiant, stulti dignantur fieri, id est, discipuli esse priusquam fiant magistri. Haec igitur tria quae proposuimus, dicturi simul atque audituri, primum materiam quaerimus vel proponimus, circa quam maxime versatur scriptura secundi huius Machabaeorum libri.

Quae fuerit materia, siue argumentum eius prologi.

CAP. VIII.

Inspicere, quia tota scriptura libri huius circa dei legem, & maxime circa templum domini versatur, quod tunc in toto orbe terrarum nomini domini dedicatum, solum & unicum habebatur. Principium narrationis est de Heliodoro, & erarij custodia, qualiter omnino impossibile fuerit eos decipi, qui crediderant loco & templo, quod per uniuersum mundum pro sui ueneratione & sanctitate venerabatur. Finis autem in templo est, ubi Nicanor, qui extendens manum ad templum iurauit. Nisi mihi uinctum Iudam tradideritis, istud dei phanum in planiciem deducam, & altare effodiam, & templum hoc Libero patri consecrabo. Atque his dictis abiit, pugnamque commisit Nicanor, in qua dux ipse primus in bello cecidit, omnesque communi consilio decreuerunt, nullo modo diem istam absque celebritate praeterire. Habere autem celebritatem tertiadecima die mensis Adar, quod dicitur voce Syria, pridie Mardochaei die. Porro media libri eiusdem hoc habent, quia qua die templum ab alienigenis pollutum fuerat, contigit eadem die purgationem fieri, uicesima & quinta mensis, qui fuit Casleu, & cum laetitia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, recordantes quod ante modicum temporis diem solennem tabernaculorum in montibus & speluncis more bestiarum egerant, propter quod Thyrsos & ramos uirides praeferebant ei, qui prosperauit mundari locum suum. Et decreuerunt communi praeepto & decreto uniuersae genti Iudaeorum, omnibus annis agere dies istos. Isti sunt dies scaenophegiae, de quibus fratres siue Iudaei, & qui in regione Iudaea, scripserunt semel & iterum (sicut iam dictum est) Iudaeis, qui erant per Aegyptum, dicentes. Et nunc frequentate dies scaenophegiae, dicentes (inquam) secunda uice. Facturi itaque uicesima & quinta mensis Casleu purificationem templi, necessarium duximus uobis indicare, ut vos quoque agatis diem scaenophegiae, atque subiungentes, & diem ignis qui datus est, quando Nehemias aedificato templo & altari, obtulit sacrificium. De diebus istis postmodum repetentes dicemus. Nunc illud prius dicere visum est, quod scriptura libri materiam habet templum illud, & sancta quae erant Hierosolymis, pro quibus pugnauerunt Machabaei. Unde non mirum, quod non ultra scripturae vel libri huius textus processit, quam ad illam rem gestam de interitu impij Nicanoris, qui templum illud extensa manu rursus contaminare iurauerat & consecrare Libero patri, quia uidelicet post interitum eius, quamuis multa Iudae & fratrum eius praelia fuerint, non tamen circa templum tale quid contigit, qualia & in principio, & in medio, & in fine continentur huius libri.

Quae fuerit intentio eiusdem prologi.

CAP. IX.

De intentione iam dicendum est. Intentio scripturae huius est, templum illud quod erat Hierosolymis sanctum ac legitimum asserere, ac domino placitum. Et illud fuisse locum orationis solum, quem deus elegit, in quo illi oporteret sacrificari. Causa postulabat tunc scribere illis, qui per Aegyptum erant Iudaeis cum intentione huiusmodi. Siquidem Onyas (ut supra iam dictum est) fugiens in Aegyptum ad Ptolomaeum Philometorem, uolensque memoriam & gloriam aeternam sui relinquere, petiuit a Ptolomaeo rege & regina Cleopatra licentiam, quatenus templum aedificaret in Aegypto simile Hierosolymorum, & hoc imperato atque peracto, leuitas atque sacerdotes de genere suo constitueret, confidens in propheta Esaiam, qui ante ducentos annos praedixerat, quod altare domini deberet esse in terra Aegypti. De illo templo continebat seditiones excitari inter Iudaeos, qui erant in regione Iudaea, & eos qui per Aegyptum, & ante Onyam, & cum Onya discesserant, alij captiui (sicut iam supra dictum est) abducti, alij sponte opulencia locorum & Ptolomaei munificentia inuitati. Samaritae quoque temporibus Alexandri Macedonis, templum super Garizim montem construxerant, auctoribus Sanaballat satrapa & genero eius Manasse fratre Iaddi pontificis Hierosolymitani, sicut Iosephus plenius scribit. Contingebat ergo, propter templa seditiones excitari, ita ut coram regibus quoque certarent, dicentes

dicentibus Iudaeis de regione Iudaea, secundum legem Moysi templum se construxisse in Hierosolymis, Samaritis in Garizim. Porro, hi qui per Aegyptum erant, suum defendebant, vel praeferre contendebant templum, quasi testimonio propheticae autoritatis, nimirum male intellecta uerbi ueritate, longeque facti a sensu uel sententia tantae prophetiae. Causa igitur (sicut iam dictum est) postulabat, ut scriberent Iudaeis, qui erant per Aegyptum, de his quae circa templum in Hierosolymis manifesta dei uirtute facta sunt, hanc habentes intentionem, quatenus constaret, templum illud sicut antiquum, ita & solum esse legitimum. Tempia autem caetera siue in Garizim, siue in Aegypto per praeuicationem esse constructa, testante Danielis uisione prophetica, qua dictum est. Filij quoque praeuicatorum populi tui extollentur, ut impleant uisionem, & corruant. Onyam quippe & qui cum eo fuerunt, significat, quos idcirco filios praeuicatorum dicit, quia legem domini reliquerunt, uolentes in alio loco, praeterquam iustum erat, deo uictimas immolare. Extollentur (ait) in superbiam & uisionem, hoc est, prophetica ueritatem se implere iactabunt.

Solum templum Hierosolymitanum legitimum fuisse, propter promissiones dei illic adimplendas.

CAP. X.

In huiusmodi contentionibus utile fuit superare Iudaeos, qui erant in regione Iudaea, & permanere sanctum illud templum, quod erat in Hierosolymis propter ueritatem dei, ad confirmandas promissiones de aduentu Christi filij dei, testificatas ex lege & prophetis, ut est illud, Quia de Sion exiit lex, & uerbum domini de Hierusalem. Causa ista causa finalis, & utilitas magna semper debet esse in oculis in conspectu cordis nostri, & tunc questione non indigebit. Quid profuerit, uel quid utilitatis plus habuerit, tunc temporis adorare deum in Hierosolymis, quam in monte Garizim. In monte Sion, quam in Heliopoli. In Iudaea, quam in Aegypto. In templo posteriorum David fidelis, quam in templo Onyae praeuicatoris, nondum erat, ut diceretur. Venit hora, quando neque in monte Garizim, neque in Hierosolymis adorabitis patrem, sed in spiritu & ueritate. quia nondum uenerat salus, quae ex Iudaeis est, & tamdiu stare oportebat templum illud, donec salus ista ueniret, donec ad illud templum suum Christus a suis parentibus deferretur, cum oblationibus hostiarum, quas praecipit lex. Iuxta illud Malachiae prophetae. Et statim ueniet ad templum sanctum suum dominator, quem vos queritis, & angelus testamenti, quem vos uultis.

Qua ratione salutationis loco scriptum sit. Adaperiat cor uestrum in lege sua.

CAP. XI.

His animaduersis simul appendere potes, qualis ista salutatio sit. Benefaciat uobis deus, & meminerit testamenti sui, quod ad Abraham, Isaac, & Iacob locutus est, seruatorum suorum fidelium, & det uobis cor omnibus, ut colatis eum, & faciatis uoluntatem eius in corde magno, & animo uolenti. Adaperiat cor uestrum in lege sua, & in praeeptis suis, & faciat pacem. Exaudiat orationes uestras, & reconcilietur uobis, nec uos deserat in tempore malo. Et nunc hic sumus orantes pro uobis. Quomodo debuit fraterna charitas, ita salutauit, & imprecata est fratribus suis Iudaeis, quorum utique cor non fuerat adaperitum in lege & in praeeptis domini, dicens. Et nunc hic sumus orantes pro uobis. Si enim cor adaperitum habuissent in lege & in praeeptis domini, nequaquam fecissent, quod erat contra legem & contra praeeptum domini, ut aedificarent templum, & altare in terra Aegypti, clauso corde & auribus male adaperitis ad illam Esaiam prophetiam. Et erit altare domini in medio terrae Aegypti. Hoc namque faciendo praeuicatores se constituerant legis & praeeptorum domini, secundum supra memoratam prophetiam Danielis, qua dictum fuerat. Filij quoque praeuicatorum populi tui extollentur, ut impleant uisionem, & corruant. Idcirco dicunt. Et reconcilietur uobis, & nunc hic sumus orantes pro uobis, subaudiendum est, quia praeuicatores uel filij praeuicatorum estis, faciendo uel habendo templum in terra Aegypti, quale dominus per Esaiam non mandauit, nec in cor eius ascendit. Super hac re reconcilietur, aiunt, uobis.

Quenam fuerit illa tribulatio & impetus, qui uenerat super Iudaeos. CAP. XII.

Aliter praemisso exordio, quo manifeste beneuolentia quaerebatur fratrum, qui erant per Aegyptum, quatenus beneuoli, attenti, & dociles fierent ad audiendum, sequitur narratio. Regnante Demetrio anno centesimo & sexagesimo nono, Nos Iudaei scripsimus uobis in tribulatione & impetu, qui superuenit nobis in istis annis, iam ante dictum est, quia ille annus centesimus sexagesimus nonus regni Graecorum, quo se scripsisse referunt fratres Iudaei de Iudaea, fratribus Iudaeis qui erant per Aegyptum, quartus idemque ultimus erat annus principatus Ionathae fratris Iudae, quando iam renouatum erat templum, atque emundatum a contaminatione, qua illud contaminauerunt gentes, atque defensum ab impio Nicanore, qui rursus illud contaminare uoluerat, iurans atque dicens. Quia nisi mihi uinctum Iudam tradideritis, istud dei phanum

2. Mach. 1.

2. Mach. 4.

2. Mach. 1.

Sceno-
phagia.

Casseu
quid.

2. Mach. 10.

phanum in planitiem deducam, & altare effodiam, & templum hoc Libero patri consecrabo. Illo blasphemio, & canore perempto, & deo coeli collaudato, qui locum suum incontaminatum conservavit, habitosque communi consilio atque decreto, ut nullo modo dies illa absque annua celebratione pertranseat. Nos (inquiunt Iudaei) scripsimus vobis, qui & ipsi debetis esse Iudaei, non solum gente, sed fide Abraham, atque fidelis David, ad quos repromissio facta, & confirmata est in loco quem deus elegit, hoc est Hierosolymis. Scripsimus (inquam) vobis in tribulatione & impetu quae superuenit nobis in istis annis. Quae fuit illa tribulatio, vel quis fuit ille impetus? Ex quo recessit Iason a sancta terra & regno, portas succenderunt, & effuderunt sanguinem innocentem, & sic iam longe superius diximus. Hoc fuit initium dolorum, quod Iason, qui & Iesus dicitur fuerat patrio nomine, frater Onyae pontificis, quem Andronicus rogatu Menelai interfecit. Iason, inquam, impius, & non sacerdos, sed ab impio rege fratri contra fas superpositus a sancta terra recessit. Quomodo recessit? Primum mente volens, deinde etiam corpore inuitus ac profugus. Cum enim illi rex ambient, & pecunias promittenti annuisset, & obtinuisset principatum, statim ad gentilem ritum contribules suos transferre coepit, ita incipiens, nimirum tota mente a terra sancta & regno recessit. Deinde cum in malis proficiens, multas civium strages dedisset, sinem insidiarum suarum confusionem coepit, & profugus abiit in Amanitem regionem. Ad ultimum in exitum omnibus odiosus, ut refuga legum, & execrabilis, ut patris & civium hostis, in Aegyptum extrusus, atque inde Lacedaemonas profectus, tandem abiectus est insepultus. Ex quo, inquiunt, talis ille recessit, portas succenderunt, & effuderunt sanguinem innocentem. Ante recessum autem vel apostasiam eius sancta civitas in omni pace habitabatur, & ipsi reges & principes locum summo honore dignum ducebant, & templum maximis muneribus illustrabant.

Quare Iudaeam, terram sanctam appellant.

CAP. XIII.

Memoriter tenendum illud, quod iam supra diximus, totam libri vel scripturae huius seriem spectare atque intendere ad Hierosolymae civitatis venerationem templique quod erat in ea dignitatem & honorem singularem. Simulque causa scienda, quoniam itidem supra diximus, quia movebant eos templa, contra legem facta, ubi esse non debebant, ad illius templi similitudinem. Templum illud sanctum, sacrificia illo in templo celebrata, sancta esse & legitima, civitatem Hierusalem sanctam esse, ubique scriptura libri huius tota intentione declamat, ut dignum est, videlicet ad destruendam templorum adulterorum fiduciam, quorum alterum in monte Garizim, alterum in Aegypto fuerat aedificatum. Hac re animadversa, non miraberis, cum sanctam terram dicant, hoc modo, ex quo recessit Iason a sancta terra. Deinde cum subiungunt, Et orauimus ad dominum, & exauditi sumus, & obtulimus sacrificium, simulaginem, & accendimus lucernas, & proposuimus panes. Cuncta haec dicta sic recte accipimus, tanquam firmissimas defensiones privilegii legitimi pro templo iam dicto quod erat Hierosolymis. Quod ipsorum, qui templo illi deseruebant, fuerit, vel esse debuerit sacrificia offerre, panes proponere, & haec faciendo exaudire illic, non in templo montis Garizim, non in templo Heliopoleos, quae templa erant emulationis.

Quomodo intelligendum sit, Frequentate dies scenophagiae mensis Casseu.

CAP. IV. XIII.

Amplius autem huc spectat id quod sequitur, Et nunc frequentate dies scenophagiae mensis Casseu. Scenophagia festiuitas tabernaculorum erat, & haec celebrabantur ab illo populo mense septimo, qui apud illos Theseri, apud nos October dicitur. Considerandum ergo, quomodo dicant, Frequentate dies scenophagiae, subiungentes mensis Casseu, qui apud illos est mensis nonus, videlicet ab Aprili, apud Romanos autem December dicitur, eo quod a Martio sit decimus. Aliam sine dubio scenophagiam illis inducunt praeter illam, quam ex quo lex data est, celebrare consueuerant, ut videlicet dum ipsi in mense Casseu encenia faciunt in Hierosolymis, id est, solennia dedicationis vel purificationis templi. Celebrant etiam illi per Aegyptum purificationem eandem, non sicut encenia, quae ad templum usque illorum non pertinent, sed sicut scenophagiam. Ponamus iam huius rei de scriptura ipsa documentum. Quae die autem (inquit) templum ab alienigenis pollutum fuerat, contigit eadem die purificationem fieri vicesimo & quinto mensis Casseu. Et cum laetitia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, recordantes, quod ante modicum temporis diem solennem tabernaculorum in montibus & speluncis more bestiarum egerant. Propter quod Thyrsos & ramos virides & palmas praeferebant ei, qui prosperauit mundare locum suum. Et decreuerunt communi praeepto & decreto vniuersae genti Iudaeorum, omnibus annis agere dies istos. Manifeste dicit, quia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum, causamque reddit, cur non in modum praeae dedicationis, quam fecit Salomon, sed in modum egerint tabernaculorum, quae festiuitas agebatur (ut iam dictum est) mense septimo propter aliam rationem.

Quae illa

Quae illa causa est? Recordantes, ait, quod ante temporis diem solennem tabernaculorum in montibus & speluncis more bestiarum egerint. Claret igitur quid dicant. Et nunc frequentate dies scenophagiae mensis Casseu. Idem enim est, ac si dicant. In modum scenophagiae, id est, festiuitates tabernaculorum, quae ex causa antiqua mense septimo celebrabatur, celebrate mense nono istam quoque festiuitatem purificationis templi, quae inde purificatio dicitur, quia contra minatum fuerat templum ab alienigenis. Machabeus autem & qui cum illo erant, domino se protegente, templum quidem & civitatem recepit, aras autem quas alienigenae per plateas extruxerant, itemque delubra demolitus est, & purgato templo, aliud altare fecerunt, & obtrulerunt sacrificia, & incensum, & lucernas, & panes propolitionis poluerunt.

Quod semel & iterum eisdem de causis scripserint, & quod admonitio secunda austerior quam prima sit.

CAP. XV.

Secundum commune praeeptum & decretum, quod decreuerat vniuersae genti Iudaeorum omnibus annis agere dies istos, scripserant fratribus Iudaeis, qui erant per Aegyptum semel & iterum, Scilicet primum annum centesimo sexagesimo nono, deinde anno centesimo octogesimo octauo, per hoc quod semel & iterum scripserunt annis decem & nouem inter vtriusque vires interiectis, illud datur intelligi, quod ad primam vicem non obtemperauerint, ut ote qui templum aliud habentes, quod (ut supra dictum est) secundum Esaiam variis, se construxisse iactabant, templum illud quod erat Hierosolymis, non ad se pertinere volebant, atque idcirco festiuitatem dedicationis vel purificationis illius suscipere detestabantur. Proinde norandum, quod prima admonitione sequens aliquantulum acrior sit. Nam prima vice saluatio tam dulcis est, ut animaduerti potest per id quod dicunt fratribus Iudaeis fratres Iudaei, & benefaciat vobis deus, & meminerit testamenti sui &c. In secunda vero fraterni nominis deest dulcedo, diciturque populus qui est Hierosolymis & in Iudaea, adiecto quasi cum supercilio, senatusque & Iudas Aristobolo magistro Ptolomaei regis, qui est de genere christorum sacerdotum, & his qui in Aegypto sunt Iudaeis. Nomen quippe senatus iudicialis intentionis est signum. Porro quis ille Iudas fuerit, non facile ex historiis potest agnosci, nisi forte ille sit Iudas Essaeus genere, qui sub illis temporibus extitit, qui (ut ait Iosephus) nunquam in his quae praedixit mentitus est. Similiter quis iste Aristobulus magister Ptolomaei fuerit, non facile reperitur ex historiis, nisi quod eum dicunt, qui est de genere christorum sacerdotum quempiam significant fuisse de posteris vel cognatis Onyae supra memorati, qui cum esset filius Simonis pontificis, quasi auctoritate pontificali cum patrocinio prophetici praekonij nimirum male intellecti, templum aedificauerat in terra Aegypti. Aristobulus iste aliquis erat ex illius Onyae cognatis vel posteris, eratque magister Ptolomaei regis Philometoris. Nec mirum, hominem Iudaeum dici magistrum regis Aegypti, quia videlicet a diebus Ptolomaei Philadelphi, qui legem per septuaginta interpretes sibi fecit interpretari, magistros Iudaeos habere consueuerant reges Aegypti.

Eadem ratione sanctam civitatem qua terram sanctam esse appellatam.

CAP. XVI.

De magnis, inquiunt, periculis a deo liberati, magnifice gratias agimus ipsi, utpote qui aduersus talem regem dimicauimus. Ipse enim ebullire fecit de Perside eos, qui pugnaverunt contra sanctam civitatem. Vide quomodo secundum intentionem (quam diximus) procedant dicta venerabilia, sanctam terram, sanctam civitatem pronunciantia, qui videlicet pulchri sermonis ornatus ab huiusmodi principio usque ad finem ferre per omne libri corpus seruatur, sine dubio contra emulationes illorum, qui alibi contra legem volebant habere templum vel sancta sanctorum, libenter accipimus fuisse sanctam terram, sanctam civitatem, sanctum locum. Nimirum propter eum, qui non aliunde, sed inde venturus erat sanctum sanctorum. Iam superius diximus, quod ille fuerit rex Antiochus, nec rursus dicere piger, quia ipse fuit, de quo circa finem primi Machabeorum libri narratio coepta, sed non consummata est, quomodo contra Simonem & contra Iohannem Hircanum multa mala gesserit, qui (ut Iosephus narrat) eundem Hircanum in ciuitate inclusum septem aciebus circumdederit, eosque vehementer afflixerit. Qualiter iste interierit, hic scripturae locus manifestius exprimit. Quia cum in Perside esset dux ipse, & cum ipso immensus exercitus cecidit in templo Nanee, concilio deceptus sacerdotis Naneae. Per omnia, inquiunt, benedictus deus qui tradidit impios. Ista quoque gratulario de impiorum interitu ad commendationem spectat loci sancti, & eius cuius in Aegypto similitudinem fecerat templi dei, quod vere solum illud sanctum deberet haberi, in quo totius apparuerit manifesta quedam dei virtus, vindictae exigens de his quicunque inhonorassent illud, & quamuis propter peccata inhabitantium interdum acciderit circa locum despectio, non tamen impune abirent quicunque despectui locum habuissent.

Eadem ratione, ignem de coelo datum, commemorari.

CAP. XVII.

Narratio de igne, qui datus est, inquiunt, quando Nehemias aedificato templo & altari obtulit sacrificia, satis manifesta est, meliusque placet si lectoris memoriae non desit causa vel intentio,

Intentio, quam diximus scilicet hæc omnia tendere ad defendendū privilegium, ad testificandam dignitatem singularem sanctæ civitatis & templi, cuius ad similitudinem factum fuerat, quod fieri non deberat templum in terra Aegypti. Ignis namque qui taliter datus est, magnū & memorabile illi templo legitimæ sanctitatis testimonium est. Et quidem narratio (sicut iam diximus) manifesta est, veruntamen, propter simpliciores de ipso igne altaris aliquid dicendū est.

Qualis ille ignis fuerit.

CAP. XVIII.

Ignis, inquit dominus ad Moysen, in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subiciens mane ligna per singulos dies. Et imposito holocausto desuper, adolebit adipēs pacificorum. Ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. Unde autem iste ignis tam diligenter nutriendus, non alterius, sed sacerdotis cura & diligentia, ne deficeret custodiendus fuerat datus siue acceptus. Ab ipso domino nimirum magno & evidenti miraculo. Vincto namque tabernaculo, ritu quoque sacerdotij atque sacrificiorum iuxta præceptum domini ordinato. Hodie (inquit Moyses) dominus apparebit vobis. Item, Facite & apparebit vobis gloria eius. Subinde sequitur, Ingressi autem Moyses & Aaron tabernacula testimonij, & deinceps egressi benedixerunt populo, apparuitque gloria domini omni multitudini, & ecce ignis egressus a domino deuoravit holocaustum & adipēs, qui erant super altare. Hoc cum vidissent, turbę laudauerunt dominum ruentes in facies suas. Dignus igitur ignis quem sacerdos nutriet, quique de altari deficere nunquam deberet, & dignus locus, dignum templum, sanctumque altare, quod tanti privilegij munus haberet, quale utique in illo templo æmulo Aegypti, nec fuit nec esse debuit. Illud obleruari potuit, ut nunquam deficeret ignis in altari usque ad tempora Babylonicę captiuitatis, quia videlicet quantæcunque tempestates eatenus exsurrexerint, non tantæ fuerunt, ut necessariò extingueretur ille ignis. Nec enim ante Nabuchodonosor regē Babyloniæ vlla usquā scriptura memorat, tale quippiam euenisse, ut ignis ille nutrirī vel custodiri non potuerit. Vbi autem & templum destructum, & ciuitas igne Chaldaico combusta fuit, quomodo vel in quo sacerdos curare posset, ne deficeret ignis in altari? Fecerunt igitur quod potuerunt, fidem & spem habentes ad deum, secundum literam huius sensum manifestum. Cum in Persidem ducerentur patres nostri, sacerdotes, qui tunc cultores dei erant, accepti ignem de altari occulte absconderunt in valle, vbi erat puteus altus siccus, & in eo contutari sunt eum, ita ut omnibus ignotus esset locus. Quid illorum fidei contemplatione pulchrius, ignem morientē qui nutrirī non poterat, qui vbi nutrirētur, non habebat, illi resuscitandum commiserunt, in quo est species resurrectionis mortuorum. Nec eos fefellit spes. Quomodo?

Eadem ratione miraculum ignis, & Nehemias orationem commemorari.

CAP. XIX.

Cum præterissent multi anni, & placuit deo, ut mitteretur Nehemias a rege Persidis, nepotes sacerdotum illorum, qui absconderant, misit ad requirendum ignem, & sicut narrauerunt nobis, non inuenerunt ignem, sed aquam crassam &c. Manifesta narratio, manifestū diuinæ prouisionis indicium, multumque pertinens ad causam sæpeditam, & semper memoria tenendam, quam & pulchrè hæc litera recitauit, dicendo sic. Et idem ignis qui datus est, quando Nehemias ædificato templo & altari, obtulit sacrificia. Neque enim Nehemias templum & altare ædificauit. iam quippe illud ædificauerant dux Zorobabel & sacerdos Iesus filius Ioseph dechi antequam mitteretur Nehemias a rege Persidis, sed muros ciuitatis iste reedificauit. Cum igitur ita dicunt, quando Nehemias ædificato templo & altari obtulit sacrificia, subauditur promissionem peracta reedificatione, proculdubio hæc interpositio, ædificato templo & altari, commendatio est templi sæpediti, quod solum illud sanctum atque legitimum fuerit, cuius in altari & ante Babylonicam captiuitatem ignis iste perpetuus extitit, & post captiuitatem tanto miraculo recuperatus est, quod verè inter ceteras auctoritates testimoniorum, quibus templum illud fuisse constat illustratum, magnum atque præclarum fuit. Quale enim fuit, ligna & sacrificia superimposita, itemque lapides magnos aqua perfundi, magnumque de contrario elemento ignem accendi? Ad eandem spectat intentionem quod dicunt, Et Nehemias erat oratio hunc habens modum, Domine deus omnium creator, &c. Inter quæ est illud notandum. Et congrega dispersionem nostram, & constitue populum tuum in loco sancto tuo, sicut dixit Moyses. Quomodo enim dixit Moyses? Cum, inquit, fuerit constitutus rex, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Aegyptum equitatus numero subleuatus, præsertim cum dominus præceperit vobis, ut nequaquam per eandem viam reuertamini. Nec illi in Aegyptum fuerant reuersi. Item dixit Moyses, Non facietis in domino deo vestro, sed ad locum quem elegerit deus vester de cunctis tribubus vestris, ut ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis & offeretis in illo loco holocausta & victimas vestras. Locus utique, quem elegerit dominus erat Hierusalem, sicut scriptura narrat. Cumque extendisset manum suam angelus domini super Hierusalem, ut disperderet eam, misertus est dominus, & ait angelo percutienti. Sufficit.

Sufficit nunc, contine manum tuam. Erat autem angelus dimissi iuxta aream Areuna Iebusei. Venit autem Gad ad David in die illa, & dixit ei. Ascende, constitue domino altare in area Areuna Iebusei. At illi in Aegypto immolabant. Vide igitur, quam subtiliter, quam moderatè conueniant illos, & arguant ut legis præaricatores, ex illa oratione Nehemias dictum ita recensentes. Constitue populum in loco sancto tuo, sicut dixit Moyses. Nimirum locum dei sanctum Hierosolymis esse volentes, contra cuius electionē locus in Aegypto præsumptus, sanctus utique esse non posset. Item illum siue sacrificiū illud appellauit Nehemias Nepthar, quod interpretatur purificatio, quæ alia vel alterius rationis erat, quam purificatio mensis Casleu, de qua supra diximus, quam appellabat purificationem templi. Istam verò diem ignis, qui videlicet dies, cuius mensis, quotus fuerit, non oportuit illis annunciari, quia sciebant, & olim celebrauerant.

Eadem ratione tabernaculi & arcæ commemorationem, atque excusationem factam.

CAP. XX.

Narrationibus tam veris, locum electum, templum sanctum atque legitimum decertantes, non potuisse illos habere in terra Aegypti, sed haberi in Hierosolymis nonnulli sibi deesse sentiebant, quia videlicet tabernaculum & arcam & altare incensi, quod fecit Moyses, non habebant. Profecto æmulis ipsorum, scilicet Iudæis habentibus suum in Aegypto templum, hoc videbatur, quod gloria magna translata fuisset a Hierosolymis, tanquam ratio nulla esset vel esse posset alia sufficiens ad commendandam vel præferendam dignitatē templi Hierosolymitani, quoniam non haberent illa insignia, tabernaculum, & arcam, & altare incensi. Super isto quasi gloriæ detrimento consolantur semetipsos, sic inferendo. Inuenitur autem in descriptionibus Hieremias prophete, quod iussit accipere ignem eos qui transmigrabantur, ut significatum est. Erat autem in ipsa scriptura, quomodo tabernaculi & arcæ iussit propheta diuino responso ad se facto comitari secum, usquequo exiit in montem, in quo Moyses ascendit, & vidit hereditatem dei, & veniens Hieremias, inuenit ibi locum speluncæ, & tabernaculum & arcam & altare incensi intulit illuc, & ostium obstruxit, & dixit, quod ignotus erit locus, donec congreget deus congregationem populi, & propitius fiat, & tunc dominus ostendit hæc, & apparebit manifestas domini, & nubes erit, sicut & manifestabatur Moysi, & sicut cum Salomon petijt, ut locus sanctificaretur magno deo. Manifestabat hæc, & ut sapientiam habens, obtulit sacrificium dedicationis & consummationis templi, sicut & Moyses orabat ad dominum, & descendit ignis de celo, & consumpsit holocaustum.

Quomodo, quæ de tabernaculo & arcâ dicta sunt, intelligi debeat. CAP. XXI.

Consolatio hæc opportuna tunc extitit, magnā pro dei legitimo templo, quod erat Hierosolymis, super exaltans coronam spei, ne vel propter hoc, quod non habebat tabernaculum & arcam & altare incensi, videretur Aegypto templo non posse præferri. Veruntamen, quoniam in descriptionibus Hieremias prophete (quas nunc habemus) dixerunt hæc inueniri. Si dignitatem vel maiestatem consideres spiritus sancti, qui loquebatur in prophetis, quorum de notissimis & præcipuis Hieremias vnus extitit. Magna quidem in litera sonat gloria illius templi manufacti, sed multo maiorem in spiritu prophetiæ præsentis homo quicumque spiritus habet. Denique homo animalis Iudæus, cuius circuncisionem non in spiritu, sed in sola carne consistit, hoc putat Hieremias dixisse, quod Iudæorum, qui in omnes gentes captiui ducti sunt, congregatio debeat fieri, nescio quo tempore templumque illud cum ciuitate restitui, cum tali nube apparente, qualis erat vbi Moyses legem accepit, & qualis vbi Salomon ædificatum templum magno deo dedicauit. Nos autem post illud tempus, quo hæc scripta sunt, post victoriosa prælia Machabæorum, nullam scimus populi dei congregationem, præter illam quam idem spiritus, qui loquebatur in prophetis, nobis in euangelista Iohanne depromit. Quia Iesus mortuus erat pro gente, & non tantum pro gente, sed ut filios dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Tunc utique apparuit gloria dei, gloria filij dei cum resurrectione mortuorum effulgentis & extitit est nubes, sicut manifestabatur Moysi, ut legem accepit, & sicut fuit nubes, vbi Salomon templum domini ædificauit. Nubes, inquam, extitit est similiter, scilicet cæcitas Iudæorum, cuius in prodigium factæ sunt illæ nubes, usque ad illud tempus, ignotum erit (ait Hieremias) vbi sit tabernaculum & arcæ & altare incensi, id est, non cognoscetur a populis vel gentibus, quorum vel quallum exemplaria celestium illa fuerunt.

Qualicumque sensu Hieremias illa scripserit, Iudæos suo proposito adaptasse.

CAP. XXII.

Dicit aliquis, Putas ne ipsi qui scripserunt, vel etiam illi quibus scripserunt hunc prologum, ita ut tu nunc dicis, & sicut nunc ecclesia Christi intelligit, prophetica Hieremias dicta intellexerunt? Ad hæc, inquam, Putas ne Iudæi, qui de regione Iudæa scripserunt, aut Iudæi per Aegyptum, quibus scripserunt prophetæ fuerunt, aut propheticum intellectum habuerunt? Si prophetæ

1. Mach. 10.

Si prophetæ fuerant, aut intelligentiam prophetici spiritus habuerunt, nimirum ea quæ sub ve-
lamine legalis, aut prophetice literæ latebant, intellexerunt. Quid voluerit constructio vel ri-
tus tabernaculi, quid significauerit altare incensum, quid arca, quid propitiatorium, quid duo Che-
rubim, quid prorsus vel quale fuerit illud, quod intendens dominus ad Moysen. Inspice (ait) &
fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstraui. Sed non erant prophetæ in diebus il-
lis, ex quo creditur quod templum post captiuitatem Babylonicam. Et nouissimus duo-
decim prophetarum Malachias, quem ipsum Esdram fuisse dicunt Hebræi, prophetauit. Hinc
in primo libro Machabæorum scriptum est. Et facta est tribulatio magna in Israel, qualis non
fuit, ex quo non est propheta visus in Israel. Igitur quomodocumque intellexerint illud, quod
inueniri dixerunt in descriptionibus Hieremie prophetæ, vel ipsum Hieremiam dixisse de po-
puli congregatione, de maiestatis domini apparitione, vel futura nube secundum similitudinē
nubis, quæ in monte Sinai manifestata est Moysi, vel quæ Salomoni in dedicatione templi. Nos
in præsentis scriptura scribentium teneamus intentionem, quia facta hæc vel dicta Hieremie
fratribus, qui erant per Aegyptum, habentibus templum non legitimū, scripserunt ad suum
competentem consolationem, quod videlicet loci vel templi dignitas, non idcirco minor vi-
deri deberet, quod eo tempore tabernaculum & arcam & altare incensum non haberent.

Eadem ratione, qua superiora, orationem Moysi, & ignem de celo datum.

CAPVT XXIII.

Quod tandem subiungitur. Sicut & Moyses orabat ad dominū, & descendit ignis de coe-
lo, & consumpsit holocaustum. Dixit Moyses, Eo quod non sit mundatum, quod erat pro
peccato, & consumptum est, ad idem respicit, scilicet ad testimonium sanctitatis vel sanctifica-
tionis, quod templum illud iure sanctum habendum fuerit, in quo constabat peccata consumi
igne, qui diuinitus datus est, sicut & quando Moyses orabat. Neque enim minus miraculi fuit in
eo, quod de aqua super sacrificium aspersa magnus accensus est ignis, quam in eo, quod Mose
orante, a domino egressus est ignis, & holocaustum consumpsit. Cœlesti auctoritate defensum
esse voluit, nihil minus sanctitatis, vel dignitatis illi templo, quam Moysi ascribendum fuisse ta-
bernaculo. Quod aiunt, dicit Moyses, Eo quod non sit mundatum, quod erat pro peccato, & con-
sumptum est. Idem est ac si dicant. Sacrificium quod erat pro peccato, cur non comederatur,
sed comburebatur, videlicet quia non erat mundatum, cum esset pro peccato, quia sicut im-
mundum est peccatum, ita quod erat pro peccato sacrificium, non pertinebat ad esum sicut ho-
stia pacificorum, congruumque erat totum illud cremari, sicut opus habemus peccatum nostrū
sancti spiritus igne comburi. Et hoc dictum a Mose non ociose, secundum spediendam intentio-
nem suam, memorant, videlicet, ut cōstet templum factum esse in quo peccatum consumitur,
teste igne dato diuinitus, & sacrificium pro peccato. Finis tandem nobis iam sit huiusmodi
tractatus in litera proœmij, quod mihi explanandū imposuisti, quod si vtiliter utcumque factum
est, tu quoque gratiam benedictionis recipere debes ab omnibus, quibus hoc vtile visum fuerit,
quia monitor atque exactor fuisti.

Quam multi hostes verbi dei velociter sicut umbra transierint. CAP. XXIII.

Psal. 102.

Interea saluus atque intemeratus permanebat thesaurus patris Abraham, thesaurus David fi-
delis, scilicet verbum promissionis, quod sub iuramento deus verax super illos thesaurizauit.
Stabat enim locus & gens vnde oportebat illud adimpleri. Generatio præteribat, & generatio
adueniebat. ipse autem cui veraciter dicitur, Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient,
in proposito suo permanebat. Anno illo, quo (ut iam dictum est) fratres qui erant Hierosolymis,
& in regione Iudæa scripserunt fratribus, qui erant per Aegyptum. Anno, inquam, centesimo
octogesimo octauo, Iohannes cognomento Hircanus locum & gentem regebat, & ille annus
principatus eius vndecimus erat, ubi tunc erant, qui locum & gentem illam tantis odijs perse-
quentes exterminare voluerant, velociter sicut umbra transierant, alius post alium diuersis cla-
dis morientes, quorum interitus velocitatem si consideres, recte dicas, quia in generatione
vna nomen eorum deletum est. Vna quippe generatio Machabæorum vix exacta, fuerat prin-
cipatum agente sui principatus annum habere vndecimum Hircano, cuius per patrem Si-
monem, patruosque Iudam atque Ionatham, locum & gentem deus seruauerat, & tam multi re-
ges aduersariorum successim decesserant infra annorum paulo plus quam quadraginta spaciū.
Denique post radicem peccatricem, scilicet Antiochum Epiphanem, qui sine manu cōtritus est,
filius eius Antiochus Eupator decessit, post Eupatorem patruelis eius Demetrius filius Seleuci,
post Demetrium Alexander filius Antiochi, post Alexandrū Demetrius filius Demetrii, dein-
de Tryphon tyrannus regni, qui Ionatha & Antiocho adolescente filio Alexandri dolo inter-
fectis diadema sibi imposuit, deinde Antiochus filius Demetrii, qui in templo Nancæ cecidit.
Septem fuerant, iamque non erant, nimirum citò deleti in vna (ut iam dictum est) generatione Ma-
chabæorum,

chabæorum, & benedicebatur deus, atque laudabatur secundum Psalmistam dicentem. Inimici Psal. 104.
verò domini mox ut honorificati fuerint, & exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficiet.

N Quare deus populo suo cetera regna subijcere noluerit. CAP. XXV.
Non poterat hic deus terribilis, qui tam citò abstulit spiritum principum, & auxilio tam
paruulo subleuauit gentem & locum, non poterat hoc facere verbum dei, verbum deus,
ut gens sua, locus suus, regnis omnibus imperaret, quomodo regnum Græcorum paulo ante
ab Alexandro Macedone dominabatur? Non poterat istud efficere, ut regnorum mundi ca-
put Hierosolymis haberetur, seu Machabæis vincentibus, seu antea regnante David, quem
electione sua, secundum cor suum regem posuerat deus? Poterat planè, si voluisset de huiusmodi
curare, plus quam exigebat propositum ipsius. At verò propositum eius non erat, ut beati viri
sue benedictionis hæredes in ista valle lachrymarum, in isto loco, qui positus est eis ad flendum
& eluriendum, & ad sanctæ paupertatis studiū, iam sublissent in equis & curribus, & in genti-
bus more regum gentium potestatem haberent, aut dominaretur. Sed quid erat in proposito
eius, nimirum sanctos eius & electos omnes in hoc mundo peregrinos esse vel exules, & expe-
ctare regnum eius, cuius rex vel imperator ipse deus & dominus est. Bene igitur secundum hoc
propositum suum contentus fuit deus, tantillum suis præbere auxilium, quatenus inter gentes
gens vnica, & locus vnicus conseruaretur, donec ex ea dei veritas, id est, verbum promissionis
adimpleretur. Ultra cautelam hanc vel providentiam, gentem exulem, filios peregrinorum A-
brahæ, Isaac, & Iacob, cur exaltaret, causam non habuit rex humilium deus, gentibus siue na-
tionibus gentium, reges autem regum imperatores habentibus, satis fuit illi genti loco illi pro-
uidere reges aut principes, ut fuit David, ut fuerunt isti Machabæi, qualium prælijs aut victo-
rijs non quaereretur, ut vlla fieret pressura mundi, sed ut defenderetur gens vnde esset ventura
salus mundi. Regnum autem & imperium gentis illius super omnes gentes, quando vel quo
tempore confurgeret, providebat, sedens in throno ille apud Danielem antiquus dierum, qui
venturo de illa gente filio hominis iam porrigebat regnum & potestatem, ut omnes populi,
tribus, & lingue seruiant illi in æternum.

Machabæos societatem cum Romanis inire non debuisse, & quare tam cita morte sub-
lati fuerint. CAP. XXVI.

Subobscure quiddam fratribus victoriosus in medio suæ claritatis accidit, Iudæ, Ionathæ,
atque Simoni, quod videlicet victorijs clarificati, vltro miserunt societatem & amicitiam sta-
tuere cum Romanis potentibus & famosis, quamuis super hac re non culpet eos scriptura, res
gestas continens ipsorum, nihilominus tamen animaduertere promptum est, non fuisse tutum
coram deo, neque lege concessum Iudæis, ut expeterent amicitias gentium, veruntamen sicut
fuerunt in vita sua, ita & post mortem gloriosi sunt, quia siquid pulueris, aut pulvere vanitatis
taliter admiserunt, omnino deletum est, cita subsequente morte singulorum. Denique Iudas pri-
mus miserat Romam, constituere cum illis amicitiam & societatem. Et interea Demetrius rex
post casum Nicanoris & exercitus eius, apposuit Bachidem & Alchimum rursus mittere in Iu-
dæam, & in illo prælio cecidit ille potens, qui saluum faciebat populum Israel. Deinde Ionathas
Romam miserat, statuere & renouare cum illis amicitiam, & postmodum a Triphone dols cir-
cumuentus atque occisus est. Similiter Simon miserat, cum illis renouare amicitiam, nec mul-
tum post a genero suo Ptolomæo per insidias interfectus est. Tales euentus, singulorum fines
obscurare videntur, quod videlicet in eo sibi cœleste diminuerint auxilium, dum quaerunt ab
hominibus seculi, quasi pacis & securitatis firmamentum. Porro, diligens animus causam aliam
libentius arbitratur, scilicet quod idcirco taliter in breui decesserint, quia sicut de sanctis dicit
Apostolus. Quibus dignus non erat mundus. Ita & talibus ac tantis ducibus, ut diu permane-
rent, tunc temporis dignus non erat ille populus, utpote iam quasi senex atque delirus penè to-
tus, præter paucos iustos, nimirum refrigeret a diuinæ religionis cultu. Inde post Hircanum, Si-
monis filium, ducem habere meruit Hircanifilium Aristobulum, matris & fratris interfectore,
deinde fratrem eiusdem Aristobuli Alexandrum & ipsum parricidam, multaque plebis Iudæo-
rum homicidam, deinde filios eiusdem Alexandri Hircanum & Aristobulum, qui principatū
dira contentione lacerauerunt, multo post Herodem genere alienum, crudelitatem præcipuum,
toriusque homicidij domesticum atque publici signiferum, mortisque satellitem, sempiternæ perdi-
cioni destinatum. Beata igitur fors illorum, qualemcumque habuerint mortis euentum.

Nam corpora eorum in pace sepulta sunt, & viuent nomina eorum in
æternum.

DECIMI LIBRI FINIS.

L RVPERTI

Eccell. 44.

RUPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE

VICTORIA VERBI DEI,
LIBER VNDECIMVS.*Verbum domini per Esaiam: Si non (vt putauit) ita erit, quomodo sit intelligendum.*

CAPVT I.

Esaie. 44.

SCRIPTVM est enim in Esaia. Iurauit dominus, dicens. Si non (vt putauit) ita erit, & quomodo mente tractauit, sic eueniet, ac deinceps. Dominus enim exercituum decreuit, & quis poterit infirmare? Et manus eius extenta, & quis auertet eam? Quid (quæso) putauit, & quid mente tractauit dominus? quid decreuit, & ad quid manus eius est extenta? Nunquid hoc solum putauit, & hoc solum mente tractauit aut decreuit, vt contereret Assyrium illum carneum in terra sua, & in montibus suis conculcasset eum? Imò hoc consilium (inquit) quod cogitauit super omnem terram, & hæc est manus extenta per omnes gentes, quarum vtiq; diabolus princeps erat, qui per Assyrium designatus est. Super illum draconem antiquum hoc putauit, & hoc mente tractauit de electis suis dominus, vt auferretur ab eis iugum eius, & onus illius ab humero eorum tolleretur, & vt omnia capita eius, septem capita eius, de quibus vel contra quæ præsens opusculum contextur, quorum sextum (quod fuit Romanum imperium) iam nunc aggredimur, inuicem morderent, & ab inuicem consumerentur, tandemq; simul tota cum capitibus suis bestia nequam, ad comburendum igni traderetur.

Quomodo deus aliquid putare propriè dicatur.

CAP. II.

Genes. 1.

QVOMODO illud antequam esset putauit dominus esse? Ita ne vt prophetae solebant putare vel somniant? Exempli gratia, vt Ioseph, qui ad fratres suos, audite (inquit) somnium meum quod vidi, putabam nos ligare manipulos in agro, & quasi consurgere manipulum meum & stare, vestrosq; manipulos circumstantes adorare manipulum meum. Profectò longè melius putauit dominus, multò, imò incomparabiliter differunt, putans homo, & putans deus, multum (inquam) differunt, & procul distant hominis somnium, & dei verbum, prophetica cuiusq; gratia, & ipsa summæ sapientiæ substantia. Homo putans vel somnians, interdum & per se nescit, quid imagines somniorum suorum significauerint, vt Pharaon, qui cum diceret, putabam me stare super ripam fluminis, & septem boues de amne consurgere &c. Profectò nesciebat quid per illa significaretur, sed nec erat qui interpretaretur. Quomodo autem putauit dominus? nimirum sicut dicit Euangelista. Quia quod factum est in ipso, vita erat. De omnibus antequam fieret, ita certus erat quod fieri deberent, sicut certus est nunc postquam omnia facta sunt. Idcirco iurare potuit, dicens, Si non, vt putauit, ita erit. Quare ergo dixit, putauit, si certus fuit? Videlicet, quia nondum erant in re, licet certa essent in prædestinatione. Idcirco putauit non improprie dixit, cum posset dicere, præsciui, licet minus significet putare, quam præscire. Sed quid mirum in diuinis sermonibus aliquando minus dici, & plus significari, qui modus locutionis apud grammaticos dicitur rapinosis, id est, humilitas dictionis, non assequente verbo quantitatem rei. Omnes modi vel tropi siue schemata, omnes omnino ornatus locutionis, de quibus quasi auctores gloriati sunt seculares magistri, sparsim in diuinis inueniuntur scripturis, & prius erat, quam hi qui horum putantur adiuuatores, fuissent nati. Quod si quis hominum, vel prophetarum, vt fuit Daniel, in somnis putando aliquid mirabiliter, nonnunquam potuit delectari, sic propè in imaginibus tanquam in veris rebus, quantum putas delectabatur deus, dum adhuc illo suo modo putaret, antequam quicquam faceret, antequam terra fieret, vel aliud omnium quæ facta sunt. Idcirco ipsa sapientia dicit. Antequam quicquam faceret, antequam illa vel illa fierent, ego eram cum eo cuncta componens, & delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum, & deliciæ meæ esse cum filiis hominum.

Prouer. 8.

Inter omnia quæ deus putauit, præcipuum fuisse filium, quem draco deuorare volebat, ad se & thronum suum rapiendum.

CAP. III.

Apoca. 12.
Psalm.

INER omnia quæcunq; putauit, quæcunq; mente tractauit, vel decreuit deus, maximum atq; pulcherrimum fuit in prædestinatione, & nunc est in re id quod habemus in manibus, quod scilicet sub Romano imperio impletum est, quod promiserat patribus, quod ad Abraham, & Isaac iurauerat deus, id est, quod de virgine natus & passus, resurrexit & in cælum ascendit, & ad dexteram dei patris sedet Christus dei filius secundum sæpè dictam reuelationem, vbi draco stetit ante mulierem quæ erat paritura, vt cum peperisset filium eius deuoraret. Et peperit filium masculum (ait scriptura) qui recturus erit omnes gentes in virga ferrea, & raptus est filius eius ad deum & ad thronum eius. O ludum sapientiæ deliciosum, præscire atq; prædestinare certum aliquem numerum angelorum, & hominum, & in libro vitæ nomina conscribere singulorum.

gulorum. Putare, quod de multitudine creaturarum vel spirituum creandorum haberet emergere quispiam, qui conaretur cassare propositum tam bonum, vnde & merito draco magnus, serpens antiquus, diabolus, & satanas. & e contra mente tractare, qualiter illi foret illudendum per ipsum verbum, quod erat apud deum, cum quo habebat consilium suum antiquum. & super draconem illum decernere, quod nullus infirmare posset æterni iudicii decretum. Ibi iam eiusdem sapientiæ deliciæ cum filiis hominum, & cum angelis quidem, sed maxime cum filiis hominum, quia nusquam angelos, sed semen Abraham, id est, humanam naturam apprehendere habebat, vt nunc factum est. Vnde & apostolica congaudet fides, dum dicit. Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abraham apprehendit. Inde nunc nobis in laudem victricis veritatis dei, sermo coeptus peragendus est.

Hebræo. 1.

Inuocat sapientiam, interim adaperiens quid sit Noli regibus dare vinum, sed his qui amaro sunt corde.

CAP. IIII.

INuocata adit eadem sapientia, quoniam susceptæ materiæ nunc instat pulcherrima pars. Inuocata adit, & inter eos me computet, quibus vel qualibus vinum ad bibendum dandum esse iudicat. Noli (inquit) regibus o Lamuel, noli regibus dare vinum, quia nullum secretum est, vbi regnat ebrietas, ne forte bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutant causam filiorum pauperis, da siceram merentibus, & vinum his qui amaro sunt animo, bibant, & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris non recordentur amplius. Quale namq; est vinum, quod si detur ad bibendum regibus, facit eos obliuisci iudiciorum, & mutare causam filiorum pauperis. Si autem detur merentibus, facit eos obliuisci egestatis suæ, & doloris non recordari amplius. Profectò quomodo parabola est, mysticè iuxta parabolarum leges intelligenda est. Vinum ergo istud, sermo sapientiæ vel sermo scientiæ est, quod si detur regibus, id est, superbis, apud quos vtiq; regnat ebrietas, id est, quos scientia inflat, obliuiscuntur iudiciorum, & mutant causam filiorum pauperis, id est, male examinant sensum scripturarum, dum per contentione sua defendunt, & nulli cedere volunt, & ab alijs bene dicta, qui sunt filij pauperis, id est, humiles secundum Christum, amatores veritatis, vanæ gloriæ deputant & præsumptioni. O ergo Lamuel, quod interpretatur, in quo deus. O Christe, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, noli talibus scientiæ tuæ dare vinum, sed da merentibus, id est, humilibus, & his, qui pro eo, quod paupertatis & peccatorum humilem conscientiam habent, amaro sunt animo. Cum enim talibus datur vinum hoc, lætificat cor eorum, & quadam obliuione bona obliuiscuntur egestatis suæ, confortati ab Apostolo dicente. Quia quæ stulta sunt mundi elegit deus, vt confundat, sapientes, & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit deus, & ea quæ nō sunt, vt ea quæ sunt destrueret. Et nobis ergo si dederis vinum, nos quoq; confortati totius egestatis nostræ obliuiscimur, nec vltra memores doloris vel tristitiæ seculi, sapientes, fortes, & nobiles reges terræ, & principes qui astiterunt aduersus dominum, & aduersum Christum eius, putantes se infirmare posse decretum dei, posse auertere extentam manum domini, stultos infirmos fuisse, atque ignobiles, declamabimus in laudem victoriæ verbi dei, prosequentes curram triumphalem tanti victoris.

Vinum.

Lamuel.

1. Cor. 2.

Sextum caput draconis, cui simile fuerit, dici non posse.

CAP. V.

DE singulis capitibus draconis, quales, qualiumve ferarum similes habuerint facies, demonstrari potuit, cum sanctæ scripturæ testimonijs. At verò de isto capite sexto valde rufus, qualis vel cui bestiæ similis in eo facies fuerit, demonstrari non potest, quia scriptura nō dixit, vbi Daniel visionem quatuor bestiarum vidit, de futuris hoc tantum ait. Bestia terribilis atq; mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habens magnos, comedens atq; comminuens, & reliqua pedibus suis conculcans, dissimilis erat cæteris bestijs, quas videram antea. Dixit quod egeris bestijs, quas viderat antea, ista erat dissimilis, scilicet leonæ, vrsi, atq; pardo, & nō dixit similem fuisse alicui bestiarum, quæ præter illas multæ sunt. Terribilem eius fortitudinem terribiliter expressit, dicendo. Dentes ferreos habens magnos, per quos nimirum intelligimus Romanæ potentie consules, siue imperatores bellicosos atq; fortissimos, & exercitus in prælijs se uera distictione, disticta seueritate ordinaros. Vt interim nunc taceam de gentibus cæteris. Gentem Iudæam bestia ista comedit atq; comminuit, & reliqua pedibus suis conculcauit, quia locum destruxit, & gentem percussit in ore gladii, & eos qui reliqui fuerunt in captiuitatem, vendidit, atq; dispersit. Non proinde Romanum imperium vnum fuisse cognoscimus, ex capitibus draconis rufi, quia iustam fecit, quamuis nesciens, vindictam sanguinis Christi, sed quia potestas eiusdem imperij Christum occidit, & martyres Christi, proinde magnū caput extitit inter omnes impios, qui tunc vivebant, & erant vtiq; corpus vel membra diaboli.

Danie. 7.

Quod Hebræi putant de sexto capite dictum: Exterminauit eam aper de sylua, &c. ineptum esse.

CAP. VI.

L ij

Hebræi,

Hebraei, quod in Daniele tacitum est, in psalmo dictum putant. Exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Quartam illam terribilem bestiam similitudinem aperi vel singularis feri fuisse autumant. Huic opinioni illud repugnans esse videtur, quod illi bestiae terribili cornua ascribuntur. Habebat (inquit) cornua decem. Considerabam, & ecce cornu aliud paruum ortum est de medio eorum, &c. Hoc (inquam) repugnare videtur. Denique aper cornua non habet, itaque bestiam illam existimare vel dicere fuisse aprium, sic arbitramur fuisse incongruum, sicut Delphinum syluis appingere, fluctibus aprum. Simul & hoc animaduertendum, quia regna Persarum & Mædorum, quæ in eadem visione significata sunt per vrsium, & pardum, in alia visione, quæ ostensa est de futuris regibus eorundem regnorum, qui videlicet reges per cornua significari debuerunt, per aliorum facies animalium demonstrata sunt, scilicet arietis & hirci, quibus cornua naturæ dono constat attribui, igitur quod scriptura tacuit de nomine quartæ bestiae, nobis quoque tacitum sit, ut quicquid ferocius in bestiis cogitauerimus, hoc Romanorum formidolosum imperium intelligamus.

Quomodo bestia quarta de mari ascenderit, & sextum caput draconis in ordine constituerit. CAP. VII.

Bestia hæc terribilis de mari quomodo venit? Quomodo de mari ascendit? quomodo ante mulierem, quæ erat paritura in illa septem capitum draconis cruenta serie caput istud constituit? Nimirum per magnas atque inenarrabiles discordias, per bella ciuilia, bella plus quam ciuilia. Discordia spiritus, quem hæc bestia spirauit, mundum vexauit, gentes afflixit, ciuitates & regna cadibus cruenta uit, terras ferè omnes Europam & Africam atque Asiam suo gentiumque ferè omnium sanguine compluit. Sunt historiae, legant qui volunt tragedias generis humani, labores mundi, verè (ut ait Iohannes) in maligno positi. Quod satis ab eiusmodi effectis claruit, & clarum est legenti atque intelligenti. Nos ad illam insaniam partem summam tendimus, quia aduersus saepe dictam & saepe dicendam mulierem in utero habentem sese erexit, denique suos ferreos præparauit caput istud, ut cum peperisset, deuoraret filium eius.

Herodem patre Idumæo, matre verò Arabica natum, à senatu Romano, regem Iudææ decretum fuisse. CAP. VIII.

Imperante Augusto Cæsare, centesima & octogesima quarta Olympiade, consulibus Gaio Demetrio, & Gaio Asiano, Herodes à Romano senatu gratia Cæsaris Augusti, & fauore Martij Antonij rex Iudææ decernitur, non erat genere Iudæus, imò patre Idumæus, & matre Arabica progenitus. Nicolaus tamen Damascenus (ut meminit Iosephus) ait, patrem huius Herodis Antipatrem, genere nobilissimum Iudæum fuisse, ex illis, qui ad Iudæam de Babylone reuersi sunt. Hæc autem, inquit, id est, refert ad gratiam Herodis filij eius, quem regem Iudæorum contigit fieri, cum non esset regij, sed nec Iudaici generis. Nam Antipater genere Idumæus extitit, quique multas possidens pecunias, totius Iudææ potestatem, & tuitionem à Cæsare accepit amicus Hircano regi & sacerdotum principi. Sed cum tardum & legnem Hircanum vidisset, priorem filium suum Phaselum, ducem in Hierosolymis, secundum verò Herodem Galilææ tutorem ordinauit, qui postmodum (ut iam dictum est) ad regnum peruénit. Prædixerat de illo quidam in concilio vir iustus nomine Samæus præfente Herode, cum pro crimine fuisset vocatus, staretque purpura circumdatus armisque stipatus. Vos (inquit) vel legem accuso, qui tantum ei licentiam dedistis. Scitote quod is quem nunc propter Hircanum vultis absolvere, quandoque nos & ipsum regem torquebit. Nihil autem hæc dicendo mentitus est. Nam Herodes cum regnum cepisset, omnes in concilio tunc inuentos cum ipso Hircano occidit.

Discordias inter senatum & populum Iudaicum, Herodi regnum peperisse. CAP. IX.

Discordia summa, discordia cruenta, tam Romani Senatus, quam Iudaicæ gentis regnum illi peperit. Denique cum Gaius Cæsar, & magnus Pompeius totius orbis viribus consisterent, & in Iudæa fratres Hircanus & Aristobulus de principatu atrociter contendunt, Antipater potens, & (ut iam dictum est) multas pecunias possidens, dum in Iudæa fauet Hircano iustiori quidem, sed legniori, & in Romana republica multis obsequijs, pluribus impensis, meretur gratiam Cæsaris iam victoris, victumque Pompeium usque in Aegyptum persequentis, magnam subimet Iudææ potestatem promeruit, & apud victricem Romanorum partem Herodis filio viam ad regnum obtinendum magnis meritis aperuit. Sciendum quoque, quod per illam Hircani atque Aristobuli discordiam, templum in Hierosolymis semel, & iterum magna cum calamitate violatum fuit. Primo namque Pompeius Aristobulum victum habens, ciuitatem aggressus, contra socios Aristobuli, & per seditionem in ciuitate receptus, templum irrumpit commoratur, & cadente maxima turre, per quam aperta parte templi hostes irruperunt, & omnia Iudæorum caede completa sunt. Quidam enim occidebantur à Romanis, alij verò semetipsos occidebant, & ipsa ceciderunt viginti duo milia Iudæorum. Romanorum verò per pauci defuncti sunt. Nec

Nec verò parua in templo commissa sunt, dum ea quæ priori tempore inuisibilia vel inaccessibilia erant, adisset Pompeius, & cum eo non pauci vidissent, quæ non liceret nisi sacerdotibus intueri. Deinde cum (ut iam dictum est) Herodes regnum cepisset, & Antigonus Aristobulli filius ciuitatem teneret, idem ciuitas passa est, & in templo multi perempti sunt, Herodis annitentibus Romanis. Et hæc passio Hierosolymorum ciuitati contigit (ait Iosephus) Marco Agrippa & Callidio consulibus, centesima & octogesima quinta Olympiade, tertio mense in celebratione ieiuniorum, tanquam reuerfa calamitate, quæ sub Pompeio Iudæis illata est. Nam extunc eodem die captiuitatis viginti & septem anni fuisse noscuntur, cum adhuc obsideretur ciuitas ab Herode & Sosyo legato, persuasit Samæus supradictus populo, ut Herodem acciperet, dicens propter peccata eum non posse deuitari.

Neque sceptrum, neque ducem de Iuda auferendum, donec veniret Christus. CAP. X.

Cum igitur alienus Herodes per tantas, tamque cruentas, quas commemorare libuit, discordias, regnum cepisset, tempus erat, vel promissionis suæ verbū verax deus adimpleret. Sic enim fuerat prædictum. Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de formoribus eius, donec veniat, qui mittendus est. Qui mittendus erat, ipse est qui venit Christus, in quo semine tuo (ait deus ad Abraham) benedicentur omnes gentes, sicut ibidem à Iacob subiūctum est. Et ipse erit expectatio gentium. Ecce autem veraciter ablatum erat sceptrum de Iuda, & de formoribus eius, quando Herodes alienigena regno fuit intrusus, qui & occidit omnes, qui regij generis videbantur esse, & ipsum Hircanum, cuius lenitate & mansuetudine fuerat prouectus. Ut igitur iustificaretur deus in sermonibus suis, iam illud semen, quod Abraham promissum fuerat, & cum iuramento repromissum, quod Iridem Dauid iuratum fuerat, venire oportebat, nec longius differri, quoniam sceptrum de Iuda sic ablatum erat, & dux de formoribus eius ita defecerat, ut contra legem Iudæorum, rex, imò tyrannus, sederet in regno, homo alienigena, prædo, aduenæ, extraneus, homicida.

Præter Zachariam, Elisabeth, Symeonem, & Annam prophetissam, multos fuisse, qui aduentum Christi expectarint. CAP. XI.

Quævis putas tunc mens, habitis iustis animabus, erat? Quos autem illius temporis iustos esse dixerim, nisi illos, qui fidem & spem siue expectationem habebant promissionis ad Abraham, promissionis ad Dauid, iuramenti ad Abraham, iuramenti ad Dauid, qui videlicet Dauid fidelis, deum fortiter tenens, miserere mei, dixit, ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris? Taliū unus vel notissimus de tempore illo Symeon nobis extitit, qui in hac fide declamando & requirendo veritatem dei, veritatem promissionis, in qua deus maior homine, sponte hominibus iurauit, responsum accipere meruit, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum domini. Nunquid illo tempore solus promissionis eiusdem Symeon expectator extitit? Erant utique & Zacharias & Elisabeth ambo iusti, erat & Anna prophetissa, erat Ioseph & Maria. Dicam adhuc, Nunquid quia solos istos notos nobis euangelium fecit, nullus præter istos erat, qui expectaret fidem & victoriam dei, ut in sermonibus suis iustificaretur, & vinceret cum iudicaretur? Utique, quamuis Herodianæ malitiæ nubes horrida coelum obscuraret, non paucae in coelo erant stellæ, luminis eiusdem claritate fulgentes, eiusdem fidei pulchritudine lucentes, & promissionis effectum suspirantes, clamabant animæ multæ, quatenus in sermonibus suis verax & fidelis deus appareret. Existimo, quod mulier illa in utero habens, ut saepe dictum est, nullo vnquam tempore magis parturiendo clamauerit, nunquam magis ut pareret cruciata fuerit. Noli autem viuentes in corpore fideles illius temporis homines solos debere intelligi corpus illius, quam dicimus mulieris in utero habentis, imò vniuersa dierum, vel seculorum ecclesia, quando erit ab origine mundi progenita omnis multitudo animarum fidelium, tam in carne degentium, quam deposito carnis onere, apud inferos beatam spem expectantium, huiusmodi desiderij clamores emittebat, & hæc vniuersitas propter vnam eandemque expectationem, vna mulier in utero habens existerat.

Neque demonstrando, neque narrando, Christum pro dignitate indicari posse.

CAP. XII.

Quid iam dicendum, nisi quia mulier illa peperit filium masculum? Hoc autem dicendo, quomodo cupit animus immorari, & esse in contemplatione quasi magnæ, imò vere acriter magnæ festiuitatis, & triumphalis gaudij, pro eo, quod deus, qui promiserat hoc semen benedictionis, verax apparuit, & quo se impendit. Quam in partem sermo noster sese aprabit, in demonstrationem, aut in narrationem? Si in demonstrationem se verterit, si partum illum, si filium vel masculum illum demonstrare voluerit, hoc tale est hodie, ac si meridiano tempore, coelo sereno, sole clarissimo, fulgente in ascensu sui summo, digitum quis intendat oculos

L ii habent

E habenti & vident, dicatq; illi. Vide, ecce sol. Scriptum est enim. In sole tabernaculum suum. Si autem veritas se in narrationem, veremur esse superflui, quoniam noui nihil dicturi sumus, quoniam non apud ignotos hæc dicta vel scripta deponimus, non ad ignaros, vel cum ignaris ista conferimus. Veritas igitur se tota intentio sermonis ad iocunditatem, & aliquantulam cum iocunditate nitatur habere dignitatem, quatenus & ipse sermo plena fide, pleno fundatur ore, cum gratia humilitatis necessariae, ut quisquis illa legere dignabitur, delectetur, atque iocundetur propter laudem talis filij, propter honorem tanti masculi, & propter gloriam dei patris, & honorem spiritus sancti, de quo illa beata mulier concepit hunc & peperit. Ista sermonis iocunditas rîsum habeat illum, quem nomine suo Isaac significauit, beatæ senectutis & emeritæ fidei filius, qui typus filij vel masculi huius extitit, quem decrepita mater, scilicet antiqua ecclesia pariens per vterum Mariæ virginis veraciter dicere potest, semperq; dicit, ac dicit. Rîsum mihi fecit deus, quia talis filius verè matris suæ rîsus est æternus. Dignitatem de prophetica sancti spiritus facultate mutuabitur, de prophetice gratiæ plenitudine sumemus, ubi vates eximius Esaias loquitur contra superbiam Assur.

Quod per Esaiam dictum est: Egre dietur virga de radice Jesse, quomodo sit intelligendum.

CAP. XIII.

E T excellitatura succidentur, & sublimes humiliabuntur, & subuertentur condensa saltus ferro, & libanus cum excelsis cadet. Et egreditur virga de radice Jesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & sortitudinis, spiritus scientiæ & pictatis, & replebit eum spiritu timoris domini. Ecce qualis oppositio. Perspice hinc condensa saltus, & libanum cum excelsis, inde virgam eum flore suo. Quantum est virga vna florifera, comparatione saltuum condensorum, & montis Libani cum excelsis suis, quæ robore magno vel alta sunt, vtruta ligna cedrorum. Attamen quantum valent condensa saltus, & libanus cum excelsis, comparatione virgæ huius, & ascendens, de illa florifera. Siquidem condensa saltus ferro subuertuntur, & libanus cum excelsis cadet. Hæc autem virga & flos eius totum suscepit, totum portat supernæ maiestatis pondus, & non cadit, & non subvertitur. Dicamus manifestus, quamuis sub istam metaphoram quales translate sint res, non ignoret mundus, non taceat vniuersus, qui in mundo est, ecclesiæ chorus. Perspice hinc gentium, quas per condensas saltus intelligimus tyrannos, ac duces, imperatores, & consules. Inde Iudaicæ gentis, quam per Libanum intelligi placet reges, & tetrarchas, atque summos sacerdotum principes, & inter istas altitudines siue magnitudines subortam humilem de domo David Mariam virginem, Christum parturientem, deum & hominem, & magnam victoriæ verbi dei consilij admirationem, quod in hunc mundum ingreditur, non quæsiuit de altis vel sublimibus parentem habere quemplam, sed se sibi sufficere sciens absque opere humano contra illius Assur, id est, diaboli superbiam, ad obtinendum sibi regnum, ad possidendum David patris sui solium, imò dei patris æternum imperium.

Tunc excelsa Libani cecidisse, cum Herodes alienigena regnaret, templumq; subuersum de nouo edificaret

CAP. XIII.

V T traceam de gentium saltu, cuius condensa ferro tunc temporis Romani imperij passim subuertebantur, & subuersa fuerant, ita ut totius iam sub illo imperio sileret mundus, quando flos iste de virga vel radice Jesse ascendit excelsa Libani, siue ipse Libanus. Quomodo ceciderunt circa huius floris ascensum. Summum libani verticem ipsum intellige templum, quia scriptum est in Zacharia propheta. Aperi libane portas tuas, ut comedat ignis cedros tuos. Ipsas autem cedros vel excelsa libani principes gentis, quorum gloriæ caput erat templum ipsum, quo angustius in mundo nullum fuit. Quomodo libanus iste cum excelsis suis tunc cecidit, vel cadere cepit. Nimirum magni & irreuerabilis casus eius initium illud dicere non dubitauerim, quod Herodes, quo regnante, ceciderat magnum excelsum regis dignitatis, ablatum quippe fuerat sceptrum de Iuda, & dux de scemoribus eius. Herodes, inquam, homicida multipliciter, imò & parricida, tyrannus, non rex, templum verus, quod reuerli de Babylonia filij transmigrationis edificauerunt, & victores Machabæi purificauerunt, post sexcentos annos deposuit, & aliud condidit. Vnde illi huiusce operis præsumptior. Nunquid illud opus stare debuit, aut placere deo potuit. Si David fidelis de tribu Iuda rex inuentus & electus secundum cor dei, domum domino edificare non debuit, dicente illi domino. Non edificabis domum nomini meo, eo quod sis vir bellator. & multum sanguinem fundens, quomodo iste non qualiscunque sanguinis effusor, verumetiam filiorum atque vxorum occisor, & domesticorum siue amicorum furialis interemptor, domum debuit edificare domino. Non igitur mirum, quod ab impio factum de rapinis atque spolijs regionum ad tam miserabile tamq; horribile peruenit excidium, quo post Christi passionem constat illud per Romanos irreuerabiliter esse exterminatum. Hoc interim dictum sit, quod tunc Libanus cadere cepit, quando Herodes templum

templum vetus deposuit, & aliud condidit, maius quidem, & duplo maius quam fecerant filij transmigrationis, sed hoc fecit, gloriam quærens suam, non dei.

Herodem, renouando templum, se Davidi & Salomoni impudenter comparari voluisse.

CAPVT XV.

BENE, inquit, nostis, quod istud, maximo deo templum nostri patres edificauerunt, cum de Babylonia remeassent, & quia desunt ei ad magnitudinem in altum cubiti sexaginta, instar illius, quod Salomon construxerat. Nemo negligentiam pietatis patrum nostrorum accusat. Non culpa illorum factum est breuius templum, sed Cyrus & Darius huiusmodi mensuram ædificationis fieri præceperunt, nostri patres & parentum nostrorum dixit, quia videlicet Iudaici cum non esset generis se volebat haberi. Subsequutus, & hoc ait. Nunc autem quoniam nutu dei principatum meo pax larga concessa est, & diuitiarum possessio, & multitudo reddituum, & quod maximè est, amicitia fauorq; Romanorum, qui omnium rerum domini existit, cur non studemus reliquæ necessitate seruitutis tempore opus corrigere, & integrum deo præbere pro beneficijs eius meo regno collatis. Hæc dicens properauit, templumq; in vno anno & mensibus quinque peractum est. Nonne homo ille, imò bestia sic loquens, & sic properanter faciens David fidelis, & pacifico Salomoni regibus legitimis, de tribu Iuda regibus sese conferre, aut etiam præferre contendit. At ille videlicet fidelis David nulli quicq; rapuit, nec de rapinis domum nomini domini edificare instituit, sed ecce (inquit) ego in paupertatula mea præparavi impensas domus domini auri talenta centum millia, & argenti mille millia, æris vero & ferri non est pondus, vincitur enim numerus magnitudine ligna & lapides præparavi ad vniuersa impendia. Hæc dicens, etiam dedit Salomoni filio suo descriptionem templi, & cuiusq; operis. Et hæc, inquit, omnia venerunt scripta manu domini ad me, ut intelligere vniuersa opera exemplaris. Quod illud dicente, cum legimus vel audimus, nunquid non eum quoq; cum esset propheta eiusmodi ostensione vidisse arbitremur, ut diceret ei, quomodo dictum est, & Moyli de tabernaculo faciēdo. Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi in monte monstravi, Salomon quoq; aurum & argentum non ex rapinis, sed ex dei dono habuit. Nunquid talibus ac tãtis Herodes nebulo sese cōferre debuit.

Quod populus super illius hominis opere nequaquam letari, neq; tanto peccatori debuisse adulari.

CAPVT XVI.

SUPER illius hominis opere populus omnis læticia effertur, tantoque peccatori non debuit adulari, sed imprudens, læticia completus est, & primum quidem pro celeritate deo gratias agebat. Deinde de alacritate regis, quam in dedicatione habuit laudibus extollebat. Merito igitur risus eorum in fletum, & gaudium verti debuit in mœrorem. Veruntamen sciendum quia licet Herodes mutauerit parietes, & spectandos pro sua gloria magnos congerisset lapides, quos admirari poterant discipuli quoq; Christi, dicentes. Magister, aspice quales lapides & quales structurae, non tamen depositum vel mutatum fuerat altare. Quod si euenisset, multo amplius mirari possis homicidæ, imò parricidæ tantum licuisse, ut religionis caput, id est, altare ipse poneret, cui Christus, vel in quo dei filius homo factus, deo patri protinus cum bestiis legalibus præsentari deberet. Hæc breuiter de templo dicta sunt, ut iam videat prudens laudator iudiciorum dei, quia præter causas alias, propter quas templum illud manere non debuit, ista quoq; causa nocere potuit, ut non quomodocumq; sed nimis malè, imò cum fragore, quem totus orbis audiuit, caderet, quod ille fabricauit hominum hostis, inimicus dei. Nunc ad susceptum sermo redeat prophetice veritatis capitulum.

Quare deus Herodem in regiam & sacerdotalem stirpem ita scire permiserit, ut ne quidem filijs parceret.

CAPVT XVII.

ET Libanus, inquit, cum excelsis cadet. Iam diximus, quia grande illius Libani excelsum ceciderat, in eo videlicet q̄ sceptrum de Iuda, & dux de scemoribus eius defecerat. Funestus Herodes regiam stirpem ferro extirpabat, & extirpare non cessabat. Vndecumq; regium quippiam subintellegerat, quacumq; ex domo vel etiam sua, imò maxime sua, ex domo vel genitura regia quemplam æstimationis olsecerat, quandā deniq; coniugem regis stirpis habuerat, præter complures alias, Mariamne pontificis Hircani filiam, de qua & filios Alexandrum atq; Aristobulum suscepit, omnino vndecumq; siue de foris siue de intus regale quippias sperare posse persequerat, sciebat immanis belua, simulq; potestis, & suos filios regales trucidabat, videlicet ne seipsum nimis cupide regnātem vlla posset inquietare persona per vllam eiusmodi suspicionem. Iam dudum quippe regia cum sacerdotali familia permixta fuerat, & idcirco in vtrinq; pariter ferebatur truculentus homicida nulli sexui parcens, non ab vxoribus proprijs, non a filijs occasione suborta ferrum differens, quoniam quidē eius filij materno sanguine regiam contingebant progeniē. Vnde ergo vinceres deus promissor fidelis, vnde iustificaberis adimplendo quod promissisti, &

iurasti David, cuius spiritus clamare non desinebat in auribus tuis. Miserere mei, ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Nimirum sciebas, & disposueras iustificari & vincere ex loco humili, unde impurus Herodes, imo diabolus, cui seruiebat Herodes, nihil posset suspicari, quod valeret procedere ad celsitudinem throni. Hoc est quod continud per prophetam subiunxisti. Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientie, & cetera.

Virgam, virginem Mariam, Christum vero florem esse, & cur de radice Iesse, non de radice David dictum sit.

CAPVT XVIII.

Vbiunque Christiana vel catholica fides, ipsa suis auribus audiuit, & ipsa videt suis interioribus oculis, quod virga ista, virga gracilis & pulchra, virga humilis quidem, sed recta, est beata virgo Maria. Et flos qui de virga ista ascendit, fructus ventris eius, est Christus dei filius, & virginis filius est, in quo qui promissit deus fidelis & verax inuentus est, qui iurauit deus iustus, & deus sanctus comprobatus est. Querendum vero hic est, cur placuerit spiritui sancto dicere. Egredietur virga de radice Iesse, magis quod dicere de radice David siue Abrahę, quibus promissit, quibus deus iurauit. Ad hęc, inquam, si dixisset de radice David, victricem quidem pronunciarer veritatem promissionis, sed ipsa dictio minus contineret sacramenti. Nunc autem plus habet mysterij, quia cum preconio veritatis tendentis in semen David simul nos mittit in secretum paternę domus eius in rationem temporis vel dei, quod missus est propheta Samuel ad vngendum regem, quem proiecto Saule prouiderat sibi dominus in filiis Iesse, qui & Isai. Quomodo enim dictum, quomodo factum est. Vitulum, inquit dominus, de armento tolles in manu tua, & dices, ad immolandum deo veni. Timebat enim Samuel. Audier, inquit Saul, & interficiet me. Et impleuit cornu oleo iuxta preceptum domini, & iussit, ad immolandum, ait, domine veni. Sanctificamini & venite mecum ut immolem. Sanctificauit ergo Isai, & filios eius, & vocauit eos ad sacrificium. Cumque ingressi essent, vidit Eliab, & ait. Num coram domino est Christus eius? Et dixit dominus ad Samuelem. Ne respicias vultum eius, nec altitudinem stature eius, quoniam abieci eum, nec iuxta intuitum hominis ego iudico, homo enim videt ea quę parent, dominus autem intuetur cor. Vocauit Isai Aminadab, & adduxit Semmam, similiterque & alios filios suos, qui fuerunt septem numero, & non elegit dominus ex istis. Ait Samuel ad Isai. Nunquid completus est numerus filiorum? Adhuc, inquit Isai, paruulus reliquus est, & pascit oues. Iubente ergo Samuele, misit & adduxit eum. Qui cum venisset rufus & pulcher aspectu, decoraque facie. Surge, ait dominus, & unge eum, ipse est enim.

Quid sacramenti fuerit in rebus gestis radice Iesse, hoc est David, quod ad Christum pertineret.

CAPVT XIX.

Quid nam sacramenti lateat in illis rebus gestis, nisi quod audiuiimus & subintelleximus in istis verbis prophetis. Excelsi statuta succidentur, & sublimes humiliabuntur, & subuertentur condensa saltus ferro, & Libanus cum excelsis cadet. Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini. Denique cum iste sit sensus. Superbi & diuites relinquentur, & de puella humili siue paupercula promissio veritatis implebitur, simul per hoc dictum quod est de radice Iesse, vetus experimentum mentibus nostris adducitur, quod accidit Iesse, reprobat maioribus filiis eius, & assumpto humili vel paruulo David, qui erat minimus. Idem ergo est, ac si dicat. Quid miramini, quia dixi, excelsi statuta succidentur, & sublimes humiliabuntur, & humilitas exaltabitur? Similiter factum est in diebus Iesse. Vultuosus erat Heliab, & alta erat statura eius, sed abieci illum ait dominus. Itemque ad reliquos magnos filios eius secundum illorum similitudinem multi erunt, quando prophetia hęc implebitur, excelsi statuta & sublimes in gloria, tam de regali, quam de sacerdotali prosapia, potentes viribus, & valentes armatos producere exercitus. Sed non de illis elegit dominus, nec ad implendum promissionis sue verbum opus habebat sublimitate hominum, altitudine aulicorum in curribus, & in equis exultantium, qui in multiplici fauore hominum, in multituago plausu popularium, & non in domino confidunt. & tunc minimus filiorum Iesse, paruulus David complacuit, & postmodum humilis ancilla domini prę cunctis hominibus emissa in spiritu humilitatis altissimo complacuit, ut ex ipsa compleatur promissio nascente Christo, ac si de virga gracili spectabilis ascendat flos. Pręterea sicut illic pręterita immolationis festiuitas, & adductus de armento vitulus occurrentibus Samuel senioribus ciuitatis, & admirantibus aduentum eius, causam subtextit, ne audiret Saul. Ita & hic desponsatio virginis siue consueta nuptiarum sollemnitas, & Ioseph maritus puellę nominatus, diabolus fecellit, & cunctos satellites eius, ut erant Herodes & complices eius, ut nescirent sacramentum, cuius sciendi nondum erat tempus.

Laudabile dei consilium esse, quod in humilitate diabolus atque Herodem fecellerit, & ars artem luserit.

CAPVT XX.

Apud

Apud Maronem locatur quispiam gloriabundus, & dicit. Nil refert armis contingat palma, dolisve. profecto sententia hęc, ad huius palmę siue victorię rationem non valet. Multum quippe refert, multo melius & valde vtilius est, deum vel dei verbum sic viciisse, vel ad procedendum procedere, ut in toto pręlij congressu ars artem falleret. quam si de nobilibus atque potentibus, carne assumpta, materialibus armis eorum contra homines impios dimicaret, quomodo inuisibilis, & nondum homo factus, per Machabęos aliosque fortes atque fideles viros dimicauit, & armis paucorum sepe multa millia peremit. Hoc itidem facere poterat, ut incarnatus de aliqua siue Hircani tunc temporis pontificis, siue alicuius ceterorum filia, bellica sibi ob defensionem veritatis adhiberet instrumenta meliori proventu, quam vel Machabęus vel ipse David vnquam pugnauerat. Vt (verbi gratia) persequeretur vnus mille, & duo fugarent decem millia. Multo melius, inquam, est, quod ars arte fecellit, quam si res acta fuisset armis eiusmodi. Non, inquit, in exercitu, nec in robore, sed in spiritu meo, dicit dominus exercituum. Hoc erat verbum domini ad Zorobabel apud Zachariam prophetam. Vbi septem oculos super lapidem vnum, & septem lucernas super vnum candelabrum vidit, quę non erant aliud, quam septem spiritus domini requiescentes super hunc florem vnum.

Quam vtile nobis fuerit, Christum ē paupere Virgine matre nasci.

CAPVT XXI.

Nulla potest verbis lingua consequi, imo nec cuiusquam cogitatu comprehendere mens hominis, quanta nobis commoda prouenerunt ex eo, quod humilitas diuinitatis, humilitas verbi dei, non diuitem, sed pauperem virginem matrem sibi elegit, quod ancillam suam respexit, tanto apud se coram diuitibus vel superbis humilem, quanto constat excelsis Libani cedris minorem esse virgam quamlibet, de radice vetusta egredientem. Si enim pariter Christus diuites elegisset, quis hodie pauperibus in ecclesia Christi locus esset? Nunc autem & potentes deus non abiicit, cum & ipse sit potens, & sepius in hoc mundo pauperes eligit, cognoscendo illos in benedictionibus suis, id est, pręclara illis dona tribuendo spiritus sui, qualia nimirum diuitibus habentibus consolationem suam rarius concedit. Videte (inquit Apostolus) vocationem vestra fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quę stulta sunt mundi elegit deus, ut confundat sapientes. & infirma mundi elegit deus, ut confundat fortia. & ignobilia mundi, & contempnibilia elegit deus, & ea quę non sunt, ut ea quę sunt, destrueret, ut non gloriaretur omnis caro in conspectu eius. Ergo pauperibus & infirmis sepius celestia vocationis sue dona largitur deus abundantius. Et ista consideratio pulcherrimam nobis effecit considerationem patris optimi, qui notum & verum habet testimonium, quod spiritu omnium iustorum plenus fuerit. Qui minus indiget, inquit, agat deo gratias, & non murmuret. Qui vero plus indiget, tribuatur ei, & humilietur pro infirmitate, non extollatur pro misericordia. Nimirum eū hęc dicit, hęc sentimus esse imitationem dei, qui spiritualia sua dare abundantius consuevit plus indigentibus, scilicet pauperibus, infirmis, ignobilibus, ut secundum multitudinem dolorum in corde ipsorum, consolationibus huiusmodi lætificentur animę ipsorum.

Laudat incarnationem Verbi, ex psalmo Davidis, Eructauit cor meum verbum bonum.

CAPVT XXII.

Qua voce, quibus, vel quantis laudibus, floris huius de virga eiusmodi ascendens pulchritudinem prædicabimus, unde verba sumemus? Nos penę muti, penę infantes ad tantę dignitatem rei, ubi pulchritudo cum fortitudine, fortitudo cum pulchritudine floret ac viger, cuius ipse spiritus sanctus laudator est. Quid eloquemur ita, ut secundum nostrę mentis intentionem ipsum audire delectetur. Sumamus aliquid non de nostro quod nusquam est, sed de plenitudine ipsius, qui omnes sanctos adimplet, de thesauro boni cordis, thesauro iucunditatis & exultationis, quem super prophetam huius verbi sui, super prophetam patriarcham, & regem thesaurizauit, dicentem in persona ipsius dei patris. Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus scribę velociter scribentis. statim ipse propheta ex sua persona succinit. Speciosus forma prę filiis hominum, diffusa est gratia in labijs tuis, pręterea benedixit te deus in æternum. Accingere gladio tuo super femur tuum potentissimę. Specie tua & pulchritudine tua, intende prospere procede & regna, & cetera. Putes se anima pauperem, nunc ad fontem sermonis venisse, unde haurire possit, quod loquatur ad gratiam floris huius speciosi & pulchri, pro bona intentione, Magis delectandi quam docendi intentione, o tu qui cunctis hęc legis vel audis, me existimato immorari, quia dulce est, pulchrum & pium etiam, nota replicare atque frequentare de forma speciosi, de specie & pulchritudine formosi atque potentissimi, gladio suo super femur suum accincti, prospere procedentis & regnantis, quę in veritate, in mansuetudine & iusticia mirabiliter dextera sua deducit, cadentibus sub ipso populis in corde suo, quia crucifixi sunt sagittis suis acutis, sagittis dictorum eius salutaribus, ut doleant quod olim fuerunt inimici regis, eumque adorent cadentes, cadant in facies suas eum adorantes.

Quomodo

Esaiæ ii.

Lingua dei.

Psal. 44.
Esaiæ ii.

Pariter assumptis vtriusque testimoniis, & illo Esaiæ, & isto Davidico, primum contem-
plari libet hoc dictum dei patris. Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis. Lin-
guam dei patris spiritum sanctum promptum est intelligi, quia sicut lingua carnis administrat
verba hominis, ita spiritus sanctus animæ credulæ suggerit verba dei. Vnde & quando super
apostolos Christi descendit, quos nimirum catenus homines sine literis & idiotas & deinceps
peritos & eloquentes facere veniebat, in linguis igneis apparuit. Confestim cur ita apparere
voluerit, sequens effectus indicauit. Facti sunt namque charitate & zelo bono fortes ac serui dei,
quod significauerat ignis. Facti sunt eloquentes varijs linguis, & scripturarum periti, quod lingua
rum desperatio præsignauit. Cum igitur dicit in isto quidem, Lingua mea calamus scribæ, ve-
lociter scribentis. Per illum autem, Et requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ
& intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & repleuit eum spiri-
tus timoris domini. Manifestum est de Christo, quod verè deus sit, & quod veraciter habitet in
ipso plenitudo diuinitatis corporaliter, quamuis in hoc tempore, cum fides Christiana sit fir-
ma, & hæc assertione non indigeat, cum fide necessaria, delectabile & vtile est etiam com-
petentem habere scientiam. Natura humana de virginæ carnis substantia sic est assumpta, ve-
lut membranula munda & bene accurata, scriptoriq; operi accommodata, & ipsa lingua pa-
tris, id est, spiritus sanctus, velociter percucurrit, velociter tanquam calamus scribæ tota præ-
scripsit, totam verbi substantiam repleuit, nihilq; residui fuit, sed totum quod erat in corde pa-
tris, illi animæ inscripsit, totamque sapientiam, totumque intellectum, totumque consilium, to-
tamque fortitudinem dei, totam scientiam, totamque pietatem dei, & totum timorem domini,
ut nihil esset, quod non sciret, nihil quod non posset, nihil in deo patre quod non haberet hu-
mana pueri huius natura, vnde & deus est.

Quomodo intelligendum, Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi.

CAPVT XXIIII.

Verbum ho-
nū eructare
quid sit.

Tapinosus.

Hoc intelligimus esse, quod ait ipsa persona patris, Eructauit cor meum verbum bonum,
dico ego opera mea regi. Res magna, dictum autem non valde magnum rei compara-
tione. Quid enim hoc dictum, eructauit? quid magnificum est? Inter nos, dico, eructat quisque
nostrum, dum satur est, sed eluriens quispiam ructu alterius saturatus non est. Dicit aliquis o-
pus suum, sed qui audit, non statim consequitur auditi operis effectum, ut faciat similiter, quic-
quid ab illo factum est. At ille qui hæc loquitur, Eructauit cor meum verbum bonum, qui ait,
dico ego opera mea regi. bonum illud verbum, ipsam boni verbi substantiam tota plenitudi-
ne edidit in vterum virginis. & regi, id est, homini, quem formabat de vtero eiusdem virginis,
opera sua sic indidit, ut sit & ipse opifex siue artifex non dissimilis, magna hæc & mira prædi-
cantur per hæc duo verba exigua, Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego. Solent gram-
matici vocare tropum, quem dicunt tapinosin, qui modus locutionis humilitas est magnæ rei,
velut si mare intendens dicat gurgitem. si vastum montem dicat cumulum vel collem. Equi-
dem non ausim in maiestate tantæ rei declamare nentias istas, veruntamen nusquam reperiri
existimo loquutionem, in qua voces rebus quæ significantur tanto impares sint, ut sunt in lo-
quutione præfenti. Ut quid igitur taliter dictum est. imò quomodo diceretur aliter, quæ dictum est,
ubi enim verba inueniretur ad rem sufficientia, quæ intelligitur? Sit quidem in verbis defectus,
sed eundem defectum ipsam vocū minoritatem si rite perpendis, studiosa mens edificat. In quo
in eo videlicet ut animaduertat opus quidem grande, sed deo non difficile. Quis enim homo
plenus edulio fatigatur eructando? Sic nimirum deus pater bono plenus verbo non laborauit,
humanæ naturæ illud inferendo.

Quare deus incarnari, & non potius per angelum genus humanum saluare voluerit.

CAPVT XXV.

Quæstio.

Dilutio.

Esaiæ ii.

Hoc opus bonum fecit deus, summè potens, summè bonus, hoc est, quod patribus promissit,
quod iurauit ad Abraham, iurauit ad David. Tanquam summè bonus, spontè promissit,
spontè iurauit, tanq̃ summè potens adimpleuit. Denique sicut summè bonitatis est, quod hoc facere vo-
luit, ita summæ potentiæ est, quod hoc facere potuit. Diligenter animaduertendū, solent enim non-
nulli dicere. Ut quid deus, dei verbum, venit per semetipsum, & homo factus est, ad saluandū ge-
nus humanum, cum hoc idem fieri potuisset per aliū? Cur non potius misit aliquem legatum?
cur non misit angelū siue archangelū? Ad hæc, inq̃, videlicet quia nulli alijs, nulli nisi soli naturæ
diuinitatis hoc fuit vnquam possibile, assumere quod non erat, & manere quod erat. Et vnde illi
hoc possibile, videlicet quia natura vel substantia diuinitatis tanto subtilior est anima rationali,
ut eam penetrare possit. Fideliter hoc inter cætera patres catholici sumpserunt & scripserunt
pro ar-

pro argumento veritatis contra hæreticos, quod spiritus sanctus æquè ut pater & filius deus
sit, quoniam & ipse humanæ animæ est capabilis, & capax eiusdem anima rationalis. Nisi enim
deus esset, neq; humano, neq; angelico spiritui capabilis esset. Proinde notandū, quod quamuis
dicatur quis plenus dæmonio, non sic implet hominem ille spiritus, ut penetret animam eius,
sed cauernas corporis irrepere potuit, quo ebrietas siue febris animamq; deprehensam in suis
sedibus exagitat atq; affligit. Solus deus vnus, deus pater, & filius, & spiritus sanctus, cum vult,
& prout vult rationali animæ vel spiritui sese infundit, & in eo mansionem facit. Frustra igitur
dicit, vel querit quis, cur non legatū vel angelū miserit, sed per semetipsum, ad saluandū genus
humanū venerit deus, verbum dei, quia videlicet naturam induere humanā non potuit, nisi sola
natura dei. vnde sicut bonum, quia voluit, ita omnipotentem prædicamus, quia potuit.

Christum, salua matris virginitate, natum esse.

CAP. XXVI.

Quid de salua matris virginitate dicemus ad laudem ipsius? Contra naturam, ludæus,
inquit, virgo parere non potuit. Nos autē credimus, propter quod & loquimur, quia ta-
lem filiū supra naturā virgo parere potuit. Non dicimus contra naturā, quæ non est naturæ in-
iuria, sed dicimus supra naturā, quia naturæ est gloria. Quæ ratio est dicere, quod non potuerit
quicq; supra naturā, qui fecit naturā? Per verbum omnia facta sunt. si omnia, profecto & natura so-
minea. Ergo ne fortior esset natura, quæ is (per quæ facta est natura) nimirū rectè sapit homo ratio-
nalis, ut dicat, quia qui omnia fecit, & ipsam naturā, consequenter omnia vincit, & ipsam naturā.
Quod si ludæo vel Manichæo magnitudo miraculi ad incredulitatē prouehit, quid rogo magis
mirū, id quod assumptus vel formatus est homo de terra animata & sensibilis, an quod homo plas-
matus est de terra inanimata & insensibilis? Denique terrā animatā, & sensibile Mariam dixerim,
quoniam de terra & ipsa & nos sumus facti. Porro terra de qua primus homo plasmatus est, in-
animata sine dubio fuit, & insensibilis. Nōne ergo plasmatio primi Adā, plasmatione secūdi mi-
rabilius fuit? Siquidē materia viuēs, & sensibilis. i. c. cœmina, quibus virgo vicinior est huic operi, quæ
fuit illa materia, neq; viuēs, neq; sensibilis. Igitur illa quæ plasmatio mirabilior, sed ista venerabilior.

Quid sit, speciosus forma præ filijs hominum, & gladius super famur accinctus.

CAPVT XXVII.

Ecce speciosus forma, ecce potentissimus gladio suo super famur accinctus. Agnoscendus
est, cuius victoriā prædicamus, cuius triumphalē currū laudando subsequi optamus, olim
verbum, nunc & caro, olim deus, nunc & homo. speciosus, inquit, forma. Quid est forma? Diui-
nitate. Diuinitas namq; forma est, forma namq; formatū, forma carens materia. Diuina substan-
tia, sicut ante nos dictū est, sine materia forma est, atq; ideo vnū est id quod est, reliqua non sunt
id quod sunt. Vnumquodq; enim habet esse suum, ex his ex quibus est, ut cum homo terrenus
constet ex anima & corpore, corpus & anima est, non vel corpus vel anima in partem, igitur
non est id quod est. Quod verò non est ex hoc atq; hoc, sed tantū est hoc, illud verè est id quod
est, & est pulcherrimum fortissimumq; quia nullo nititur. Igitur speciosus forma, id est, speciosus
secundū diuinitatem. Istam eius speciositatem, qua speciosus est præ filijs hominum, qui vtriq; di-
natura non sunt, soli amatores eius vident, soli videbunt regem in decore suo, videbunt oculi
eius, qui diligunt eum. Et ego, inquit, manifestabo ei meipsum. Quid porro est gladius, quo ac-
cinctus est iste speciosus, iste potentissimus? nimirū vnum idemq; verbum dei, verbum deus, forma
est speciosi, gladius est potentissimus. nam viuus est sermo dei, & efficax, & penetrabilior omni
gladio ancipiti. Igitur ut iam dictū est, ecce speciosus, ecce potentissimus, speciosus ut flos, po-
tentissimus ut gigas, cuius à summo cœlo egressus, & occursum eius vsq; ad summū eius. Talis in
hunc mundū ingreditur visibilis factus, visibiliter pugnaturus, qui prius inuisibilis, inuisibiliter
præliabatur, pugnaturus noua belli specie, scilicet non exercitu, neq; in robore, sed in spiritu suo
dæmonia potens eicere. Hunc florem speciosum, hunc regem potentissimum alibi sancta scri-
ptura prædicat, agnū habentem, inquit, cornua septē, & oculos septē, scilicet septē spiritus, qui
super florem requiescunt, sed de agno, qui & vincens leo, postmodum suo loco erit dicendum.

Sicut septiformis spiritus super florem requieuerit, ita septemplici laude psalmus hic re-
gem Christum canit.

CAP. XXVIII.

Nunc delectat breuiter intueri, vtrū sicut spiritus isti oēs super florem requiescunt, ita secun-
dum singulos eorū propriū quid in psalmo, siue in canticō prælibato dicatur, ad regē spe-
ciosum, regem potentissimū. Dico ergo opera mea regi. Lingua mea calamus scribæ, velociter
scribentis. Dicta hæc esse secundū spiritū sapientiæ & intellectus non indiget assertionē nostra, quia
manifeste ubi filio regi pater deus sua dicit opera, ibi sapientia, & ibi lingua eius operat ut scribæ
calamus, ibi intellectus. Diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te deus in æternū.
Accingere gladio tuo super femur tuū potentissimè, &c. vsq; Et deducet te mirabiliter dextera
tua. Hec intelligimus decantaturi secundū spiritū consilij & fortitudinis. Consilij namq; fuit, quod
videns

Iohan. 14.

Hebr. 4.

Psal. 19.

videns deus non posse nos ex nostris operibus iustificari, & omnes sub peccato esse conclusos, diffudit gratia, id est, peccatorum remissionem gratuitam in labijs huius speciosi, & propterea hunc benedixit in aeternum, scilicet nasci sanctum, & ab omni peccato mundum, ut efficaciter in labijs eius ista gratia diffunderet, diceretque peccatrici, quae erat una & vniuersa ecclesia. Dimissa sunt ei peccata multa, non quia operata est multum, sed quia dilexit multum. Accingi gladio super laetatur, prospere procedere & regnare, & sua dextera deduci mirabiliter, sine dubio fortitudinis opus siue effectus est. Sagittae tuae acutae, quid est, nisi tibi in doctrina siue praedicatione semper scripturarum paratae sunt sententiae, quibus confixa corda illorum, qui fuerant inimici credunt, & acquiescunt veritati, & cadunt adorando te, facti amici. Ergo pertinere haec ad spiritum sententiae, non dubium est. Vixit te deus, deus tuus oleo laetitiae praeforsortibus tuis. Oleum istud profectus spiritus pietatis est. Oleos graece, misericordia latine. Nihilominus & concupiscit rex decorem tuum, ad eundem spectat pietatis spiritum. Nam regis huius concupiscentia non aliud est, nisi pietas. Hoc est oleum, quo vnctus est speciosus iste rex, ut in multitudine misericordiae benedictus adueniret, concupiscentiam habens animarum perditarum, per blandimenta misericordiae conuocare illas ad suum salutis aeternae triclinium. Spiritus timoris, domini in eo, non est, ut timeat, sed ut timeatur, & ut circa ipsum religiosa sanctitas, sancta & timorata sit religiositas. Huc pertinet illud. Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Adducentur regi virgines, asserentur in laetitia & exultatione, adducentur in templum regis, & populi confitebuntur tibi in aeternum, & in seculum seculi.

Quare non dictum sit manebit, sed requiescet super eum spiritus domini.

CAPVT XXIX.

VNum est adhuc eiusdem capituli verbum, in quo tenemur, ne iam processum regis prosequamur, ne iam partum beatae mulieris qualiter deuorare voluerit draco ille narremus. Quod est illud verbum? Et requiescet (ait) super eum spiritus domini. Non dixit, & manebit, sed requiescet dicere maluit. nec dubium est, quin aliquid plus significet quam si dixisset, manebit. Attendamus, quia sermo propheticus est. Cui (inquit Petrus & apostolus) benefactis attendentes, quasi lucernae lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Ecce locus quidam occurrit caliginosus quidem, sed ista lucerna huius, id est, prophetici sermonis flammula, clarum illum nobis facit, & tanquam lucifer diem intelligentiae adducit. In deserto loquente domino ad Moysen, ut sacerdotio fungeretur Aaron. Chore, Dathan, & Abiron, alique proceres synagogae, steterunt aduersus Moysen & Aaron, stetit omnis globus eorum contra dominum. Vnde & propter execrabilem superbiam malum, non contenta hominum morte interierunt, sed nouam rem fecit dominus, ut aperiens terra os suum deglutiret eos, descenderuntque viuentes in infernum, quia blasphemauerunt dominum. Praeterea, ignis egressus a domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum. Deinde loquere (ait dominus) ad filios Israel, & accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas a cunctis principibus tribuum virgas duodecim, & vniuscuiusque nomen supercribes virgae suae. Nomen autem Aaron erit in tribu Leui, quem ex his elegero, germinabit virga eius, & cohibebo a me querimonias filiorum Israel, & cetera. Factum illud in lege, quod germinauit virga Aaron, & turgentibus gemmis eruperunt flores, & cum folijs fructus, atque ita cessauit superbia de sacerdotio conflantium. Illud inquam, factum in lege, confert cum isto varicinio prophetiae, quia dum inuehitur contra superbiam Assur, excelsus (inquit) statura succendentur, & sublimis humiliabuntur, & subuertentur condensa saltus ferro, & Libanus cum excelsis caderet, & subaudire licet, sicut succisi vel humiliati sunt, sicut subuersi sunt, & ceciderunt Chore, Dathan, Abiron, & complices eorum, statimque subiungit. Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini. Nimirum & hic subaudire decet, sicut ascendit flos de virga Aaron, & sicut requieuit, id est, ab ira sua cessauit, & placatus est spiritus domini, quem exacerbauerant murmuratores & superbi.

Praeter Christum neminem fuisse super quem requiescit spiritus domini dici posset.

CAPVT XXX.

IGitur secundum illam similitudinem intelligendum est quod ait. Et requiescet super eum spiritus domini. Nam ibi quidem aliquanta fuit similitudo. Hic autem res est multo amplior. Ibi virga insensibilis flores & folia supra naturae usum produciens, atque nuges, id est, querelas paucorum rebellium cessare fecit. Hic virga sensibilis virga, id est, virgo siue uterus virginalis, florem, scilicet iam dictum speciosum regem pariens, superbiam diaboli percussit, superbiam culpam de toto genere humano correxit, & iram dei, quae proinde superuenerat, auertit, placatumque deum nobis reddidit. Itaque super hunc florem requiescet, ait, spiritus domini, id est, propter Christum mitigabis omnem iram tuam domine, & auerres ab ira indignationis tuae. Nunquam enim te inquietabit flos iste, mitis quippe est & humilis corde. Et Moyses quidem mitis erat

erat super omnes homines qui morabantur in terra, sed non ut hic, non ita semper, non ita impassibiliter. Vexatus enim & exacerbatus distinxit in labijs suis, distinxit, & dominum non glorificauit. Ad quas contradictiones loquendo, non sicut mitis, & aliter quam voluisset audire spiritus domini, quia locutus est verba incredulitatis. Propterea dominus ad Moysen & Aaron, Nume. 10. non introducetis, ait, populos istos in terram, pro qua iuraui patribus eorum. Iste nunquam distinxit in labijs suis, imo cum male tractaretur, non aperuit os suum, & sicut ouis, sicut agnus coram rudente se obmutuit. Dignus ergo qui populum introduceret in veram reprobationis terram. Esai. 53.

Sicut virga Aaron, ita & virga Iesse, superbi certaminis finem fecit.

CAPVT XXXI.

MVltum est quod de scripturis admota clarificat lucerna verbi huius prophetici. Et requiescet super eum spiritus domini, sed in eiusmodi diutius immorari, praesentis non est propositi. Veruntamen ut proposita similitudo decentius explicetur, hoc solum adhuc dicere libet, quia sicut contigit superbis illis contra quos in deserto (ut iam dictum est) virga floruit, ut noua & insolita perditione perirent, ita contigit excelsis & sublimibus illis, quorum temporibus egressa est virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendit, ut dissimili casu caderet, & interitu suo dissimiles ceteris hominibus, quicunque bello interierunt, existerent. Testatur hoc Iosephus, qui miserabile illorum describens excidium, dicit de illis. Singillatim quidem iniquitates eorum narrare non potero. Ut autem breuiter dicam, neque aliam ciuitatem vnquam talia perpessam esse puto, neque vllam nationem post hominum memoriam malitiae ferocior fuisse. Et alibi. Denique omnium post condita secula res aduersas, si cum Iudaeorum calamitatibus conferantur, superatum iri non ambigo, & horum antior nullus externus est. Erant quippe isti maxime de parte Assur, id est, diaboli, contra cuius altitudinem virga ista ascendit, cum suo flore, id est, virgo humilis cum filio suo miti & humili.

VNDECIMI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE
VICTORIA VERBI DEI,
LIBER DVODECIMVS.

Beatam Virginem Mariam mulierem in utero habentem, parturientem, & ut pariat clamantis, non minimam partem fuisse.

CAP. I.

DICTVM iam, & adhuc dicendum est, quia draco stetit ante mulierem quae erat paritura, ut cum peperisset, filium eius deuoret. Hic iam nomen mulieris duplicem sensum habet. Antequam esset beata virgo Maria. Ante (inquam) & longe prius, erat mulier, quam in sacramento sentimus, id est, ecclesia, & utique praegrans mulier mente grauida gerens verbum promissionis, sicut iam saepe dictum est. At vero propria & usitata significatione secundum sexum Maria mulier extitit, quamuis virgo, dicente Apostolo. Misit deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Mulier haec siue hoc humani generis indiuiduum, mulieris illius pars est, quam dicimus ecclesiam, id est, credentium collectionem vniuersam. Vbi ergo mulier ista, id est, virgo Maria peperit, totam ecclesiam peperisse quis nescit? Propterea dicimus vniuersi, Puer natus est nobis, & filius datus est nobis.

Draconem etiam Mariae filium deuorare voluisse.

CAP. II.

QVid porro fuisset deuorari filium eius? Nimirum ita mori, vel occidi, ut periret nomen eius. At illud sextum caput draconis, illa bestia terribilis, non sicut dentibus magnis, dentibus suis ferreis, ea quae circa corpus sunt honorum siue malorum comedere siue comminuere atque concutere potuit. Ita etiam in causa ista, suimet agitatori diabolo satisfacere praualuit Herodes, cuius praecedenti libello mentio facta est, qualiter quaesierit puerum ad perendum eum quis nescit, & quis non audiuit? Plane impius ille Romani saeculi imperij, nec impietatis crimine vacuus est Augustus ipse, qui ad suggestionem eiusdem Herodis, tam pronus extitit, ut concederet illi quoquo pacto regem perdere quem natum audierat, tanquam regna hominum rex ille tollere haberet, quod ita non erat. Crudelitati stultae, crudeli eius stultitiae

M mulier

mulier sepe dicta de incolumitate filij sui secuta, iam dudum exprobrauit, & exprobare non cessat. Non inquit diripit mortalia, qui regna dat celestia. Crudelitas Herodis Romana potestate facti regis tam cito in Romanum imperium redundauit. Nec enim tot pueros impune occidere potuisset, nisi Romanæ potentie licentiam, vel consensum Augusti Cæsaris habuisset. Sicut cum voluit inde permissum accepit proprios trucidandi, ita præcæto metu ne fieret libimet vel Augusto de mutatione regni, siue imperij, concessionem adeptus est tot pueros occidendi, quosquos in Bethleem, & in omnibus finibus eius per duos annos fuerant nati. Futurum quidem erat, ut per manus Romanorum rex iste occideretur, sed nondum erat illius rei tempus, nec sic faciendum erat, ut deuoraretur filius masculus, id est, non ita mori habebat, ut periret nomen eius.

Quare diabolus Christum Herodi proderet non potuerit.

CAP. III.

Sic Herodes egit, & sic peragere voluit, ut verè vnus vel præcipuus diaboli filius, de qualibus ait filius vel masculus iste. Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Quæ vel qualia desideria? queritis (ait) me interficere. Hoc est desiderium patris vestri. Propter hoc desiderium ille homicida erat ab initio, quia videlicet veritatem, id est, me ipsum odit ab initio, quod odium nunc in me, factum mortalem hominem, desiderat complere homicidio. Hoc erat desiderium illius, quod Herodes volebat tam cito facere desiderium patris sui, desiderium diaboli. Dicit aliquis. Si pater eius diabolus hoc iam dudum desiderabat, cur non statim puerum prodebat? Cur eum a Magis illud permittit? Nunquid nesciebat? Nunquid spiritus ille non contentus carne percipere non poterat, natum esse hunc regem, nisi venissent homines de longè, & fecissent Herodi, omnique Hierosolymæ turbationem siue metum, dicendo. Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Ad hæc (inquam) planè sciebat, sed non sinebat eum loqui puer ipse qui natus erat. Hoc aliunde facile potest probari. Exiebant (inquit Euangelista) dæmonia a multis clamantia & dicentia, quia tu es filius dei. Et increpans, non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum. Et rectè nō sinebat ea loqui, quia profecto pro malo loquebantur, scilicet, ut inuidiam facerent illi. Igitur & tunc natum illum esse, diabolus sciebat, & filium suum Herodem hoc scire desiderabat, sed natus infans est loqui non sinebat. Nam nisi prohiberetur eodem modo quo alibi dicit. Scio, quis sit sanctus dei, scilicet, per energuminum, dicere potuisset illi dolenti, quod esset illulus a Magis, scio vbi sit sanctus dei, siue scio vbi sit rex ille quem queris.

Christum a diabolo, non ut cognosceretur, sed ut corrumpere tentatum fuisse.

CAPVT IIII.

Sed dicit aliquis. Si illum sciebat diabolus, ad quid instabat experimentum quærens, & dicens. Si filius dei es, dic ut lapides isti panes fiant? Quemcumque res ista mouet, scire debet, quia scit ut tentator vel ut corruptor. Nam ille est qui semper hac intentione tentat ut corrumpat, planè non quærebat ut cognosceret quali incognitum, sed ut corrumpere cognitum. Quid autem est corrumpere, nisi similem vel conformem facere? Horrendū quidem auditu hoc est, sed adhuc in deterius processit, dicendo ad vltimum. Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. An non dicit & Apostolus, de illo qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur deus, aut quod colitur. Non expauescat pius ac fidelis animus perpendere, quantus sit præsumptor diabolus, quia videlicet cognoscendus est ex hominibus, qui iudicandus est ab hominibus. An nescitis (inquit idem Apostolus) quia & angelos iudicabimus. Cum igitur dicit ille, utpote tentator, id est, corruptor. Si filius dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Perpende, quia sibi conformare, sibi similem facere deum intendebat ille satan. Quomodo per hoc sibi conformem faceret dicentem, ut lapides illi panes fierent? videlicet quia & qui mendaciter dicit de ipso quod non est, & qui iactanter & pro vana gloria monstrat de seipso, quod non est, similes sibi sunt, testante ipso domino qui reuersis septuaginta duobus, & cum gaudio dicentibus. Domine etiam dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo, quod utique verū erat, statim tam fortiter quod suauiter tetigit eos, dicens. Videbam satanam sicut fulgur de coelo cadentem, quo videlicet dicto breuiter innuit, quod multi ex ipsis secundum satanæ similitudinem propter vanitatem casuri vel retro abituri essent. Multi enim discipulorum eius (ait Iohannes) abierunt retro, & iam cum illo non ambulant. Porro, diabolus mendaciter de semetipso, & in cælo dixit, & in terra nunc usque contendit dicere, quod non est, scilicet quod sit deus. Dominus autem filius dei erat, & est, sed ut hoc illi miraculis demonstraret, nulla esset causa, nisi iactantia seu vana gloria. Nunquid enim illi diabolus adoraret, ut saluus fieret, si apud illū se filiū dei esse taliter comprobaret? Igitur miranda diaboli præsumptio, qui non contentus dixisse olim, ero similis altissimo, similem sibi altissimum natus est facere tentando. De hoc quod in deterius proficiens præcipitiū suavit, & deinde sibi quoque illum subternere tentando, suadendo, ut se adoraret, crederetur qui potest & animaduerrat, quia verè magnum diaboli iudiciū est.

Qua

Qua de causa Christus non solum dæmonij, verum etiam Apostolis, ne se proderent, prohibuerit.

CAPVT V.

Nunc ad id redeo quod coeperam, scilicet quia increpans dæmonia non sinebat ea loqui, quod sciebant, videlicet ipsum esse Christum. Nunquid verò tantummodo dæmonia super hac re prohibebat vel increpabat, & loqui non sinebat? Imò & amicos homines super eadem re prohibebat. Exempli gratia. Cum interrogasset discipulos suos, dicens. Quem dicunt homines esse filium hominis. Itemque, vos autem quem me esse dicitis? Et ad hæc respondens Simon Petrus dixisset ei. Tu es Christus filius dei viui. Illum quidem beatificauit, dicens. Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui est in cælis, & cæter. Sed tunc præcepit discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Christus. Quare? videlicet quia futurum erat, ut postquam regium hoc nomen de ipso publicè predicaretur, nulla mora interficeretur, inimicis Iudæis gaudentibus, utpote grandi ratione armatis, forti occasione suffultis, quod essent amici Cæsaris, interficiendo illum, qui se dicendo regem Christum, contradiceret Cæsari, quem si non interfecissent, non essent amici Cæsaris. At ipse nolebat locum dare vel occasionem facere homicidis illis, priusquam omnia condidisset instrumenta benedictionis, quæ peruenire debebant ad nos gentes, iuxta verbum promissionis ad Abraham. Et in semine tuo benedicentur omnes gentes. Et idcirco morti, vel ministris mortis præcipiebat, ut expectarent. Exempli gratia, ut tetrarchæ Herodi. Accesserunt ad eum die quadam pharisæorum quidam, dicentes. Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis. Itē, dicit vulpi illi. Ecce eicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consumor. Quod erat dicere. Hoc anno & sequenti regnum dei prædico, & anno tertio per passionem mortis summa gloria, summo honore coronabor. Neque enim in potestate vulpis est, quando deuoret leonem, non in potestate fraudulentæ homuncionis est, quando interimat vitæ & mortis dominatorem. Igitur tanquam sapiens amicis seorsum indicabat, inimicis autem usque ad tempus abscondebatur, quod ipse esset Christus, tanquam sapiens, imò & ipsa sapientia quæ dicitur. Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo ne reueles, ne forte insultet tibi cum audierit, & exprobrare non cesset. Itē, mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo.

Quare Iudæi, an ipse Christus esset, quæsierint, & quare ipse ante passionem semper obscure responderit.

CAPVT VI.

Si totam percurras euangelij seriem, nusquam reperies, quod se in publico Christum nominauerit, nusquam inuenis, quod ante statutum passionis suæ tempus, regem se esse dixerit, aut dici permiserit. Veruntamen quia veritati testimonium perhibere debebat. Nam ad hoc natus erat, & ad hoc in mundum venerat, ita de hoc nomine tacebat, quod est Christus siue vnctus. Ut multo magis de semetipso testificaretur, quam concipere potuissent de nomine illo aduersarij eius. Exempli gratia. Aliquando circumdederunt eum Iudæi, & dicebant ei. Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam? Non dixit. Ecce palam dico vobis, Christus ego sum, videlicet, ne malè illorum intentioni concurreret, utpote qui maliciose interrogabant, ut aut Christum se esse negaret, quod fieri non poterat. Nam ille, inquit Apostolus, Fidelis permanet, negare seipsum non potest. aut si profiteretur se Christum esse, profecto tunc optatum contra illum haberent magnæ accusationis capitulum, quod se regem dixerit aduersus Romanum imperium. Nam si Christum, utique & regem se esse fateretur. Quid contra hoc egit ipsa sapientia? Nimirum & illorum cauillationem prudenter illudit, & plus quam delictet nomina Romanæ legiones non multum timerent, aut curarent in armis suis. Loquor (inquit) vobis, & non creditis, quia non estis de ouibus meis. Oues meæ vocem meam audiunt. Ecce quanta in verbis humilitas, de quibus Romana tunc temporis altitudo non nisi ridebat, sed vide in tanta humilitate verborum, quanta sit maiestas rerum. Et ego cognosco eas (inquit) & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis. Quam profecto dare non est nisi dei. Sic incipiens & nomen quod maliciose quærebatur, subtergens, sic tandem est elocutus, Ego & pater vnum sumus. hoc nimirum plus est, quam illud, vnde apud Romanos accusari potuisset, si manifesto nomine Christum se esse respondisset.

Christum, vbi tempus affuit, non solum non prohibuisse, verum etiam se regem predicari voluisse.

CAPVT VII.

Vbi tempus affuit, quod poposcerat opus, vel ordo nostræ salutis, tunc præeunte tuba magni miraculi, videlicet resurrectione Lazari mortui iam quatuoridui, iamque sœcentis, nomen istud admisit, nomen regium cum laudibus publicè suscepit, videlicet occurrentibus turbis

M ij cum

Luc. 19. cum ramis palmarum, quæ sunt insignia victoris, clamantibus ac dicentibus. Osanna benedictus qui venit rex in nomine domini, benedictum quod venit regnum patris nostri David, osanna in excelsis. Siue secundum Lucam. Pax in cælo & gloria in excelsis. Quo nimirum dicto pueri consonabant angelis, qui qua nocte natum illum secreta reuelatione pastoribus annuntiauerunt, dicentes. Quia natus est vobis saluator, qui est Christus dominus in ciuitate David, repente laudauerunt deum, & dixerunt. Gloria in altissimis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Hoc eatenus publicæ laudi decrat, quod Christus vel regem se in publico non prædicabat, aut prædicari permittebat, sed pueri suppleuerunt, pueri laudem perfecērunt, equidem inuulsi, sed diuinitus inspirati, rationabiliter permitti, opportune admissi. Vnde cum indignarentur principes sacerdotum, & scribæ, dicerentque ad eum. Audis quid isti dicunt? Ipse valde subtiliter respondit, dicens. Vtiq; nunquam legistis, quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Idem enim est, ac si diceret. Vos mihi hætenus importuni fuistis, ut si ego sum Christus, palam dicam vobis, ego vero pro tempore & re de laude mea nomen istud distuli. Ecce nunc isti, qui vestre scientiæ comparatione infantes sunt, lactantes sunt, regium mihi nomen acclamando laudem perfecērunt, prophetiam impleuerunt. Quia quod propter vos amicos meos ego tacebam, ipsi prædicauerunt. Dicentibus autem quibusdam ex illis. Magister, increpa discipulos tuos. Dico vobis (ait) quia si hi tacuerint, lapides clamabunt, subauditur, quod ego sum rex, quod ego sum Christus, dum pro eo quod dicitis. Nolumus hunc regnare super nos, non remanebit lapis super lapidem, qui non destruat.

Christum a fello infidentem, regnorum huius mundi contemptum præ se tulisse.

CAPVT VIII.

Luc. 23. Et quidem illi, audito à turbis acclamantibus regis nomine, ipso non prohibente, gaudebant sibi occasionem, quam optauerant oblatam esse, ut Romanæ potestati possent istud seditiosis vocibus impingere. Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dari Cæsari, & dicentem se Christum regem esse, & si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris, omnis qui se regem facit, contradicit Cæsari. At ille sapiens & prouidus, verè quidem rex, sed non sicut Cæsares, accusationes illorum in ipsa turbarum acclamatione valde infirmabat, Cæsariq; & cunctis regibus seculi satisfaciebat, quod nullius eorū regnum cuperet, vel ambiret, nullusq; omnino seculi honores, quales erant Romanorum fastus, magnipenderet, nec arma ferrea, vel signa bellica vnquam attrectare impenderet. Sedebat enim non super phalerarum & spumantem equum, sed super exiguum ignobilemq; asellum. Circa illum non gladij, non secures, sed rami palmarum, & oliuarum frondes. Ramum oliuæ constabat gentilibus quoque signum pacis esse. Quid ergo turbis siue in pueris spiritus Christi regis agebat, nisi regem, quasi de inuasionem regni vel imperij Romani mendaciter accusatum, vel accusandum, factis melius quam verbis excusare properabat.

Christi regnum non de hoc mundo esse, satis probatum esse, copiosius tamen probari potuisse.

CAPVT IX.

Iohan. 19. Excusauit se verbis quoque rex mitis & humilis corde, dum etiam Pilato, vbi ventilabatur accusatio de regio nomine, quasi crimine magno. Regnum meū (ait) non est de hoc mundo. Si de hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtiq; decertarent, ut non traderer Iudæis. Nunc autem regnum meum non est hinc. Poterat eisdem gratiæ labijs dicere. Si de hoc mundo fuisset regnum meū, non asellus, super quem sedi nudius tertius, sed equus mihi vel currus fuisset adhibitus, & qui me regem acclamauerunt, non ramos oliuarum, sed militariū prætulissent apparatus armorum. Et si minus illi sufficerent, rogassem patrem meū, & exhibuisset mihi modò plus quàm duodecim legiones angelorū. Poterat quidem & illud dicere. Quando pauli de quinque panibus quinque milia hominū, & illi propter hoc rapere me, & super se regem facere voluerunt, non fugissem eos, nisi quia verum est, quod regnum meum non est de hoc mundo. Hæc (inquam) & cætera huiusmodi multa innocentie laxe argumenta, qui nihil Cæsari volebas nocere, Pilato respondens demonstrare poterat, nisi quod ille auditum non habebat, & ipse per sapientem quendam fuerat prælocutus. Ne effundas sermonem, vbi non est auditus. Nobis hæc scienda referuauit, & nostrum est inclamare aduersarijs eius, etiam defunctis, quia non diripit mortalia, qui regna dat coelestia, & quia volentes eos falli, sua malicia sefellit, & mentita est iniquitas sibi, dicendo. Inuenimus eum prohibentem tributa dari Cæsari. Non enim talem regem se fecit, neque ita contradixit Cæsari. Imò, reddite (inquit) quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt dei deo.

Diabolum insidiando vitæ Christi deceptum, dei consilium non impediuisse, sed promouisse.

CAPVT X.

Quid

Quid multa? mori illum oportebat, & draco sæpeditus in hoc stabat, in hoc inhabitabat, ut ille moreretur, quod putabant esse deuotionem eius. Putabat (inquam) quod per mortem posset eū deuorare, id est, consiliū vel propositū dei adnihilare, vel scilicet nō fieret quod prædictū fuerat, Et ipse erit expectatio gentiū, & in ipso benedicentur omnes gentes, quod iam dudū timens, dicente illo Iudæis. Queritis me, & non inuenietis, & vbi sum ego, vos non potestis venire. Loquebatur per os illorū ad semetipsos, dicentiū. Quo hic iturus est? ga non inueniemus eū? Nunquid in dispersionem gentiū iturus est, & docturus gentes? Verūm cecinit Psalmista, Draco iste quem formasti ad illudendū ei. & ipse dominus ad beatū Iob de illo dicit, Nunquid illudes ei quasi aui? Item. Ecce spes eius frustrabitur eū. Verè illus est, & frustrata est eū spes eius, quia nequaquam moriendo Christus deuorandus erat, aut deuoratus est, imò per mortem eius effectum est, nec nisi per mortem illam fieri oportebat, ut iret in dispersionem gentiū, & doceret gentes. Consideremus sacramenta, per quæ in ipso secundum promissiones benedicendæ erant, & benedicentur omnes gentes, & in draconem istum ad laudem dei, qui eum ad illudendum formauit, mirari poterimus magnitudinem illusionis, quia dum a Iudæis cupit, famulatur proposito dei, dum deuorare se putat talem beatæ mulieris filium, valde proficuum consilio eius præstat obsequium.

Per mortem Christi, sacramenta baptismatis, eucharistiæ, & spiritus sancti dona, nos consecutos esse.

CAPVT XI.

Quæ ergo & quot sunt præcipua nostræ salutis sacramenta? Sacrum baptismus, sancta corporis eius & sanguinis eucharistia, geminum spiritus sancti datum, videlicet alterū in remissionem peccatorum, alterum in diuersarum siue multiplicium diuisiones gratiarum. Hæc tria sacramenta salutis nostræ necessaria sunt instrumenta, at verò hæc, non nisi per mortem & resurrectionem eius condenda erant, vel condita sunt. Primo, de baptismi sacramento credimus, & scimus, quia de morte eius manauit, cum putaretur esse deuoratus, id est, cum iam esset mortuus, Ad Ierusalē enim, inquit Euangelista, cum venissent, ut viderent eum iam mortuum, nō fregerunt eius crura, sed vnus militū lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua. Sanguine illo redempti, aqua illa sumus abluti, tam Iudæi quàm gentes. Et primo Iudæi, deinde gentes, imò primo mortui, deinde viuī. Mortui namque quicunq; fuerant fideles ab origine mundi, quicq; apud inferos expectabant beatam spem, primi huius salutis fructum perceperunt, & qui velut catechumini nondum coelesti communicauerunt altari, id est, visioni diuinitatis, nondum soluto pariete inimicitiarum. Eramus enim, aiunt, & nos aliquando natura filij iræ, sicut & cæteri, & quasi pannus menstruæ omnes iustitiæ nostræ. Tunc illo flumine abluti, & emundati intrauerunt in sanctuariū dei, in regnū dei, quod totum sanctū est. Et quia tūc præteritorum omnium seculorum tota simul ecclesia baptizata est, positū est sacramentum hoc, quasi ad eiusdē ecclesiæ fores, ut quicunq; vult ecclesiæ deinceps incorporari, baptizetur in sua persona, quia simul & vniuersaliter in morte Christi baptizata est ecclesia. Sumpta namque aqua, & dicto verbo crucis eū inuocatione spiritus sancti, præfens ad est sacramentum mortis Christi. Vnde Apostolus. Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, &c. Diutina sanctæ Romanæ ecclesiæ contra consuetudinem Græcorū decertatio fuit, volentū debere in die Epiphaniæ solenne baptismi celebrare sacramentū, pro eo quod illa die constat ipsum dominū à Iohanne aquis Iordanicis fuisse baptizatum. Romana ecclesia, magnusq; Leo scribens e contra, demonstrat rationabiliter, Iohannis baptismum non ad eandem pertinuisse virtutem, quod non erat in remissionem peccatorū, sed in poenitentiam. Baptismū Christi à morte ipsius assumptū esse intellē, (vbi sicut iam dictū est) latus eius patefactū est lancea, & exiuit sanguis & aqua, & proinde hoc sacramentum in morte & resurrectione eius esse celebrandum.

In quem usum sacramentum eucharistiæ nobis relictum sit.

CAP. XII.

De sacramento corporis & sanguinis domini certum est, nec assertionem nostram indiget, quin passionis vel mortis eius propria quidem & singularis commemoratio sit, & quod à passione vel morte eius initium sumplerit, vel sumere debuerit. Conditum autem est hoc sacramentum quantum potuit morti vicinius, scilicet cum iam esset ad mortem venditus, & qua nocte tradebatur. Nobis qui viuimus, & qui residui sumus, reseruatum est, & missum est sacramentum istud, in quo sub specie panis & vini latet utilitas mortis & resurrectionis eius. Nam illis, qui mortui fuerant, fidelibus miro modo in illa specie, qua pependit in cruce, factus, vel datus est cibus. Ita ut anima eius ad animas illorum in infernū, & corpus eius ad corpora illorum descenderet, essetq; tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ, in eodem ventre terræ quo recepta vel assumpta fuerant corpora illorum. De tanto hoc mysterio nunc diutius tractare non est propositum, veruntamen ne omnino relictum sit intactum, dicere quippiam libet de causa, propter quam nobis sit necessarium. Causa hæc erat, quia primi homines deo increduli, diabolo nimis malè creduli fuerunt. Quia cum non viderent nisi pomum, quantumlibet

M. iij. suaue,

suave, redolens aut visu pulchrum, crediderunt in illo esse diuinitatis effectum, crediderunt diabolo, dicenti. Nequaquam ita erit, ut deus dixit, Si comederitis, morte moriemini. sed erit quod dico ego, si comederitis eritis sicut dii. Contra cibum illum, qui cibus fuit mortis, distante ratione, namque iustitiae dari oportebat cibum alium, qui esset cibus vitae, & simili ordine, ut scilicet inesse illi mens crederet, quod oculus non videret, crederet esse cibum & potum veraciter communicandae diuinitatis, esse effectuum carnem & sanguinem Christi, quod sentire non possunt sensus carnis & sanguinis. Per hanc fidem sibi deus ab homine satisfactum esse iudicat, dum non minus sibi credit, quam diabolo crediderat.

Spiritus sanctum primum in remissionem peccatorum, deinde in diuisiones gratiarum, super nos effundi.
CAPVT XIII.

Datum spiritus sancti, primum in remissionem peccatorum nos omnes credentes accipere, vel accepisse per mortem, vel sanguinem eius, quis nescit? Idcirco qua die resurrexit a mortuis, cum esset sero, die illa stans in medio discipulorum, insufflauit, & dixit eis. Accipite spiritum sanctum. Statimque subiunxit. Quorum remisistis peccata, remittuntur eis. Porro secundum eiusdem spiritus sancti datum in diuisiones gratiarum, quarum Apostolus meminit, scribens ad Corinthios. Alij per spiritum datur sermo sapientiae, alij sermo scientiae, &c. die quinquagesimo acceperunt, & eiusmodi dona sunt, de quibus scriptum est. Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedite dona hominibus. Quorum potiora sunt haec, quod ipse posuit quosdam quidem apostolos, alios autem prophetas, alios vero euangelistas, alios pastores & doctores. Iste sunt consolationes paracleti, propter quas abire volens, dicebat illis. Sed quia haec locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrum, sed ego veritatem dico vobis. Expedi vobis, ut ego vadam. Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Quod dicit, si abiero, recte quidem intelligitur, ac si dicat. Si in coelum ascendero, si meam corporalem praesentiam vobis abstulero. Veruntamen quia non de ascensu eius tristari, imo gaudio magno gaudere habebant, sicut Lucas meminit dicens. Et ipsi adorantes, reuersi sunt in Hierusalem cum gaudio magno. De passione vero tristes fuerunt. Nam quia haec locutus sum vobis, ait, tristitia impleuit cor vestrum. Nihilominus recte intelligitur illud abire de passione vel morte sua dixisse. Nam & euangelista ita vult dicere. Ante diem festum paschae sciens Iesus, quia venit hora eius, ut transeat de hoc mundo ad patrem. Non enim tunc primum ex hoc mundo transiit, imo iam tunc quando mortuus resurgens, cum hominibus conuersari, laboresque mundanos pati desisset.

Haec sacramenta neque diabolum, neque impios homines cognouisse.

CAPVT XIII.

Haec tria fieri oportebat, & propter haec mors eius gentibus erat necessaria, quia istae sunt benedictiones quibus in isto semine, quod est Christus, erant benedicendae omnes gentes. Hoc ille draco magnus nesciebat, qui filium vel masculum illum per mortem deuorare se posse sperabat. Nesciebat, inquam, ille, nesciebant hi, quibus praesidebat ille, de quibus vel quilibet sapientia dixit. Haec cogitauerunt, & errauerunt, excacauit eos malitia ipsorum, & nescierunt sacramenta dei. Et Apostolus ait. Si enim cognouissent, subauditur, sapientiam, quae ex deo est, quam & loquimur inter perfectos, nunquam dominum gloriae crucifixissent. Omnino verum est, quia si cognouissent leuiathan, siue cetus magnus qui in mari est, hamum sub carne latuisse ferreum, nunquam carnem ipsam momordisset, qua tegebatur ferrum. Sciebat quidem ipsum esse Christum filium dei, & ob salutem venisse generis humani, sed nesciebat secretum a seculis absconditum sapientiae dei consilium, quod de morte vnus renasci deberet vixit omnium. Suum ipse sciebat consilium, sed seculis omnibus sic erat absconditum, adeoque inopinabile mentibus hominum, ut ipsi Apostoli, cum secrete loqueretur ad eos de his, nihil horum intelligerent, sicut sacra plerisque locis euangelia perhibent, quia videlicet necdum erat tempus illis haec intelligendi, priusquam glorificaretur ipse gloria resurrectionis.

Draconem septies per impios homines contra Christum insurrexisse, & septimo comprehensum fuisse.
CAPVT XV.

Quis porro intelligit quis intimo affectu sentit, qualis fuerit in mente habitus filij huius masculi, ex quo expedita mulier cum peperit, toties hians illo dracone, ut eum posset deuorare, id est, hominibus impijs carnem eius occidentibus, nomen eius delere? Nam si ritum numeres, septies ore patulo hians, septem rictus immanes aperuit, & in ceteris frustratus, se primo tandem rictu carnem comprehendit, sed malo suo, quia (sicut iam dictum est) ferrum in carne permolestum sentit. Primus namque draconis huius hiatus fuit, vbi secundum Mattheum mox nati pueri animam (sicut iam superius dictum est) funestus Herodes quaesivit, & pro-

& propter eum infantes occidit. Secundus fuit, vbi secundum Lucam, cum venisset Nazareth, vbi erat nutritus, & doceret in synagoga, surrexerunt & elecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt usque ad supercilium montis, supra quem ciuitas illorum erat aedificata, ut precipitarent eum. Ipse autem transiens per medium illorum ibat. Tertius fuit, vbi, secundum Iohannem, fugit a facie Iudaeorum iridentium, cum diceret. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam aeternam. Nam reuera haec dicendo, fugit & abscondit se ab illis secundum titulum tricesimertij psalmi, qui inscribitur sic. Psalmus David cum commutauit vultum suum, coram Abimelech, & dimisit eum, & abiit, & timpanizabat ad ostia portae ciuitatis, & defluebant saluiae in barbam, & ferebatur in manibus suis. Abimelech ipse est, qui supra dicitur Achis. Interpretatur autem Abimelech, patris mei regnum. Achis vero, quomodo est, significat ergo Iudaeos, quos recte Christus prius appellauerat patris sui regnum, quod signat Abimelech. Nunc autem Achis, ex quo dixerunt, quomodo esse potest? In quo coram istis commutauit vultum suum? In eo videlicet, quod veteris sacrificij ritum conuertit in nouum. In eo quoque saluiae defluerunt illi in Barbam, quod cum diceret, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius, &c. infantilia videbatur eis verba proferre. Infantium est enim saluam emittere. Tunc quoque timpanizabat ad portam ciuitatis, quando inuitis & audire nolentibus mysterium praedicabat suae passionis, futurum esse sciens, quod credendo aperirent aliqui. Ferebatur etiam in manibus suis, videlicet cum tenens in manibus suis panem & vinum. Accipite (inquit) & comedite, hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus noui testamenti &c. Attamen secundum Hebraeam veritatem nunc legimus, & collabebatur in manibus eorum. Quarta fuit persecutio, quando miserunt principes & pharisaei ministros, ut apprehenderent eum, qui reuersi cum diceretur eis. Quare non adduxistis eum? responderunt. Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo loquitur. At illi in intentione persistentes adduxerunt mulierem in adulterio deprehensam, tentantes, ut possent accusare eum. Quinta persecutio fuit, vbi cum dixisset. Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum, et Iohann. 8. Iohann. 10. Iohann. 11. Iohann. 12. Iohann. 13. Iohann. 14. Iohann. 15. Iohann. 16. Iohann. 17. Iohann. 18. Iohann. 19. Iohann. 20. Iohann. 21. Iohann. 22. Iohann. 23. Iohann. 24. Iohann. 25. Iohann. 26. Iohann. 27. Iohann. 28. Iohann. 29. Iohann. 30. Iohann. 31. Iohann. 32. Iohann. 33. Iohann. 34. Iohann. 35. Iohann. 36. Iohann. 37. Iohann. 38. Iohann. 39. Iohann. 40. Iohann. 41. Iohann. 42. Iohann. 43. Iohann. 44. Iohann. 45. Iohann. 46. Iohann. 47. Iohann. 48. Iohann. 49. Iohann. 50. Iohann. 51. Iohann. 52. Iohann. 53. Iohann. 54. Iohann. 55. Iohann. 56. Iohann. 57. Iohann. 58. Iohann. 59. Iohann. 60. Iohann. 61. Iohann. 62. Iohann. 63. Iohann. 64. Iohann. 65. Iohann. 66. Iohann. 67. Iohann. 68. Iohann. 69. Iohann. 70. Iohann. 71. Iohann. 72. Iohann. 73. Iohann. 74. Iohann. 75. Iohann. 76. Iohann. 77. Iohann. 78. Iohann. 79. Iohann. 80. Iohann. 81. Iohann. 82. Iohann. 83. Iohann. 84. Iohann. 85. Iohann. 86. Iohann. 87. Iohann. 88. Iohann. 89. Iohann. 90. Iohann. 91. Iohann. 92. Iohann. 93. Iohann. 94. Iohann. 95. Iohann. 96. Iohann. 97. Iohann. 98. Iohann. 99. Iohann. 100. Iohann. 101. Iohann. 102. Iohann. 103. Iohann. 104. Iohann. 105. Iohann. 106. Iohann. 107. Iohann. 108. Iohann. 109. Iohann. 110. Iohann. 111. Iohann. 112. Iohann. 113. Iohann. 114. Iohann. 115. Iohann. 116. Iohann. 117. Iohann. 118. Iohann. 119. Iohann. 120. Iohann. 121. Iohann. 122. Iohann. 123. Iohann. 124. Iohann. 125. Iohann. 126. Iohann. 127. Iohann. 128. Iohann. 129. Iohann. 130. Iohann. 131. Iohann. 132. Iohann. 133. Iohann. 134. Iohann. 135. Iohann. 136. Iohann. 137. Iohann. 138. Iohann. 139. Iohann. 140. Iohann. 141. Iohann. 142. Iohann. 143. Iohann. 144. Iohann. 145. Iohann. 146. Iohann. 147. Iohann. 148. Iohann. 149. Iohann. 150. Iohann. 151. Iohann. 152. Iohann. 153. Iohann. 154. Iohann. 155. Iohann. 156. Iohann. 157. Iohann. 158. Iohann. 159. Iohann. 160. Iohann. 161. Iohann. 162. Iohann. 163. Iohann. 164. Iohann. 165. Iohann. 166. Iohann. 167. Iohann. 168. Iohann. 169. Iohann. 170. Iohann. 171. Iohann. 172. Iohann. 173. Iohann. 174. Iohann. 175. Iohann. 176. Iohann. 177. Iohann. 178. Iohann. 179. Iohann. 180. Iohann. 181. Iohann. 182. Iohann. 183. Iohann. 184. Iohann. 185. Iohann. 186. Iohann. 187. Iohann. 188. Iohann. 189. Iohann. 190. Iohann. 191. Iohann. 192. Iohann. 193. Iohann. 194. Iohann. 195. Iohann. 196. Iohann. 197. Iohann. 198. Iohann. 199. Iohann. 200. Iohann. 201. Iohann. 202. Iohann. 203. Iohann. 204. Iohann. 205. Iohann. 206. Iohann. 207. Iohann. 208. Iohann. 209. Iohann. 210. Iohann. 211. Iohann. 212. Iohann. 213. Iohann. 214. Iohann. 215. Iohann. 216. Iohann. 217. Iohann. 218. Iohann. 219. Iohann. 220. Iohann. 221. Iohann. 222. Iohann. 223. Iohann. 224. Iohann. 225. Iohann. 226. Iohann. 227. Iohann. 228. Iohann. 229. Iohann. 230. Iohann. 231. Iohann. 232. Iohann. 233. Iohann. 234. Iohann. 235. Iohann. 236. Iohann. 237. Iohann. 238. Iohann. 239. Iohann. 240. Iohann. 241. Iohann. 242. Iohann. 243. Iohann. 244. Iohann. 245. Iohann. 246. Iohann. 247. Iohann. 248. Iohann. 249. Iohann. 250. Iohann. 251. Iohann. 252. Iohann. 253. Iohann. 254. Iohann. 255. Iohann. 256. Iohann. 257. Iohann. 258. Iohann. 259. Iohann. 260. Iohann. 261. Iohann. 262. Iohann. 263. Iohann. 264. Iohann. 265. Iohann. 266. Iohann. 267. Iohann. 268. Iohann. 269. Iohann. 270. Iohann. 271. Iohann. 272. Iohann. 273. Iohann. 274. Iohann. 275. Iohann. 276. Iohann. 277. Iohann. 278. Iohann. 279. Iohann. 280. Iohann. 281. Iohann. 282. Iohann. 283. Iohann. 284. Iohann. 285. Iohann. 286. Iohann. 287. Iohann. 288. Iohann. 289. Iohann. 290. Iohann. 291. Iohann. 292. Iohann. 293. Iohann. 294. Iohann. 295. Iohann. 296. Iohann. 297. Iohann. 298. Iohann. 299. Iohann. 300. Iohann. 301. Iohann. 302. Iohann. 303. Iohann. 304. Iohann. 305. Iohann. 306. Iohann. 307. Iohann. 308. Iohann. 309. Iohann. 310. Iohann. 311. Iohann. 312. Iohann. 313. Iohann. 314. Iohann. 315. Iohann. 316. Iohann. 317. Iohann. 318. Iohann. 319. Iohann. 320. Iohann. 321. Iohann. 322. Iohann. 323. Iohann. 324. Iohann. 325. Iohann. 326. Iohann. 327. Iohann. 328. Iohann. 329. Iohann. 330. Iohann. 331. Iohann. 332. Iohann. 333. Iohann. 334. Iohann. 335. Iohann. 336. Iohann. 337. Iohann. 338. Iohann. 339. Iohann. 340. Iohann. 341. Iohann. 342. Iohann. 343. Iohann. 344. Iohann. 345. Iohann. 346. Iohann. 347. Iohann. 348. Iohann. 349. Iohann. 350. Iohann. 351. Iohann. 352. Iohann. 353. Iohann. 354. Iohann. 355. Iohann. 356. Iohann. 357. Iohann. 358. Iohann. 359. Iohann. 360. Iohann. 361. Iohann. 362. Iohann. 363. Iohann. 364. Iohann. 365. Iohann. 366. Iohann. 367. Iohann. 368. Iohann. 369. Iohann. 370. Iohann. 371. Iohann. 372. Iohann. 373. Iohann. 374. Iohann. 375. Iohann. 376. Iohann. 377. Iohann. 378. Iohann. 379. Iohann. 380. Iohann. 381. Iohann. 382. Iohann. 383. Iohann. 384. Iohann. 385. Iohann. 386. Iohann. 387. Iohann. 388. Iohann. 389. Iohann. 390. Iohann. 391. Iohann. 392. Iohann. 393. Iohann. 394. Iohann. 395. Iohann. 396. Iohann. 397. Iohann. 398. Iohann. 399. Iohann. 400. Iohann. 401. Iohann. 402. Iohann. 403. Iohann. 404. Iohann. 405. Iohann. 406. Iohann. 407. Iohann. 408. Iohann. 409. Iohann. 410. Iohann. 411. Iohann. 412. Iohann. 413. Iohann. 414. Iohann. 415. Iohann. 416. Iohann. 417. Iohann. 418. Iohann. 419. Iohann. 420. Iohann. 421. Iohann. 422. Iohann. 423. Iohann. 424. Iohann. 425. Iohann. 426. Iohann. 427. Iohann. 428. Iohann. 429. Iohann. 430. Iohann. 431. Iohann. 432. Iohann. 433. Iohann. 434. Iohann. 435. Iohann. 436. Iohann. 437. Iohann. 438. Iohann. 439. Iohann. 440. Iohann. 441. Iohann. 442. Iohann. 443. Iohann. 444. Iohann. 445. Iohann. 446. Iohann. 447. Iohann. 448. Iohann. 449. Iohann. 450. Iohann. 451. Iohann. 452. Iohann. 453. Iohann. 454. Iohann. 455. Iohann. 456. Iohann. 457. Iohann. 458. Iohann. 459. Iohann. 460. Iohann. 461. Iohann. 462. Iohann. 463. Iohann. 464. Iohann. 465. Iohann. 466. Iohann. 467. Iohann. 468. Iohann. 469. Iohann. 470. Iohann. 471. Iohann. 472. Iohann. 473. Iohann. 474. Iohann. 475. Iohann. 476. Iohann. 477. Iohann. 478. Iohann. 479. Iohann. 480. Iohann. 481. Iohann. 482. Iohann. 483. Iohann. 484. Iohann. 485. Iohann. 486. Iohann. 487. Iohann. 488. Iohann. 489. Iohann. 490. Iohann. 491. Iohann. 492. Iohann. 493. Iohann. 494. Iohann. 495. Iohann. 496. Iohann. 497. Iohann. 498. Iohann. 499. Iohann. 500. Iohann. 501. Iohann. 502. Iohann. 503. Iohann. 504. Iohann. 505. Iohann. 506. Iohann. 507. Iohann. 508. Iohann. 509. Iohann. 510. Iohann. 511. Iohann. 512. Iohann. 513. Iohann. 514. Iohann. 515. Iohann. 516. Iohann. 517. Iohann. 518. Iohann. 519. Iohann. 520. Iohann. 521. Iohann. 522. Iohann. 523. Iohann. 524. Iohann. 525. Iohann. 526. Iohann. 527. Iohann. 528. Iohann. 529. Iohann. 530. Iohann. 531. Iohann. 532. Iohann. 533. Iohann. 534. Iohann. 535. Iohann. 536. Iohann. 537. Iohann. 538. Iohann. 539. Iohann. 540. Iohann. 541. Iohann. 542. Iohann. 543. Iohann. 544. Iohann. 545. Iohann. 546. Iohann. 547. Iohann. 548. Iohann. 549. Iohann. 550. Iohann. 551. Iohann. 552. Iohann. 553. Iohann. 554. Iohann. 555. Iohann. 556. Iohann. 557. Iohann. 558. Iohann. 559. Iohann. 560. Iohann. 561. Iohann. 562. Iohann. 563. Iohann. 564. Iohann. 565. Iohann. 566. Iohann. 567. Iohann. 568. Iohann. 569. Iohann. 570. Iohann. 571. Iohann. 572. Iohann. 573. Iohann. 574. Iohann. 575. Iohann. 576. Iohann. 577. Iohann. 578. Iohann. 579. Iohann. 580. Iohann. 581. Iohann. 582. Iohann. 583. Iohann. 584. Iohann. 585. Iohann. 586. Iohann. 587. Iohann. 588. Iohann. 589. Iohann. 590. Iohann. 591. Iohann. 592. Iohann. 593. Iohann. 594. Iohann. 595. Iohann. 596. Iohann. 597. Iohann. 598. Iohann. 599. Iohann. 600. Iohann. 601. Iohann. 602. Iohann. 603. Iohann. 604. Iohann. 605. Iohann. 606. Iohann. 607. Iohann. 608. Iohann. 609. Iohann. 610. Iohann. 611. Iohann. 612. Iohann. 613. Iohann. 614. Iohann. 615. Iohann. 616. Iohann. 617. Iohann. 618. Iohann. 619. Iohann. 620. Iohann. 621. Iohann. 622. Iohann. 623. Iohann. 624. Iohann. 625. Iohann. 626. Iohann. 627. Iohann. 628. Iohann. 629. Iohann. 630. Iohann. 631. Iohann. 632. Iohann. 633. Iohann. 634. Iohann. 635. Iohann. 636. Iohann. 637. Iohann. 638. Iohann. 639. Iohann. 640. Iohann. 641. Iohann. 642. Iohann. 643. Iohann. 644. Iohann. 645. Iohann. 646. Iohann. 647. Iohann. 648. Iohann. 649. Iohann. 650. Iohann. 651. Iohann. 652. Iohann. 653. Iohann. 654. Iohann. 655. Iohann. 656. Iohann. 657. Iohann. 658. Iohann. 659. Iohann. 660. Iohann. 661. Iohann. 662. Iohann. 663. Iohann. 664. Iohann. 665. Iohann. 666. Iohann. 667. Iohann. 668. Iohann. 669. Iohann. 670. Iohann. 671. Iohann. 672. Iohann. 673. Iohann. 674. Iohann. 675. Iohann. 676. Iohann. 677. Iohann. 678. Iohann. 679. Iohann. 680. Iohann. 681. Iohann. 682. Iohann. 683. Iohann. 684. Iohann. 685. Iohann. 686. Iohann. 687. Iohann. 688. Iohann. 689. Iohann. 690. Iohann. 691. Iohann. 692. Iohann. 693. Iohann. 694. Iohann. 695. Iohann. 696. Iohann. 697. Iohann. 698. Iohann. 699. Iohann. 700. Iohann. 701. Iohann. 702. Iohann. 703. Iohann. 704. Iohann. 705. Iohann. 706. Iohann. 707. Iohann. 708. Iohann. 709. Iohann. 710. Iohann. 711. Iohann. 712. Iohann. 713. Iohann. 714. Iohann. 715. Iohann. 716. Iohann. 717. Iohann. 718. Iohann. 719. Iohann. 720. Iohann. 721. Iohann. 722. Iohann. 723. Iohann. 724. Iohann. 725. Iohann. 726. Iohann. 727. Iohann. 728. Iohann. 729. Iohann. 730. Iohann. 731. Iohann. 732. Iohann. 733. Iohann. 734. Iohann. 735. Iohann. 736. Iohann. 737. Iohann. 738. Iohann. 739. Iohann. 740. Iohann. 741. Iohann. 742. Iohann. 743. Iohann. 744. Iohann. 745. Iohann. 746. Iohann. 747. Iohann. 748. Iohann. 749. Iohann. 750. Iohann. 751. Iohann. 752. Iohann. 753. Iohann. 754. Iohann. 755. Iohann. 756. Iohann. 757. Iohann. 758. Iohann. 759. Iohann. 760. Iohann. 761. Iohann. 762. Iohann. 763. Iohann. 764. Iohann. 765. Iohann. 766. Iohann. 767. Iohann. 768. Iohann. 769. Iohann. 770. Iohann. 771. Iohann. 772. Iohann. 773. Iohann. 774. Iohann. 775. Iohann. 776. Iohann. 777. Iohann. 778. Iohann. 779. Iohann. 780. Iohann. 781. Iohann. 782. Iohann. 783. Iohann. 784. Iohann. 785. Iohann. 786. Iohann. 787. Iohann. 788. Iohann. 789. Iohann. 790. Iohann. 791. Iohann. 792. Iohann. 793. Iohann. 794. Iohann. 795. Iohann. 796. Iohann. 797. Iohann. 798. Iohann. 799. Iohann. 800. Iohann. 801. Iohann. 802. Iohann. 803. Iohann. 804. Iohann. 805. Iohann. 806. Iohann. 807. Iohann. 808. Iohann. 809. Iohann. 810. Iohann. 811. Iohann. 812. Iohann. 813. Iohann. 814. Iohann. 815. Iohann. 816. Iohann. 817. Iohann. 818. Iohann. 819. Iohann. 820. Iohann. 821. Iohann. 822. Iohann. 823. Iohann. 824. Iohann. 825. Iohann. 826. Iohann. 827. Iohann. 828. Iohann. 829. Iohann. 830. Iohann. 831. Iohann. 832. Iohann. 833. Iohann. 834. Iohann. 835. Iohann. 836. Iohann. 837. Iohann. 838. Iohann. 839. Iohann. 840. Iohann. 841. Iohann. 842. Iohann. 843. Iohann. 844. Iohann. 845. Iohann. 846. Iohann. 847. Iohann. 848. Iohann. 849. Iohann. 850. Iohann. 851. Iohann. 852. Iohann. 853. Iohann. 854. Iohann. 855. Iohann. 856. Iohann. 857. Iohann. 858. Iohann. 859. Iohann. 860. Iohann. 861. Iohann. 862. Iohann. 863. Iohann. 864. Iohann. 865. Iohann. 866. Iohann. 867. Iohann. 868. Iohann. 869. Iohann. 870. Iohann. 871. Iohann. 872. Iohann. 873. Iohann. 874. Iohann. 875. Iohann. 876. Iohann. 877. Iohann. 878. Iohann. 879. Iohann. 880. Iohann. 881. Iohann. 882. Iohann. 883. Iohann. 884. Iohann. 885. Iohann. 886. Iohann. 887. Iohann. 888. Iohann. 889. Iohann. 890. Iohann. 891. Iohann. 892. Iohann. 893. Iohann. 894. Iohann. 895. Iohann. 896. Iohann. 897. Iohann. 898. Iohann. 899. Iohann. 900. Iohann. 901. Iohann. 902. Iohann. 903. Iohann. 904. Iohann. 905. Iohann. 906. Iohann. 907. Iohann. 908. Iohann. 909. Iohann. 910. Iohann. 911. Iohann. 912. Iohann. 913. Iohann. 914. Iohann. 915. Iohann. 916. Iohann. 917. Iohann. 918. Iohann. 919. Iohann. 920. Iohann. 921. Iohann. 922. Iohann. 923. Iohann. 924. Iohann. 925. Iohann. 926. Iohann. 927. Iohann. 928. Iohann. 929. Iohann. 930. Iohann. 931. Iohann. 932. Iohann. 933. Iohann. 934. Iohann. 935. Iohann. 936. Iohann. 937. Iohann. 938. Iohann. 939. Iohann. 940. Iohann. 941. Iohann. 942. Iohann. 943. Iohann. 944. Iohann. 945. Iohann. 946. Iohann. 947. Iohann. 948. Iohann. 949. Iohann. 950. Iohann. 951. Iohann. 952. Iohann. 953. Iohann. 954. Iohann. 955. Iohann. 956. Iohann. 957. Iohann. 958. Iohann. 959. Iohann. 960. Iohann. 961. Iohann. 962. Iohann. 963. Iohann. 964. Iohann. 965. Iohann. 966. Iohann. 967. Iohann. 968. Iohann. 969. Iohann. 970. Iohann. 971. Iohann. 972. Iohann. 973. Iohann. 974. Iohann. 975. Iohann. 976. Iohann. 977. Iohann. 978. Iohann. 979. Iohann. 980. Iohann. 981. Iohann. 982. Iohann. 983. Iohann. 984. Iohann. 985. Iohann. 986. Iohann. 987. Iohann. 988. Iohann. 989. Iohann. 990. Iohann. 991. Iohann. 992. Iohann. 993. Iohann. 994. Iohann. 995. Iohann. 996. Iohann. 997. Iohann. 998. Iohann. 999. Iohann. 1000. Iohann. 1001. Iohann. 1002. Iohann. 1003. Iohann. 1004. Iohann. 1005. Iohann. 1006. Iohann. 1007. Iohann. 1008. Iohann. 1009. Iohann. 1010. Iohann. 1011. Iohann. 1012. Iohann. 1013. Iohann. 1014. Iohann. 1015. Iohann. 1016. Iohann. 1017. Iohann. 1018. Iohann. 1019. Iohann. 1020. Iohann. 1021. Iohann. 1022. Iohann. 1023. Iohann. 1024. Iohann. 1025. Iohann. 1026. Iohann. 1027. Iohann. 1028. Iohann. 1029. Iohann. 1030. Iohann. 1031. Iohann. 1032. Iohann. 1033. Iohann. 1034. Iohann. 1035. Iohann. 1036. Iohann. 1037. Iohann. 1038. Iohann. 1039. Iohann. 1040. Iohann. 1041. Iohann. 1042. Iohann. 1043. Iohann. 1044. Iohann. 1045. Iohann. 1046. Iohann. 1047. Iohann. 1048. Iohann. 1049. Iohann. 1050. Iohann. 1051. Iohann. 1052. Iohann. 1053. Iohann. 1054. Iohann. 1055. Iohann. 1056. Iohann. 1057. Iohann. 1058. Iohann. 1059. Iohann. 1060. Iohann. 1061. Iohann. 1062. Iohann. 1063. Iohann. 1064. Iohann. 1065. Iohann. 1066. Iohann. 1067. Iohann. 1068. Iohann. 1069. Iohann. 1070. Iohann. 1071. Iohann. 1072. Iohann. 1073. Iohann. 1074. Iohann. 1075. I

Humanitas quippe gustu mortis naturaliter pauebat & fugiebat, & naturali corporis amore anima tenebatur, & in carne manere volebat. Porro diuinitas rationabili iudicio aliud intendebat, scilicet quod ad salutem generis humani necessarium erat, & eius naturae voluntatem suae voluntati humanitas praeferebat, dum in oratione sua praemissio, mi pater, si possibile est, transeat a me calix iste, continuu subiunxit. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Siue ita, Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat. Itaque quidem secundum diuinitatis rationem circumspiciebat quærens auxiliantem, sed secundum naturalem sensum carnis volebat hoc ipsum, & quod sancti homines mallet, dicentes cum Apostolo, Eo quod nolumus expositi, sed superuultu, & absorbeatur id quod mortale est a vita. Nunquid verò solummodo circumspexit, & circumspiciens adiuuantem quaesivit, imò & voce magna clamauit. Eli, Eli, lama sabachthani, Hoc est, Deus meus, deus meus, ut quid dereliquisti me? Hoc nimirum ita recte intelligitur, ac si diceret. O habitans in me omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, cur te intus continens, cur me moriente siles paulo ante, ubi venerunt qui me comprehenderent, vnam breuiter emisisti vocem, dicendo. Quem quaeritis, ego sum, statimque abierit retrorsum, & ceciderunt in terram. Nuper quoque multitudinem ingentem radiando ex istis oculis, qui nunc in morte caligant terruisti, & quod infinitus facere non potuisset exercitus, cum vno flagello facto de resticulis, de templo eiecisti, memorando illis hoc propheticum. Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum. Ut quid tam potens, tam fortis diuinitas verbi, me tuam carnem dereliquisti, intus te continens tanquam gladius, qui de vagina sua nolit egredi.

Quare dictum sit, apud ipsum est sapientia & fortitudo.

CAPVT XVIII.

Hic iam opportunè occurrit, quia scriptum est. Apud ipsum est sapientia & fortitudo. Item, apud ipsum est fortitudo & sapientia. Dicamus ergo & illud, quia ipse est agnus, ipse est leo, & omnia tempus habent, sic & horum, scilicet agni & leonis significata, sua debuerunt habere tempora. Tempus fuit, quo ut sapiens patetiam teneret agni, tempus fuit, ut fortis emitteret rugitum leonis, dum se intus adhuc fortitudo contineret, non fuit quinino derelictus, nam sapientia quasi derelictum consolata est. Quid enim circa se ageretur, nō ignorabat. propterea non solum discipulos suos reprimebat percutientes & dicentes. Domine, ecce gladij duo hic, vnum etiam occurrebat aduersarijs, & dimittebat se comprehendi. Neque designatur dominus angelorum ab angelo confortari in agonia factus, & sudando guttas emittens sanguinis in terram decurrentis, & per mittebat faciem suam a colaphizantibus velari, nec reiecit calamum sibi ab illudentibus, quasi pro sceptro in manu datum, neque chlamydem coccineam sibi circumdatam, neque coronam spineam suo capiti impositam, neque Romanos milites auersabatur sibi genua flectentes, & cum sellito risu se regem Iudeorum salutes siue adorantes. Cuncta namque hæc ludicra crudelia, vertenda sibi esse sciebat in seria, iocunda, atque dulcia.

Quare Christus gladium in vaginam recondi iusserit.

CAP. XIX.

Non possumus fastidium legentium vitantes, horum cæterorumque omnium & ipsius crucis, quam proposita sibi salute (ut ait Apostolus) sustinuit confusione contenta, praesentis loco compingere, sicut a sanctis patribus expolita sunt rationes ad comprobandum, quod in omnibus his magna sit laus sapientiae, quæ apud ipsum est. Vnum est, quod licet iam loco alto breuiter commemoratum sit, hic prætere non libet, quam rationem habeat, quod Petro eximentis gladium suum, & percutienti. Conuerte (ait) gladium tuum in locum suum, siue quod dicentibus. Domine, ecce gladij duo hic, Satis est, inquit, & iuxta alium euangelistam. Sinite usque huc. Multum enim ad nostri tenorem propositi pertinet scire vel dicere, quem sensum habeat, quod tali in tempore, tanta in re, duos solummodo gladios demonstrantibus, satis est inquit. Denique hoc non idem est, ac si diceret. Hi duo gladij sufficiunt nobis, utamur illis. repugnat valde, quod vnum ex illis eductum, in vaginam recondi iussit, & sinite usque huc, dixit. Profecto hæc duo dicta, Conuerte gladium tuum in locum suum, & sinite usque huc, secundum intentionem dicentis, æquipollentia esse sentimus. Et proinde nunc sufficere arbitramur, si causæ reddantur, cur vel quid respiciens, digne dicere debuerit, satis est, & quid intendens aut volens, dixerit. sinite usque huc. Quid ergo erat, duos gladios ad defensionem sui demonstrantibus dicere, satis est, nisi ac si diceret, antequam ego venirem, qui promissus fueram, gladio opus erat ad defendendam gentem, de qua sola me nasci oportebat, ne gente illa deleta, sicut diabolus volebat, nō fieret salus quæ nunc ex Iudeis est, quia verbum promissionis impletum est. Satis est, satis laborauerit, & gladij vsi sunt materialibus, qui ante vos exriterunt. Sinite iam, id est, conuertite gladij in vaginam, usque huc, subauditur, gladius huiusmodi necessarius erat, ut militaret regno dei, donec veniret, iam quia venit, iam quia verbum dei intra vos est, gladij conuertendi sunt. Ex hoc ita

clausibus

clausibus vel militibus regni dei, gladius sit verbum dei, quia de huiusmodi gladio dicebam vobis nunc, qui non habet, vendat tunicam suam & emat gladium, id est, exuat se impedimentis & facultatibus seculi, ut vacare possit ad verbum dei discendum siue docendum.

Quid dictum sit, Egredimini & videte filie Sion, regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua, in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.

CAPVT. XX.

Quid multis morere? Egredimini dicit spiritus sanctus, Egredimini & videte filie Sion regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius. Videte hunc regem sapientiae, regem fortis, & experimento discite, quam vera sit sententia, quam supra memorauimus de illo, quomodo apud ipsum est sapientia & fortitudo. Conamur sapientiam prædicare in eo patiente & moriente, & deinde de fortitudine aliquid dicere, sed sermo deficit, res autem diligentius contemplantur animo magis ac magis supercreuit & effulgecit. Videte hunc regem coronatum, videte in manu eius sceptrum, videte vestem purpuream, videte salutes, videte Romanos adorantes. Nolite hoc solum videre in corona eius, quod spinea sit, videte in spinis illis illum, cuius preparatoriae spinæ sunt, corona gloriæ & honoris, sicut Psalmista cecinit. Minuisti eum paulo minus ab angelis, gloria & honore coronasti eum. Videte non solum calamum pro sceptro datum, sed videte rem veram, cuius illud est praesagium, scilicet summum cœli & terræ imperium, quia cum calamo illo, propter calamum illum die ipsa data est illi omnis potestas in cœlo & in terra. Videte non solum purpuram illam manufactam irriflori circumpositam, sed in purpura illa meditamini purpuream ecclesiam sanguine illius emundatam, sanguinem suum pro illo fulturam. Et in illis Romanæ potestatis militibus cum risu genua flectentibus, cum risu vel ioco adorantibus. Videte quid portendatur, & illius tacitis cogitatus sonet in cordis vestri auribus, velut si dicat. Vivo ego, quia mihi incurrabitur Romani imperij genus, & consitebitur lingua hebraica, lingua græca, lingua latina, me regem esse Iudeorum, imò & regem regum, & dominum dominantium. nec erit irritum, quamuis cum ironia, quamuis cum hostili irrisione scripseritis, Iesus Nazarenus rex Iudeorum, id est, Saluator sanctus, rex omnium deo consentium. Talem videntes regem Salomonem, scitote illum fuisse diem desponsationis illius, & diem lætitiæ cordis eius. Desponsationis quidem eius, quia sibi ecclesiam per suum sanguinem desponsauit. Desponsationis multum differentis a desponsationibus carnis, siue huius seculi, quomodo illæ a voluptate incipiunt, & in dolore desinunt. Ista autem desponsatio incepit a dolore, ut diceret, Deus meus deus meus, ut quid dereliquisti me, & perficitur in æterna voluptate, & lætitiæ cordis eius, quæ post dolorem inundantem dixit, Consummatum est.

Quid sanguineus sudor portenderit.

CAP. XXI.

Quid porro videbitis in agone eius, in sudore eius, qui eo prolixius orate, factus est sicut guttae sanguinis decurrentis in terram? Quid in tanto miraculo videbitis? Non enim tantum miraculi, quod de vulneribus eius sanguis effluxit, quia solitum est, naturale est, vulnerata carne sanguinem fluere. Hoc insolitum est, supra naturam est, integra carne, sana cute, sanguinem pro sudore de toto corpore in terram decurrere. Miraculum rei magis attentos facere vos debet, ut videatis, quid nam sit. Quid ergo est, nisi vehemens Iudaicæ perfidiæ accusatio, nisi terribilis damnatio populi parricidæ? Accessistis (inquit Apostolus) ad mediatorem Iesum, & sanguinis asperisionem melius loquentem quam Abel. Quid fecistis ait dominus ad Cain. Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua, vagus & pro fugus eris super terram. Quod illi Cain pro illo Abel dixit, non diceret idem deus Iudeis pro filio suo, videns eius sanguinem agonizantis, & in agonia prolixè orantis? sanguinem melius clamantem, melius loquentem, quam Abel? sicut Apostolus dicit. Verè igitur tantum miraculum sudoris non oriosum fuit, quia contra infelices & impios homicidas Iudeos in praesagium iudicii terribilis & vindictæ horribilis in terram decurrit.

Quare dictum sit, cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius.

CAPVT XXII.

In omnibus his suum sapientia, quæ apud ipsum est, manifestè gessit officium, latente, & non tamen otiosa, & se continente intus fortitudine, quæ similiter apud ipsum est, sicut prædictum fuerat in Abacuc. Cornua in manibus eius, ibi abscondita est fortitudo eius. Cornua quæ erant in manibus eius, brachia crucis intelligimus, quibus confixerant manus eius. Quomodo ibi erat abscondita fortitudo eius? videlicet ubi nulla putabatur esse fortitudo eius. Denique

Denique hominis fortitudo maxime pollet in brachijs, & in manibus eius, at ille confixus in cruce pendebat manibus. Videbatur ergo, quod nulla esset fortitudo eius, sed nonnulla erat, imò magna erat, iamque abscondere operabatur. Iam draconis eum deuorare se putantis, dentes inuisibiles inuisibiliter confringebantur, & gutturis eius baratrum, quasi hamo ferreo strangulabatur. Operationis huiusmodi signa quaedam visibilia statim claruerunt, & nos deus auribus nostris audiuius. Nam illo emittente spiritum, ecce velum templi scissum est in duas partes à summo usque deorsum, & terra mota est, & petrae scissae sunt, & monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt, & exeuntes de monumentis, non quidem ante, sed post resurrectionem eius venerunt in ciuitatem sanctam, & apparuerunt multis. Verba deficiunt, cum de fortitudine verbi loqui cupimus. De fortitudine verbi, quod erat & est illo spiritu siue anima, quam moriens emisit Christus Iesus. Cur autem verba deficiunt, nisi quia non sentimus, non sentire meremur, quam validum, quomodo validum sit illud verbum. Imò & si aliqui sanctorum, verbi illius in praeordiis suis sentire actum, quibus verbis enarrare potuerunt. Hoc igitur nunc tantum dictum sit, quia tunc pro re verbum validum, verbum deus infremuit in spiritu vel anima egrediente de corpore Iesu, & infernus intremuit veniente spiritu illo Iesu, veniente cum verbo sibi vnito anima Iesu, cuius videlicet verbi fortitudinem sustinere non potest, nisi qui eius habet amorem. Nam hinc est, quod Psalmista dicit. Sicut caera fluxit à facie ignis, sic pereant peccatores à facie dei.

Quare dictum sit, Catulus leonis Iuda, ad praedam fili mi ascendisti. CAP. XXIII.

Genes. 49. **F** Viciat super hac re sermonem nostrum, sermonem inualidum, propheticum patriarchae Iacob praconium. Catulus leonis Iuda, inquit, ad praedam fili mi ascendisti. requiescens accubui ut leo, & quasi leona. Quis suscitabit eum Iuda, quod interpretatur confessio. Christus Iesus est confessionis nostrae princeps, ortus de tribu Iuda. Iste est catulus leonis, id est, filius dei fortissimi. Agnus fuerat eatenus, & sicut ovis ad occisionem ductus, sed ubi consummatus est, quicquid secundum similitudinem agni aut ovis cum pati oportebat, statim infremuit idem catulus leonis. Nam ad praedam fili mi ascendisti, ad praedandum infernum inualuisti. Primum expolium, quod iste depredator mortis inferno abstulit, latro ille fuit, qui cum ad ipsas iam appropinquaret fauces inferni, vna breui confessione retentus ab illo audiuit. Amen dico tibi, hoc die mecum eris in paradiso, quantam protinus ad praedam sic incipiendo ascendit. Quis praeter illum potuisset educere de inferno tot electorum millia, iuxta illud Zachariae prophetae. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Considerabilis praedo reddens vitae, quos abstulit morti, reddens caelo, quos eripuit inferno. hoc non in incerto sciens futurum, Ego, inquit, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Cum dicit omnia, subintelligimus electa, siue omnem potestatem in caelo & in terra. Nam propter passionem mortis, gloria & honore coronatus, propter patibulum crucis, iudex viuorum & mortuorum est constitutus, & omnia subiecta sunt sub pedibus eius. Et qui adhuc rebellant inimici eius, sine dubio sentient actu, quod iam potestate sint sub pedibus eius. Vnde Apostolus, cum posuisset hoc psalmi testimonium, futurum ait, de quo loquimur. Nunc autem necdum videmus omnia subiecta ei.

Quid dictum sit, requiescens accubui ut leo, & quasi leona: & quam necessarium fuerit, ut mortuus non careret sepultura. CAP. XXIII.

Genes. 49. **R** equiescens (inquit) accubui ut leo, & quasi leona. Consummato negotio, mox (ut dicto consummatum est) spiritum emisisti, requieuiisti à laboribus tuis, requieuiisti cum praeda, quam coepisti ex inferis. Latronem quoque pie confessum habens tecum in delicijs paradisi. ibi iam spiritu requiescente, caro quoque in sepulchro requieuit. Num parua, aut paruipendenda est pars requiescentis, requies sepulchri, ista requies corporis sepulchri? Non utique parua sed magna, multumque omni humano generi proficua. Oportebat namque per triduanam defuncti hominis sepulturam placari diuinitatis trinitatem, eatenus humano generi offensam, & per sepulturam vnus iusti, corporum quoque resurrectionem nobis omnibus comparari. Causam istam rite perpendenti, valde placere debet consilium verbi domini, verbi quod taliter in lege praecurrit per os Moysi. Quando (inquit) peccauerit homo, quod morte plectendum est, & adiudicatus morti, appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadaver eius in ligno, sed eadem die sepelietur. quia maledictus à deo est, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam, quam dominus deus tuus dederit tibi in possessionem. Quenam est intentio legis, imò spiritus sancti, tale per legem decretum decernentis? nisi ut dum ex legis praeepto sepelitur omnes, quicumque fuissent in patibulo appensi, quantumcunque rei, quantumvis morte digni, consequenter istum quoque, cuius sepultura mundo erat necessaria, non liceret insepultum relinqui. Alioquin cur de lapidatis, siue alia quacunque ut propter scelera sua peremptis omnino

omnino taceret, & solis in patibulo appensis sepulturae beneficia decerneret. Simul considera, quam sapienter hanc ipsam ne impij viderent, intentionem abscondit, dicendo, Quia maledictus à deo est, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam, quam dominus deus tuus dederit tibi in possessionem. Quid enim? Nunquid terra, quam hic intelligunt impij magis insepulto quam sepulto, & in ventrem suum recepto corpore aliquo potest contaminari? Ergo Ioseph iusto dictum existima. Sepelies eum, quod & fecit, & nequaquam contaminabis terram tuam, scilicet carnem Christi, carnem deiferam, in possessionem resurrectionis, & vitae tibi datam. Non contaminabis (inquam) id est, non relinques insepultam, ne contaminetur, aut indignè habeatur aliquo accessu indignatum eiusmodi qualibet in sepultura corpora solent attrahi. Et illi quidem insipientes, & maligni nescientes sacramenta dei, sepeliri illum, quod morientibus etiam sanctis oprabile erat, æquanimiter tulerunt, contenti fuisse illum, quasi maledictum, lege dicente. quia maledictus à deo est, qui pendet in ligno, sed iustificatur sapientia à filiis suis, quia bene consulta lex sapientiae satisfecit, quod non propter poenam, sed propter culpam quemquam sub maledicto constituit. Non enim hic solam poenam in causam posuit, culpam praemittit. Praemisso namque quando peccauerit homo, quod morte plectendum est, tunc demum subiunxit, & adiudicatus morti, appensus fuerit in patibulo. Sed & illud non leuiter attendendum, quod taliter dixit. Quia maledictus à deo est, qui pendet in ligno, quamuis Apostolus Graecis scribens, & pro necessitate temporis translationem septuaginta interpretum, quae apud illos iam dudum accepta fuerat, sequens dixerit. Maledictus omnis, qui pendet in ligno.

Quare dictum sit, maledictus à deo, qui pendet in ligno.

CAP. XXV.

S artis liquet, quia translationis vtriusque nonnulla distantia est, sed quanta ex tribus literis diuersitatibus consici potest. Nam in Graeco omnis additur, quod in Hebraico non habetur, e contra in Hebraico habemus à deo, & substantiuum verbum est, quae in Graeco non habetur. Itaque quid de maledicto senserint impij, volentes in illo destruere laudem, quam ex ore infantis & lactantis audierant praedicatam versiculo psalmi centesimi decimiseptimi. Osanna, benedictus qui venit in nomine domini. Nos quidem scimus, quia sic senserunt, quomodo sentire voluerunt, quos excacauit malitia eorum, sed nihilominus in laudem suscipiamus quod dictum est. Quia maledictus à deo est, qui pendet in ligno, ut sit sensus. Omnis quidem qui peccauit, quod morte plectendum est, & adiudicatus morti, pendet in ligno, maledictus est, subauditur à peccato suo. Hic autem vnus iustus, qui adiudicatus quidem morti fuit, & in ligno pendit, sed quod morte plectendum esset, non peccauit, imò nullum vnquam peccatum fecit, non à peccato suo maledictus, sed à deo satis est afflictus tanquam maledictus, id est, tanquam peccator, & non quidem verè peccator, sed verè peccata portans omnium. Quia (inquit Elaias) posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Ad summum hoc dixerim, non facile in sanctis scripturis posse reperiri, quod signanter quisquam maledictus à deo esse dicatur, praeter hunc locum ubi sic dictum est, maledictus à deo, qui pendet in ligno. Quod si illud obiecit quis, quod ad Cain deus idem dicat. Nunc igitur maledictus eris super terram, siue ad ipsum serpentem. Quia fecisti hoc, maledictus eris inter omnia animantia & bestias terrae. Sciendum, quia nusquam additum est à me, cautèque discernendum, quod aliud sit maledicere, atque aliud maledictum demonstrare. Solum namque peccatum maledictum est, quod utique à deo non est, igitur qui maledictus à deo est, iuxta hunc sensum vnus est, in quem (ut iam dictum est) posuit deus omnium nostrum iniquitates, quae veraciter sunt maledictiones, commutatione facta, dictionem daret, quod verè à deo est.

Quid dictum sit, mulier cum parit, tristitiam habet, & quod Christus in sepulchro sabbatizauerit. CAP. XXVI.

Interea deuoratus esse putabatur filius masculus, & super hoc tristitiam habebat saepedicta mulier, quae illum pepererat, & contristabatur penè inconsolabiliter in paucis illis, qui adhuc in carne viuebant, quippe illius beatae mulieris pars magna, quamuis pauci numero existerent. Quapropter ipse praedixerat illis tristitiam ipsorum bono sine consummandam, secundum similitudinem hanc. Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius. Cum autem pepererit puerum, iam non meminit praesurae propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Nam ad quid hoc dixerit, confestim exposuit. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Deuoratus (inquam) esse putabatur, & illis tristitiam habentibus, homicidae illi membra utique draconis saepedicti gaudebant, & fortassis sicut alibi de eiusmodi scriptum est. Gaudentes

Gaudentes muneribus mittebant inuicem, quoniam iste prophetarum maximus cruciauit eos, nam grauis erat illis etiam ad videndum. nunc autem mortuus & sepultus sic iacebat, ut etiam lapide signato, lapide valde magno super eum posito, puteus sepulchri eius esset clausus & obstructus ne resurgeret, ne vel illuc anima introire ad corpus, aut etiam si reuixisset, posset inde proripere corpus, adhibitis etiam custodibus propter discipulos eius. At ille habitans in coelis, irridebat eos, & subannabat eos, sed interim sabbatizabat, id est, quiescebat ut leo, & quasi leona, securus de praeda sua, quia mortuos eripuerat, & mortem captiuam tenebat. Ut leo (inquit) & quasi leona, nimirum, quia deus & homo in vna eademque persona, secundum diuinam naturam leo, de quo & alibi scriptum est. Leo rugiet, quis non timebit dominus deus locutus est, quis non prophetabit? Porro, secundum naturam humanam paulo ante ortus, dum duceretur ad immolandum, nunc autem ex quo dixit. Consummatum est, iam leona erat, leona fera quae catulos suos, id est, omnes electos, quos aeternae vitae suo sanguine pepererat, in cubili suo, componebat, in paradiso suo laetabat anima fortis & libera, statim post sabbatum ad carnem suam reditura, eamque catulis suis reportatura, cuius de visione nimirum catulis illis copiosior manare habebat, & nunc manat vitalis lactis alimonia. Pulchrum erat interim, illud sabbatum in illud respiciens, de quo in creatura mundi scriptum fuerat. Et requieuit deus die septimo ab omni opere suo quod patrarat. Qui tunc sex diebus creaturam mundi perfecit, & septimo requieuit. Ipse est qui prima sabbati, quam dominicam diem dicimus ciuitatem ingressus, & sexto die tandem mortuus ob regenerandam creaturam humanam, septima die in sepulchro secundum carnem quiescebat, in paradiso requiescente anima.

Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara, de Christi resurrectione dictum esse.

CAP. XXVII.

Venit hora, de qua dixerat ipse quodam loco Iudaeis. Venit hora, ut clarificetur filius hominis, Venit (inquam) illa hora cum praeconio verbi ex ore patris ita personantis in David. Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara. Quod erat illud Psalterium, vel quae cithara? Vnum idemque corpus in sepulchro quiescens erat psalterium, erat cithara. Erat cithara quam distentis charitatis fidibus personantem, dulcesque praedicationis sonos modulantem Iudaei confregerant. Ac illa fractura citharae illi causa fiebat augmenti, causa successus optimi, ut surgeret psalterium decachordum, id est, psalterium dulcisonum, nunquam frangendum, semper confessionis in populis, & psalmi in gentibus vocem daturum, cuius chordas manus nulla ulterius rumpere posset, cuius ligni compages deinceps nulla vis frangere praualeret. Iuxta quod ait Apostolus. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Haec est gloria dei patris, quia videlicet in hoc opere suo, per magnam gloriam abundantiam charitatis. Exurge igitur (inquit) o gloria mea, exurge psalterium & cithara. Hanc patris vocem, hanc verbi intentionem nunquid non audiebat, nunquid non sentiebat anima illa, sic eidem verbo velut sponsa sponso interminabili osculo coniuncta, irremissibili complexu connexa? Plane audiebat, plenarie sentiebat. Quippe quae verbi eiusdem omnia plusquam matronali iure nouerat, omnia capiebat. Respondebat itaque cum gaudio. Exurgam diluculo. Quid eiusmodi responsione iucundius? Quid ita respondentis corde paratius? Non ergo causa nos lateat, cur principium eiusdem psalmi taliter in persona eius inconuerat. Paratum cor meum deus, paratum cor meum. O cor quam delectabiliter paratum, quam libenter arrectum ad suscipiendum diuinitatis imperium, dulce imperium dicentis, exurge. Denique hoc est paratum habere cor, ita respondere, exurgam diluculo. Nunquid vero ad hoc solum erat, vel fuerat paratum eius cor? Nimirum & ad obediendum, ut moreretur fuerat paratum cor. Omnino fuerat paratum cor, corpus suum dare percutientibus, & genas suas vellentibus, faciem suam non auertere ab increpantibus & conspuentibus, & omnia sustinere usque ad mortem, mortem autem crucis. Ego autem (inquit) non contradico, retrorsum non abij. Decebat itaque esse paratum cor illud ad respondendum, exurgam diluculo, quod fuerat paratum ad obediendum patri suo non parcenti ei propter nos. Non ergo (inquam) causa nos lateat, cur ita intonuerat psalmi principium paratum cor meum, & cur non contentus semel dixisse, dixerit & semel & iterum. Paratum cor meum deus, paratum cor meum.

Vir obediens loquitur victorias, de Christo dictum esse. CAP. XXVIII.

igitur vir iste, nunquid est ille de quo Sapientia dicit. Vir obediens loquitur victorias. Denique & si sunt vel fuerunt viri multi obedientiae filii, iste vnus vir, vnus & singularis cui non fuit, nec est, nec erit alius similis, aut obediens in re simili vel pari. Hic solus in eo vir obediens est, quod nullum omnino habens peccatum, humiliavit seipsum per voluntatem patris propter peccata aliorum, & usque ad mortem se humiliavit, mortem autem crucis. Proinde decet eum iam obediens virum loqui victorias, & ecce loquitur eas locutione incessabili, locutione sempiterna.

sempiterna. Cuiusmodi est locutio illa, profecto valde clara, valde sonora, quia ipsa est demonstratio plagarum suarum, quas in ipsa suscepit obedientia. Quinque plagae eius quali quinque linguae sunt: plagarum suarum cicatrices idcirco in corpore suo retinuit & reueruauit, ut victorias suas semper loquatur illis quali linguis. Cui loquitur? Reuera primum deo patri, deinde angelis & hominibus, sanctis omnibus, electis omnibus. Videt pater deus, & pulchris victoriarum testimoniis delectatur. Vident angeli, & ad laudem & gloriam excitantur. Vident homines redempti, & gratiarum actiones irremissibiliter extenduntur.

Quinque vulnera Christi esse signacula iustitiae. CAP. XXIX.

Discimus cum Apostolo, & dicentis Apostoli sensum intelligimus, quia pater Abraham accepit, & posteris suis tradidit signum circumcisionis, signaculum iustitiae fidei. Crediderat enim, ut fidelis, deo dicenti: In semine tuo benedicentur omnes gentes, cum non haberet filium, iamque esset senex ipse, & vxor eius anus & sterilis. Magnae rei testimonium, magnum illa circumcisio erat fidei signaculum, & magnae iustitiae palmam ipsi, & posteris eius declarabat ante deum, suae promissionis commonefaciens eum, ne vnquam offensus vnde liber subterfugeret dare semen, in quo benedicerentur omnes gentes, dum signaculum illius promissionis si commonitorium videret, fidelemque ac veracem ipsum esse diceret. Ecce autem plura hic signacula, signacula iustitiae ac fidei, scilicet plagae quinque, quas pro conditione salutis humanae, iste vir obediens suscepit, vir iustus & fidelis. Pro conditione (inquam) salutis humanae, quia profecto talem conditionem propositam sibi propheta non nesciebat ipse. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longaeuum, & voluntas domini in manu eius dirigitur, pro eo quod laborauit anima eius, videbit & saturabitur. In scientia sua iustificabit ipse iustus seruos meos multos, & iniquitates eorum ipse portabit. Nonne igitur nobis posteris eius iure palmam iustificationis & salutis siue saluationis iusta diuinitas concedit, cum videat non vnum tantum signaculum, aut signaculi iustitiae vulnus, ut fuit vulnus circumcisionis, sed quinque vulnera iusti, vapulantia quicquid quinque sensibus suis nostra caro deliquit. Nam signacula haec iustitiae vel fidei nos in baptismo lauante suscepimus, quae ipse poenaltiter suscepit, & sicut cum vni us signaculi, id est, circumcisionis testimonio expectabatur, ad redimendos homines venturus, ita nunc a nobis cum quinque plagarum, id est, crucis frontibus nostris impressae signaculo, expectatur, ad iudicandum viuos & mortuos rediturus.

DVODECIMI LIBRI FINIS.

Ruperti Abbatis Tuitiensis de Victoria Verbi Dei Liber Decimvstertius.

Quomodo raptus sit filius mulieris ad deum & thronum eius. CAPVT I.

Ecce quomodo illusum est draco iste, qui per tot annos, per tot generationes stetit ante mulierem, quae erat paritura, ut cum peperisset, filium eius deuoraret. Illusus est, quia quem paritura erat, mulier peperit, & raptus est filius eius ad deum & ad thronum eius. Quomodo raptus est? Quis eum rapuit? Raptus est solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Rapuit eum deus, suscitans eum deus, dei verbum rapuit eum ad patrem deum. Vnde rapuit? De claustris inferni, de sub grandi lapide sepulchri. Subtus lapidem misit deus manum suam, intulit deus verbum suum & rapuit corpus illud, corpus rediuuium, tam facile de clauo, quam facile potuisset rapere de non clauo vel parente sepulchro. O stulti & caeci, qui dicebat se cognoscere deum, & posuerunt lapidem contra deum. Si enim cognouissent dominum deum, nunquam vni lapidem nutui dei resistere possent. Est (aiebat ille) pater meus, qui glorificat me, quem dicitis, quia deus noster est, & non cognouistis eum. Sed redeamus ad rem.

Quid sit raptum esse ad deum & ad thronum eius, & quid sit illud: Paulus apostolus, non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum.

CAPVT II. N

Raptus

Raptus est inquit ad deum & ad thronum eius. Duo dicta sunt & dici debuerunt, quia & ad deum raptus est, & ad thronum eius raptus est. Nam & resurrexit, & in caeli ascendit. Resurgendo ad deum raptus est. Ascendendo in caelum ad thronum eius raptus est. Denique resurgendo iactus est carne, ut erat diuinitate immortalis atque impassibilis, & confirmata est eidem carni habitus in ipsa plenitudo diuinitatis tali firmamento, ut meminit Apost. quia resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Proinde iam non solum secundum verbi diuinitatem, verum etiam secundum semetipsam assumpta humanitas praedicatur deus, sicut ex eodem quoque Apostolo comprobatur, ita scribente Laodicensibus, Paulus Apostolus, non ab hominibus, neque per hominem, sed per Iesum Christum. Quid enim, si non per hominem, sed per Iesum Christum, nonne consequitur, quod Iesum Christum, quo tempore vocauit eum vel scit apostolum, dicat corpore iam non esse hominem, sed esse deum? Non tamen aiunt patres orthodoxi haec dicendo, hominis deesse naturam, sed confitetur superabundantem humanam naturam diuinam gloriam. Nam ex quo resurrexit Iesus Christus, verum quidem est, ut erat homo natura, sed deus est gloria. Porro quod astantibus discipulis, assumptus ab eis ascendit in caelum, & sederat a dextris dei, quid est, nisi raptum esse filium ad thronum dei?

Rapto illo ad deum, & ad thronum eius, nondum penitus impletam esse promissionem, In semine tuo benedicentur omnes gentes. **CAP. III.**

Igitur iuxta fidelem atque humilem confitentis & poenitentis David orationem, iustificatus es deus in omnibus sermonibus tuis, & vincis cum iudicaris, quia sicut iurasti illi, veritatem fecisti, & non frustratus es eum, quoniam raptum est semine eius ad te, & ad thronum tuum. Porro quod iurasti ad Abraham, nondum usque ad consummationem perfeceras, promissionis namque, immo reprobationis ad illum sermo hic erat. Per me ipsum iuravi, quia fecisti rem hanc, & non peperisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semine tuum, sicut stellas coeli, & velut arenam, quae est in litore maris. Possidebit semen tuum portas inimiceum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae, quia obedisti voci meae. Equidem cuncta haec praeter vnum adimpleta erant. Iesu Christo semine Abraham suscepto in caelum ad dei thronum, quia reuera in sanctis patriarchis ac prophetis multiplicatum fuerat semen Abraham, sicut stellas coeli. Nam ipsi sunt stellae, quas idem eternus sol Christus eleuatus in caelum secum tulit, & possidebat illud semen portas inimicorum suorum, scilicet malignorum spirituum, quemadmodum dicit: Et sui mortuus, & ecce sum viuus, & habeo clauis mortis & inferni. Veruntamen pars magna restabat, pars nobis optabilis & necessaria, quae nobis gentibus tali enunciatione semel & iterum reposita est: Et benedicentur in semine tuo omnes gentes. Ad hanc partem perficiendam, Apostoli duodecim electi fuerant, atque reuerati, ipso dicente: Si ergo me queritis, finite hos abire. Ut adimplere tur sermo (inquit Euangelista) quem dixit: quia quos dedisti mihi, non peridi ex eis quemquam. Vbi nam hoc dixerat? In ipsa cena, paulo ante ipsam horam, qua cum comprehenderetur, relicto eo, discipuli omnes fugerunt. Quos dedisti mihi (ait) custodiui, & nemo ex his periit, nisi filius perditionis: fratremque subiunxit: Ut scriptura impleatur. Quod quamuis ita recte possit intelligi, idcirco vel ille vnus periit, ut scriptura impleatur, quae non tacuit de perditione eius. Atamen secundum praesentem intentionem magis placet sic intelligi, ac si dixerit, Iccirco istos custodiui, neque quisquam periit ex eis, & sunt omnes incolumes, non solum secundum animam, verum etiam secundum corpus, ut sint per quos scriptura impleatur, per quorum ministerium benedictio cunctis gentibus in semine Abraham promissa impendatur. Quibus ex sacramentis & vnde sumptis eiusdem benedictionis opus peragendum esset, & nunc usque peragatur, iam superius dictum est. Nunc restat dicere, quam inuito & reluctante dracone sapedito, in hac quoque operis vel propositi sui parte vicerit verbi incarnati omnipotens diuinitas, diuina omnipotentia, deos gentium in spiritu sancto efficiens, qui omnes erant & sunt daemonia.

Quomodo mulier in solitudinem fugerit. **CAP. IIII.**

Et mulier fugit in solitudinem, ubi habet locum paratum a deo, ut ipsi pascant illam diebus mille ducentis sexaginta. Et factum est praelium magnum in caelo, Michael & omnes angeli eius praeliabantur cum dracone, & draco pugnabat & angeli eius, &c. Mulier postquam filius eius ascendit in caelum, mater eius, id est, pars illa gentis eius, ex qua ipse est secundum carnem, scilicet apostolica, siue apostolicae perfectionis ecclesia, de Iudaeis collecta, cuncta, sicut apostolici testatur actus, reliquit seculi negotia, ita ut nihil suum quisquam esse diceret, sed erant illis omnia communia. Hoc namque est fugere in solitudinem, omnem praeter victum & vestitum relinquere carnis curam vel seculi sollicitudinem. Qui eiusmodi erant & sunt, opus habebant vel habent pasci de communi elemosyna diebus mille ducentis sexaginta, euangelij causa, siue ipsius domini exemplo, qui tot diebus euangelium praedicans cum discipulis suis, vixit de euangelio. Tali initio coeptum

coeptum est praelium hoc, de quo dicit: Factum est praelium magnum in caelo. Apostoli namque & quotquot erant apostolicae participes gratiae, pleni gratia & fortitudine, pleni fide & spiritus sapientiae, contra draconem quasi in caelo superbientem, magnum sumptere praelium, euntes in mundum vniuersum, & omni creaturae praedicantes euangelium. Hoc nimirum erat, fieri praelium in caelo, id est, in illis, qui ad hoc praedeterminati vel praedestinati fuerant, ut caelum vel sedes fierent deo creatori suo. Nam cum in illis vel super illos regnaret draco diabolus, diuinos ab illis honores exigens tamquam deus, cum ab illis in templis vel simulachris coleretur, stultus putabat se esse in caelo, similemque esse altissimo. Et hoc agebatur, ut ipse depulsus ab aris, protractus ex delubris, primumque de hominum mentibus errore deceptis locum daret deo, sicut olim factum est, quando propter superbiam de superiori atque inuisibili proiectus est caelo.

Quomodo Michael & angeli eius pugnaverunt contra draconem. **CAPVT V.**

Cuiusmodi praelium illud fuit, quales, vel quomodo acies contra inuicem steterunt, quibus armis dimicauerunt, attendamus grande magni huius praelij miraculum: Michael (inquit) & angeli eius praeliabantur cum dracone, & draco pugnabat & angeli eius. Quibus armis instructi praeliabantur isti? pugnabant illi? Nimirum isti, scilicet, Michael & angeli eius, armis virtutum coelestium: illi autem legibus regum, decretis imperatorum, furore gentium, seuis manibus carnificum. Talibus instrumentis draco pugnabat & angeli eius. Isti autem, Michael & angeli eius, ut sunt administratori spiritus, administrabant euangelij praedicatoribus omnimoda operationem virtutum, ut in nomine Christi daemonia eicerent, serpentes tollerent, super aegros manus imponerent & bene haberent, mortuos quoque suscitarent, caetera quoque signa facerent, quaecumque necessaria vel idonea viderentur ad sermonis confirmationem. His itaque praeliantibus draco pugnans & angeli eius, non valuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in caelo. Nullum quippe ex eis retinere potuerunt, qui ad vitam praedeterminati fuerant. Quamuis corpora illorum occiderent persuasi ab illis reges & pontifices, reges impij, pontifices mortuorum mortui, quamuis pro daemonijs, ne dicam suis dijs aemulantes, poenis innumerabilibus corpora disperderent, animas Christi laedere non potuerunt, draconemve & angelos eius iuuare, quin de isto quoque caelo victi ruerent, id est, cultum quasi diuinae religionis amitterent. Inde est vox illa, vox laudis magna, quam audiuimus in caelo, id est, in ecclesia. Nunc facta est salus, & virtus, & regnum dei nostri, & potestas Christi eius, quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum dei nostri die ac nocte. Et ipsi vicerunt illum propter sanguinem agni, & propter verbum testimonij sui, & non dilexerunt animas suas usque ad mortem.

Quomodo draco proiectus in terram, miserit aquam de ore suo. **CAPVT VI.**

Et postquam vidit draco, quod proiectus est in terram, persecutus est mulierem quae peperit masculum. Ac deinceps: Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquam flumen, ut eam faceret trahi a flumine. Quando, vel quomodo vidit draco proiectum se esse in terram? Nimirum quando Romani Imperatores, relicto veteris idololatriae cultu profano, regno dei nostri & potestati Christi eius se subdiderunt, caeterique reges terrarum & principes cum subditis sibi populis Christiani effecti sunt, tunc vidit draco, tunc sensit diabolus, proiectum se esse in terram, id est, non habere se vires ad defendendam sibi vanam affectatam diuinitatis gloriam. Murauit ergo persecutionis modum, & aliter persequi coepit, quam eatenus persecutus fuerat mulierem, quae peperit filium masculum, id est, ecclesiam, quae iuxta promissiones sapeditas de carne sua protulit & hominem Christum. quamuis enim quodam respectu altera sit ecclesia gentis vnus israeliticae ante Christi aduentum, & altera de gentibus post Christi aduentum, vna tamen & vnica est secundum fidem eandem ecclesia praecedentium atque subsequenitum Iudaeorum atque gentium. Quomodo persecutus est eam? Misit aquam de ore suo tanquam flumen, ut eam faceret trahi a flumine. Hoc idem est, ac si manifestius dicat, quia dogmata adinuenit haeretica, per quorum tergiversationes corrumpere fides ecclesiastica. Ita esse, ut dicitur, non dubitat, quisquis ecclesiasticas aut nouit aut legit historias. Arrius haereticus notissimus, quid nisi os serpentis extitit, quo tempore ad fidem Christi confugerat filius Helenae Constantinus. Per illud os suum misit serpens aquam tanquam flumen, id est, pessime haereseos dogma, tanquam sermonem viuum & efficacem, & de viuo scripturarum fonte profluentem. Non ille primus aut solus tali modo serpentis, sed omnium per quos serpens ille abundantiam iniquitatis suae profudit, teterimus atque nocentissimus extitit.

Quomodo aqua eiusmodi primum occulte irrepens, deinde per incrementa vires capiens, per quatuor partes orbis sese extendit. **CAP. VII.**

Apoc. 12.

Arriana ha-
relis.

Conciliū
cenum fide
roborauit.

Hoc malum huius tam peruersi dogmatis monstrum, primum occultè irrepsit, deinde per incrementa vires capiens, per quatuor partes orbis, orientem, occidentem, septentrionem, atque meridiem sese extendit, Asiam, Europam, atque Africam penè repleuit, & con- tra fidem catholicam gladijs quoque regum & imperatorum sese armavit, multumque sangui- nem piorum bestialiter effudit. Hoc scriptura innuere videtur, dum in ista causa diaboli patrem mendacij primò serpentem, deinde vt eatenus fecerat, appellat draconem. Sic enim ait: Et misit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanq̃ flumen, & deinde aperuit (inquit) terra os suū, & absorbit flumen, & iratus est draco in mulierem. Primò namq̃ haeretica perfidia, vt hæc Arria- na, dogmatizans minorem patre filium, minorem esse filio spiritum sanctum, clanculò apud A- lexandriam suborta, per discipulos vel complices Arrij, lubricis flexibus & sophisticis anfracti- bus sese commouit, deinde in publico ad auditum populi prolato capite sibilauit, & resistere ne- quiritæ illius Alexandro præfule, ad vicinas ciuitates, ciuitatumque præfules aquam doctrinæ nequam de ore suo profudit, Non verè flumen, sed tanquam flumē, id est, eloquentiam quidem siue loquacitatem copiosè redundare habens, sed fontem veritatis nesciens, scripturarum vocibus abutendo. Ac per hoc simplicibus, fluminis, id est, sanæ doctrinæ quandam similitudinem demonstrando. Tandem (vt iam dictum est) mendacij pater diabolus regum atque reginarum, imperatorum atque imperatricum fauorem adeptus, insanire cepit linguis, inde principum ro- boratus gladijs, atque ita suam aquam quam velut serpens de ore suo misit tanquam draco, id est, maior factus fortius commouit, vt mulierem faceret trahi à flumine, id est, vt ecclesiam con- pelleret sibi consentire.

Quomodo adiunxit terra mulierem, & absorberit flumen.

CAPVT VIII.

Sed adiunxit terra mulierem, & aperuit terra os suum, & absorbit flumen quod misit draco de ore suo. Hoc (vt dicitur) ita factum est. Tunc enim illud famosissimum in Nicea conciliū seruator principis Constantinianus excitauit, publicis alinis atque multis & curratibus equis episcopos, & qui cum eis erant, ad synodum venire præcipiens. Conciliū illud quod catholicam roborauit fidem, rectè terram intelligas quæ adiunxit mulierem, quia videlicet de omni terra conue- runt, & quodammodo omnis terra suum mutauit locum, mittendo de cunctis partibus suis per- sonas idoneas in locum constitutum. De cunctis ecclesijs qua totam Europam, Lybiamque re- pleuerant, & Asiam, simul erant ministrorum dei congesta cacumina, vnaque orationis domus tanquam à deo delata intrinsecus ferebat omnes in idem, Syrios simul & Cilicos, Phoenices & Arabes atque Palestinos, Aegyptios & Thebeos, Libies, necnon & qui ex Melopotamia oriun- tur, Persa quoque venit, nec Scythia defuit, Pontus & Asia, Phrygia & Pamphylia viros probatissi- mos præbuerunt. Aderant Thraces & Macedones, & vt breuiter dicam, ex omni natione quæ sub cælo est, collecti aderant viri religiosi, episcoporum multitudo erat trecenti decem & octo, sequentibus eos presbyteris ac diaconibus, & accolytis, quorum numerus non poterat compre- hendi. Quid ergo nisi terra (vt iam dictum est) os suum aperuit, & flumen draconis absorbit, quando tot viri de omni terra conuocati, sapientia, sermone, alijsq̃ virtutibus ornati, ore conso- no in defensione veritatis aperto, impium dogma destruxerunt, concorditerq̃ vniuersi fidem & gloriam, quæ hactenus in ecclesia permanet, dictauerunt, & subscriptionibus roborauerunt.

Septimum caput draconis plaga gladij occisum in mortem.

CAPVT IX.

Apoc. 12.

Igitur de sex capitibus draconis illud constat, quia iam dudum in cunctis illis victus est, & de- us iustus in sermonibus suis, victorque in iudicijs palmam veritatis obtinuit, quia sicut pro- misit, sicut iurauit, semen David in æternum manet: sicut promisit, sicut iurauit, in semine A- brahæ benedicentur omnes gentes, & ille neq̃ per paganos, neque per hæreticos siue ludæos be- nedictionem omnium gentium prohibere potuit aut potest. Sed quis diaboli pertinaciam, quis ardentis eius inuidiæ sufficiat mirari vesaniam? Et iratus est (inquit scriptura) draco in mulie- rem, & adiecit facere prælium cum reliquis de semine eius, qui custodiunt mandata dei, & ha- bent testimonium Iesu. Et stetit super arenam maris, ait idem qui superiora viderat, Et vidi de mari bestiam alcescentem, habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua eius decem diademata, & super capita eius nomina blasphemiarum. Et bestia quam vidi similis erat pardo, & pedes eius sicut ursi, & os eius sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem suam, & po- testatem magnam. Et vnum de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius la- nata est. Bestia hæc septem capitum, ipse draco est, cuius de sex capitibus contra verbum dei bel- lando superatis, hactenus sermo habitus est. Septimum caput hic mira locutionis grauitate desi- gnatur, cum dicitur: Et vnum de capitibus suis quasi occisum in mortem, & plaga mortis eius la- nata est, & admirata est vniuersa terra post bestiam,

Quomodo

Quomodo plaga mortis eius sanata sit.

CAP. X.

Caput istud sine dubio Antichristus erit, in quo exardescet illa draconis ira nouissima, de qua dictum est: Et iratus est draco in mulierem, & adiecit facere prælium cum reliquis de semine eius. Quid porro est, quod caput istud quasi occisum in morte dicitur: & sanata est pla- ga mortis eius? Itemque postmodum scriptura dicit, quia habet plagam gladij & vixit. Vbi nam accepit plagam gladij, & quomodo sanata est plaga eius, aut vixit? Nimirum cum alia possint conuenienter dici, deficientibus tamen certis sacrae scripturae testimonijs, magnus iste sensus placet, quia dudum in cælo damnationis æternæ sententiam accepit. Et hæc est in capite isto plaga gladij & mortis. Ille namque homo peccati, filius perditionis, non simpliciter homo, verumetiam diabolus erit, & aduentus eius operatio satanæ, operatio erit erroris. Diabolus, inquam, siue Satanas, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur deus, aut quod co- litur, ita vt in templo dei sedeat, ostendens se tanquam sit deus. Quando iste propter super- biam de cælo cecidit, proculdubio plagam gladij, plagam mortis accepit. Sicut apud Ezechie- lem dicitur in eum sub nomine Assur siue Pharaonis. Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram vltimam, in medio incircumcisorum dormies, cum his qui interfecti sunt gladio. Quo modo autem sanata est plaga mortis eius? Quomodo & plagam habet tanti gladij & vixit. Fal- sò nimirum sanata est plaga eius, & falsò vixit, Plagæ eius curatio, culpæ est defensio, & in plaga gladij viuere, hoc illi in ipsa pœna superbire. Hoc quippe in isto dicto est admiratio & præsumptoris execratio, quod cum percussus sit & factus sit diabolus, extollitur & ostendit se tanquam sit deus. Cum enim diabolus vult se ostendere deum, quid nisi mortuus contendit se esse viuunt. Exemplum miraculi huius sumere licet de quolibet imitatore eius. Cum enim quis pro culpa sua iusto iudicio de ecclesia pellitur, & tunc in superbiâ elatus & defendens opera sua, iudices quoque criminatur, quod illi iniusti, ipse autem sit iustus. Nimirum plaga eius infelici- ter sanata est, & mendaciter viuunt, quia dei iudicio iniustus, suo autem iustus est.

Caput illud esse Antichristum, cui draco dederit vires suas, & potestatem magnam.

CAPVT XI.

Verba non sufficiunt ad rem consequendam, maximè vbi audimus, quia dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnā. Quid enim hoc sibi vult? Quo tendit etiam in isto diabolus? Num per hoc altissimo similem se fore arbitratur? Altissimus namque antiquis diebus, vbi (sicut apud Daniele legimus) thronis positus sedet, & ecce in nubibus cæli quali filius homi- nis veniebat, & vsque ad ipsum peruēnit, & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei po- testatem & honorem & regnum. Num peruersus imitator dando illi bestiae siue homini pecca- ti virtutem suam & potestatem magnam, dicit, adhuc similis ero altissimo, id est, sicut fecit deus quod suum erat in Christo, faciam & ego quod meum est in Antichristo. Ecce quis animad- uertens non admiretur qualem vsque in finem siue consummationem de genere humano pro- cesserit, hinc bonum propositum dei, inde malum oppositum aduersantis diaboli. De vna ea- demque massa vnus exurrexit, qui deus & homo est, & alius qui diabolus & homo erit, ven- turus est. In isto bonitas prædicatur dei, in illo peruersitas agnoscitur diaboli. Isto namque nihil melius, illo nihil deterius. Iste enim deus super omnia benedictus, ille diabolus infra omnia ma- ledictus. In isto sibi deus complacuit, & in æternum complacebit: in illo sibi diabolus compla- cens, postquam eleuatus fuerit in sublime, stultus apparebit. Iste de cælo descendit, & de humili- bus ascendit sicut virgultum, & sicut radix de terra siccanti. Ille de cælo cecidit, & de cunctis su- perbiæ filijs ascendet tanquam bestia de mari.

Quid sit illud Apostoli, & nunc quid detineat scitis, vt reueletur suo tempore. Et de sacramento mulieris bestiae insidentis.

CAPVT XII.

Non sua voluntate moratur diabolus, aut venire tardat Antichristus, sed contra suum vel le detinetur, cum sit in omne malum pronus ac festinus. Et nunc quid detineat scitis, ait Apostolus. Quid est illud? Videlicet quia nondum venit tempus eius: Quia tempora non in isti- us, siue cuiuslibet alterius, sed in sua solius potestate posuit deus. Hoc oportet subintelligere. Se- quitur enim, Vt reueletur in suo tempore. Quod idem est, ac si dicat: quia superna potestas im- patientem more, iamque volentem reuelari detinet, vt non reueletur nisi in suo tempore. Nam vt scias quā inuitus detineatur, quā properè vellet reuelari: iam (inquit) mysterium operatur iniquitatis, subauditur quantum potest, videlicet maximè per scitiam Neronis, qui quamuis fu- erit malignus, minus tamen in illo diabolus potuit, quā in isto poterit, in omni virtute & signis & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis. Et quantum differtur, vel quod signū temporis eius? Tantum, ait, vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat. Cum Apostolus hæc

N ij scriberet

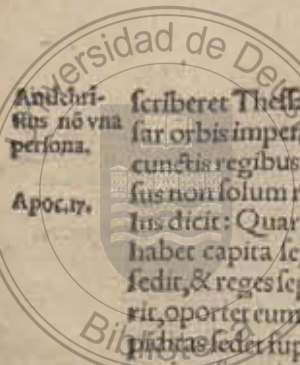
Antichri-
stus quid.
Apoc. 12.

Apoc. 12.

Ezech. 31.

Daniel. 7.

2. Thesal. 2.

scriberet Thessalonicensibus, quis tenebat, & quid tenebat? Nimirum Romanus rex siue Caesar orbis imperium tenebat, non dicit de vnus persona hominis, verbi gratia, Neronis, sed de cunctis regibus Romani imperij, qui quamuis plures numero, vnus tamen sunt imperio. Hic sensus non solum ratione, verum etiam constat autoritate. Nam post aliqua eidem Iohanni angelus dicit: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris & bestiae, quae portat eam, quae habet capita septem & cornua decem. Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedit, & reges septem sunt. Quinque ceciderunt, & vnus est, & alius nondum venit, & cum venerit, oportet eum breue tempus manere. Bestia namque septem capitum, & hic vbi mulier, id est, cunctas sedes super bestiam, & illic vbi bestia de mari ascendebat, vniuersitas est impiorum. Si etiam superius siue haec in dracone septem capitum longo tractatu est demonstratum: septem capita septem regna, per quae haec bestia siue draco vim suam exigit contra promissionis verbum. Cum igitur dicit septem capita, & septem reges sunt, quinque ceciderunt, vnus est, & alius nondum venit. Septem reges, cunctos eorundem regnorum reges intelligi oportet, siue pro ipsius septem regnis scriptum esse, septem sunt reges, quorum quinque ceciderunt, ait, scilicet Aegyptius, Iraeliticus, Babylonius, Persicus, Macedonicus, Et vnus est, qui & sextus, videlicet Romanus, & alius nondum venit, ipse erit Antichristus.

Quare Apostolus tam obscure dixerit: Tantum qui tenet, teneat, donec de medio fiat.

CAP. XIII.

ITaque & sapientibus satis dictum, tantum ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat, & insipientibus data occasio non est, quam nancisci potuissent, si ita manifestius dixisset, Roma quae nunc tenet, siue Romanum imperium, quod nunc tenet, sub se gentes teneat, donec de medio fiat, siue donec discessio fiat. Superbia namque hominum Romani volebat esse urbem eternam, & eternum Romanorum imperium, ac proinde nulquam ferè religiosus quis impatienter audiret blasphemiam in deum, quam Romani principes siue milites sinem Romani imperij per Christi praedicari euangelium. Satis nimiumque offenderunt eos euangelij praedicatores, etiam nemini dantes vllam offensionem, quanto magis si iam publicè discessionem illam futuram praedicarent. Haec pro difficultate apostolicæ locutionis breuiter dicta sunt: porro quamdiu qui tenet, nunc tenere debeat, vel quam multos post annos de medio fieri, vel discessio venire debeat, maxime propter eandem cautelam scribere non debuit, fortassis nec ipsi reuelatum fuit, quando vel hoc fieri, vel quor post annos ille iniquus debeat reuelari, sicut nec Danieli, cui dicenti ad virum, qui indutus erat lineis: Viquequo lineis horum mirabilium? Itemque: Domine mi, quid erit post haec non fuit responsum quod querebat, sed hoc audiuit: Vade Daniel, quia clausi sunt, signatique sermones usque ad tempus praesentium. Ad discipulos quoque de temporibus quarentes, loquitur saluator ipse: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quae pater posuit in sua potestate.

Quantam iram draco excitaturus sit per Antichristum, & quod dominus Iesus interfecurus sit ipsum spiritu oris sui.

CAPVT XIII.

IRam draconis, quam exercebit per illum hominem peccati, per illum filium perditionis, iratus in mulierem sapientiam, & adiciens bellum facere cum reliquis de semine eius, frustra laborat quis sufficientibus declamare verbis. Maior enim res erit sermone, imo & cogitatione hominis, praesertim cum ipse dominus ore proprio praedixerit. Erit enim, inquit, tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet, & nisi breuiati fuissent dies illi, non fuisset salua omnis caro, sed propter electos breuiabuntur dies illi. Proinde quoniam sermo quoque prolixior habitus iam ad finem tendit, & sollicitudo deesse non debet loquenti aut scribenti, ne forte nimietatem fastidium generet legenti siue audienti, veniendum est ad id, in quo est consummatio denarrati certaminis, consummatio victoriae verbi dei. Quid est illud profectio destructionis illius iniqui, & iudiciaria sedes siue sessio filij hominis Iesu Christi, quemadmodum ipse post praenunciationem illius magnae tribulationis breuiter innuit: Et tunc, inquit, videbunt filium hominis venientem in nubibus cum potestate magna & maiestate, cum virtute multa & gloria. Qualis ergo erit destructio illius iniqui? Dominus Iesus, inquit Apostolus, interficiet eum spiritu oris sui. quocumque modo per prophetam fuerat praedictum: Et spiritu labiorum suorum interficiet impium. Et quidem multos interfecisse legitur dominus, sed de nulla persona nunc occurrat memoriae sic esse dictum, quod interfecerit spiritu oris sui, siue spiritu labiorum suorum, praeter illum impium, illum iniquum. Num ergo propter singularem illius magnitudinem, nimiamque fortitudinem spiritus sanctus, qui est spiritus domini Iesu, mittendus erit contra eum, nec aliter ille iniquus poterit interfici, nisi per semetipsum irruat super eum spiritus domini. At iste spiritus sanctus, spiritus domini Iesu, non ad mortificandum solet eniti, non nisi ad viuificandum consuevit

consuevit immitti. Nec enim in ipso mors est, cum ipse potius vita sit. Aliter igitur intelligendum est hic de spiritu oris siue labiorum domini Iesu, & hoc fiet commodius, si illud quoque propheticum in praesens adducatur vox dicentis: Clama. & dixi, quid clamabo? Omnis caro faenum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatum est faenum, & flos cecidit, quia spiritus dei insufflauit in eo. Omnis homo viuens: & quid rogo, tibi est facilius quam sufflare: quid infirmus rogo, coram te, quam illud quod sufflando potes desiccare? Igitur per tuimet exemplum animaduertere promptum est, quam verè fortis sit dominus Iesus, cuius nomen verbum dei, verbum deus, & quam verè vniuersa vanitas erit etiam ille homo viuens, totius generis humani tyrannus maximus, tyrannus diabolicus, quia quam facile tibi est sufflando dissipare filum telarum araneae, tam facile, imo facilius erit & illum iniquum interficere, multis coniecturis, quae hinc solent fieri. Per hunc sensum arbitror quempiam posse liberari.

Interfecto Antichristo, consummatam esse victoriam

verbi dei.

CAP. XV.

Interfecto Antichristo, paucis, id est, quadragintaquinque diebus (ut ex Danielis visione conijcitur) interfectis, veniet in maiestate sua dominus, & nouissima omnium inimica destruetur mors. Quomodo destruetur? Ipse dominus (ait Apostolus) in iussu, & in voce archangeli, & in tuba dei descendet de caelo, & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum domino erimus. Illa destructio mortis, consummatio erit victoriae verbi dei, consummatio propositi dei, cum hoc dicto verbi dei triumphantis: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Quod dicit, a constitutione mundi, hoc est, ab eo tempore vel die, quo constituebatur mundus in creatione generis humani, quando creatis duobus primis: Crescite, ait, & multiplicabimini, & repletet terram. Cum enim duo tantum esset, dicendo illis, crescite & multiplicabimini, illam intendebat multipliciter, quae stabit a dextris, & tunc parabat illis regnum praefinitum, habens numerum quantus deberet percipere regnum dei. Nam qui super numerum illi multiplicati sunt, quique stabunt a sinistris, non pertinent ad benedictionem creatoris, neque fuissent nati, nisi intercessisset causa peccati, quo peccato, multiplicabo, inquit ad mulierem, & conuectus tuos. Erit igitur illic opportuna commemoratio constitutionis mundi, & benedictionis, qua omnes suos electos benedixit, dicendo: Crescite & multiplicabimini, magnaue & ineffabilis erit materia laudis, & angelis, & hominibus sanctis in eodem dicto triumphatoris: Venite benedicti patris mei, possidete regnum paratum vobis a constitutione mundi. Tunc verè in domino laudabitur omnis anima, & tunc audientes mansueti, letabuntur, & letantes admirabuntur, quod illa benedictio prima inter tot maledictionum spinas, de quibus vel contra quas praesenti opusculo tractauimus, perire aut exinaniri non potuit, videntes nullum deesse ex omnibus electis dei per curam atque prouidentiam eius, qui illos praefecit, atque praedestinavit, vocauit atque iustificauit, & magnificauit per gratiam eiusdem filij sui, per incarnationem, passionem, & resurrectionem eiusdem verbi sui, cuius imaginis conformes praedestinati sunt fieri.

Quid sit quod ad beatum Iob dictum est: Ecce spes eius frustrabitur eum.

CAP. XVI.

Tunc verum apparebit dictum illud ad beatum Iob de dracone illo toties nominato: Ecce spes eius frustrabitur eum, & videntibus cunctis praecipitabitur, simulque omnes impij praecipitabuntur cum eo, dicente triumphatore & iudice his qui erunt a sinistris eius: Ite maledicti in ignem aeternum, qui parati estis diabolo & angelis eius. Quomodo illos praecipitabit? Nimirum quod de vno homine peccati filio perditionis Antichristo Apostolus dixit: Dominus Iesus interficiet eum spiritu oris sui, hoc & de diabolo & angelis eius, & de cunctis impijs hominibus, & si verbis vel syllabis eiusdem non dixit, vult nihilominus & oportet intelligi, quia praecipitabit eos spiritu oris sui, id est, tam facile, ut tu sufflando exiguum quid pulueris, aut fumi in aeram dispergis. Nam sicut iam supra dictum est, pro facilitate omnipotentis, qui non laborat agendo quid, & Apostolus dixit, quod illum iniquum dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & propheta dixerat, spiritu labiorum suorum interficiet impium. Quod si autoritas quaeritur de eum etorum impiorum damnatione, quod praecipitadi sint eadem facilitate. Ecce & alius propheta dixit, quod iam supra commemoratum est: Omnis caro faenum, exiccatum est faenum, & cecidit flos, quia spiritus dei insufflauit in eo. Et in Iob scriptum est: Quin potius vidi eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos, stante deo perisse, & spiritu irae eius esse consumptos.

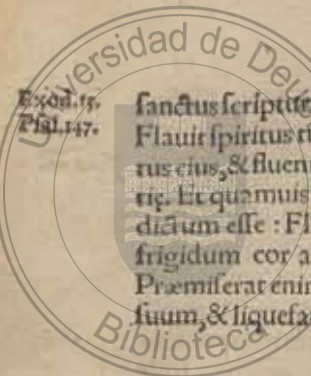
Quid sit spiritu oris domini aliquid fieri.

CAP. XVII.

Eadem quidem facilitate omnia bona quoque fecit, & facit omnipotens verbum, & ipsam faciet resurrectionem mortuorum, sed in huiusmodi dictionem standi vel exufflandi

N III

sanctus

Exod. 17.
Psalm. 147.
sanctus scriptura spiritus proferre non consuevit. Contra superbiam solet taliter edicere, ut illic:
Flauit spiritus tuus, & operuit eos mare. Quod si quis obijciat, & illud scriptum esse: Flauit spiri-
tus eius, & fluent aquae. Cito respondetur, non esse hoc dictum de spiritu irae, sed de spiritu gra-
tiae. Et quia minus facile sit deo peccatoris cor compungere, non tam propter facilitatem eiusmodi
dictum esse: Flauit spiritus eius, quam propter insinuandam diuini ignis dulcedinem, quod cum
frigidum cor aspirando retigerit, ita temperat & emollit, sicut glaciem calidus auster soluit.
Præmiserat enim. Ante faciem frigoris eius quis sustinebit? Statimque subiunxit: Emitteret verbum
suum, & liquefaciet ea, flauit spiritus eius, & fluent aquae.

Quam facile omnia possit verbum dei, exemplis probat.

CAPVT XVIII.

Verbo dei
oia facilia.

Iohan. 11.

Luc. 7.

Iohan. 20.

Esai. 44.

Quid, tanquam de facilitate quisquam dubitet, plura loquimur? Iudicandus sufficientia
dedit argumenta, quam facile facturus sit quæ dicta sunt, veniens iudex in maiestate sua.
Primum, de facilitate resurrectionis mortuorum, hoc argumentum est: Lazarus in sepulchro
quatrduanus erat, & vnam tantum vocem emisit: Lazare (inquit) veni foras. Et statim prodijt
quis fuerat mortuus. Quando vel quali habitu prodijt? Ligatus pedes & manus institis, & faci-
es eius sudario ligata erat. Opportune Euangelista hoc pericripsit, & ad hanc intentionem no-
stram non nihil facit, quia videlicet consequitur in illius vocantis voce vim facillimam extitisse,
quæ illū pariter & viuificauit, & de monumento expulit, qui cum esset ligatus pedes & manus
institis, neque pedibus neque manibus prorepere potuit. Quod si de remissione quoque peccato-
rum, quæ prima resurrectio est, queritur experimentum, quam facilis factus sit eidem verbo, fi-
lio dei, Filio hominis Iesu Christo tam in presenti, quam in futuro seculo. Ecce apparet in foro
re eiusdem Lazari Maria Magdalene, quam iudem adhuc mortalis, adhuc iudicandus mor-
tuam in anima, iamque sortentem infamia de sepulchro malæ conscientiae produxit: nullam
saltem vocem emittens, quali Lazarum de monumento vocauit, imo & corpore abiens illi. Nisi
enim de sepulchro quæ fuerat mortua prodijisset, ante præsentiam eius illo miro modo non ve-
nisset. Et de illa ubi dixit ei: Fides tua te saluam fecit, vade in pace. Continuo dixit Euangeli-
sta, quod daemonia septem exissent de ea. Quomodo ergo pro facilitate operandæ salutis,
& agendi iudicij mentionem fecimus, cum suffragio sanctæ scripturæ de verbo exufflationis,
nonne & hoc rectè dixerim, quia septem illa daemonia exufflando, id est, quæ facillimè de illa cie-
cit, cum adhuc esset iudicandus homo passibilis & mortalis. Propter eandem facilitatem de-
lendi peccata totius ecclesiæ, cuius illa typum gessit arbitrari licet, quia resurgens ex mortuis,
& stans in medio discipulorum insufflauit, dicens continuo: Accipite spiritum sanctum, quo-
rum remisistis peccata, remittuntur eis. Neque enim non sine insufflatione spiritum sanctum
dare poterat, sed opus erat omnipotentiae suæ, verbum deus studiose illo quoque modo signifi-
cabat, semper & vbique intendens adimplere, & verum comprobare quicquid in scripturis san-
ctis de ipso prædictum fuerat. Nonne & hoc in persona eius apud Elaiam prædictum fuerat:
Seruus meus es tu Israel, ne obliuiscaris mei, deleui ut nubes iniquitates tuas, & quasi nebulam
peccata tua. Quomodo enim nubes aut nebula deletur, nisi facillimè tranfuerente sereno-
ris auræ flatu? Nonne igitur ociose insufflauit dando spiritum sanctum discipulis in pote-
statem remittendi peccata, nec inaniter discipuli vel ministri eius baptizando insufflauit, si-
cut habet consuetudo ecclesiastica, sed operolum præbente illi ministerium, quatenus per hunc
illorum actum quod prædixit, nunc quoque vnicuique renascenti dicat: Deleui ut nubem in-
iquitates tuas, & ut nebulam peccata tua.

Quanta facilitate sinistros cum diabolo & angelis eius præcipitaturus sit.

CAPVT XIX.

Iob 40.

Porro, de præcipatione qua sinistros, id est, impios præcipitabit cum diabolo & angelis ei-
us, de quo (ut iam dictum est) ait dominus ad beatum Iob: Et videntibus cunctis
præcipitabitur, quod factum tam facilis ei sit, ut significat verbum insufflationis. Item, illud
pro vero argumento est, quod adhuc passibilis & mortalis, continuoque passurus & moritu-
rus, cohortem prælidis armaram, pontificumque & Pharisæorum ministros solo intuitu deie-
cit. Ut enim dixit eis: Ego sum, abierunt rectorum, & ceciderunt in terram. Sed fortè dicat quis,
quia pauci erant. In resurrectione autem mortuorum, quando iudicabit seculum, infinite mul-
titudines erunt. Nū ergo ita facile cunctos tunc præcipitabit, quæ facile paucos illos deiecit? Huius-
modi suggestio si quæ tangit, rectè arguitur nimis vanitatis. Est autè utriusque rationi simile, si do-
minus saltè manu iniecit, cohortem illam deiecisset, vel tale quid facièdo, quale fuit illud, quod vnus
homo Samson in mādibula asini percussit ac deiecit mille viros armatos ac fortes. Nunc autem
vbideiecit eos, tantummodo dicendo: Ego sum, ratio consentit, totū mundum tantum valere

contra

contra illum, quantum cohortem illam, siue hominem vnum. Quod si de diabolo quoque & ange-
lis eius queritur, quale dederit experimentum adhuc mortalis & iudicandus, quod eos eadē qua
& homines facilitate sit in infernum præcipitaturus, Ecce illa legio pro argumento satis est, quæ
vnum possidens hominem, rogabat eundem dominum ne ab ipso torqueretur, neve imperaret
illis, ut in abyssum irent. Eadem nimirum facilitate super cunctas legiones dæmonum, super di-
abolum & super angelos eius perageret iudicium, nec saltem rogare vacabit eis, ne mittantur in
abyssum, siue in infernum, quia constrictos velociter præcipitabit eos omnipotens verbum.

Quid sit quod dictum est apud Esaiam: Et erit lux luna sicut lux solis, & lux solis
septemplex, sicut lux septem dierum. CAP. XX.

Quid post hæc erit, nisi sempiterna festiuitas triumphi, & nunquam habitura finem læti-
tia dei, lætantis in operibus suis? Qualis autem erit lætitia siue festiuitas illius triumphi?
Qualis triumphator, deus verbum, deus & homo Iesus Christus in maiestate sua sedebit? qualis
circa illum procerum eius, militum eius emeritorum consellus erit? quali splendore tota trium-
phalis eius curia splendebit? quis nobis habitum illum nunc saltem ad modicum annuñciare pos-
sit, nisi seipsum reuelans per prophetas verbum domini? Ecce quiddam de reuelationibus eius
prophetis ad præsens occurrit, consonans cunctis præconis illius æternæ beatitudinis, beatæ
æternitatis, quæ succedit illi iudicio magno & terribili, perpetua semper mansura regi illo deo
& homini, cunctisque angelis & hominibus per ipsum conlocatis apud Elaiam præmisso: Quia de
us iudicij dominus, beati omnes qui expectant eum, post pauca sic dictum est: Et erit lux luna, si-
cut lux solis, & lux solis septemplex sicut lux septem dierum, in die qua alligabit dominus
vulnus populi sui, & percussuram plagæ eius sanauerit. Quid, rogo, est vulnus populi domini, &
quid percussura vel plaga eius, nisi vulnus mortis animæ, id est, peccati, & percussura vel plaga
corporeæ mortis, quæ de corpore anima recedit, & illius mortis vulnus? Et huius mortis plagam
siue percussuram, tunc dominus ad perfectum sanabit, quando dicet: Venite benedicti patris
mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Tunc erit lux luna sicut lux solis:
Luna ecclesia, sol ipse Christus est. Nunc in presenti seculo, non est lux luna sicut lux solis, id est,
non est claritas ecclesiæ sicut claritas Christi, quia videlicet sol Christus, semper & indeficienter
suo lumine fulget. Luna autem ecclesia non proprium, sed à sole Christo lumen habens mutua-
tum, nunc incrementis gaudet, nunc defectum sustinet: tunc autem semper fulgebit, quia Chri-
stum in manifesta visione semper habebit, hoc erit esse lucem lunæ sicut est lux solis. Scimus enim
(inquit Iohannes) quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est: Quan-
ta autem erit lux solis? Nam ne parua videatur esse promissio lunæ, in eo quod dixit: Lux eius e-
rit sicut lux solis. Sciendum est quanta futura sit lux solis, dixit ergo: Et lux solis septemplex
sicut lux septem dierum? Qualis vel quanta est lux septem dierum? Omnia (inquit Euangelista) per
ipsum facta sunt: omnia (inquit) bona valde, quæ septimo die completa sunt. Tanta tunc erit lux
solis, quia tunc manifestè patebit quale sit verbum, per quod deus omnia sex diebus fecit, & in
septimo die requieuit.

Finis hinc tredecim libri, de victoria verbi dei, per reuerendum patrem,
dominum Rupertum Abbatem Tvitiensem (qui sub Henrico quin-
to, Anno domini, M. C. xxiij. floruit) compositi. Nunc au-
tem impensis viduæ Arnoldi Birkmāni excusi Louanij,
Anno à natali Christiano, M. D. LI.
Mense Ianuario.

Festiuitas
triumphi ver-
bi dei sempiterna.

Esai. 30.

Matth. 19.

Christus sol
ecclesiæ lu-
na.

I. Iohan. 3.
Esai. 30.

